

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

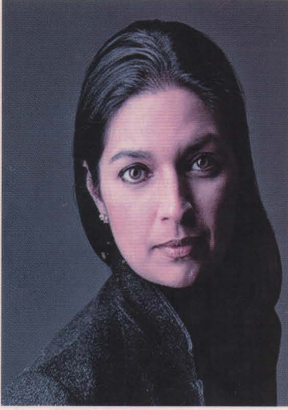
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

2013 MAN BOOKER VE NATIONAL BOOK AWARD FİNALİSTİ

Sağında Gün Işığın

PULITZER ÖDÜLLÜ
Jhumpa
Lahiri

JHUMPA LAHIRI HAKKINDA

"MUHTEŞEM..."

Lahiri karakterlerini hiçbir parmak izi bırakmadan ele alıyor."

New York Times

"ETKİLEYİCİ..."

Bir kitap okuduğunuzu unutturacak kadar samimi ve saydam."

Newsweek

"Çoğu insan kendi tercih edeceği biçimde gelişeceğini farz ederek güvenir geleceğe. Onu körlemesine planlar, mümkün olmayanı öngörür. İradenin işleyişi böyle. Hayata amaç ve yön veren şey bu. Orada olan değil, olmayan şey."

Adanmışlıklarla ayrılmış, trajediyle birleşmiş iki kardeş. Geçmişle lanetlenmiş bir kadın. Devrimle darmadağın olmuş bir ülke. Kendi yitmiş, bedeli kalmış bir aşk. Günümüzün en önemli yazarlarından *Pulitzer ödüllü Jhumpa Lahiri*'den, üç nesil ve iki ülkeye yayılmış büyüleyici bir roman.

"YILIN EN İYİ KİTABI" seçkilerinde

New York Times • Goodreads • Chicago Tribune • Time • Kirkus • Slate

ISBN: 978-605-4729-29-6

24 TL

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - www.domingo.com.tr - <http://rantey.org>

Saçında Gün Işığı

Jhumpa Lahiri

Çeviri
Duygu Akın

domingo

SAÇINDA GÜN IŞIĞI JHUMPA LAHIRI

Özgün ismi: The Lowland

© 2013 Jhumpa Lahiri

Türkçe yayın hakları:

© 2014 Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Sertifika No: 12746

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.

Çeviri: Duygu Akın

Redaktör: Volkan Alıcı

Sayfa Uygulama: Bahadır Erşık

Kapak Tasarımı: Berat Pekmezci

Katkıda Bulunan: Sumru Ağırürüyen

ISBN: 978 605 4729 29 6

Baskı: Eylül 2014

Pasifik Ofset Ltd. Şti.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2 Haramidere Avcılar 34310 İstanbul

Tel: (212) 412 17 77 Sertifika No: 12027

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Asmalımescit Mah. Ensiz Sok.

No: 2 D: 7 Tünel İstanbul

Tel: (212) 245 08 39

e-posta: domingo@domingo.com.tr

www.domingo.com.tr

*Başlangıçtan itibaren inancını koruyan Carin
ve en sonuna dek yanımda olan Alberto için.*

*lascia ch'io torni al mio paese sepolto
nell'erba come in un mare caldo e pesante.*

bırakın döneyim ılık ve engin denizlerin içi gibi
çayırlara gömülü memleketime.

– GIORGIO BASSANI, “Saluto a Roma”

I

1.

Deshapran Sashmal Caddesi'nin ikiye ayrıldığı yerden sonra, Tolly Club'ın doğusunda küçük bir cami vardır. Oradan dönen sapak, sessiz sakin ve kapalı bir yerleşim bölgesine çıkar. Dar sokaklardan, mütevazı orta sınıf evlerden ibaret kalabalık bir mahal.

Bu kapalı mahallin içinde bir zamanlar yan yana, uzunca iki gölet vardı. Onların berisinde ise dönümlerce uzayıp giden bir ova.

Göletler musondan sonra öyle yükselirdi ki aralarındaki set gözden kaybolurdu. Ova da yaklaşık bir metre derinliğinde suyla dolar ve su, yılın belli bir bölümünde orada kalırdı.

Taşkın altındaki düzlük, susümbülünden yana zengindi. Suda süzülen bu bitkiler çılgınca çoğalırdı. Yaprakları yüzeye katı bir görünüm kazandırır. Göğün mavisine karşı yemyeşil bir zemin.

Kenar hatlar boyunca, orada burada sade kulübeler göze çarpardı. Yoksullar yenilebilir şeyler bulabilmek için suların içinde gezinirdi. Sonbaharda beyaz tüyleri şehrin isinden kararmış, kıpırdamadan avlarını bekleyen balıkçılar gelirdi.

Kalküta'nın nemli ikliminde buharlaşma yavaş olurdu. Ancak güneş eninde sonunda sel suyunun büyük bölümünü uçurur, ıslak toprağı yeniden gözler önüne sererdi.

Subhash ile Udayan ovayı boydan boya pek çok defalar kat etmişlerdi. Bu yolla yöre kıyısındaki futbol oynadıkları arsaya kestirmeden giderlerdi. Çamurlu birikintilerin etrafından dolanı, buharlaşmadan kalan susümbülü yapraklarından ibaret döşeklerin üstünden atlarıydı. Rutubetli havayı solurlardı.

Bazı hayvanlar kurak mevsime dayanabilecek yumurtalarını bırakırdı buralara. Bazı hayvanlarsa kendilerini çamura gömmek kaydıyla ölü taklidi yaparak hayatta kalır, yağmurun dönüşünü beklerdi.

2.

Subhash ile Udayan Tolly Club'a hiç adım atmamışlardı. Yöredeki pek çok kişi gibi kulübün ahşap kapısı ve tuğla duvarlarının önünden yüzlerce kez geçmişlerdi.

Babaları kırklı yaşlarının ortalarına dek duvarın ardından parkurda yarışan atları izlemişti. Atları sokakta, bilet almaya veya kulübe girmeye gücü yetmeyen bahisçilerin ve diğer izleyicilerin arasında dikilerek izlerdi. Ne var ki İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Subhash ile Udayan'ın dünyaya geldiği sıralarda, halkın içeriyi görmemesi için duvarlar yükseltildi.

Komşu Bismillah kulüpte golf takımı taşıyıcısı olarak çalışıyordu. Kendisi Bölünme'den sonra Tollygunge'da kalmaya devam etmiş bir Müslüman'dı. Bismillah onlara birkaç *paise* karşılığında sahada kaybedilmiş ya da unutulmuş golf toplarını satardı. Toplardan bazıları tendeki bir kesik gibi yarık olur, pembe kauçuktan yapılmış iç malzemesi görünürdü.

İki kardeş ilk başlarda gedikli toplara sopalarla karşılıklı vurup durmuşlardı. Sonra Bismillah onlara bir de *shaft*'ı hafif eğri bir *putting iron* satmıştı. Sinirlenen bir golfçü bu sopayı ağaca vurarak hasar vermişti.

Bismillah onlara nasıl öne eğileceklerini, ellerini nereye koyacaklarını göstermişti. İki kardeş oyunun amacını genel hatlarıyla kararlaştırdıktan sonra toprağa çukurlar kazmış, topları içine göndermeye çalışmışlardı. Topu daha uzak mesafelere gönderebilmek için farklı bir *iron* gerektiği halde yine *putter*'ı kullanmışlardı. Ama golf, futbol ya da kriket gibi değildi. Kardeşlerin gönüllerince doğaçlama yapabilecekleri bir spor değildi.

Bismillah oyun sahası toprağına Tolly Club'ın haritasını çizdi. Kardeşlere kulübün yakınında bir yüzme havuzu, birkaç ahır ve bir tenis kortu olduğunu söyledi. Gümüş demliklerden çay servis

edilen restoranlar, bilardo ve briçe ayrılmış özel odalar. Müzik çalan gramofonlar. Pink leydi ve cin fizz denen içkileri hazırlayan beyaz ceketli barmenler.

Kulüp idaresi kısa süre önce gizlice girenlere engel olmak için yeni sınır duvarları inşa etmişti. Ama Bismillah hâlâ batı hattında, içeri girmeye uygun tel örgülü bölümler olduğunu söylüyordu.

Kardeşler, golfçuların sivrisineklerden kaçmak için sahadan ayrılp kokteyllerini almak üzere kulübe çekildikleri akşamüstü vaktine dek beklediler. Planlarını gizli tutarak, mahalledeki diğer oğlanlardan sakladılar. Sonra sokaklarının köşesindeki, kırmızı-beyaz minareleriyle çevre binalarından ayrılan camiye kadar yürüdüler. Ellerin-de *putting iron* ve iki boş gazyağı tenekesiyle ana yola saptılar.

Teknisyenler Stüdyosu'nun karşı tarafına geçtiler. Bir zamanlar Adi Ganga'nın aktığı, Britanyalıların mazide tekneyle deltaya yol aldığı çeltik tarlalarına doğru yöneldiler.

Etrafına Dakka'dan, Rajshahi'den, Çittagong'dan kaçan Hindu yerleşimlerinin sıralandığı bu bölge şimdilerde cansızdı. Kalküta'nın barındırdığı ama ihmal ettiği, yerinden edilmiş bir nüfus. On yıl önceki Bölünme'den beri bu insanlar, ovayı sularıyla örten muson gibi Tollygunge'in çeşitli bölümlerini kaplamışlardı.

Devlet işçilerinden bazıları değişim programı çerçevesinde ev edinmişti. Fakat çoğunluğu, dalgalar halinde gelen, ata toprakları ellerinden alınmış mültecilerdi. Önce hızlı bir sağanak sonra bir sel. Subhash ile Udayan hatırlıyordu onları. Keyifsiz bir katile, bir insan sürüsü. Kafalarının üstünde birkaç bohça, ana babasının göğsüne bezle bağlanmış bebeler.

Tenteden ya da sazdan barınaklar, örne bambudan duvarlar yapmışlardı. Hijyenden, elektrikten yoksun yaşıyorlardı. Çöp tepelerinin yanındaki gecekondualarda, boş buldukları herhangi bir yerde.

Kıyısında Tolly Club'ın yer aldığı Adi Ganga'nın şimdilerde Güneybatı Kalküta'nın kanalizasyon kanalı olmasının nedeni onlardı. Kulübe eklenen duvarların nedeni onlardı.

Subhash ile Udayan tel örgülü çiti bulamadılar. Duvarın, üstünden atlamaya müsait bir noktada durdular. Üstlerinde şortları

vardı. Cepleri golf toplarıyla doluydu. Bismillah kulübe girdiklerinde bolca yeni top bulacaklarını söylemişti. Toplar yerde, demirhindi ağaçlarından düşen meyvelerin yanında duruyordu.

Udayan, *putting iron*'ı duvarın öte yanına fırlattı. Sonra da gazyağı tenekelerinden birini. Kalan tenekenin üstüne basarsa Subhash öteki tarafa geçecek kadar yükselebilecekti. Fakat Udayan o günlerde birkaç santim daha kısaydı.

Parmaklarını birleştir, dedi Udayan.

Subhash ellerini kenetledi. Kardeşinin ayağının ağırlığını, sandaletinin yıpranmış tabanını, sonra da bir an için gayretle abanan tüm bedeninin ağırlığını hissetti. Udayan çabucak kendini yukarı çekti. İki bacağını iki yandan sarkıtarak duvara oturdu.

Sen etrafı kolaçan ederken, ben bu tarafta nöbet mi tutsam acaba, diye sordu Subhash.

Ne eğlencesi var ki onun?

Ne görüyorsun?

Gel de kendin bak.

Subhash gazyağı tenekesini iyice duvara yanaştırdı. Tenekenin üstüne çıktı, içi boş kutunun ayakları altında yalpalayışını hissetti.

Hadi gidelim, Subhash.

Udayan yeniden harekete geçerek, sadece parmak uçları görünecek şekilde kendini aşağı sarkıttı. Sonra da ellerini bıraktı ve yere düştü. Subhash onun harcadığı çaba sonucu kuvvetle soluk alıp verişini duyabiliyordu.

İyi misin?

Tabii ki. Şimdi sen.

Subhash elleriyle duvara sıkı sıkıya tutunup dizlerini sürterek, göğsünü duvara iyice bastırdı. Her zaman olduğu gibi Udayan'ın cüretkârlığına mı, yoksa bunun eksikliği yüzünden kendine mi daha çok sinirlendiğini bilemedi. Subhash on üç yaşındaydı ve Udayan'dan on beş ay büyüktü. Ancak Udayan'sız var olduğunu düşünemiyordu. En eski anılarından bu yana, her noktada kardeşi yanındaydı.

Atlayınca bir anda Tollygunge'in dışına çıkmışlardı. Caddeden akan trafiğin sesini duyuyorlar ama kendisini artık göremiyorlardı.

Etrafları dev gülle ve okalıptüs ağaçlarıyla, fırça çalısı ve hint mabet çiçekleriyle çevriliydi.

Subhash ömründe böyle toprağın meyilli konturlarına serili, halı gibi eşit boyda çimler görmemişti. Çöldeki kum tepeleri ya da denizdeki alçaltı ve kabartılar gibi dalgalanıp giden çimler. Saha çimleri öyle titizlikle kırpılmıştı ki üstüne basıldığında insanda yosun hissi uyandırıyor. Alttaki topraksa kafa derisi kadar pürüzsüzdü ve burada çimler bir ton açık görünüyordu.

Subhash hiç aynı yerde bu kadar çok balıkçıl görmemişti. O yaklaştıkça havalanıp gidiyorlardı. Ağaçlar çimlerin üstüne ikinci gölgesini düşürüyordu. Subhash başını kaldırıp baktığında ağaçların düzgün hatlı uzuvları, bir kadının yasaklı bölgeleri gibi birbirinden ayrışyordu.

İki kardeş kaçak girişin heyecanından, yakalanma korkusundan sersemlemiş haldeydiler. Ancak ortada yaya ya da atlı bir nöbetçi, gelişlerini fark eden bir saha görevlisi yoktu. Kimse peşlerine düşmemişti.

Biraz sakinleşerek sahada bir dizi bayrak keşfettiler. İçine golf toplarının gireceği yeri belirleyen *cup*'ların yerleştirildiği delikler, toprağın göbek delikleri gibi görünüyordu. Sağa sola serpiştirilmiş sığ kum çukurları vardı, *fairway*'de ise mikroskop altında görülen damlacıklar gibi su birikintileri.

Yabancı çiftlerin kol kola yürüdüğü ya da ağaçların altındaki hasır iskemlelerde oturduğu kulüp binasına yaklaştırmaya kalkmadan, ana girişten uzak durdular. Bismillah zaman zaman Hindistan'da yaşamayı sürdüren Britanyalı ailelerden birinin çocuğuna doğum günü partisi düzenlendiğini, partide dondurma, atla gezinme ve mumları yanan pasta olduğunu söylemişti. Başbakan o sırada Nehru olduğu halde, ana misafir salonunun başköşesine yeni İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in portresi asılıydı.

Gözlerden ırak bir köşede Udayan, sürüden kopmuş bir mandanın eşliğinde sopayı kuvvetle salladı. Kollarını başının üstüne kaldırıp duruşunu alarak, *putting iron*'ı bir kılıç gibi sağa sola salladı. Sonunda el değmemiş çimleri bozdu ve golf toplarından

birkaçını su birikintilerinden birinde kaybetti. Onların yerine *rough*'da top aradılar.

Subhash gözcülük yaparak, geniş kırmızı toprak patikalardan gelebilecek atların toynak seslerine kulak kabarttı. Bir ağaçkakanın tıkrtilarını duydu. Ve kulübün başka bir yerinde elle kırılan çimlerin uzaktan gelen orak darbelerini.

Esmer kürkleri boz beneklerle bezeli, sürü içinde dimdik oturan çakal grupları... Hava karardıkça içlerinden birkaçı, cılız bedenleriyle düz hatlar üstünde yürüyerek yiyecek aramaya başladı. Kulüp alanı içinde yankılanan perişan ulumaları vaktin geç olduğunu, kardeşlerin eve dönme zamanının geldiğini haber veriyordu.

İki kardeş gazyağı tenekelerini geride bıraktılar. Dışarıdaki içeri giriş noktasını belirleyecekti. Kulüp alanı içindekini ise dikkatle çalıların arkasına gizlediler.

Subhash sonraki ziyaretlerinde tüy ve taşbademi topladı. Birikintilerde yıkanan, kanatlarını kurutmak için boylu boyunca açan akbabalar gördü.

Bir defasında bir çalibülbülü yuvasından düşmüş sağlam bir yumurta buldu. Yumurtayı dikkatle taşıyarak eve getirdikten sonra şekerci dükkânından aldığı toprak bir çömleğin içine yerleştirdi ve içini çalı çırpıyla kapladı. Yumurta çatlamayınca evin arka tarafındaki bahçede, mango ağacının altına bir çukur kazdı.

Kardeşler bir akşam *putting iron*'ı kulüp sahasından dışarı fırlatıp duvara tırmandıklarında, öte taraftaki gazyağı tenekesinin yerinde olmadığını fark ettiler.

Biri almış, dedi Udayan. Etrafı araştırmaya koyuldu. Işık yetersizdi.

Bunu mu anyorsunuz çocuklar?

Kulüp çevresinde devriye gezen bir polis, yoktan var olmuşçasına belirmişti.

Adamın boyu, üniforması seçilebiliyordu. Teneke de elindeydi.

Birkaç adım atarak onlara yaklaştı. Yerde duran *putting iron*'ı fark edince alıp inceledi. Tenekeyi yere koydu ve el fenerini yakarak ışığını önce birer birer kardeşlerin yüzüne, sonra baştan aşağı vücutlarına tuttu.

Kardeş misiniz?

Subhash başını “evet” anlamında salladı.

Ceplerinizde ne var?

Golf toplarını çıkarıp teslim ettiler. Polisin toplan kendi ceplerine koyuşunu izlediler. Polis toplardan birini dışarıda bırakıp havaya fırlattı ve tek eliyle yakaladı.

Nereden edindiniz bunları?

İki kardeş sessiz kaldılar.

Biri bugün sizi kulüpte golfe mi davet etti?

Başlarını iki yana salladılar.

Bu araziye izinsiz girilemeyeceğini söylememe gerek yok herhalde, dedi polis. *Putting iron*'ın *shaft*'ını hafifçe Subhash'ın koluna dayadı.

Bugün ilk gelişiniz miydi?

Hayır.

Senin fikrin miydi bu? Böyle şeylerin yanlış olduğunu bilecek yaşıta değil misin sen?

Benim fikrimdi, dedi Udayan.

Sadık bir kardeşin varmış, dedi polis Subhash'a. Seni korumak istiyor. Suçu üstlenmeye gönüllü.

Size bu defalık iyilik yapacağım, diye devam etti polis. Bundan kulüptekilere söz etmeyeceğim. Tabii bir daha aynı şeyi denemeye kalkmazsanız.

Bir daha gelmeyeceğiz, dedi Subhash.

Peki o halde. Sizi eve, ailenizin yanına götüreyim mi yoksa sohbetimizi burada mı tamamlayalım?

Burada.

Arkanı dön o zaman. Sadece sen.

Subhash yüzünü duvara döndü.

Bir adım daha ileri.

Subhash çelik *shaft*'la kalçasına, sonra da bacaklarının arkasına vurulduğunu hissetti. İkinci darbenin kuvveti, tek bir anlık temasla onu ellerinin ve dizlerinin üstüne devirdi. İzlerin kaybolması birkaç gün sürecekti.

Anne babaları onları hiç dövmemişti. Subhash ilk başta uyuşuktan başka bir şey hissetmedi. Ardından tencereden derisine kaynar sular boşaltılmış gibi hissetti.

Yapma, diye bağırdı Udayan polise. Gidip Subhash'ın yanına diz çöktü ve ona siper olmaya çalışarak kolunu omzuna attı.

İki kardeş birbirlerine sıkıca sokularak var güçlerini topladılar. Kafalarını öne eğmiş, gözlerini yummuşlardı ve Subhash'ın hâlâ acıdan başı dönüyordu. Fakat başka bir şey olmadı. *Putting iron*'ın duvarın öte tarafına fırlatılışını, son bir defa kulübün içine düşüşünü duydular. Ardından da onlarla daha fazla uğraşmak istemeyen polisin çekip gidişini...

Subhash çocukluğundan beri temkinliydi. Annesini hiç peşinden koşturmamıştı. Kömürlü ocakta yemek yaparken, mahalledeki hanım terzisinin sipariş ettiği sarileri ya da bluzları dikerken, eşlik ederdi annesine. Babasının iç bahçede saksıda yetiştirdiği yıldız çiçeklerini ekmesine yardımcı olurdu. Mor, turuncu, pembe çiçekler veren yumruların tepesinde kimi zaman bir beyazlık olurdu. Çiçeklerin canlılığı iç bahçenin donuk duvarlarının fonunda sersemletici bir etki yaratırdı.

Kaotik oyunların bitmesini, bağırışların yatışmasını beklerdi Subhash. En sevdiği anlar, yalnız kaldığı ya da kendini yalnız hissettiği anlardı. Sabah yatakta uzanıp güneşin kıpır kıpır bir kuş gibi duvarda titreşmesini izlediği anlar...

Tel örgüden kapakların altına böcekler koyup incelerdi. Hizmetçinin gelmediği günlerde annesinin bazen bulaşık yıkamaya indiği göletin kenarlarında avuçlarını bulanık suya daldırıp kurbağa arardı. Kendi dünyasında yaşar o, derlerdi bazen, kalabalık toplantılarda Subhash'tan tepki alamayan akrabalar.

Subhash gözler önünde dururken, Udayan giderek gözden kayboluyordu. İki göz evlerinde bile çocukken doğal bir dürtüyle ya tağın altına, kapı arkalarına, kışık yorganların konduğu sandıkların içine saklanırdı.

Bu oyunu kimseye haber vermeden oynar, durduk yere ortadan kaybolarak gizlice arka bahçeye gider, bir ağaca tırmanır, kendisine seslenen annesine karşılık vermeyerek onu yaptığı işi bırakmaya zorlardı. Annesi Udayan'ı ararken, suyuna gidip ona seslenirken, Subhash kadının oğlunu bulamama kaygısıyla yüzünde bir anlığına beliren korkuyu görürdü.

Yaşları geldiğinde ve tek başlarına dışarı çıkma iznini aldıklarında, birbirlerini gözden kaybetmemeleri tembihlendi. Birlikte yörenin dolambaçlı patkalarında, göletlerin ardında, ovanın dört bir

yanında gezinirler, kimi zaman diğer çocuklarla buluştukları oyun sahasına giderlerdi. Köşedeki camiye varır, mermer basamakların serinliğine oturur, cami bekçisi aldırış etmediğinden, bazen birinin radyosundan futbol maçı dinlerlerdi.

En nihayetinde yöre dışına çıkmalarına ve büyük şehre gitmelerine izin verildi. Ayaklarının götürebildiği yere kadar yürümelerine, tek başlarına tramvaya, otobüse binmelerine... Yine de köşedeki cami, farklı inançtan olanların o ibadet yeri, gündelik geliş gidişlerini yönlendiriyordu.

Bir noktadan sonra, Udayan'ın önerisiyle, Satyajit Ray'ın *Yol Türküsü*'nün çekimini yaptığı, Bengalli sinema yıldızlarının günlerini geçirdikleri, Teknisyenlerin Stüdyosu'nun önünde takılmaya başladılar. Arada bir tanıdıkları biri çekimlerde görevli olduğunda onları karmakarışık kabloların ve tellerin, göz kamaştıran ışıkların arasından içeri alırdı. Sessizliğe davetten, sahne anonsundan sonra yönetmen ve ekibinin tek bir sahneyi tekrar tekrar çekmesini, bir avuç repliği giderek kusursuzlaştırmasını izlerlerdi. Tek bir anlık eğlenceye adanmış bir günlük iş.

Giyinme odasından çıkan, güneş gözlüklerinin ardına saklanmış, kendilerini bekleyen arabalara binen güzel aktrisleri görürlerdi bir anlığına. Onlardan imza isteme cesaretini gösterebilen Udayan'dı hep. Belli renkleri algılama kabiliyetinden yoksun bir hayvan gibi kişisel kısıtlamalara karşı kördü Udayan. Subhash ise ağaç gövdesiyle ya da ot yapraklarıyla kaynaşan diğer hayvanlar gibi varlığını olabildiğine küçültmeye çalışırdı.

Tüm farklılıklarına rağmen iki kardeş sürekli birbiriyle karıştırıldığı için, içlerinden birine seslenildiğinde ikisi de cevap vermeye şartlanmıştı. Üstelik sesleri neredeyse ayırt edilemeyecek kadar benzer olduğundan, bazen kimin cevap verdiğini anlamak da zor olurdu. Satranç tahtasının başında otururken, birbirlerinin yansıması gibiydiler: Tek bacak bükülmüş, diğeri dümdüz uzatılmış, çeneler dize yaslanmış.

Cüsse olarak da aynı giysi yığınından giyinebilecek kadar benzer yapıdaydılar. Anne babalarından aldıkları, açık bakımsız bir

bileşimden oluşan ten renkleri, birbirinin aynıydı. Çift eklemli parmakları, yüz hatlarının keskinliği, saçlarının dalgalı yapısı...

Subhash uysal mizacının anne babası tarafından yaratıcılık eksikliği, hatta bir kusur olarak algılanıp algılanmadığını merak ederdi. Ebeveyni onun için endişelenmek zorunda kalmazdı, ama onu kayırmazdı da. Subhash onları şaşırtmasının ya da etkilemesinin imkânsız olduğunu bildiğinden, itaati görev saymıştı. Şaşırtma ve etkileme Udayan'ın işiydi.

Aile evlerinin iç bahçesinde Udayan'ın kural tanımazlığının en kalıcı mirası duruyordu; toprak zemine beton döşendiği gün oluşan ayak izi kalıntıları. İki kardeşe taşlar yerlerine oturana dek evden çıkmamalarının öğütlendiği gün...

O gün bütün sabah ustanın el arabasında çimentoyu karmasını, ıslak karışımı aletleriyle yayıp düzeltişini izlemişlerdi. Usta, evden ancak yirmi dört saat sonra çıkabileceklerini söylemişti.

Subhash söz dinlemişti. Pencereden seyretmiş, dışarı çıkmamıştı. Ancak anneleri arkasını döndüğünde Udayan, kapıdan sokağa geçiş için yerleştirilen tahta plakaya doğru koşmuştu.

Kalasin orta yerinde dengesini kaybedince, ayak tabanlarıyla bıraktığı izleri çıktığı yolculuğun kanıtı olarak bırakmıştı. Orta kısmı kum saati gibi incelen, parmak tabanları ayaktan bağlantısız gibi görünen izler...

Usta ertesi gün geri gelmişti. O gelene kadar zemin kurumuş, Udayan'ın ayaklarının bıraktığı izler sabitlenmişti. Sorunu düzeltmenin tek yolu, bir kat daha geçmektir. Subhash kardeşinin bu defa fazla ileri gitmiş olabileceğini düşünmüştü.

Ancak babaları ustaya izleri olduğu gibi bırakmasını söylemişti. Masraf ya da zahmet yüzünden değil, oğlunun attığı adımları silmenin yanlış olacağına inandığı için.

Böylece kusurlu bir görüntü, evlerinin ayırt edici bir özelliğine, misafirlerin gözüne çarpan bir şeye, gelenlere hemen anlatılan bir aile hikâyesine dönüşmüştü.

Subhash okula bir yıl erken başlamış olabilirdi ama kolaylık olması için –ve Udayan kardeşinin kendisi olmadan gitmesi fikrine itiraz ettiği için– aynı zamanda aynı sınıfa verilmişlerdi. Tramvay istasyonunun ötesinde, Hristiyan Mezarlığı'nın ilerisinde, sıradan ailelerin çocuklarının gittiği bir Bengal ortaokulu.

İki kardeş birbirinin aynı defterlere Hindistan tarihini, Kalküta'nın kuruluşunu özetlediler. Dünya coğrafyasını öğrenmek için haritalar çizdiler.

Tollygunge'in ıslah edilmiş arazi üstüne kurulduğunu öğrendiler. Yüzyıllar önce; Bengal Körfezi akıntısının daha güçlü olduğu zamanlarda, burası mangrovlardan yana zengin bir bataklıktı. Göletler, çeltik tarlaları ve ova, bunun kalıntılarıydı.

Hayat bilgisi dersi için mangrov ağaçlarının resimlerini çizdiler. Su yüzeyi üstündeki karmaşık kökleri, hava almayı sağlayan özel gözenekleri. Propagül adı verilen, puro biçimli uzun fideleri.

Propagüllerin cezir zamanı düşmeleri halinde ana kaynağın yanında büyüdüklerini, tuzlu bataklığa yayıldıklarını öğrendiler. Ama met zamanı, bir yıla kadar uzayan bir süre boyunca kaynaktan uzağa sürükleniyor, sonra uygun bir ortamda olgunlaşıyorlardı.

İngilizler suyla dolu ormanı açmaya başlamış, oraya sokaklar inşa etmişlerdi. 1770'te, Kalküta'nın güney sınırlarının ötesinde, orijinal nüfusu Hintliden çok Avrupalı olan bir banliyö oluşturmuşlardı. Benekli geyiklerin gezindiği, yalıçapkınlarının ufuk boyunca ok gibi sağa sola fırladığı bir yer...

Bölgeye ismini veren Binbaşı William Tolly, Adi Ganga'nın bir bölümünde hafriyat ve silt ayırma işlemi yapmıştı, bu yüzden de bölge aynı zamanda Tolly's Nullah diye bilinegelmişti. Tolly, Kalküta ile Doğu Bengal arasında deniz ticaretini mümkün kılmıştı.

Tolly Club arazisi esasen General Bank of India'nın yönetim kurulu başkanlarından Richard Johnson'a aitti. Johnson 1785'te bir Palladio stili villa inşa ettirmişti. Tollygunge'a alt tropikal dünyanın dört bir yanından ağaçlar ithal etmişti.

On dokuzuncu yüzyıl başında Dördüncü Anglo-Mysore Savaşı'ndan sonra Mysore hükümdarı Tipu Sultan'ın ölümünü

takiben British East India Şirketi, Tipu'nun dulları ve oğullarını Johnson'un arazisine hapsetmişti.

Tahttan indirilen aile Hindistan'ın ücra güneybatısındaki Srirangapatna üzerinden getirtilmişti. Serbest bırakılmalarının ardından aileye Tollygunge'da hayat sürmeleri için arsalar verilmişti. İngilizler yeniden Kalküta merkezine kaymaya başladığında ise Tollygunge ağırlıklı olarak bir Müslüman şehrine dönüşmüştü.

“Bölünme” Müslümanları yeniden azınlığa dönüştürse de pek çok caddenin adı Tipu'nun alaşağı edilen hanedanlığından mirastı: Sultan Alam Caddesi, Prens Bahtiyar Şah Caddesi, Prens Golam Muhammed Şah Caddesi, Prens Rahimuddin Kulvarı.

Golam Muhammed babasının anısına Dharmatala'daki ulu camiye inşa ettirmişti. Kendisine bir süre Johnson'un villasında yaşama izni verilmişti. Ancak 1895'te kaybolan köpeğini atla ararken villaya rastlayan William Cruickshank isimli İskoç, burayı terk edilmiş, misk kedileri tarafından işgal edilmiş, sarmaşıklarla kaplanmış halde bulmuştu.

Villa, Cruickshank sayesinde restore edilmiş, yerine bir kulüp kurulmuştu. Kulübün ilk başkanlığı Cruickshank'e verilmişti. Şehrin tramvay hattının 1930'larda bu kadar güneye uzanması ise Britanyalılar içindi. Amaç şehrin kargaşasından kaçıp kendilerinden birileriyle olmak isteyen Britanyalıları Tolly Club'a taşımaktı.

Kardeşler lisede optiği ve kuvvetleri, elementlerin atom numaralarını, ışık ve sesin özelliklerini öğrendiler. Hertz'in elektromanyetik dalgaları keşfini, Marconi'nin iletişimini gördüler. Bengalli Jagadish Chandra Bose, Kalküta belediye binasındaki uygulamalı bir gösterimde elektromanyetik dalgaların barutu tutuşturabildiğini ve bir zili uzaktan çalabildiğini ortaya koymuştu.

İki kardeş her akşam önlerinde kitap, defter, kalem ve silgileriyle ve bir yandan ilerlettikleri satranç oyunlarıyla metal bir çalışma masasına karşılıklı oturdular. Geç saatlere dek ayakta kalarak denklemleri, formülleri çalıştılar. Geceleri ortalık, Tolly Club arazisindeki çakal ulumalarının duyulmasını sağlayacak kadar sessiz oluyordu.

İki kardeş kimi zaman, kargaların nerdeyse ağız birliğiyle dalaşmaya başlayarak günün başlangıcını haber verdiği vakitte dahi uyanık oluyordu.

Udayan hidrolik ya da tektonik plakalar konusunda öğretmenlerine ters düşmekten çekinmiyordu. Sözlerini ifade edebilmek, fikirlerini vurgulamak için jestler yapıyor, ellerinin etkileşimiyle moleküllere ve parçacıklara hâkim olduğunu ortaya koyuyordu. Bazen sınıf arkadaşlarını dersten geri bıraktığı söylenerek, Sörler tarafından sınıftan çıkması isteniyordu; işin aslı onlardan fazla ilerideydi.

Bir noktadan sonra iki kardeşi üniversite sınavlarına hazırlamak için özel öğretmen tutuldu. Anneleri masrafı karşılamak için fazladan dikiş işi aldı. Özel öğretmen espriden anlamayan bir adamdı. Felçli göz kapaklarını, gözlüğündeki klipslerle açık tutuyordu. Başka türlü açık durmuyorlardı. Adam her akşam eve gelip dalga-parçacık ikiliğinin, kırılma ve yansıma yasalarının üstünden geçiyordu. Kardeşler Fermat ilkesini ezberlemişlerdi: *Işığın verilen iki nokta arasında aştığı yol, en kısa süreli olanıdır.*

Temel devreleri öğrendikten sonra Udayan evdeki kablo sistemiyle haşır neşir oldu. Eline bir dizi alet edevat geçirerek, bozuk kabloları ve ışık düğmelerini tamir etmeyi, tel bağlamayı, masa vantilatörünün temas noktalarına zarar veren pası zımparalamayı başardı. Çıplak elle lamba düğmesine dokunmaya korktuğu için parmağını hep sarisine saran annesiyle dalga geçti.

Sigorta attığında Udayan lastik terlik giyerek, hiç çekinmeden rezistansları kontrol edip sigortaları söküyordu. Bu sırada Subhash elinde fenerle kenarda bekliyordu.

Udayan bir gün elinde uzun bir telle gelerek, misafirlere kolaylık olması için eve elektrikli zil sistemi döşemeye koyuldu. Sigorta kutusuna bir dönüştürücü, giriş kapısının yanına ise siyah bir düğme monte etti. Sonra duvara bir delik açarak yeni telleri içeri verdi.

Zil sistemi döşendikten sonra Udayan onu Mors kodu deneyimleri yapmak için kullanmaları gerektiğini söyledi. Bir kütüphaneden telgrafçılık üzerine bir kitap bularak alfabenin harflerine

karşılık gelen nokta ve çizgilerin dökümünü, kendisi ve kardeşi için iki kopya halinde çıkardı.

Bir çizgi bir noktanın üç katı uzunluktaydı. Her nokta ya da çizgiyi bir sessizlik takip ediyordu. Harfler arasında üç nokta vardı, kelimeler arasında ise yedi nokta. İki kardeş kendilerini sadece isimlerinin baş harfiyle belirtiyorlardı. Marconi'ye Atlantik Okyanusu ötesinden ulaşan S harfi üç kısa noktaya karşılık geliyordu. U ise iki nokta bir çizgi.

İki kardeşten sırayla biri kapıda, diğeri içeride durarak, birbirlerine sinyal gönderiyorlar ve kelimeleri deşifre ediyorlardı. Sonunda anne babalarının anlayamayacağı şifreli mesajlar gönderecek kadar işi ilerlettiler. *Sinema* diye öneriyordu biri. *Hayır, tramvay istasyonu, sigara.*

Kendilerini güç durumdaki askerler ya da casuslar gibi hayal ederek çeşitli senaryolar üretiyorlardı. Duruma göre Çin'deki bir dağ geçidinden, Rusya'daki bir ormandan, Küba'daki bir şeker kamışı tarlasından gizlice iletişim sağlıyorlardı.

Hazır mısın?

Evet.

Koordinatlar?

Belli değil.

Hayatta kalan?

İki kişi.

Kayıplar?

Kardeşler elektrikli zile basarak birbirlerine acıktıklarını, futbol oynamak istediklerini, az önce evin yanından güzel bir kız geçtiğini haber veriyorlardı. Kendilerine özel paslaşmalardı bu; tıpkı gole doğru ilerlerken birbiriyle paslaşan iki futbolcu gibi. İçlerinden biri özel öğretmenin yaklaştığını görürse SOS yolluyordu. Üç nokta, üç çizgi, tekrar üç nokta.

İkisi şehrin en iyi iki üniversitesine kabul edildiler. Udayan fizik eğitimi için Presidency'ye gidecekti. Subhash ise kimya mühendisliği

için Jadavpur'a. Mahallede, gittikleri sönük lisede bunu başaran başka erkek öğrenci yoktu.

Babaları kutlama için pazara gitti ve elinde pilav için ceviz, gülsuyu ve yarım kilo en pahalısından karidesle döndü. Baba ailesine destek olmak için on dokuzunda çalışmaya başlamıştı. Tek pişmanlığı üniversite okumamış olmasıydı. Hindistan Demiryolları'nda büro işinde çalışıyordu. Dediğine göre, oğullarının başarı haberi yayılınca evden dışarı adım attığı anda birileri tarafından durdurulup tebrik edilir hale gelmişti.

Bunun kendisiyle hiç ilgisi olmadığını söylüyordu insanlara. Oğulları kendi kendilerine çalışmış, kendi şanslarını yaratmışlardı. Ne başardılarsa kendileri başarmışlardı.

Ne hediye istedikleri sorulduğunda Subhash ellerindeki yıpranmış tahta satranç takımının yerine mermerden yenisini önerdi. Ama Udayan kısa dalga radyo istiyordu. Dünya hakkında evdeki ahşap kaplama eski lambalı radyodan ya da sopa gibi incecik sarılıp sabahları bahçe duvarının üstünden fırlatılan günlük Bengal gazetesinden gelen haberlerden fazlasını istiyordu.

Sonunda radyoyu kendileri yaptılar. Yeni Pazar'da, hurda dükkânlarında arayışa çıktılar, Hindistan Ordusu'nun ihtiyaç fazlasından parçalar buldular. Kendilerine bir dizi karmaşık talimat ve yıpranmış bir devre çizimini temel aldılar. Parçaları yatağın üstüne yaydılar: Şasi, kondansatörler, çeşitli dirençler, hoparlörler. Telleri lehimlediler, işin üstünde elbirliğiyle çalıştılar. Parçalar nihayet birleştirildiğinde köşeli bir sapı olan küçük bir valize benzedi. Metalden yapıma, siyaha sarılmış bir valiz.

Radyonun çekişi genelde kışın, yazın olduğundan daha iyiydi. Özellikle de geceleri daha iyi. Çünkü gece vakti güneşten gelen fotonlar iyonosferdeki molekülleri parçalamıyordu. Havadaki pozitif ve negatif parçacıklar hızla yeniden birleşiyordu.

İki kardeş sırayla pencere kenarına oturarak, alıcıyı çeşitli pozisyonlarda ellerinde tutuyor, anten ayarı yapıyor, iki düğmeyi aynı anda çeviriyorlardı. Frekans ibresini olabildiğince yavaş çevirerek frekans bantlarına aşinalık kazandılar.

Yabancı sinyalleri aradılar. Moskova Radyosu'ndan, Amerika'nın Sesi'nden, Radyo Pekin'den, BBC'den haber bültenleri. Binlerce mil öteden gelen, okyanus dalgaları gibi döven, rüzgâr gibi salınan gür parazit çalılıkları arasından fırlamış bilgi parçacıklarını duyuyorlardı. Orta Avrupa'dan hava durumu, Atina'dan türküler, Abdül Nasır'ın bir konuşması... Ne olduğuna dair sadece tahmin yürütebildikleri dillerde haberler; Fince, Türkçe, Korece, Portekizce.

Yıl 1964'tü. Tonkin Körfezi Kararıyla Amerika Kuzey Vietnam'a karşı askeri güç kullanmakla yetkilendirilmişti. Brezilya'da askeri darbe olmuştu.

Charulata Kalküta sinema salonlarında gösterime girmişti. Müslümanlarla Hindular arasında çıkan yeni bir isyan dalgasıyla Srinagar'daki bir camiden kutsal bir emanetin çalınmasının ardından yüz kişi öldürülmüştü. Hindistan'da komünistler arasında Çin'le iki yıl önce yapılan sınır savaşı konusunda bir anlaşmazlık vardı. Çin'e sempati duyan bir grup ayrılarak kendine Hindistan Komünist Partisi (Marksist) [CPI-M] adını vermişti.

Delhi'deki merkezi hükümeti hâlâ Kongre yönetiyordu. Nehru'nun o bahar kalp krizinden ölümünün ardından kızı Indira kabineye girmişti. Indira iki yıl içinde Başbakan olacaktı.

Tıraş olmaya başlamalarıyla birlikte, sabahlar iç bahçede birbirlerine bir el aynasıyla bir tencere ılık su tutmalarıyla başlar olmuştu Subhash ve Udayan için. Buharı tüten tabaklar dolusu pilavın, baklagilin ve çubuk patatesin ardından köşedeki camiye yürüyorlar ve kapalı bölgeyi artlarında bırakıyorlardı. Birlikte kalabalık ana caddeden aşağı, tramvay istasyonuna dek yola devam ettikten sonra farklı otobüslere binerek üniversitelerine doğru yola çıkıyorlardı.

Şehrin ayrı taraflarında farklı arkadaşlar ediniyor, İngiliz ortaokullarına gitmiş erkek çocuklarla kaynaşıyorlardı. Fen derslerinin bazıları benzer olsa da farklı programlar üzerinden farklı sınavlara giriyor, farklı profesörlerle çalışıyor, laboratuvarlarda farklı deneyler yapıyorlardı.

Udayan'ın kampüsü daha uzak olduğundan, onun eve dönmesi daha uzun sürüyordu. Kuzey Kalküta'dan öğrencilerle arkadaş olmaya başladığı için de satranç tahtası çalışma masasının üstünde terk edilmiş halde duruyordu. Öyle ki Subhash kendisine karşı oynamaya başlamıştı. Yine de hayatının her günü, yanında Udayan'la başlayıp yine onunla bitiyordu.

1966 yazında bir akşam, kısa dalgadan Dünya Kupası'nda İngiltere'nin Wembley'de Almanya'ya karşı oynadığı maçı dinlediler. Senelerce tartışılan hayalet golün atıldığı ünlü final maçıydı. Takım dizilişi duyurulurken notlar aldılar, formasyonun şemasını kâğıda çıkardılar. Yatağı oyun sahası gibi kullanarak, işaret parmaklarıyla radyodan aktarılan hareketleri takip ettiler.

İlk golü Almanya attı. On sekizinci dakikada Geoff Hurst'ün golüyle durum eşitlendi. İkinci yarının sonlarına doğru, İngiltere'nin 2-1 öne geçmesiyle Udayan radyoyu kapadı.

Ne yapıyorsun?

Radyonun çekişini arttırıyorum.

İyi çekiyor zaten. Maçın sonunu kaçırıyoruz.

Daha bitmesine var.

Udayan elini öteberilerini zulaladıkları şiltenin altına uzattı. Defterler, pusulalar, cetveller, kalem yontmak için tıraş bıçakları, spor dergileri... Radyo üretim talimatları. Yedek somun ve civatalar, bu iş için gerekli tornavida ve kerpeten.

Udayan tornavidayı kullanarak radyoyu yeniden parçalarına ayırmaya başladı.

Bobinlerden ya da anahtarlardan biri gevşemiş herhalde, dedi.

Şimdi tamir etmen şart mıydı?

Udayan cevap vermeye zahmet etmedi. Kapağı çoktan sökmüştü, hünerli parmaklarıyla vidaları açıyordu.

Şunu toplamak günlerimizi almıştı, dedi Subhash.

Ne yaptığımı biliyorum ben.

Udayan şasiyi ayırıp tellerin bazılarını yeniden hizaladı. Sonra da alıcıyı tekrar topladı.

Maç hâlâ devam ediyordu ve cızırtı eskisi kadar rahatsız edici değildi. Udayan radyoyla uğraşırken Almanya ikinci yarının sonunda gol atarak uzatmaya gidilmesini sağlamıştı.

Ardından Hurst'ün İngiltere adına bir gol daha attığını duydu-
lar. Top önce üst kale direğinin altına çarpmış, ardından kale çizgisi
üstünde sekmişti. Hakem bunu gol sayınca Alman takımı anında
itiraz etti. Hakem, Sovyet yan hakeme danışırken her şey durdu.
Gol geçerli sayıldı.

İngiltere kazandı, dedi Udayan.

Maçın bitmesine hâlâ birkaç dakika vardı ve Almanya durumu
eşitlemek için çırpınıyordu. Ama Udayan yanılmamıştı. Hurst ma-
çın sonunda dördüncü bir gol bile attı. O anlarda, maçın son dü-
düğünden önce zafer havasına giren İngilizler sahaya dökülmeye
başlamışlardı.

4.

1967'de gazetelerde ve All India Radyo'da Naksalbari hakkında çeşitli şeyler kulaklarına çalınmaya başladı. İsmi hiç duymadıkları bir yerdi burası.

Batı Bengal'in kuzey ucundaki dar koridorda yer alan Darjeeling Bölgesi'nin sıra sıra köylerinden biriydi. Himalayalar'ın eteklerine sıkıştırılmış, Kalküta'dan neredeyse dört yüz mil uzakta, Tollygunge'dan çok, Tibet'e yakın bir köy.

Halkın çoğu çay plantasyonlarında ve büyük arazilerde çalışan aşiret köylüleriydi. Nesiller boyu, temelde aynı yapıyı korumuş feodal bir sistemin altında yaşamışlardı.

Varlıklı toprak sahiplerinin idaresindeydiler. Ekip biçtikleri tarlalardan uzaklaştırılıyorlar, yetiştirdikleri ürünlerin hasılatından mahrum bırakılıyorlardı. Tefecilere av oluyorlardı. Asgari ücretten de yoksun oldukları için, bazıları besinsizlikten ölüyordu.

O Mart'ta Naksalbari'deki bir ortakçı, kanunsuzca tahliye edildikleri toprağı sürmeye çalışmış, toprak sahibi eşkıyaları gönderip onu dövdürtmüştü. Eşkıyalar adamın sabanıyla öküzünü elinden almışlardı. Polis ise araya girmeyi reddetmişti.

Bu olaydan sonra ortak çiftçilerden oluşan gruplar misilleme yapmaya başladılar. Kendilerini dolandıran belge ve kayıtları yakmaya koyuldular. Zorla toprak işgal ettiler.

Darjeeling Bölgesi'ndeki ayaklanma köylülerin çıkardığı ilk olay değildi. Ancak bu defa militan taktikler kullanmışlardı. İlkel silahlar kuşanmış, kızıl bayraklar taşımış, Yaşasın Mao Zedung! diye bağırılmışlardı.

Tüm bunların örgütlenmesine Bengalli iki komünist, Çaru Mazumdar ve Kanu Sanyal yardım ediyordu. İkisi de Naksalbari'ye yakın kasabalarda büyümüş, hapiste tanışmışlardı. Hindistan'daki

komünist liderlerin, 1800'lerin sonlarında doğmuş adamların, çoğundan gençtiler. Mazumdar ve Sanyal o liderleri küçük görüyorlardı. CPI-M'nin muhalifleriydi onlar.

İkisi ortakçılar için mülkiyet hakkı talep ediyorlardı. Köylülere toprağı "kendileri için" sürmelerini söylüyorlardı.

Çaru Mazumdar üniversiteden terk, toprak sahibi bir aileden gelen bir avukat oğluydu. Gazete fotoğrafları yüzü kemikli, burnu kanca, çalı saçlı, çelimsiz bir adamı yansıtıyordu. Astımlıydı, Marksist-Leninist kuramcıydı. Emektar komünistlerden bazıları ona "kaçık" diyorlardı. Ayaklanma sırasında henüz ellisine varmadığı halde, bir kalp hastalığı yüzünden yatağı mahkûm olmuştu.

Kanu Sanyal, Mazumdar'ın çıraklarından, otuzlu yaşlarında biriydi. Aşiret lehçelerini bilen bir Brahma rahibiydi. Mülk edinmeyi reddediyordu. Kendini kırsal kesim yoksullarına adamıştı.

Başkaldırı yayıldıkça polis bölgede devriye gezmeye başladı. İlan edilmemiş sokağı çıkma yasakları dayattılar, keyfi tutuklamalar yaptılar.

Kalküta'daki devlet yönetimi Sanyal'a çağrıda bulundu. Sanyal'ın köylülere teslim olmaya ikna edeceğini umuyorlardı. Sanyal tutuklanmayacağı teminatıyla ilk olarak toprak hasılat vekiliyle görüştü. Adam uzlaşısı sözü verdiyse de son dakikada geri adım attı.

Mayısta kadınlı erkekli bir grup köylünün, bir polis müfettişine ok ve yayla saldırarak öldürdüğü rapor edildi. Ertesi gün yerel polis gücü yolda bir isyan kalabalığıyla karşılaştı. Komiser muavinlerinden birinin koluna bir ok saplanınca kalabalığa dağılması söylendi. Dağılmadıklarında ise ateş açıldı. On bir kişi öldü. Sekizi kadındı.

Gece radyoyu dinledikten sonra Subhash ile Udayan olup bitenleri konuşmaya başladılar. Anne babaları yattıktan sonra gizlice sigaralarını yakmış, ortalarında bir kültablasıyla çalışma masasında oturuyorlardı.

Sence değdi mi? dedi Subhash. Köylülerin yaptığına?

Tabii ki değdi. Ayaklandılar. Her şeyi göze aldılar. Hiçbir şeyi olmayan insanlar onlar. İktidar sahiplerinin korumak için hiçbir şey yapmadığı insanlar.

İyi ama, bir şeyi değiştirecek mi bu? Modern bir devletin karşısında okla yay ne işe yarar ki?

Udayan pirinç tanelerini kısıtıyormuşçasına parmak uçlarını birbirine bastırdı. O hayatın içine doğmuş olsan, ne yapardın?

Pek çokları gibi Udayan da şu an Batı Bengal'i yöneten Birleşik Cephe'yi, Ajoy Mukherjee'nin liderliğini yaptığı sol kanat koalisyonunu suçluyordu. Yılın ilk aylarında o ve Subhash Birleşik Cephe'nin zaferini kutlamışlardı. BC komünistleri kabineye sokmuştu. İşçi ve köylüleri temel alan bir hükümet kurmayı vaat etmişti. Büyük toprak sahipliğini ortadan kaldırmaya ant içmişti. Batı Bengal'de neredeyse yirmi yıllık Kongre liderliğini nihayete erdirmişti.

Ancak Birleşik Cephe isyana arka çıkmamıştı. Aksine ihtilaf karşısında, İçişleri Bakanı Jyoti Basu polisi çağırmıştı. Şimdi ise Ajoy Mukherjee'nin eline kan bulaşmıştı.

Pekin gazetesi *People's Daily*, Batı Bengal hükümetini köylü ayaklanmasını kanlı biçimde bastırmakla suçlamıştı. *Hindistan'ın Tepesinde Gezen Bahar Fırtınası*, diyordu manşet. Habere Kalküta'da tüm gazetelerde yer verilmişti. Sokaklarda, üniversite kampüslerinde köylüleri savunan, ölümleri protesto eden gösteriler patlak verdi. Subhash ile Udayan Presidency College'da ve Jadavpur'da bazı binaların penceresinden Naksalbari'yi destekleyen pankartların sarkıtıldığını gördüler. Devlet görevlilerini istifaya çağıran konuşmalar dinlediler.

Naksalbari'de çatışmalar iyice arttı. Haydutluk ve yağma haberleri gelmeye başladı. Paralel yönetimler oluşturan köylüler... Kaçırılıp öldürülen toprak sahipleri...

Merkezi Hükümet temmuzda Naksalbari'de ok ve yay taşınmasını yasakladı. Aynı hafta Batı Bengal kabinesinin verdiği yetkiyle beş yüz adam ve görevli memur bölgeye baskın yaptı. En yoksul

köylülerin çamurdan kulübelerinde arama yaptılar. Silahsız asileri yakalayıp, teslim olmayı reddedenleri öldürdüler. Acımasızca, sistematik bir biçimde isyanı bastırdılar.

Udayan bir yığın kitap ve gazeteyi tiksintiyle ittirerek oturduğu sandalyeden fırladı. Radyoyu kapadı. Başını öne eğerek, elini saçlarında gezdirerek, odada bir yukarı bir aşağı yürüdü.

İyi misin sen? dedi Subhash.

Udayan kıpırdamadan durdu. Başını iki yana sallayarak, tek elini beline koydu. Bir an için ne diyeceğini bilemedi. Haber her ikisini de sarsmıştı ama Udayan kişisel bir hakarete uğramış, fiziksel bir darbe almış gibi davranıyordu.

İnsanlar açıktan ölüyor, adamlar çözüm diye bunu getiriyorlar, dedi en sonunda. Mağdurları suçluya dönüştürüyorlar. Kendilerine ateşle karşılık veremeyecek adamlara ateş ediyorlar.

Yatak odasının kapı mandalını açtı.

Nereye gidiyorsun?

Bilmiyorum. Biraz yürümek istiyorum. İşler nasıl bu noktaya vardı?

Öyle ya da böyle, her şey sona ermiş görünüyor ama, dedi Subhash.

Udayan çıkmadan önce bir an duraksadı. Bu sadece başlangıç olabilir, dedi.

Neyin başlangıcı?

Daha büyük bir şeyin. Başka bir şeyin.

Udayan Çin basınının tahminini alıntılardı: *Darjeeling'deki kıvılcım, bir bozkır yangını başlatacak ve hiç şüphesiz Hindistan'ın uçsuz bucaksız alanlarını alevler saracak.*

Sonbahar geldiğinde Sanyal ile Mazumdar gözlerden ırak yerlerde saklanmışlardı. Che Guevara'nın Bolivya'da infaz edildiği, ölümünün kanıtı olarak ellerinin kesildiği sonbahar da yine bu sonbahardı.

Hindistan'da gazeteciler kendi dergilerini yayımlamaya başladılar. İngilizce *Liberation*, Bengal dilinde *Deshabrati*. Dergiler

Çin'de çıkan komünist dergilerinden makaleler yayımlıyorlardı. Udayan onları eve getirmeye başladı.

Bu söylem yeni değil, dedi babaları, dergilerden birini karıştırarak. Bizim neslimiz de Marx okurdu.

Sizin nesil hiçbir şeyi çözmedi, dedi Udayan.

Bir ulus yarattık biz. Bağımsızız. Ülke bizim.

Yeterli değil. Nereye getirdi ki bu bizi? Kime ne faydası oldu?

Böyle şeyler vakit alır.

Babaları Naksalbari konusunu geçiştiriyordu. Gençlerin bir hiç uğruna heyecana kapıldığını söylüyordu. Her şeyin hepi topu elli iki günlük bir olay olduğunu söylüyordu.

Hayır, Baba. Birleşik Cephe kazandığını sanıyor ama kaybetti aslında. Olanlara baksana.

Neler oluyormuş?

İnsanlar tepki gösteriyorlar. Naksalbari ilham kaynağı oldu. Değişim için itici bir güç oldu.

Ben bu ülkede değişimi yaşadım, dedi babaları. Bir sistemin diğerinin yerini alması ne demektir, ben bilirim. Siz bilmezsiniz.

Ama Udayan ısrarcıydı. Babalarına tıpkı eskiden okuldaki öğretmenlerine olduğu gibi meydan okumaya başladı. Madem Hindistan bağımsız diye o kadar gururlanıyordu, neden zamanında Britanyalıları protesto etmemişti? Neden işçi sendikasına hiç katılmamıştı? Seçimlerde oyunu komünistlere verdiğine göre neden hiç tavrı almamıştı?

Cevapları Subhash da Udayan da biliyordu. Babaları devlet çalışanı olduğu için herhangi bir partiye ya da sendikaya katılmaktan men edilmişti. Bağımsızlık sürecinde sesini yükseltmesi yasaktı; işin şartları böyleydi. Bazıları kurallara aldırış etmemiş olsa da babaları hiç bu tür riskler almamıştı.

Bizim iyiliğimiz için. Sorumluluk sahibiydi de ondan, dedi Subhash.

Ama Udayan konuya böyle bakmıyordu.

Udayan'ın fizik kitapları arasında şimdi çalıştığı başka kitaplar vardı. Aralarına küçük kâğıt parçaları konmuş kitaplar. *Yeryüzünün Lanetlileri, Ne Yapmalı?* Kırmızı plastik kapaklı, iskambil kâğıdından azıcık büyük, Mao aforizmaları içeren bir kitap.

Subhash bu materyalleri alacak parayı nereden bulduğunu sorduğunda Udayan bunların ortak mal olduğunu, Presidency'de arkadaş edindiği bir grup erkek arasında elden ele dolaştırıldığını söylemişti.

Udayan yatak şiltesinin altına, eline geçirdiği, Çaru Mazumdar tarafından yazılmış birkaç broşürü saklamıştı. Bunların çoğu Nak-salbari ayaklanmasından önce, Mazumdar hapisteyken yazılmıştı. *Mevcut Durumda Görevlerimiz, Bu Fırsatı Kullan, 1965 Yılı Ne Tür Olanaklara İşaret Ediyor?*

Subhash bir gün çalışmasına ara verdiği sırada şiltenin altındaki göz atmıştı. Makaleler kısa, tumturaklıydı. Mazumdar Hindistan'ın bir dilenciler ve yabancılar ulusuna dönüştüğünü söylüyordu. *Hindistan'ın geçici hükümeti, kitleleri öldürme taktiklerini benimsedi; onları açlıkla, kurşunlarla öldürüyorlar.*

Hindistan'ı, sorunlarını çözmek için ABD'den medet ummakla suçluyordu. ABD'yi, Hindistan'ı piyona dönüştürmekle. Sovyetler Birliği'ni ise Hindistan'ın yönetici sınıfını desteklemekle suçluyordu.

Gizli bir parti oluşturma çağrısı yapıyordu. Köylerde hücreler oluşturma çağrısı yapıyordu. Aktif direniş yöntemini ABD'deki medeni haklar mücadelesiyle kıyaslıyordu.

Makalelerde sürekli Çin örneğini hatırlatıyordu. *Hindistan devriminin daima iç savaş formunu alacağı gerçeğinin farkına varabilirsek, tek taktik bölge odaklı iktidara el koyma taktiği olacaktır.*

Sence gerçekten işler mi? dedi Subhash bir gün Udayan'a. Şu Mazumdar'ın önerdiği şey?

İkisi de finallerden yeni çıkmışlardı. Mahallede kestirme yola sapmış, eski okul arkadaşlarıyla futbol oynamaya gidiyorlardı.

Sahaya yönelmeden önce Udayan'ın gazete alması için köşeye gitmişlerdi. Udayan gazetenin Naksalbari'yle ilgili bir makalenin olduğu sayfasını açmış, yürürken makaleye gormüştü.

Büyümlerine tanıklık eden insanların önünden geçerek, kıvrılarak giden, duvarlarla çevrili patikalardan yola devam ettiler. İki gölet sakin ve yeşildi. Ova hâlâ sular altında olduğu için üstünden geçmek yerine etrafından dolanmak zorunda kaldılar.

Udayan bir ara durup ovanın etrafını kuşatan harap kulübelere, ova sularının yüzeyini kaplayan parlak susümbüllerine uzun uzun baktı.

Çoktan işledi bile, diye cevap verdi. Mao Çin'i değiştirdi.

Hindistan Çin değil ki.

Değil. Ama olabilir, dedi Udayan.

Artık tramvay istasyonuna gidiş ya da dönüşte Tolly Club'ın önünden geçecek olurlarsa Udayan oraya hakaretler yağdırıyordu. İnsanlar hâlâ şehrin dört bir yanında gecekonduları doldururken, çocuklar sokaklarda doğup büyürken, neden yüz dönümlük arazinin etrafı birkaç kişinin keyfi için duvarlarla çevriliyordu?

Subhash ithal edilen ağaçları, çakalları, kuş çığlıklarını hatırladı. Ceplerinde ağırlık yapan golf toplarını, sahanın dalga dalga uzayıp giden yeşilliğini. Duvardan öncelikle Udayan'ın atlayışını, peşinden gelmesi için ona meydan okuyuşunu hatırladı. Son gittikleri akşam ona siper olmak için yere çömelişini...

Fakat Udayan golfun komprador burjuvazi eğlencesi olduğunu söylüyordu. Tolly Club'ın aslında, Hindistan'ın hâlâ Britanyalılar hiç gitmemiş gibi davranan, yarı kolonyal bir ülke olduğunun kanıtı olduğunu söylüyordu.

Arjantin'de bir golf sahasında sopa taşıyıcılık yapmış olan Che'nin de aynı sonuca vardığını vurguluyordu. Küba devriminden sonra golf sahalarını ortadan kaldırmak Castro'nun yaptığı ilk işlerden biri olmuştu.

5.

1968'in başına gelindiğinde giderek artan aleyhtarlığın karşısında Birleşik Cephe hükümeti düştü ve Batı Bengal, Başkan'ın Yönetimi altına girdi.

Eğitim sistemi de krizdeydi. Hindistan'ın gerçeklerine ters düşen, köhne bir pedagoji söz konusuydu. Gençlere sıradan insanın gereksinimlerini görmezden gelmeyi öğretiyordu. Radikal öğrencilerin yaymaya başladığı mesaj işte buydu.

Paris, Berkeley örnek alınarak Kalküta'nın dört bir yanında sınavlar boykot edildi, diplomalar yırtıldı. Toplantılarda öğrenciler, haykırarak konuşmacıların konuşmasını böldüler. Kampüs yönetiminin yozlaştığını söylediler. Rektör yardımcılarını ofislerine kapattılar, talepleri karşılanana dek yemek ve su vermeyi reddettiler.

Tüm bu kargaşaya rağmen profesörleri tarafından teşvik edilen iki kardeş, lisansüstü programlarına başladılar. Udayan Kalküta Üniversitesi'ne gitti, Subhash Jadavpur'a devam etti. Potansiyellerinin hakkını vermeleri, günün birinde ailelerine destek olmaları bekleniyordu.

Udayan'ın ders programı daha düzensizdi. Akşam yemeğine gelmediği bir gece, anneleri yemeğini mutfağın bir köşesinde, üstünü tabakla kapatarak sakladı. Sabah kenara ayırdığı yemeği neden yemediğini sorduğunda Udayan, bir arkadaşının evinde yemek yediğini söyledi.

O olmadığında yemekte Naksalbari hareketinin Batı Bengal'in diğer bölgelerine ve Hindistan'ın başka yerlerine yayıldığı konuşulmuyordu. Bihar'da, Andhra Pradesh'te aktif olan gerillalar tartışılmıyordu. Subhash, Udayan'ın ilgisini artık bu konuları özgürce konuşabileceği başka insanlara odakladığını anlamıştı.

Udayan'sız yemeklerini sessizlik içinde, çekişme olmadan yiyorlardı; tıpkı babalarının tercih ettiği gibi. Subhash kardeşinin dostluğunu özlese de kimi zaman çalışma masasında tek başına oturmak onu rahatlatıyordu.

Udayan ters saatlerde eve geldiğinde kısa dalgayı açıyordu. Resmi haber programlarından memnun olmadığı için, Darjeeling'deki, Siliguri'deki istasyonlardan yapılan gizli yayınları buluyordu. Radyo Pekin'in yayınlarını dinliyordu. Bir defasında, tam güneş doğarken Mao'nun parazitlerle bölünen bozuk sesiyle Çin halkına seslenişini Tollyunge'dan dinlemeyi başardı.

Subhash hem Udayan davet ettiği hem de kendisi merak ettiği için, bir akşam Udayan'la birlikte Kuzey Kalküta'nın bir mahallesindeki toplantıya gitti. Küçük dumanaltı oda, ağırlıklı olarak öğrencilerle doluydu. Nane yeşili alçı duvara, naylonla kaplı bir Lenin posteri asılmıştı. Fakat odaya hâkim ruh hali Moskova karşıtı, Pekin yanlısıydı.

Subhash kafasında gürültülü bir tartışma canlandırmıştı ama çalışma seansı gibi ilerleyen toplantı epey sakindi. Sinha isimli seyrek saçlı bir tıp öğrencisi profesör rolünü benimsemişti. Diğerleri notlar alıyordu. Çin tarihindeki olaylara, Mao'nun öğretilerine aşinalıklarını kanıtlamaları için hepsine birer birer söz veriliyordu.

Deshabrati ve *Liberation*'ın en son baskıları dağıtıldı. Srikakulam'daki isyanla ilgili yeni bilgiler verildi. Dağlık iki yüz millik bir hat boyunca yüz köy Marksist yönetim altına girmişti.

Köylü ayaklanmalarıyla polisin girmeye cesaret edemediği kaleler oluşturuluyordu. Toprak sahipleri kaçıyor. Uykuda yakılarak öldürülen, kafaları kazıklar üstünde sergilenen ailelere dair haberler vardı. Kanla boyalı intikamcı sloganlar...

Sinha kısık bir sesle konuşuyordu. Bir masada oturmuş, parmaklarını kenetlemişti.

Naksalbari'den bu yana bir yıl geçti, CPI-M hâlâ bize ihanet etmeyi sürdürüyor. Kızıl bayrağın itibarını lekelediler. Marx'ın onurlu ismini aşağıladılar.

CPI-M, Sovyetler Birliği politikaları, Hindistan geçici hükümeti, bunların hepsi nihayetinde aynı şey. Hepsi Birleşik Devletler'in uşakları. İşte devirmeye çalışmamız gereken dört dağ bunlar.

CPI-M'nin amacı iktidarı sürdürmek. Bizim amacımızsa adil bir toplum oluşturmak. Bu yolda yeni bir parti kurmak hayati önem taşıyor. Tarih ileri doğru bir adım atacaksa, parlamenter siyasetin kapalı kapılar ardında oynanan oyunları son bulmalı.

Odaya sessizlik hâkimdi. Subhash, Udayan'ın, Sinha'nın ağzından çıkanları merakla beklediğini görüyordu. Radyodan futbol maçı dinlerken olduğu gibi, kelimelere adeta perçinlenmişti.

Subhash kendisi de orada olduğu, Udayan'ın yanında oturduğu halde, kendini görünmez hissediyordu. İthal bir ideolojinin Hindistan'ın sorunlarını çözebileceğine ikna olmamıştı. Bir yıl önce bir kıvılcım çakılmış olsa da bunu mutlaka bir devrimin izlemesi gerektiğini düşünmüyordu.

İdeolojiye inanmasını engelleyen şeyin cesaret ya da hayal gücü eksikliği olup olmadığını merak etti. Kardeşinin bu politik inancını paylaşmasını önleyen şey, kendini bildi bileli farkında olduğu eksiklikleri miydi?

Udayan'la eskiden birbirlerine gönderdikleri aptal sinyalleri, zile basıp birbirlerini güldürmelerini hatırladı. Şimdi ise Sinha'nın aktardığı ve Udayan'ın hiç zorlanmadan aldığı mesaja ne tepki vereceğini bilemiyordu.

Yataklarının altında, duvara dayalı duran bir kutu kırmızı boya ve daha önce orada olmayan bir fırça vardı. Subhash şiltenin altında, Udayan'ın el yazısıyla yazılmış bir slogan listesini içeren, katlanmış bir kâğıt parçası buldu. *Çin'in Başkanı bizim Başkanımız! Kahrolsun seçimler! Naksalbari'nin yolu bizim yolumuz!*

Şehrin duvarları şimdi bu sloganlarla kaynıyordu. Kampüs binalarının duvarları, film stüdyolarının yüksek duvarları. Kapalı bölgenin iki yanında uzanan alçak duvarlar.

Subhash bir gece Udayan'ın eve geldiğini ve doğrudan banyoya girdiğini duydu. Suyun akışını duydu. Kendisi çalışma masasında oturuyordu. Udayan boya kutusunu yatağın altına doğru itti.

Subhash defterini kapadı, kaleminin kapağını taktı. Ne yapıyordun az önce sen?

Temizleniyordum.

Udayan odayı boydan boya geçerek pencere yanındaki koltuğa oturdu. Üstünde pamuklu beyaz pijaması vardı. Cildi nemliydi, göğsündeki kıllar ıslak. Dudaklarına bir sigara koydu ve bir kibrit kutusunu çekip açtı. Kibriti birkaç kere çaktıktan sonra yaktı.

Slogan mı yazıyordun? dedi Subhash.

Yönetici sınıf kendi propagandasını her yere koyuyor. Neden onların insanları etkilemeye hakkı olsun da, başkasının olmasın?

Polis seni yakalarsa ne olacak?

Yakalayamaz.

Radyoyu açtı. Bir soruna karşı çıkmazsak, ona katkıda bulunuruz Subhash.

Kısa bir duraksamadan sonra ekledi: Yarn sen de benimle gel istiyorsan.

Subhash yine gözcüydü. Yine her sese kulak kabartıyordu.

Tolly's Nullah'nın dar bir kesimi boyunca uzanan tahta bir köprüden geçtiler. Küçüklüklerinde uzak addedilen, gitmemeleri söylenen bir muhit.

El feneri Subhash'taydı. Fenerle duvarın bir bölümünü aydınlattı. Anne babalarına bir filmin geç matinesine gideceklerini söylemişlerdi.

Subhash yakın durdu. Nefesini tuttu. Gölet kurbağaları monoton, ısrarcı sesleriyle sesleniyordu.

Udayan'ın fırçayı tenekeye daldırışını izledi. İngilizce *Yaşasın Naksalbari!* yazıyordu.

Sloganın harflerini çabucak oluşturmuştu ama elinin titrekliği işi zorlaştırıyordu. Subhash bunu daha önce, son birkaç hafta içinde fark etmişti. Radyoyu ayarlarken, bir şeyler söylerken eliyle jest yaptığında ya da gazetenin sayfalarını çevirirken, arada bir eli titriyordu kardeşinin.

Subhash Tolly Club'ın duvarına tırmanışlarını hatırladı. Bu defa yakalanmaktan korkmuyordu. Aptallık ediyordu belki ama içinden bir ses ona, o tür bir şeyin hayatta ancak bir defa olabileceğini söylüyordu. Haklıydı da; kimse ne yaptıklarını fark etmedi, kimse onları cezalandırmadı ve birkaç dakika sonra kendilerini yatıştırmak için sigara içerek, hızlı adımlarla köprüden dönüyorlardı.

Bu defa tek sersemleyen Udayan'dı. Yaptıklarından tek gurur duyan Udayan'dı.

Subhash ona uyduğu için kendine kızgındı. Hâlâ yapabildiğini gösterme ihtiyacı duyduğu için...

İçinde daima yükselen o korkudan bıkmış usanmıştı artık; varlığının sona ereceğine, kardeşine direnç gösterdiği takdirde kardeşliklerinin sona ereceğine dair korku.

Eğitimlerinin tamamlanmasından sonra iki kardeş kendi nesillerinden, gereğinden fazla kalifiye ve işsiz pek çoklarının arasına katıldı. Para getirebilmek için özel ders vermeye başladılar, kazandıklarını evin bütçesine kattılar. Udayan Tollygunge'a yakın, teknik bir lisede fen öğretmenliği işi buldu. Bu sıradan uğraştan tatmin duyar gibi görünüyordu. Kariyer yapma konusunda kayıtsızdı.

Subhash ABD'de birkaç doktora programına başvurmaya karar verdi. Göçmenlik yasaları değişmiş, Hintli öğrencilerin girişi kolaylaşmıştı. Subhash lisans eğitiminde araştırmalarını kimya ve çevre üstüne yoğunlaştırmaya başlamıştı. Petrolün ve nitrojenin okyanuslar, dereler ve göller üstündeki etkisi.

Konuyu anne babasına anlatmadan önce Udayan'a açmanın daha iyi olacağını düşündü. Kardeşinin anlayacağını umuyordu. Udayan'ın da yurtdışına gitmesi gerektiğini, bunun ikisi için de daha kolay olacağını ileri sürdü.

Dünyanın en yetenekli öğrencilerini destekleyen ünlü üniversitelerden söz etti. MIT, Einstein'ın gittiği Princeton.

Ne var ki bunların hiçbiri etkilemedi Udayan'ı. Olup bitenlere nasıl sırtını dönersin? Hem de onca yer arasından, orası?

Sonuçta bir lisans programı. Birkaç yıllık bir şey.

Udayan kafasını iki yana salladı. Gidersen geri dönmezsin.

Nereden biliyorsun?

Seni biliyorum da ondan. Sadece kendini düşünüyorsun da ondan.

Subhash gözlerini dikip kardeşine baktı. Yatağa uzanmış, sigarasını içen, gazetelerine gömülmüş kardeşine...

Sence senin yaptığın bencillik değil mi?

Udayan başını kaldırmaya zahmet etmeden, gazetenin sayfasını çevirdi. Fark yaratmak istemenin bencillik olduğunu düşünmüyorum, hayır.

Oyun oynamak değil ki o yaptığın. Ya polis eve gelirse? Ya tutuklanırsan? Ne düşünüür annemle babam?

Hayatta onların düşündüklerinden önemli şeyler var.

Ne oldu sana Udayan? Seni yetiştiren insanlar onlar. Seni hâlâ besleyip giydiren... Onlar olmasa bir hiçtin.

Udayan yataktan kalkıp uzun adımlarla odadan çıktı. Bir dakika sonra geri döndü. Başını aşağı eğerek Subhash'ın karşısına dikildi. Çabucak alevlenen öfkesi geçip gitmişti bile.

Sen benim öteki yanımsın Subhash. Asıl sensiz bir hiçim ben. Gitme.

İlk defa kabul etmişti böyle bir şeyi. Sevgi dolu bir sesle söylemişti. İhtiyaçla.

Ancak Subhash bunu bir emir gibi duydu; hayatı boyunca teslim olduğu pek çok emirden biri gibi... Udayan'ın yaptığını yapma, onun izinden gitme yönünde yeni bir uyarı.

. . .

Neden sonra bir anda çekip gidiveren Udayan oldu. Nereye gideceğini söylemeden şehir dışına çıktı. Çalıştığı okulun kapalı olduğu bir dönemdi. Subhash ile anne babasına bu planı, gideceği sabah söyledi.

Omzuna astığı bez çantayla gününbirlik bir yere gidiyormuş gibi bir hali vardı. Cebinde sadece trenle dönüşü yetecek kadar parası vardı.

Nedir bu, tur gibi bir şey mi? dedi babaları. Arkadaşlarıyla mı planladın?

Evet. Biraz tebdilimekân işte.

Neden böyle aniden?

Neden olmasın?

Udayan eğilip ayakkabı fırçasını anne babasının ayağının dibinden aldı, onlara endişelenmemelerini söyledi ve geri döneceğine söz verdi.

Uzaktayken ondan haber alamadılar. Ne bir mektup vardı ne de hayatta olup olmadığını bilmenin bir yolu. Subhash ile ailesi sözünü etmeseler de hiçbiri onun turistik bir geziye gittiğini düşünmüyordu. Yine de hiçbiri onu durdurmak için bir şey yapmamıştı. Udayan bir ay sonra, beline doladığı lungiyle, yüzünü ele geçirmiş ama verdiği kiloları gizleyemeyen sakalı ve bıyığıyla geri döndü.

Parmaklarındaki titreme iyice kötülemişti. Öyle ki çay fincanı bazen tabağın üstünde tıngırdıyor, titreme gömleğini iliklerken ya da kalem tutarken göze çarpıyordu. Sabahları çarşafıta onun yattığı yer terden serin, vücudunun bıraktığı izle kopkoyu oluyordu. Bir sabah uyandığında kalbi hızla çarpıyordu ve boynunu bir döküntü kaplamıştı. Doktora danıştıklarında kan testi yapıldı.

Udayan'ın taşrada bir hastalık kapıldığını düşünüyorlardı, sıtma ya da menenjit gibi. Ancak nihayetinde sorunun tiroit bezinin aşırı aktifliğinden kaynaklandığı, ilaçla kontrol altında tutulabileceği ortaya çıktı. Doktor, aileye ilacın etki etmesinin biraz zaman alabileceğini

söyledi. Düzenli olarak kullanılması gerektiğini... Hastalığın kişide asabiyet, ruh halinde dalgalanmalar yaratabileceğini...

Udayan sağlığına kavuştu ve tekrar aralarında yaşamaya döndü ama bir parçası hâlâ başka bir yerdeydi. Şehir dışında her ne öğrendi ya da gördüyse, her ne yaptıysa kendine saklıyordu.

Artık Subhash'ı Amerika'ya gitmemeye ikna etmeye çalışmıyordu. Akşamları radyo dinlediklerinde, gazeteye göz attığında, tepkisini fazla ele vermiyordu. Bir şey zapturapt altına almıştı onu. Subhash'la ya da aileden herhangi biriyle alakası olmayan bir şeyler aklını meşgul ediyordu şimdi.

Lenin'in doğum günü 22 Nisan 1969'da, Kalküta'da üçüncü bir komünist parti hayata geçirildi. Üyeler, Naksalbari'de yaşananların onuruna, kendilerine Naksalitler adını vermişlerdi. Çaru Mazumdar genel sekreter seçilmişti. Kanu Sanyal parti başkanı.

1 Mayıs'ta kalabalık bir geçit alayı sokakları doldurdu. On bin kişi şehir merkezine yürüdü. Shahid Minar'ın kubbeli beyaz sütunu altındaki Meydan'da toplandılar.

Hapisten henüz salınmış olan Kanu Sanyal bir kürsüye çıkarak coşkulu kalabalığa hitap etti.

Bugün bu mitingde, büyük bir gurur ve sevinçle, hakiki bir Komünist Parti kurduğumuzu duyurmak isterim. Partinin resmi adı Hindistan Komünist Partisi (Marksist-Leninist) [CPI-ML] idi.

Sanyal kendisini serbest bırakan politikacılara minnettarlık dile getirmedi. Dediğine göre, saliverilmesi aslında tarihin kendi yasa-sı sayesinde mümkün olmuştu. Naksalbari Hindistan'ın tamamını çalkalamıştı.

Hem yurtiçi hem de yurtdışında devrimin zemini hazırdı, dedi kalabalığa. Büyük bir devrim dalgası dünyayı kasıp kavuruyordu. Başta Mao Zedung vardı.

Uluslararası çapta ve ulus içinde gericiler öyle güç kaybettiler ki her darbemizle dağılıyorlar. Görünürde güçlüler ama gerçekte kilden bir dev, kâğıttan bir kaplanlar.

Yeni partinin başlıca görevi, köylü sınıfını örgütlemektir. Taktik, gerilla savaşı olacaktır. Düşmansa Hindistan devletiydi.

Bizimki komünizmin yepyeni bir türü, diye ilan etti Sanyal. Köylerde karargâhlar kuracaklardı. *2000 yılı geldiğinde tüm dünya halkları insanın insanı her tür sömürsünden kurtulmuş olacak ve Marksizmin, Leninizmin, Mao Zedung düşüncesinin dünya çapındaki zaferini kutlayacak.*

Çaru Mazumdar mitingde yoktu. Ama Sanyal, bilgeliğiyle onu Mao'yla kıyaslayarak ve onun doktrinine meydan okuyanlara karşı uyarıda bulunarak, ona bağlılık çağrısında bulundu.

Hiç şüphe yok ki yüce vatanımızın göklerinde yeni bir güneşin ve yeni bir ayın ışıldamasını sağlayacağız, dedi kilometrelerce yankılanan sesiyle.

Sanyal'ın konuşmasını dinlemek için, "komünist selamı" vermek için toplananların uzaktan çekilmiş fotoğrafları vardı gazetelerde. Bir savaş çılgılığı beyanı, yerine mihlanmış bir nesil... Kalküta'nın kımıldamadan duran bir parçası...

Subhash'ın kendini artık bir parçası gibi hissetmediği şehrin portresiydi bu. Bir şeylerin kıyısındaki bir şehir; ardında bırakmaya hazırlandığı bir şehir.

Subhash, Udayan'ın da orada olduğunu biliyordu. Ne kendisi miting için ona eşlik etmişti ne de Udayan ondan gelmesini istemişti. Bu anlamda zaten birbirlerinden ayrılmışlardı.

6.

Birkaç ay sonra Subhash da bir “köye” seyahat etti. Amerikalıların kullandığı kelimeydi bu. İlkel bir yerleşimi, mütevazı bir yeri ifade eden eski moda bir kelime. Ancak söz konusu köy yine de bir zamanlar bir medeniyete sahip olmuştu: bir kilise, bir mahkeme binası, bir taverna, bir hapishane.

Üniversite tarım okulu olarak kurulmuştu. Etrafı hâlâ seralarla, meyve bahçeleriyle, mısır tarlalarıyla çevrili, üniversiteye bağışlanmış bir arazi. Arazinin kıyılarında bilimsellik ile işlenmiş, düzenli olarak sulanıp, gübrelenip kırılmış bitkilerden oluşan gür yeşillikler vardı. Tolly Club’ın duvarlarının ötesinde yetişen otlardan da güzel otlar.

Ama Subhash artık Tollygunge’da değildi. Sabahları rüyasından dışarı adım atar gibi dışarı adım atmıştı oradan; gerçekliği ve kendine özgü mantığı gün ışığında anlamını yitirerek.

Aradaki fark öyle muazzamdı ki, iki yeri zihninde aynı anda barındıramıyordu. Bu devasa yeni ülkede eskinin ikamet edebileceği bir yer yoktu sanki. Arada bağlantı kuracak hiçbir şey yoktu. Tek bağlantı Subhash’ın kendisiydi. Hayat burada onu engellemekten ya da ona saldırmaktan uzaktı. İnsanlığın sırtında ateş taşır gibi itişip kakıştığı, telaş ettiği, koşuşturduğu bir yer değildi burası.

Ancak yine de Rhode Island’ın bazı fiziksel özellikleri –Amerika bağlamı içinde öyle küçük bir eyaletti ki, toprakları bazı haritalarda sadece yerini işaret eden bir okla belirtiliyordu– genel anlamda da olsa Kalküta’nın Hindistan içindeki özelliklerine karşılık geliyordu. Kuzeyde dağlar, doğuda okyanus, güneyde ve batıda karanın büyük bölümü.

Her iki yer de, tatlı ve tuzlu suyun birleştiği haliçleriyle, deniz seviyesine yakındı. Tıpkı Tollygunge’ın daha önceki bir dönemde deniz suyu altında olması gibi, Subhash’ın öğrendiğine göre Rhode

Island'ın tamamı da bir zamanlar buz tabakalarıyla kaplıydı. Buzulların ilerleyip çekilmesi, New England üstünde yayılması ve erimesi ana kayacı kaydırmış, geride büyük kalıntı izleri bırakmıştı. Batıklıkları ve körfezi, kum tepelerini ve buzultaşları da yine buzullar yaratmıştı. Kıyıya şimdiki şeklini vermişti.

Subhash köyün ana caddesinin yakınında, pencere kenarında kara kepenkleri olan, beyaz ahşap bir evde kendine bir oda bulmuştu. Kepenkler dekoratifti. Kalküta'daki gibi odaları serin ve kuru tutmak, yağmuru engellemek, içeriye biraz esinti girmesini sağlamak ya da ışığı ayarlamak için gün boyu açılıp kapatılmıyordu.

Subhash evin en üst katında oturuyor, mutfak ve banyoyu Richard Grifalconi adlı başka bir doktora öğrencisiyle paylaşıyordu. Geceleri yatağının kenarında alarmlı bir saatin aksaksız tik-taklarını duyuyordu. Arka planda ise yine kesintisiz bir alarm gibi cırcır böceklerinin kulak tırmalayan çığlıklarını. Sabahları yeni kuşlar uyanıyordu onu; narin ötüşleriyle de olsa uykuyu bozan küçük kuşlar.

Sosyoloji öğrencisi Richard, üniversite gazetesinin başyazılarını yazıyordu. Tezi üstünde çalışmadığı zamanlarda, napalm kullanımına karşı sesini yükselten zooloji profesörünün kısa süre önce işten atılması ya da kampüse yeni yatakhaneler yerine yüzme havuzu yapılması kararını kısa ve özlü paragraflarla kınıyordu.

Wisconsin'de yaşayan Kuveykr bir aileden geliyordu. Siyah saçını atkuyruğu yapıyor, sakalını kırpma ile hiç uğraşmıyordu. Ortak mutfaklarının masasında, dudakları arasında sigarasıyla başyazılarını daktiloda iki parmak dizerken, tel çerçeveli gözlüğüyle yazısına yakından bakıyordu.

Subhash'a otuz yaşına girdiğini söylemişti. Gelecek neslin hatırasına üniversite hocası olmaya karar vermişti. Lisans öğrencisiyken toplu taşımada ayrımcılığı protesto için Güney'e seyahat etmişti. Mississippi hapishanesinde iki hafta geçirmişti.

Subhash onu kampüsteki puba davet etmişti. Orada bir sürahi birayı paylaşıp televizyonda Vietnam'la ilgili haberleri izlediler. Richard savaşa karşıydı ama komünist değildi. Subhash'a Gandhi'nin kendisi için bir kahraman olduğunu söylemişti. Udayan olsa,

Gandi'nin halkın düşmanlarını desteklediğini, Hindistan'ı özgürlük adına silahsızlandırıldığını söyleyerek dudak bükledi.

Bir gün avlunun önünden geçerken Subhash, Richard'ı fakültenin ve bir grup öğrencinin ortasında gördü. Kolunda siyah bir bant vardı, çimlerin üstüne kadar çekilmiş bir minibüsün tepesinde duruyordu.

Elinde megafonuyla, Vietnam'ın bir hata olduğunu ve Amerikan hükümetinin karışmaya hakkı olmadığını söylüyordu. Vietnam'da masum insanlar acı çekiyor, diyordu.

Dinleyenlerden bazıları bir şeyler bağırıp tezahürat yaptıysa da çoğu tiyatrodaymış gibi dinleyip alkışlamakla yetindi. Dirseklerinin üstüne abanarak uzanmış, yüzlerini güneşlendiriyor, Richard'ın binlerce mil ötede yapılan bir savaşı protesto edişini dinliyorlardı.

Etraftaki tek yabancı Subhash'tı. Asya'nın diğer yerlerinden başka öğrenci yoktu. Şimdilerde Kalküta'da patlak veren gösterilerle uzaktan yakından ilgisi yoktu buradakinin. Rakip komünist partileri temsil eden, sokaklarda paldır küldür koşan düzensiz gruplarla. Durmaksızın slogan atan... İş i hemen her zaman şiddete varıran göstericilerle alakası yoktu.

Subhash Richard'ı birkaç dakika dinledikten sonra oradan uzaklaştı. Yanında olsa, Udayan'ın, şu kendini koruma dürtüsü yüzünden onunla nasıl dalga geçeceğini biliyordu.

Subhash da Vietnam'daki savaşı desteklemiyordu ama babası gibi o da dikkatli davranması gerektiğini biliyordu. Amerika'da hükümet aleyhtarı olduğu, hatta belki pankart taşıdığı için tutuklanabilirdi. Oysa o, öğrenci vizesi sayesinde buraya gelmişti ve burs sayesinde okuyordu. Amerika'ya Nixon'ın misafiri olarak davet edilmişti.

Burada her gün, Udayan'la Tolly Club'a gizlice girdikleri akşamlarda kendini nasıl hissettiğini hatırlıyordu. Bu defa resmi kabulle gelmişti ama eşikte ihtiyatı elden bırakmıyordu. Kapının, açıldığı kadar keyfi bir şekilde kapanabileceğini biliyordu. Geldiği yere geri gönderilebileceğini ve yerini alacak pek çok kişinin olduğunu biliyordu.

. . .

Üniversitede çoğu kendi gibi bekâr birkaç Hindistanlı daha vardı ama Subhash'ın anladığı kadıyla Kalküta'dan gelen tek kişi kendisiydi. Madras'tan Narasimhan isimli bir ekonomi profesörüyle tanışmıştı. Adamın Amerikalı bir karısı ve iki tane ne anne ne de babaya benzeyen, bronz tenli, açık renk gözlü oğlu vardı.

Narasimhan'ın kalın favorileri ve İspanyol paça kotları vardı. Karısınınsa güzel bir boynu, uzun incili küpeleri, kısa kıvılcık saçları vardı. Subhash onları ilk defa avluda görmüştü. O Cumartesi ikindisinde, kampüsün merkezinde, etrafı ağaçlarla çevrili kare yeşil alanda onlardan başka kimse yoktu.

Oğlanlar çimenlerde babalarıyla top koşturuyorlardı. Tıpkı Subhash ile Udayan'ın eskiden ovanın öte yanındaki arsada koşturdukları gibi. Gerçi babaları onlara hiçbir zaman katılmazdı. Narasimhan'ın karısı çimlerin üstüne serili battaniyeye yan yatarak uzanmış sigara içiyor, bir deftere bir şeyler karalıyordu.

Narasimhan'ın, Madras'lı ailesinin onun adına istediği kıza (her kimse) karşılık kendine seçtiği kadın buydu demek. Subhash, Narasimhan'ın ailesinin kadına ne tepki verdiğini merak etti. Acaba kadın hiç Hindistan'a gitmiş miydi? Gittiyse acaba sevmiş miydi, nefret mi etmişti? Subhash kadına sadece bakarak cevapları tahmin edemiyordu.

Top yuvarlanarak Subhash'a doğru geldi. Subhash topa tekmeyi vurduktan sonra yoluna devam etmeye hazırlandı.

Deniz kimyası bölümündeki yeni öğrenci sensin galiba, dedi Narasimhan, ona doğru gelerek. Sonra elini sıktı. Subhash Mitra?

Evet.

Kalküta'dan mı?

Başını salladı.

Sana göz kulak olmam gerekiyor. Ben de Kalküta'da doğdum, diye ekledi Narasimhan ve Bengalceden hâlâ bir iki kelime anladığını söyledi.

Subhash ona Rhode Island'ın neresinde oturduğunu, kampüse yakın olup olmadığını sordu.

Narasimhan başını iki yana salladı. Evleri Providence'a daha yakındı. Karısı Kate, Rhode Island Tasarın Okulu'nda öğrenciydi.

Peki ya sen? Ailen Kalküta'nın neresinde?

Tollygunge'da.

Ah, şu golf kulübünün olduğu yer.

Evet.

International House'da mı kalıyorsun?

Mutfaklı bir yeri tercih ettim. Kendi yemeklerimi kendim pişireyim istedim.

Yerleşebildin mi peki? Arkadaş edindin mi?

Birkaç tane.

Soğuşa dayanabiliyor musun?

Şimdilik.

Kate, telefon numaramızı bir kâğıda yazar mısın?

Kadın defterin arkasını çevirip bir sayfa kopardı. Numarayı yazarak Subhash'a uzattı.

Bir ihtiyacın olursa telefon et yeter, dedi Narasimhan. Subhash'ın omzunu sıvazladıktan sonra yeniden oğullarına döndü.

Teşekkürler.

Bir ara sana yoğurtlu pilavımdan yapayım, diye seslendi Narasimhan.

Ama o davet hiç gelmedi.

Subhash'ın çoğu dersinin yapıldığı deniz bilimi kampüsü Narragansett Körfezi'ne tepeden bakıyordu. Subhash her sabah otobüse binerek köyü ardında bırakıyor, kazıklar üstüne yapıştırlmış posta kutularının görüldüğü ama evlerin pek çoğunun görülmediği ağaçlıklı bir yolda seyahat ediyordu. Bir dizi trafik lambasını ve ahşap bir gözlem kulesini geçtikten sonra yokuş aşağı, körfeze doğru ilerliyordu.

Otobüs kıvrımlı bir halici geçerek, insanda ücra hissi uyandıran bir bölgeye geliyordu. Burada hava hiçbir zaman durgun

olmadığından, otobüsün camları hep titrerdi. Işığın niteliği burada değişirdi.

Laboratuvar binaları küçük uçak hangarları gibi oluklu gri metalden yapılma, düz tavanlı yapıları. Subhash deniz solüsyonunda çözünen gazları, derin çökeltelerde bulunan izotopları inceliyordu. Deniz yosununda bulunan iyot, planktondaki karbon, yengeç kancasındaki bakır.

Kampüsün eteklerinde, dik bir yokuşun en dibinde, Subhash'ın öğle yemeğini yemeyi sevdiği gri-sarı taşlarla dolu bir kumsal vardı. Burada körfez manzaraları ve açıklardaki adalara giden iki köprü vardı. Jamestown Köprüsü net görünüyordu, birkaç mil ötede Newport Köprüsü ise daha az belirgindi. Bulutlu günlerde, Kalküta'da şeytan kovmak için üflenen deniz kabukları gibi, aralıklarla üflenen sis düdüğünün sesi havayı deliyordu.

Sadece tekneyle gidilebilen küçük adaların bazılarında elektrik ve su yoktu. Subhash'a söylenene göre, bazı varlıklı Amerikalılar yazlarını bu koşullar içinde geçirmekten hoşlanıyorlardı. Adalardan birinde sadece bir deniz fenerlik yer vardı, o kadar. Çok küçük de olsalar, diğer tüm adaların isimleri vardı: Patience (Sabır) ve Prudence (Basiret), Fox (Tilki) ve Goat (Keçi), Rabbit (Tavşan) ve Rose (Gül), Hope (Ümit) ve Despair (Yeis).

Kumsaldan yukarı uzanan yokuşun tepesinde, kovan biçiminde düzenlenmiş beyaz kiremitli çatısıyla bir kilise vardı. Kilisenin orta bölümünden bir kule yükseliyordu. Yapının boyası eskimişti ve altındaki ahşap, havadan bolca tuzu, Rhode Island kıyısına kadar gelen pek çok fırtınayı emmişti.

Bir öğlen sonrasında Subhash kilisenin yükseldiği yerde arabaların kuyruk oluşturduğunu görünce şaşırdı. Kilisenin ön kapılarının ilk defa açık olduğunu fark etti. Yaşı yirmiyi geçmeyen, yetişkin ve çocuklardan oluşan bir grup insan dışarıda duruyordu.

Subhash'ın gözüne orta yaşlı, yeni evlenmiş bir çift takıldı. Yakasına karanfil takmış, saçları ağarmış bir damatla, açık mavi ceket ve etek giymiş bir kadın. Birlikte kilise basamaklarında durmuş, insanlar üstlerine pirinç atarken başlarını eğiyorlardı. Normalde gelinle

damadın anne babası olmalılarmış gibi görünüyorlardı. Damadın kendisinden çok, ebeveyninin nesline yakınmış gibi.

Subhash bunun ikinci evlilik olduğunu tahmin etti. Bir eşi bırakıp başkasını alan, ikiye bölünen, bağları aynı anda hem koparılıp hem de hücre gibi ikiye katlanan iki insan. Belki de orta yaşta eşlerini kaybetmiş insanlardılar. Yetişkin çocukları olan, yeniden evlenip hayatlarına devam eden iki dul.

Kilise nedense Subhash'a Tollygunge'da ailesinin yaşadığı mahallenin köşesinde duran küçük camiye anımsattı. İşte yine hayatında bir dönüm noktası teşkil eden, başkalarının ibadetine adanmış bir yer.

Bir gün, kilisenin boş olduğu bir zamanda, taş patikadan yukarı, kilise girişine kadar yürüdü. Kilisenin genişliği iki kol boyundan biraz fazlaydı; öylesine küçüktü ki, içinde kiliseyi kucaklamak gibi tuhaf bir arzu oluştu. Tek giriş noktası öndeki yuvarlak yeşil kapıydı. Kapının üstünde yer alan, yine yuvarlak pencereler ise yank kadar inceydi. Bir kafanın değil ama bir elin dışarı çıkmasına yetecek bir alan.

Kapı kilitli olduğu için ayakuçlarında yükselip pencerelerden içeri bakarak binanın etrafını dolaştı. Pencerelerden bazıları, aralarına renksiz cam serpiştirilmiş kırmızı camdan yapılmıştı.

Subhash içeride kenarı kırmızı şeritli gri sıralar gördü. Işıkla adeta yıkanan, el değmemiş, pırl pırl bir mekândı burası. Orada oturup etrafındaki solgun duvarları hissetmek istedi. Tepesindeki sade, dar açılı tavanı...

Gördüğü evlenen çift geldi aklına. Onları yan yana dururken hayal etti.

Hayatında ilk defa kendi evliliğini düşündü. Belki Rhode Island'da hep bir parçası eksikmiş gibi hissettiği için, ilk defa bir eş arzuladı.

Ailesinin ona hangi kadını seçeceğini düşündü. Ne zaman seçeceklerini düşündü. Evlenmek demek Kalküta'ya dönmek demekti. O açıdan hiç acelesi yoktu.

Amerika'ya tek başına gelmiş olmaktan gurur duyuyordu. Çocukken ayağa kalkmayı, yürümeyi, konuşmayı öğrendiği gibi bu

ülkeyi öğrenmek... Kalküta'dan gitmeyi, sadece eğitimi uğruna değil, aynı zamanda –bunu artık kendine itiraf edebiliyordu– Udayan'ın asla atmayacağı bir adımı atmak adına öyle çok istemişti ki...

Nihayetinde onu motive eden şey buydu. Ancak motivasyonu, onu buradaki hayata hazırlama konusunda en ufak bir katkı sağlamamıştı. Hayatının gitgide belli bir düzene girmesine rağmen, her yeni günde bir belirsizlik, bir geçicilik hissi vardı. Burada, etrafı denizlerle çevrili bu yerde, çıkış noktasından çok uzaklara sürükleniyordu. Burada, Udayan'dan ayrıken, pek çok şeyden bihaberdi.

Richard akşamları, yemek vakti, genelde dışarıda oluyordu ama evde olduğu zamanlarda Subhash'ın yemeği paylaşma davetini kabul ederek kültablasıyla sigara paketini alıp geliyor, Subhash köri yemeği ile bir tencere pilav yaparken, biralarından birini ona ikram ediyordu. Subhash'ın bu yaptığına karşılık Richard onu haftada bir defa arabayla süpermarkete götürmeye ve alışveriş parasını paylaşmaya başladı.

Bir hafta, ikisinin de çalışmaya ara vermek istediği bir zamanda, Richard Subhash'ı kampüsteki boş bir otoparka götürerek, ehliyet başvurusu yapabilmesi ve ihtiyacı olduğunda arabayı ödünç alabilmesi için ona vites değiştirmeyi öğretti.

Subhash'ın hazır olduğuna kanaat getirdiğinde arabayla şehirde gezinmesine izin verdi ve onu Rhode Island'ın hiçbir karaya bitişik olmayan köşesi Point Judith'e doğru yönlendirdi. Arabayı idare etmek, yanıp sönen trafik lambasına göre yavaşlamak ve تنها deniz kıyısı şeridinde yeniden hızlanmak büyük bir heyecandı.

Subhash balıkçı teknelerinin gelip gittiği Galilee'nin içinden, lastik botlu erkeklerin yürüyerek midye topladığı çamur tabakalarının yanından geçti. Yan tarafına graffiti gibi yazılmış kızartma deniz ürünleri menüsü olan büfelerin yanından geçti. Sonunda yeşillik bir tepe üstündeki bir deniz fenerine geldiler. Yosunlarla kaplı kara kayalar, gökte alev parçası gibi kıvranan bir bayrak.

Güneşin deniz feneri ardında gözden kayboluşunu, dalgaların bembeyaz köpüklerinin kayaların üstüne dökülüşünü, bayrağın ve çırpıntılı mavi denizin parıldayışını görebilmek için tam vaktinde gelmişlerdi. Sigara içmek ve tuzlu serpintiye yüzlerinde hissedebilmek için arabadan indiler.

My Lai hakkında konuştular. Ayrıntılar yeni ortaya çıkmıştı. Toplu katliam haberleri, hendeklere atılmış cesetler, soruşturmaya tabi Amerikalı bir yüzbaşı...

Boston'da bir protesto olacak. Bizi bir geceliğine misafir edecek dostlarımız var. Sen de gelmez misin benimle?

Sanmıyorum.

Savaşa öfkeli değil misin?

Karşı çıkmak bana düşmez.

Subhash, Richard'a karşı dürüst olabileceğini anlamıştı. Richard onunla zıtlaşmak yerine onu dinliyordu. Tek amacı onu dönüştürmeye çalışmak değildi.

Köye dönüş yolunda Richard, Subhash'a Hindistan'ı, kast sistemini, yoksulluğu sordu. Suç kimdeydi?

Bilmiyorum. Bugünlerde herkes herkesi suçluyor.

Peki bir çözüm yok mu? Devletin tavrı nedir?

Subhash Hindistan'ın dizginsiz siyasi hayatını, karmaşık toplumunu bir Amerikalıya nasıl anlatacağını bilemedi. Ülkenin aynı anda hem kadim hem de genç bir yer olduğunu, kendini tanıma mücadelesi verdiğini söyledi. Bu konuları asıl erkek kardeşimle konuşmalısın.

Kardeşin mi var senin?

Başını salladı.

Hiç bahsetmemiştin. Adı ne?

Duraksadı; sonra Rhode Island'a gelişinden bu yana ilk defa Udayan'ın adını andı.

E, Udayan olsa ne derdi?

Asıl sorunun feodalizm temelleri üstüne kurulu tarımsal toplum olduğunu söylerdi. Ülkenin daha eşitlikçi bir yapıya ihtiyaç duyduğunu söylerdi. Daha iyi toprak reformlarına.

Çin modelini çağrıştırıyor.

Öyle. Naksalbari'yi destekler kendisi.

Naksalbari mi? O nedir?

Subhash birkaç gün sonra okul departmanındaki posta kutusunda Udayan'dan bir mektup buldu. Uçakla gelen zarfsız mektubun açık mavisii üstüne lacivert mürekkeple Bengalce yazılmış paragraflar. Mektup Ekim'de postalanmıştı, şimdi aylardan Kasım'dı.

Bu mektup eline geçerse yok et. Herhangi birimizi tehlikeye atmanın gereği yok. Yine de Birleşik Devletler'i istila etme konusunda tek şansımın bir mektup olabileceğini düşününce kendime engel olamadım. Şehir dışına yaptığım bir seyahatten yeni döndüm. Yoldaş Sanyal'la tanıştım. Onunla oturup konuşma şansını yakaladım. Gözlerimin bağlanması gerekti. Bir ara anlatırım neler olduğunu.

Neden haber yok senden? Besbelli dünyanın en kapitalist gücünün bitkileri, hayvanları gönlünü çeldi. Olur da kendini bunlardan koparmayı başarabilirsen, biraz faydalı olmaya çalış. Duyduğuma göre orada savaş karşıtı hareket tam kapasite ilerliyormuş.

Buradaki gelişmeler oldukça cesaret verici. Kızıl Muhafızlar oluşturuluyor ve köylere giderek Mao Zedung'un sözlerini yayıyorlar. Bizim neslimiz öncü birlik; öğrencilerin mücadelesi silahlı köylü mücadelesinin bir parçasıdır, diyor Mazumdar.

Döndüğünde karşında değişmiş bir ülke, daha adil bir toplum bulacaksın. İnanıyorum buna. Ayrıca değişmiş bir ev de bulacaksın. Babam kredi aldı. Evi genişletiyorlar. Bunun gerekli olduğunu, evin şimdiki gibi kalması halinde bizim evlenip aynı çatı altında aile kurmayacağımızı düşünüyorlar.

Senin burada yaşamadığın düşünülürse, onlara bunun bir israf, bir savurganlık olduğunu söyledim ama dinletemedim. Artık çok geç. Bir mimar geldi, iskele kuruldu, bir iki yıla işi tamamlayacaklarını iddia ediyorlar.

Günler sensiz yavan geçiyor. Ve her ne kadar ben seni, milyonlarca insanın hayatını iyileştirecek bir hareketi desteklemediğin için affetmeyi reddetsem de, üstüne geldiğim için senin beni affedeceğini ümit ediyorum. Yaptığın şey her neyse elini çabuk tut, olur mu? Kardeşinden kucak dolusu sevgiler.

Mektubu bir alıntıyla bitirmişti. *Savaş devrimi getirecek, devrim savaşı durduracak.*

Subhash mektubu birkaç defa okudu. Udayan sanki yanında oturmuş onunla konuşuyor, ona taklıyordu. Dünyanın bir ucundan buralara dek uzanan karşılıklı sadakatlerini, sevgilerini hissetti. Şimdi aralarına girmiş onca şey yüzünden kırılma noktasına gelen ama kopmayı da reddeden sevgi ve sadakatlerini...

Mektup belki de Rhode Island'daki eşyalarının arasında güvende olurdu. Sonuçta Bengalce yazılmıştı, Subhash'ın sakladığı herhangi bir şeyden farksız görünebilirdi. Ama Subhash, Udayan'ın haklı olduğunu, mektubun içeriğinin, Sanyal'dan söz edişinin yanlış ellerde her ikisi için de tehdit teşkil edebileceğini biliyordu. Ertesi gün mektubu laboratuvara götürdü, dersin sonunda bir mazeretle oyalanarak yalnız kalmayı bekledi. Ardından mektubu seremoniyle koyu taştan tezgâhın üstüne koydu, bir kibrit çaktı ve kâğıdın kenarlarının kararmasını, kardeşinin kelimelerinin yok oluşunu izledi.

Haliçlere özgü kimyasal süreçleri, cezir zamanı oksitlenen çökeltileri inceliyorum. Anakaraya paralel bariyer kumsalları. Demir sülfür kumda geniş siyah izler bırakıyor.

Kulağa tuhaf gelse de hava kapalı, bulutlar alçak olduğunda buranın kıyı şeridinde özgü bir şeyler; suyu,

çimeni, bataklıklara gittiğimde bakterilerin kokusu, beni alıp yurduma götürüyor. Aklıma ova geliyor, çeltik tarlaları geliyor. Tabii burada pirinç yetişmiyor. Sadece Amerikalıların sevdiği kabuklu türleri arasındaki midye ve sert kabuklu istiridye var.

Burada bataklık otuna “spartina” diyorlar. Bugün öğrendiğime göre spartinanın tuz salgılayan özel bezleri varmış, böylece üstü genelde kristal kalıntılarıyla kaplı oluyormuş. Salyangozlar spartinanın üstünde bir aşağı bir yukarı inip çıkıyorlar. Bu bitki burada bin yılı aşkın bir zamandır turbalıklarda yetişiyor. Kökleriyle kıyıyı sabitliyor. Üstelik biliyor musun, köksap yayarak çoğalıyor? Biz zamanlar Tollygunge’da bolca yetişen mangrovar gibi. Bunu sana söylemeden geçemedim.

Kampüs avlusunun zemini şimdi rüzgârla savrulup havalanan ölü yapraklar yüzünden adeta bir pas deniziyle kaplıydı. Subhash ayak bileklerine kadar gömüldüğü bu kütlenin içinde ayaklarını sürüyerek yürüdü. Yapraklar zaman zaman altlarında canlı bir şey gömülüymüş de yüzünü göstermekle tehdit ediyormuş gibi havalanıp iniyordu.

Subhash ehliyetini almıştı ve elinde Richard’ın arabasının anahtarları vardı. Richard Şükran Günü vesilesiyle ailesini ziyaret için otobüse atlayıp gitmişti. Kampüs kapalıydı ve gidecek yer yoktu. Kütüphaneyle öğrenci birliği bile birkaç günlüğüne kapanmıştı.

Subhash öğleden sonraları arabaya atlayıp bir rota belirlemeden yollara düşüyordu. Köprüyü geçerek Jamestown’a gidiyor, Newport’a gidip geri geliyordu. Radyodan pop şarkıları, kara ve deniz için hava durumunu dinliyordu. *Hızı on ila on beş nata varan kuzey rüzgârları, öğlen sonrasında kuzeydoğu yönüne dönüyor. Denizler iki ila dört fit. Görüş mesafesi bir ila üç deniz mili.*

Akşamlar erkenden bastırıyor, farlar saat beş dedin mi yaklıyordu. Bir akşam yemek vakti Subhash arada bir Richard ile gittiği

İtalyan restoranında parmesanlı patlıcan yemeye karar verdi. Barda oturup televizyonda Amerikan futbolu izleyerek birasını içti, ağır yemeğini yedi. Az sayıda müşteriden biriydi. Hesabı öderken restoranın Şükran Günü'nde kapalı olacağını söylediler.

O gün yollar boştu, tüm şehir dinlenmeye çekilmişti. O özel günde her ne oluyorsa, gün her nasıl kutlanıyorsa, ortada hiçbir işaret yoktu. Görebildiği kadarıyla ne bir geçit töreni vardı ne de toplu bir kutlama. Kampüste futbol maçı izlemek için toplanan kalabalığın dışında gözlemlenecek hiçbir şey yoktu.

Subhash meskûn mahallerden, bazı fakülte üyelerinin ikamet ettiği bölgelerden geçti. Bacalardan tüten dumanı, yaprak bürümüş sokaklar boyunca park etmiş, farklı eyalet plakaları olan arabaları gördü.

Spartinanın açık kahverengiye döndüğü Charlestown'ın kanal kıyısında ilerledi. Güneş gökte alçalmış, ısıltısı güçlenmişti. Bir tuz göletine yaklaşarak yol kenarına park etti.

Otların arasına karışmış bir balıkçıl Subhash'a, kehribar boncuk gözlerini, ikinci ışığıyla tonlara bürünmüş arduvaz rengi bedenini görmesine yetecek kadar yakındı. Boynunu S biçimine getirmişti. Gaganın keskin kenarı, Hindistan'dan ayrılırken Subhash'ın anne babasının verdiği pirinçten mektup açacağı gibiydi.

Subhash arabanın penceresini indirdi. Balıkçıl kıpırtısızdı ama sonra Subhash'ın bakışını fark etmiş gibi eğri boynu uzayıp kıaldı. Tollygunge'in avlanırken çamurlu suları çalkalandıran akbalıkçıları daha sıskaydı. Hiçbiri bunun kadar biçimli ve ihtişamlı değildi.

Subhash için tatmin, izlemekte yatıyordu: Hayvanın kafasını suya doğru daldırırken, uzun ve arkaya çıkık bacakları üstünde ağır adımlarla ilerlerken bükülen göğüs tüyleri...

Kuş orada durmuş uzaklara, denize doğru bakarken, Subhash arabada oturup öylece izlemek istedi. Fakat normalde boş olan dar toprak yolda arkasından bir araba yanaştı ve geçmek isteyerek Subhash'ı ilerlemeye zorladı. Subhash tur atıp geri döndüğünde kuş gitmişti.

Ertesi gün yine aynı yere gitti. Bataklık kıyısı boyunca yürüyerek kuşu güzergâhında aradı. Işık altın rengine bürünüp güneş

battığı sırada, durup ufku izledi. Kuşun mevsim göçü nedeniyle uçup gitmiş olabileceğini düşündü. Sonra aniden cırtlak, tekrarlı bir vaktlama duydu.

Balıkçıl kocaman kanatlarını ağır ağır ve temkinle çırparak, aynı anda hem yüklü hem de özgür görüntüsüyle suyun üstünden havalandırıyordu. Uzun boynunu içeri çekmişti, kara bacakları ardından sallanıyordu. Alçak göğün fonunda silueti simsiyahtı ve iri tüyleriyle ayak parmaklarının çatallı ayrımı belirgindi.

Subhash üçüncü gün yine gitti ama kuşu hiçbir yerde göremedi. Hayatında ilk kez çaresiz bir aşka kapıldığını hissetti.

Yeni bir on yıl başlamıştı: 1970. Kışın, ağaçlar çıplakken ve kaskatı toprak karla kaplıken, Udayan'dan, bu defa zarf içinde, ikinci bir mektup geldi.

Subhash zarfı yırtıp açtı ve ayakta duran genç bir kadına ait siyah-beyaz küçük bir fotoğrafla karşılaştı. Kadın incecik kollarını göğsünde kavuşturmuştu.

Hem rahat hem de biraz şüpheci görünüyordu. Baş hafifçe bir yana dönük, dudakları kapalı ama muzip, gülümsemesi biraz çarpıktı. Saçlarını örmüş, tek omzundan öne almıştı. Koyu bir ten rengi vardı.

Güzel olmadan etkileyiciydi. Üniversitedeyken annesinin düğünlerde Udayan'a ya da kendisine gösterdiği ağırbaşlı kızlara uzaktan yakından benzemiyordu. Kalküta sokaklarında bir yerde, Subhash'ın bilmediği bir binanın önünde çekilmiş, samimi bir fotoğraftı bu. Fotoğrafı Udayan mı çekti acaba, diye düşündü. Kızın yüzündeki o muzip ifadeye o mu ilham verdi?

Resmi tanışmanızın yerine bu geçsin, zaten duyurunun en resmi şekli de bu kadar olacak. Ama artık tanışma vaktiniz geldi. Ben onu birkaç yıldır tanıyorum. Şimdiye dek gizli tuttuk ama bu işler nasıldır bilirsin. İsmi Gauri ve Presidency'de felsefeden mezun olmak üzere. Kuzey

Kalküta, Cornwallis Caddesi'nden bir kız. Anne babası vefat etmiş, kendisi –benim arkadaşım olan– erkek kardeşiyle ve birkaç akrabasıyla yaşıyor. Kitapları, mücevherlere ve sarilere tercih ediyor. Benim gibi o da inanıyor.

Başkan Mao gibi ben de görücü usulü evlilik fikrini reddediyorum. Kabul etmeliyim ki Batı'nın sevdiğim yönlerinden biri bu. Dolayısıyla onunla evlendim. Merak etme, onunla kaçmam dışında herhangi bir skandal söz konusu değil. Amca olmayacaksın. En azından yakın zamanda. Çok fazla sayıda çocuk, hatalı toplumsal yapımızın mağduru zaten. Öncelikle bunun düzeltilmesi gerekiyor.

Keşke burada olabilseydin, ama herhangi bir kutlamayı da kaçırmış sayılmazsın. Sadece nikâh yapıldı. Annem ile Baba'ya sana yaptığım gibi her şey olup bittikten sonra haber verdim. Onlara ya kızı kabul edersiniz, birlikte Tollygunge'a döneriz, ya da başka bir yerde karı koca olarak yaşarız, dedim.

Hâlâ şoktalar ve hem bana hem de sebepsiz yere Gauri'ye kızgınlara, ama şimdi onların yanındayız ve birlikte yaşamayı öğreniyoruz. Bu yaptığımı sana söylemeyi yürekleri kaldırmadığı için ben kendim söylüyorum.

Udayan mektubun sonunda Subhash'tan Gauri için birkaç kitap almasını istiyor, onları ABD'den bulmanın daha kolay olacağını söylüyordu. *Postaya vermeye zahmet etme, ya kaybolur ya da çalışırlar. Yanında getir. Nasılsa bu aralar beni tebrik etmek için kalkıp gelirsın, değil mi?*

Subhash bu defa mektubu yeniden okumadı. Tek sefer yeterliydi.

Bir iş sahibi olsa da Udayan, değil bir aileye, kendine zar zor bakabiliyordu. Henüz yirmi beşini doldurmamıştı. Her ne kadar

evleri yakında yeterince büyüyecekse de Subhash'a göre bu karar fazla fevriydi, anne babasına dayatma olmuştu ve vakitsizdi. Üstelik siyasete kendini bu denli adanmış olan, gelenekleri bu denli küçümseyen Udayan'ın, bir anda kendine eş alması şaşırtmıştı onu.

Udayan kendisinden önce evlenmekle kalmamış, kendi seçtiği bir kadınla evlenmişti. Tek başına Subhash'ın anne babasının kararına kaldığını düşündüğü bir konuda adım atmıştı. İşte Udayan'ın yine Subhash'ın önüne geçtiği, sırasını beklemesi gerektiğini inkâr ettiği bir durum daha... Kendi bildiğini okuduğu...

Fotoğrafın arkasına Udayan'ın el yazısıyla tarih atılmıştı. Fotoğraf bir yıl öncesine, 1968'e aitti. Demek Udayan, Subhash henüz Kalküta'dayken kızla tanışmış, ona âşık olmuştu. Tüm o süre boyunca Gauri'yi kendine saklamıştı.

Subhash bir kez daha mektubu yok etti. Fotoğrafı ise ders kitaplarından birinin arkasında, Udayan'ın eyleminin bir kanıtı olarak sakladı.

Zaman zaman fotoğrafı çıkarıp baktı. Gauri ile ne zaman tanışacağını ve artık bir bağlantıları olduğuna göre onun hakkında ne düşüneceğini merak etti. Ve içten içe, böyle bir kız bulduğu için Udayan tarafından bir kez daha yenilgiye uğratıldığını hissetti.

II

1.

Normalde balkonda kalarak kitap okur ya da ağabeyiyle Udayan çalılırken, sigara ve çay içerken, yan odalardan birinde vakit geçirirdi. Manash, Udayan'la Kalküta Üniversitesi'nde arkadaş olmuştu. Orada ikisi de fizik bölümünde okuyorlardı. Onlar Naksalbari'nin yankıları hakkında konuşur, günlük olayları yorumlarken, sıvıların ve gazların davranışlarını anlatan okul kitapları, genelde el değmeden bir kenarda dururdu.

Tartışmalar Çinhindi'ndeki ve Latin Amerika ülkelerindeki isyanlara kayardı. Küba örneği bir kitle hareketi bile değildi, demişti Udayan. Doğru hedeflere saldıran küçük bir gruptu sadece.

Öğrenci hareketi dünyanın dört bir yanında hız kazanıyor, sömürgeci sistemlere karşı tavır alıyordu. Newton'un ikinci hareket yasasına bir örnek daha işte, diye espri yapmıştı Udayan. Kuvvet eşittir kütle çarpı ivme.

Manash şüpheyle yaklaşıyordu. Şehirli öğrenciler olarak onlar, köy hayatı hakkında ne bildiklerini iddia edebilirlerdi ki?

Hiçbir şey, demişti Udayan. Onlardan öğrenmemiz gerek.

Açık kalan kapının aralığından görmüştü onu. Uzun ama ince yapılı, yirmi üç yaşında ama biraz daha büyük görünümlüydü. Giysileri üstünden sarkıyordu. Hem uzun kurta* giyiyordu hem de üst düğmeleri açık, paçaları serbest, kolları dirsekten yukarı kıvrılmış Avrupa stili gömlekler.

Radio dinledikleri odada oturuyordu. Gauri'nin geceleri uyuduğu, kanepesi görevi gören yatakta oturuyordu. Kolları ince, parmakları Gaurilerin çay ikram ettiği ve onun birkaç yudumda tükettiği, küçük porselen fincanlar için fazlaca uzundu. Saçı dalgalı, kaşları kalın, gözleri süzgülü ve koyu renkti.

* Asya'da giyilen tunik. (Ç.N.)

Daima hareket halinde olan ve söylediklerini süsleyen elleri, sesinin bir uzantısı gibiydi. Tartışırken bile uysallıkla gülümsüyordu. Üst dişleri, sayıları bir tane fazlaymış gibi hafifçe birbirinin üstüne biniyordu. Çekim daha ilk andan itibaren mevcuttu.

Yanından geçtiği anlarda Gauri'ye asla bir şey söylemedi. Asla göz kaydırmadı, Manash'ın kız kardeşi olarak varlığından haberdar olduğunu asla belli etmedi. Ta ki uşağın bir iş için dışarı çıktığı ve Manash'ın Gauri'den çay yapmasını rica ettiği güne kadar.

Gauri tepsi bulamayınca fincanları elinde getirerek, odanın kapısını omzuyla ittirerek açtı. Başını kaldıran Udayan ise ona normalden bir an daha fazla baktıktan sonra fincanı elinden aldı.

Ağzı ile burnu arasındaki oyuk derindi. İyi traşlanmıştı. Gauri'ye bakmayı sürdürerek ilk sorusunu sordu.

Nerede okuyorsun?

Presidency'ye gittiği ve Kalküta Üniversitesi Presidency'nin hemen yanında olduğu için Gauri avluda, kitap raflarının arasında, arkadaş grubuyla gittiği kafenin masalarında hep ona bakındı. İçinden bir ses, onun derslere kendisi kadar düzenli girmediğini söylüyordu. Onu Cornwallis Caddesi'nin başındaki kavşağa bakan ve büyükanne ve büyükbabasının yaşadığı katın yanını dolaşan kocaman balkonda kollamaya başladı. Bunu kendine iş edindi.

Sonra bir gün gördü. Yüzlerce koyu renk kafanın arasından hangisinin ona ait olduğunu bildiği için kendine hayret etti. Karşı köşede durmuş sigara alıyordu. Sonra omzunda bez kitap çantasıyla, yolun iki yanına bakınıp karşıya geçti ve Gaurilere doğru yürümeye başladı.

Onun başını kaldırıp kendisini görmesinden çekinen Gauri, ipte asılı çamaşırların altına, işlemeli balkon demirlerinin ardına çömeldi. İki dakika sonra merdivenleri tırmanan ayak seslerini, ardından da dairenin kapısındaki demir tokmağın sesini duydu. Kapının açıldığını, uşağın onu içeri aldığını duydu.

Manash dahil herkesin tesadüfen dışarıda olduğu bir ikindi vak-tiydi ve kendisi de tek başına kitap okuyordu. Manash olmadığı için gider mi acaba, diye düşündü. Ama aksine o, bir dakika sonra bal-kona adım attı.

Evde başka kimse yok mu? dedi.

Gauri başını iki yana salladı.

Sen konuşur musun benimle o halde?

Çamaşırlar nemliydi, Gauri'nin birkaç jüponu ve bluzu ipe ası-lydı. Bluzlar gövdesine, göğüslerine göre biçilmişti. O, bluzlardan birinin mandalını çıkardı ve yer açmak için ipin daha ilerisine astı.

Bunu ağır ağır yaptı. Parmaklarındaki titreme onu yaptığı işe, baş-ka herhangi birinden daha fazla odaklanmaya zorluyordu. Gauri onun yanında durduğu sürece boyuna, omuzlarındaki hafif kambura, yü-zünü tutuş açısına dikkat etti. Ardından bir kibriti kutunun kenarına sürttü ve sigarasını yaktı, sigarayı dudaklarına doğru götürürken de elinin tamamıyla ağzını kapadı. Uşak balkona bisküvi ve çay getirdi.

Dört kat yukarıdan kavşağa baktılar. Demirlere yaslanarak yan yana durdular. Sokağın iki yanına dermansız ihtişamlarıyla dizili taş binaları birlikte uzun uzun seyrettiler. Yorgun sütunları, yıpranmış pervazları, lekeli gölgelikleri...

Gauri elini ihtiyatla bariyer yaparak yüzünü desteklemişti. Udayan'ın kolu ise parmaklarının arasında yanan sigarasıyla, ke-nardan aşağı sarkıyordu. Punjabisinin kollarını kıvrımış, bileğinden dirsek girintisine dek uzanan damarları gözler önüne sermişti. İç-lerindeki yeşilimsi gri kanla, deri altında sivri bir kemeri andıran, belirgin damarları...

Eşzamanlı hareket eden, yürüyen, otobüs ve tramvaylarda otu-ran, çekçekleri iten ya da onlarla taşınan çok sayıda insanda, ilkel bir şeyler vardı. Sokağın karşı tarafında, aynalı duvar ve tavanla-nyla yan yana dizili, birkaç altın ve gümüş dükkânı vardı. Her an bitimsizce aynalardan yansıyan, düğün mücevherleri sipariş eden ailelerle dolup taşan kuyumcular... Giysileri ütülenmeye götürdük-leri ütücü vardı. Gauri'nin mürekkebin, defterlerini aldığı dükkân

vardı. Üstü sinek kaynayan tepsi tepsi şekerleriyle daracık şekerçi dükkânları...

Paanwallah* köşede, çıplak bir ampulün altında bacak bacak üstüne atarak oturmuş, yığınlarca betel yaprağının üstüne beyaz limon ezmesi sürüyordu. Ortada kaskıyla, küçük platformunun üstüne çıkmış trafik polisi duruyordu. Düdüğünü öttürüyor, kollarını sallıyordu. Onca motorun, scooterın, kamyonetin, otobüsün ve arabının yaygarası kulaklarını dolduruyordu.

Bu manzarayı seviyorum, dedi Udayan.

Gauri dünyayı, tüm hayatı bu balkondan gözlemlediğini söyledi. Siyasi geçit törenleri, devlet geçit alayları, ziyarete gelen yüksek mevkililer. Her gün şafak vakti başlayan muazzam bir araç akışı. Ölüm-lerinden sonra buradan geçen, cesetleri çiçekler altına gizli, şair ve yazarlar. Muson zamanı diz boyu suların içinde yürüyen yayalar.

Sonbaharda Durga tasvirleri geliyordu, kışınsa Saraswati. Onların görkemli kilden heykelleri davulların, trompetlerin eşliğinde şehre buyur ediliyordu. Kamyonların arkasında getiriliyor, bayram sonunda nehre gömülmek üzere şehirden götürülüyordu. Bu günlerde öğrenciler College Street'ten yukarı yürüyorlardı. Ayaklanan Naksalbari ile dayanışma içinde, bayraklar, pankartlar taşıyan, yumruklarını havaya kaldıran gruplar.

Udayan, Gauri'nin az önce oturduğu katlanan sandalyeyi fark etti. Oturma yeri, sapanıki gibi sarkık bir çizgili bezden yapılmıştı. Yanı başında bir kitap boş boş duruyordu. Descartes'ın *İlk Felsefe Üzerine Düşünceler*'i. Kitabı aldı.

Bunca keşmekeşin arasında burada kitap mı okuyorsun?

Dikkatimi toplamama yardımcı oluyor, dedi Gauri.

Çalışırken, uyurken gürültüye alışkındı. Hayatının, düşüncelerinin süregiden eşlikçisiydi gürültü; sessizliğin sunabileceğinden daha yatıştırıcı, kesintisiz bir velvele. İçerisi, kendine ait bir odası olmadığından, daha zordu. Ama balkon daima onun yeri olmuştu.

* Betel yaprağı satıcısı. (Ç.N.)

Küçükken arada bir geceleri yataktan çıktığını ve sabah büyükanne ve büyükbabasının onu balkonda, yüzü kararmış demirlere yaslı, vücudu taş zeminin üstünde, derin uykuda bulduklarını anlattı Udayan'a. Gürleyerek geçen trafiği hiç duymadan. Duvarların ve tavanın koruması olmaksızın dışarıda uyanmaya bayılıyordu. Onu yatakta bulamadıkları ilk gün kaybolduğunu sanmışlardı. Aşağıya, sokağa insanları göndermiş, seslenerek onu aratmışlardı.

Sonra? dedi Udayan.

Burada olduğumu, hâlâ uyuduğumu gördüler.

Büyükannele büyükbaban bir daha yapmanı yasaklamadı mı?

Hayır. Dışarısı aşırı soğuk ya da yağmurlu olmadığı sürece buraya bana ufak bir yorgan bıraktılar.

Demek burası senin aydınlanmaya eriştiğin bodhi ağacın.

Gauri omuz silkti.

Udayan'ın bakışları Gauri'nin okuduğu sayfalara ilişti.

Bay Descartes ne söylüyor bize dünya hakkında?

Gauri ona bildiklerini anlattı. Algının sınırlarıyla ve balmumuyla yapılan bir deneyle ilgili bildiklerini. Balmumu ısıya tutulduğunda fiziksel özelliği değişirken bile özü aynı kalıyordu. Bunu algılayabilen ise duyular değil akıl, dedi Gauri.

Düşünmek görmekten üstün mü yani?

Descartes için, evet.

Hiç Marx okudun mu?

Biraz.

Neden felsefe çalışıyorsun?

Bazı şeyleri anlamamı sağlıyor.

Ama nedir onu hayatla ilintili kılan?

Platon, felsefenin amacı bize nasıl öleceğimizi öğretmesidir, diyor.

Yaşamadığımız sürece öğrenecek hiçbir şey yok ki. Ölümde hepimiz eşitiz. Hayata göre böyle bir avantajı var ölümün.

Kitabı Gauri'ye geri verdi, sayfasını kapatıp kaldığı yerin kaybolmasına neden olarak.

Üstelik artık bu ülkede bir yerden mezun olmak anlamını yitirdi. Ama sen fizik mastırı yapıyorsun, dedi Gauri.

Ailem yapmamı bekliyor benden. Benim için bir önemi yok. Neyin önemi var senin için?

Udayan aşağıya bakarak, başıyla sokağı işaret etti. Şu imkânsız şehrimizin.

Ardından konuyu değiştirerek Gauri ve Manash ile yaşayan diğer insanlar hakkında sorular sordu: İki dayı, onların eşleri, çocukları. Dairenin bir zamanlar sahibi olan Gauri'nin anneanne ve dedesi ölmüştü, anne babası da öyle. Ablaları evlendikten sonra sağa sola dağılmış, farklı yerlerde yaşıyorlardı.

Hepiniz burada mı büyüdünüz?

Gauri başını iki yana salladı. Anne babasının ve ablalarının bir zamanlar yaşadığı Doğu Bengal'de, Khulna'da, Faridpur'da çeşitli evleri olmuştu. Babası bölge hâkimiydi ve anne babasıyla ablaları birkaç yılda bir, ülkenin güzel yerlerinde devlet tarafından ödenen güzel bungalovlarda oturmak üzere oraya taşınmışlardı. Aşçılar, kapıları açan hizmetkârlar da evle birlikte gelmişti.

Manash bu evlerden birinde dünyaya gelmişti. Kendisi hayal meyal hatırlıyordu ama ablaları hayatlarının o dönemi hakkında, paylaştıkları o geçmiş hakkında hâlâ konuşuyorlardı. Onlara dans ve solfej dersleri vermeye gelen öğretmenler, üstünde yemek yedikleri mermer masalar, oyun oynadıkları geniş verandalar, evde sadece oyuncak bebeklere ayrılmış bir oda.

Bu atamalar 1946'da bitmişti ve aile Kalküta'ya geri dönmüştü. Ama babası birkaç ay sonra emekliliğini burada geçirmek istemediğini söylemişti. Bir ömür şehir dışında yaşadıktan sonra artık şehir hayatına tahammülü kalmamıştı; özellikle de insanlar birbirlerini katlederken, koskoca mahalleler yanıp kül olurken.

İsyanlar sırasında bir sabah, şimdi Udayan'la durduğu balkondan Gauri'nin anne babası bir olaya tanıklık etmişlerdi. Bisikletle süt dağıtan Müslüman adamın etrafının bir grup tarafından kuşatılması... Grup intikam peşindeydi. Gelen habere göre sütçünün kuzenlerinden biri, şehrin başka bir yerinde Hindulara karşı

gerçekleştirilen bir saldırıya karışmıştı. Gauri'nin anne babası Hindulardan birinin sütçünün kaburgasına bıçak saplayışını izlemişlerdi. O gün normalde kendilerinin içeceği sütün sokağa dökülüşünü, adamın kanıyla pembeye boyanışını görmüşlerdi.

Bunun üstüne aile Kalküta'nın batısında, birkaç saat ötedeki bir köye taşınmıştı. Anne babası nihai hâkimiyetlerini akrabalarından uzak, olaysız bir yerde, keşmekeşten korunarak kurmayı tercih etmişlerdi. Balık tutup içinde gezinebilecekleri bir göletleri, yumurta için tavukları, babalarının keyifle baktığı bir bahçeleri vardı. Çiftlik arazisi, toprak yollar, gökyüzü ve ağaçlardan ibaret bir yer. En yakın sinema yirmi mil ötedeydi. Kitapçılar senede bir defa bir fuar kapsamında gelirlerdi. Gecelerin mutlak bir karanlığı vardı.

Gauri 1948'de doğduğunda annesi, ablalarının düğünleriyle uğraşmaya başlamıştı bile. Gauri'nin ablaları neredeyse bambaşka bir nesle aitti: Gauri bebekken onlar ergenlik çaığında kızlardı, Gauri çocukken ise genç kadınlardı. Gauri kendi yaşındaki çocukların teyzesi olmuştu.

Ne kadar yaşadınız taşrada?

Ben beş yaşına gelene kadar.

O dönemde annesi yatalak olmuştu. Omurga tüberkülozuna yakalanmıştı. Gauri'nin ablaları ev işlerine yardım etmede yararlı olmuşlardı ama Gauri'nin kendisi ve Manash bir engelden başka bir şey değildi. Bu yüzden teyze ve dayılarının eşliğinde, anneanne ve dedeleri tarafından bakılmak üzere şehre gönderilmişlerdi.

Anneleri ayağa kalktığında ise iki kardeş burada kalmaya devam etmişti. Manash Kalküta Erkekler Okulu'na kaydolmuştu, Gauri ise Manash'tan uzakta olmak istemiyordu. Okula başlama sırası ona geldiğinde, şehir okulları daha iyi olduğundan burada kalması herkeसे mantıklı gelmişti.

Aile köyüne dönme seçeneği hep var olmuştu ama Gauri bayramlarda onları görmek için trene atlayıp ziyarete gittiği halde taşra hayatını hiç çekici bulmamıştı. Onu yetiştirmedikleri için anne babasına kırgın olduğunu düşünmüyordu. Kalabalık ailelerde genelde böyle oluyordu. Üstelik o zamanki koşullar düşünülünce çok da

garip bir şey değildi. Aslında Gauri, kendi yolunda gitmesine izin verdikleri için takdir ediyordu onları.

Sana armağanları bu olmuş, dedi Udayan. Özerklik.

Anne babası bir dağ yolunda geçirdikleri motosiklet kazasında ölmüşlerdi. Kötü bir havada, biraz tebdilimekân için yayladaki devlet tesislerine gidiyorlardı. Ev artık satılmıştı, o sessiz sakin yerde ailesinden herhangi bir iz kalmamıştı. Onları aniden yitirmek bir darbe olmuştu ama anneanne ve dedesinin yakın zamandaki ölümü Gauri'yi daha çok sarsmıştı. Ne de olsa onların evinde büyümüş, yataкта onların ortasında yatmıştı. Her gün onları görmüş, hastalanıp halden düşmelerine tanıklık etmişti. Gauri'ye şimdiki çalışma alanı konusunda ilham veren kişi de Sanskrit College'da profesörlük yapan ve göğsünde bir kitapla hayata gözlerini yuman dedesiydi.

Gauri şimdiye kadarki sıradan yaşam yolculuğunun Udayan'a büyüleyici geldiğini gördü; taşrada dünyaya gelişi, anne babasından ayrı yaşamak isteyişi, ailenin büyük bölümüne yabancılaşması, bu anlamda bağımsızlığı.

Udayan bir sigara daha yaktı. Kendi çocukluğunun daha farklı olduğunu söyledi. Bir tek kendisi ve erkek kardeşi vardı. Tollygunge'daki evlerinde sadece ikisiyle anne babası vardı.

Kardeşin ne yapıyor?

Bugünlerde Amerika'ya gitmekten söz ediyor.

Sen de gidecek misin?

Hayır. Dönüp Gauri'ye baktı. Ya sen? Evlendiğinde tüm bunları özleyecek misin?

Gauri, Udayan'ın ağzının hiç tam olarak kapanmadığını, ortada elmas biçimli bir yarık olduğunu gördü.

Evlenmeyeceğim ben.

Akrabaların baskı yapmıyor mu?

Onların sorumluluğunda değilim ki. Dert edecek kendi çocukları var hepsinin.

Peki ne yapacaksın evlenmek yerine?

Bir üniversitede ya da okulda felsefe dersi verebilirim.

Ve de burada kalırsın?

Neden olmasın?

Güzel. Senin adına, demek istiyorum. Bir adam uğruna sevdiğin yerden neden gidesin, sevdiğin bir şeyi yapmayı neden bırakasın?

Udayan flört ediyordu onunla. Gauri onun oracıkta durmuş kendisine bakarken, kendisiyle konuşurken bile kafasında bir fikir oluşturduğunu hissedebiliyordu. Gauri'nin bir yönüyle ilgili, Udayan'ın önceden sahip olduğu bir fikir. Gauri'nin izni olmadan çekip koparmıştı o fikri zihninden, o güne dek hiçbir erkeğin kalkışmadığı bir etkileşimle. Gauri'nin itiraz edemediği bir etkileşimle; söz konusu Udayan olduğu için.

Az sonra kavşağı işaret ederek, Şu diğer üç köşeden birinde yayan biriyle evlensen, sadece o balkonlardan birine taşınmak zorunda kalsan, olur mu peki?

Gauri kendine engel engel olamadı, bu sözlere gülümsedi. Gülümsemesini önce eliyle örttü, sonra başını başka tarafa çevirerek kahkahattı.

Hem Udayan'ın hem de Gauri'nin kampüsünde buluşmaya başladılar. Ama artık buluşma ayarlamadıklarında bile karşılaşır duruyorlardı. Udayan kapıdan geçip Presidency'ye geliyor, Gauri'nin dersten sonra dev merdivenlerden inişini izliyordu. Öğrenci Birliği'nin astığı pankartlarla bezeli kemeraltında oturuyorlardı. Avluda gıda fiyatlarının sürekli artışı, giderek büyüyen nüfus, işsizlik hakkında konuşmalar yapılırken birlikte dinliyorlardı. College Street'te yürüyüşler yapıldığında Udayan, Gauri'yi de yanında götürüyordu.

Gauri'ye okuyacak şeyler vermeye başladı. Kitapçılardan ona Marx'ın *Manifesto*'sunu, Rousseau'nun *İtiraf*lar'ını aldı. Felix Greene'in Vietnam üstüne kitabını.

Gauri onu, sadece verdiklerini okuyarak değil, onlar hakkında konuşarak da etkilediğini gördü. Siyasi özgürlüğün sınırları ve özgürlük ile gücün aynı anlama gelip gelmediği konusunda fikir alışverişi yaptılar. Bireycilik hakkında, bireyciliğin hiyerarşilere yol

açması hakkında. Toplumun şimdi ne olduğu ve gelecekte neye dönüşebileceği hakkında.

Gauri zihninin keskinleştiğini, odaklandığını hissetti. Dünyanın somut mekanizmalarından şüphe etmek yerine, onlarla boğuştuğunu hissetti. Udayan'ı görmediği günlerde, onun için önem taşıyan şeyleri düşünerek kendini ona daha yakın hissetti.

İlk başta durumu Manash'tan gizlemeye çalıştılar ama sonunda Manash'ın her şeyi sessizce planladığını anladılar. Manash onların iyi anlaşacağından hep emindi. Ailenin diğer üyelerine Gauri'nin nereye gittiğini açıklayarak, onun Udayan'la vakit geçirmesini kolaylaştırmıştı.

Ayrılıkları hep ani oluyordu. Gitmesi gereken bir yer olduğu için Udayan'ın ilgisi birdenbire kesiliyordu. Bir toplantı, bir çalışma seansı; hiçbir zaman tam olarak açıklamıyordu ne olduğunu. Hiçbir zaman geri dönüp bakmıyordu ona; ama Gauri'nin görebileceği bir noktada hep duraksıyor, elini kaldırıp vedalaşıyor, sonra elini sigarasını yakmak üzere siper ediyordu. Ardından Gauri onun uzun bacaklarıyla kendinden uzaklaşmasını, boylu boyunca kampüsü ya da geniş ve yoğun caddeyi geçişini izliyordu.

Kimi zaman seyahat etmekten, Gauri'nin kaçmamış olsa belki de çocukluğunu geçireceği köylerden birine gitmekten söz ediyordu. Gauri'nin anladığı kadarıyla Naksalbari'den sonra hayatın eskisi kadar sakin olmadığı yerlerden birine.

Hindistan'ın daha çok yerini görmek istiyorum, demişti Udayan, tıpkı Che'nin Güney Amerika'da seyahat ettiği gibi. Halkın içinde yaşadığı koşulları anlamak istiyordu. Günün birinde Çin'i görmek istiyordu.

Köylüler arasında yaşamak üzere şimdiden Kalküta'yı terk etmiş bazı arkadaşlarından bahsediyordu. Günün birinde ben de öyle bir şey yapmak durumunda kalırsam, anlar mısın, demişti ona.

Udayan'ın onu yokladığının farkındaydı Gauri. Duygusallaştığı, bazı riskleri göze almaya razı gelmediği takdirde Udayan'ın saygısını kaybedeceğinin farkındaydı. Bu yüzden de ondan uzak olmak

istemediği, ona bir zarar gelmesini istemediği halde anlayacağını söyledi.

O olmadığı zamanlarda ise yeniden kendini hatırlıyordu; kitaplarıyla haşır neşir, ikindilerini Presidency'nin yüksek tavanlı serinin kütüphanesinde defterlerini doldurarak geçiren bir kişi. Ama Udayan'la tanıştıktan sonra sorgulamaya başladığı bir kişiydi bu. Udayan'ın titrek parmaklarıyla sebatla kenara ittiği, üstüne sünger çektiği biri. Böylece cam tabakasının üstündeki incecik toz katmanı silinip temizlenirken, kendini daha net görmeye başlamıştı.

Çocukluğunda, dünyaya kazara gelişinin bilincinde biri olarak, kim olduğunun, nereye ya da kime ait olduğunun farkında değildi. Manash haricinde kendini kardeşleriyle bağlantılı tanımlayamamış, kendini onların bir parçası olarak da görememişti. Annesi ya da babasıyla, o derece tecrit edilmiş bir yerdeki evde bile tek bir dakika geçirdiğine dair bir anısı yoktu. Daima kuyruğun en sonunda, diğerlerinin gölgesindeyken, kendi gölgesini yansıtacak kadar önemli olmadığına inanmıştı.

Erkeklerin yanında kendini görünmez hissetmişti. Onların sokakta dönüp bakacakları veya bir düğünde salonun diğer ucundan bile fark edecekleri tiplerden olmadığını biliyordu. Ablalarından bazısı gibi hal hatırı sorulduktan birkaç ay sonra evlenip giden biri olmamıştı. Bu anlamda kendisini hüsrana uğratmıştı.

Bir kusur sayılabilecek kadar koyu teni dışında bir sorunu yoktu belki de. Buna rağmen görünümünü belirgin kılan şeyleri düşündüğünde hemen itiraz ediyor, yüzünün çok uzun, hatlarının fazla keskin olduğunu düşünüyordu. Başka herhangi bir yüzün kendisinininkinden iyi olacağına inanarak, kendini değiştirebilmeyi arzuluyordu.

Ama Udayan ona şehirde başka kadın yokmuş gibi yaklaşıyordu. Birlikte olduklarında Gauri onun üstünde bir etkisi olduğundan şüphe etmiyordu. Gauri'nin yanında dururken heyecanlanıyor, bakışlarını kaçırmadan yüzünü ona dönüyordu. Gauri saçını diğer yana ayırdığında fark etmiş, yakıştığını söylemişti.

• • •

Bir gün Gauri'ye verdiği kitaplardan birinin içinden, onunla sinemada buluşmasını isteyen bir not çıktı. Gündüz gösterimi, Park Street'e yakın bir salon.

Gauri gitmeye de korkuyordu, gitmemeye de. Onunla kemeraltında ya da kafede sohbet etmek, havuzdaki yüzücüleri izlemek için Üniversite Meydanı'na yürümek tamamdı; ama şimdiye dek iki sıradan öğrenci olarak var oldukları, gezinmeleri normal karşılanacak yakın mahallerden hiç uzaklaşmamışlardı.

Filmin olduğu gün Gauri tereddüde düştü ve sonunda öyle geç kaldı ki, kan ter içinde ve Udayan'ın fikrini değiştirdiğinden ya da ondan vazgeçtiğinden endişe içinde, hatta böyle yapması için ona neredeyse meydan okuyarak, anca antrakta yetiştı. Ama Udayan da meydan okumuştı ona, gelmesi için.

Oradaydı, sinemanın önünde sigara içiyor, filmin ilk yarısını şimdiden tartışan gruplardan ayrı duruyordu. Güneş parlıyordu. Gauri yaklaşırken Udayan elini havaya kaldırdı, yüzünün açısını ona doğru çevirdi ve ikisinin başı üstünde bir gölgelik oluşturdu. Bu hareketi Gauri'ye kendini, onunla baş başa ve muazzam kalabalıktan korunmuş hissettirdi. Şehrin selinde sürüklenen yayalardan uzak hissettirdi.

Gauri'nin gelişini fark ettiğinde Udayan'ın yüzünde asabiyete ya da sabırsızlığa dair herhangi bir emare belirmemişti. Sadece onu görmenin memnuniyetini vardı. Geleceğini biliyormuş gibi, hatta düşünüp taşınacağını ve komiklik derecesinde geç kalacağını biliyormuş gibi. Gauri filmde neler olduğunu sorduğunda, başını iki yana salladı.

Bilmiyorum, dedi, bileti uzatarak. Baştan beri kaldırımda dikilmiş, onu beklemişti. Ve Gauri'nin elini tutmak için, salonun karanlığına geçmelerini bekledi.

2.

Subhash doktorasının ikinci yılında, Şikago'da eğitimlik işi bulan Richard'ın gitmesiyle birlikte tek başına yaşamaya başladı.

Bahar tatilinde bir grup öğrenci ve profesörle birlikte, gemiyle yapılacak üç haftalık bir araştırma katıldı. Gemi karadan uzaklaşırken sular, henüz oluşurken kaybolmaya yüz tutan köpükten bir izle yarılıyordu. Gitgide geri çekilen kıyı şeridi, su üstündeki incecik kahverengi bir yılan gibi sükûnetle öylece duruyordu. Subhash yer kütesinin giderek küçüldüğünü, silikleştiğini gördü.

Hızlanmaya başladıklarında güneşin parıltısı altında rüzgârın hareketini, atmosferin vahşi türbülansını hissetti yüzünde. Önce Buzzards Körfezi'nde limana yanaştılar. İki yıl önce Falmouth açıklarında bir mavnaya kayalara çarpmış, sisli gecede karaya oturmuş, iki yüz bin galon kadar petrol denize dökülmüştü. Rüzgârsa petrolü Wild Harbor'a sürüklemişti. Hidrokarbonlar bataklık otlarını öldürmüştü. Kendilerini gömemeyen yengeçler oldukları yere mihlanmıştı.

Balık avlamak için ağları, tortu örneği almak için kahve tenekelelerini denize indirdiler. Kirliliğin belirsiz bir süre boyunca devam edebileceğini öğrendiler.

Ardından fitoplanktonun bolca yetiştiği, diatom popülasyonunun tavus kuşu mavisi kocaman sarmallar halinde patlak verdiği Georges Bank'ta araştırmaya geçtiler. Fakat bulutlu günlerde okyanus zift gibi koyu, donuk görünüyordu.

Subhash geminin etrafını kuşatan yaşamı, krem rengi kafaları ve siyah-beyaz kanatlarıyla sümsük kuşlarını, çiftler halinde sıçrayan yunus balıklarını izledi. Kambur balinalar nefes alıp verirken buharlar püskürtüyor, suda muzipçe geziniyor, kimi zaman hiç dokunmadan geminin altından yüzerek öte tarafta yüzeye çıkıyorlardı.

Azıcık da olsa doğuya doğru yol almak, Subhash'a ailesinden ne denli uzakta olduğunu hatırlattı. Yerküre yüzeyinin küçücük bir parçasını dahi aşmanın ne kadar zaman aldığını düşündü.

Bilim insanları, diğer öğrenciler ve mürettebatla bir gemide tecrit edilince, kendini iki kat yalnız hissetti. Geleceğini idrakten yoksun, geçmişinden kopartılmış halde.

Ailesini bir buçuk yıldır görmemişti. Gün bitiminde onlarla oturup yemeğini paylaşmamıştı. Ailesinin Tollygunge'da telefonu yoktu. Vardığını bildirmek için onlara telgraf göndermek zorunda kalmıştı. Onların sesini duymadan, yalnızca yazılı haberlerini alarak yaşamayı öğreniyordu.

Udayan mektuplarında artık Naksalbari'den söz etmiyor ya da kapanışı sloganlarla yapmıyordu. Hatta politikanın lafını bile açmıyordu. Onun yerine maç skorlarını yazıyor ya da mahalleden çeşitli haberler veriyordu; kapanan bir dükkân, başka yere taşınan, tanıdıkları bir aile... Mrinal Sen'in son filmi...

Subhash'a çalışmalarının nasıl gittiğini, Rhode Island'da günlerini nasıl geçirdiğini soruyordu. Kalküta'ya ne zaman döneceğini bilmek istiyor, mektuplardan birinde evlenmeyi düşünüp düşünmediğini soruyordu.

Subhash bu mektuplardan birkaçını sakladı, çünkü artık atmaya gerek varmış gibi görünmüyordu. Ama mektupların yavanlığı onu hayrete düşürüyordu. Elyazısı aynı olsa da sanki başka biri tarafından yazılmış gibiydiler. Subhash Kalküta'da neler olduğunu, Udayan'ın neyi saklıyor olabileceğini düşünmeye başladı. Udayan'ın anne babalarıyla arasının nasıl olduğunu merak etti.

Anne babasından gelen mektuplarda Gauri'den sadece dolaylı olarak ve sadece ne yapılmaması gerektiğine örnek olarak söz ediliyordu. *Umarız vakti geldiğinde istikbalini karara bağlama konusunda, karını seçme ve düğününde bulunma konusunda bize güvenirsin. Umarız kardeşinin yaptığı gibi arzularımızı hiçe saymazsın.*

Subhash anne ve babasına, evliliğini ayarlama konusunu onlara bıraktığı yönünde içlerini rahatlatacak bir mektupla karşılık verdi.

Evin inşaatının ödemesine yardımcı olmak için bursundan bir miktar onlara gönderdi ve onları görmeyi arzuladığını söyledi. Ne var ki uzak kaldıkça onları gitgide ihmal etti.

Udayan yalnız değildi; Tollygunge'ya, hep bildiği hayat tarzına bağlı kalarak, oradan uzaklaşmamıştı. Anne babasını çeşitli defalar kızdırmıştı ama hâlâ onlar tarafından korunuyordu. Tek fark, artık evli olması ve Subhash'ın ortalarda olmayışındı. Subhash, Gauri denen kızın kendisinin yerini çoktan alıp almadığını düşündü.

Yazın bulutlu bir gününde kampüsün eteğindeki kumsala gitti. İlk başta ortalarda, iskele ucunda dev siyah levrek yakalamak için ağ bırakmış bir balıkçıdan başkasını göremedi. Gri-sarı taşları döven sığ dalgalardan öte bir şey yoktu. Sonra yanında bir erkek çocuk ve kapkara bir köpekle yürüyen bir kadını fark etti.

Kadın kumlardan sopa toplayıp köpeğe fırlatıyordu. Ayağına çorapsız tenis ayakkabısı, üstüne naylon yağmurluk giymişti. Rüzgâr pamuklu eteğini, dizlerinin etrafında şişiyordu.

Çocuğun elinde bir kova vardı. Subhash onların ayakkabı bağlarını çözerek, kayaların üstünden gelgit havuzlarına inişlerini izledi. Denizyıldızı arıyorlardı. Bir tane bile bulamamaktan şikâyet eden çocuğun canı sıkındı.

Subhash pantolonunun paçalarını sıvadı, ayakkabılarını çıkardı ve denizyıldızlarının saklandığı yeri bilerek, suda yürümeye başladı. Kayalıkların birinden bir denizyıldızı kopardı ve kaskatı ama hâlâ canlı halde elinde tuttu. Elini ters çevirerek denizyıldızının alt kısmını gösterdi ve kolların ucundaki basit gözleri işaret etti.

Bunu bir anlığına senin koluna koyarsam neler olur biliyor musun?

Çocuk başını iki yana salladı.

Küçük kollarını derine batırır.

Canım yanar mı?

Pek fazla değil. Bak, göstereyim.

Nerelisiniz siz? dedi kadın.

Midye kabuğunun iç zarını andıran açık mavi gözleriyle, sade ama çekici bir yüzü vardı. Yaşı Subhash'tan biraz büyük gibiydi. Saçları uzun ve kış bataklık otları gibi koyu sarıydı.

Hindistan. Kalkütalı.

Burası çok farklı geliyordur size herhalde.

Öyle.

Seviyor musunuz burayı?

Şu ana kadar kimse bu soruyu sormamıştı ona. Başını çevirip denize, körfez boyunca uzanan iki köprünün çelik yığınlarına baktı; ilkinin alçak, orta desteğine, ikincisinin yükselen çelik kulelerine... Newport Köprüsü'nün yeni tamamlanan simetrik halatları, ileride geceleri ışıklandırılacak kemerli portaller ve kablolar taşıyordu.

Subhash profesörlerinin birinden köprü inşaatı hakkında bilgi edinmişti. Öğrendiğine göre bir uçtan bir uca tüm halatlar sekiz bin mili aşan uzunluktaydı. Amerika'yla Hindistan arasındaki mesafe kadar; onu bugün ailesinden ayıran mesafe.

Dutch Island'ın tepesinde gömlek düğmeleri gibi üç adet penceresi olan, dört köşe deniz fenerini gördü. Teknelerin demir attığı yerde, bir kulübeyle son bulan tahta bir iskele, kumsalın bir ucundan çıkıntı yapıyordu. Lacivert denizin fonunda beyaz benekler misali birkaç yelkenli görünüyordu.

Kimi zaman dünyanın en güzel yerini keşfettiğimi düşünüyorum, dedi.

Kendini buraya ait hissetmiyordu ama bir önemi yoktu belki de. Kadına ömrü boyunca Rhode Island'ı bulmayı beklediğini söylemek istedi. Ancak burada, dünyanın bu küçük ama muazzam köşesinde nefes alabildiğini...

Kadının adı Holly'ydi. Oğlan Joshua dokuz yaşındaydı ve yaz tatili yeni başlamıştı. Köpeğin adı Chester'dı. Tuz göllerinden birinin yakınındaki Matunuck'ta yaşıyorlardı. Kampüs plajına arada bir

köpeği gezdirmek için geliyorlardı. Holly'nin East Greenwich'teki küçük hastanede hemşirelik yaptığı zamanlarda Joshua'ya bakan kadın yakınlarda yaşadığı için burayı öğrenmişlerdi.

Holly kocasının ne yaptığından bahsetmedi. Ama Joshua vakit geçirdikleri süre içinde bir defa ondan söz etmiş, Holly'ye babasının hafta sonu onu balığa götürüp götüremeyeceğini sormuştu. Subhash adamın günün o saatlerinde bir ofiste çalıştığını düşündü.

Holly'nin arabasını yine park yerinde gördüğü bir gün cesaret edip selam vermeye gitti. Önünde zıplayan Chester'la ve ardından gelen Joshua'yla uzaktan el sallayan Holly, onu gördüğüne memnun olmuş gibiydi.

Kısacık kumsalda bir aşağı bir yukarı, bir yandan keyifle sohbet ederek, birlikte yürümeye başladılar. Dört bir yana dağılmış deniz yosunları, pütürlü turuncu üzümler misali hava kesecikleriyle kaya yosunları, tek tük deniz marulu, dalgalara yakalanmış birbirine dolaşık pas rengi laminarya ağları... Bir denizanası Karayipler'den sürüklenmiş, sert kumun üstüne yassı bir krizantem gibi yayılmıştı.

Subhash geçmişini sorduğunda Holly Massachusetts'te doğduğunu, ailesinin Fransız asıllı Kanadalı olduğunu, hayatının büyük bölümünde Rhode Island'da yaşadığını söyledi. Üniversitede hemşirelik okumuştı. Subhash'a kendi çalışmalarını sorduğunda o da derslerinin dışında çalışması gereken kapsamlı bir sınavı, ardından yürütmesi gereken özgün bir araştırması ve teslim etmesi gereken bir tezi olduğunu söyledi.

Ne kadar sürecektüm bunlar?

Üç yıl kadar daha. Belki daha fazla.

Holly deniz kuşlarıyla ilgili her şeyi biliyordu. Subhash'a akya-naklı ördeklerle kalkuyruk ördeğini, martılarla deniz kırlangıçlarını nasıl ayırt edeceğini anlattı. Süratle bir su kenarına, bir geriye koşan çullukları gösterdi. Subhash, Rhode Island'daki ilk sonbaharında gördüğü balıkçılı tarif ettiğinde, Holly onun tüysüz büyük mavi olduğunu söyledi.

Arabasına gidip dürbününü aldıktan sonra Subhash'a körfez üstünde sabit bir yönde kanat çırpın bir grup tarakdişi nasıl daha yakından görebileceğini gösterdi.

Yavru yağmurkuşları ne yapar bilir misin?

Hayır.

Yetişkinler birbirlerine seslenip durdukları için gökyüzünde gruplaşırlar. Sadece ara sıra dalgaların üstünde dinlenerek, ta Nova Scotia'dan Brezilya'ya kadar uçarlar.

Denizin üstünde mi uyurlar?

Dünyada yollarını bizden iyi bulurlar. Beyinlerinde pusula varmış gibi.

Holly Hindistan'ın kuşlarını merak ettiği için Subhash ona görmemiş olabileceği kuşları tarif etti. Bina duvarlarına yuva yapan mina kuşları, baharın başında şehri bir uçtan bir uca öterek kat eden kokiller. Tollygunge'da alacakaranlıkta öterek kelerleri ve fareleri kaçıran benekli kukumavlar.

Peki ya sen? dedi Holly. Bitirdiğinde Kalküta'ya dönecek misin?

Orada iş bulabilirsem.

Holly haklıydı; Subhash'ın buradaki hayatı, ailesi ve kendisi tarafından geçici olarak görülüyordu.

Nesini özlüyorsun oranın?

Orada var oldum ben.

Holly'ye anne babasının yaşadığını, kendinden biraz küçük bir erkek kardeşi olduğunu söyledi. Ayrıca henüz karşılaşmadığı bir baldızı olduğundan bahsetti.

Evlendiklerine göre, nerede yaşıyor kardeşinle karısı?

Annem ve babamla.

Kızların evlendikten sonra eşin ailesinin yanına gittiğini, erkeklerin evlerinde kaldıklarını, nesillerin buradaki gibi birbirinden ayrılmadığını anlattı.

Holly için, hatta belki Amerikalı herhangi bir kadın için, o hayatı hayal etmenin imkânsız olduğunu biliyordu. Ama Holly durup onun anlattıklarını düşündü.

Bir açıdan kulağa daha iyi geliyor aslında.

• • •

Holly bir öğlen sonrasında yere bez serdi, peynirli sandviçler, çubuk salatalıklar ve havuçlar, bademler ve doğranmış meyveler çıkardı. Bu sade yemeği Subhash'la paylaştı ve gün geç battığından, bu onların akşam yemeği oldu. Sohbet esnasında Joshua biraz uzaklarında oynarken, Holly Joshua'nın babasının ayrı yaşadığını söyledi. Yaklaşık bir yıldır durum böyleydi.

Holly bağdaş kurmuş, dizlerini bükmüş, parmaklarını sıkıca dizlerine dolamıştı. Omzundan iki örgü halinde sarkan saç, o gün okul kızlarının saç, gibiydi.

Subhash konuyu fazla kurcalamak istemedi ama sormasına gerek kalmadan Holly adamın şimdi başka bir kadınla birlikte olduğunu söyledi.

Holly'nin konuyu açıklığa kavuşturmaya çalıştığını anladı Subhash. Bir anne olsa da kimseye ait olmadığını ima ediyordu.

Subhash'ı Holly'nin peşinden gitmeyi sürdürmesine teşvik eden şey, Joshua'nın daima yanlarında, daima aralarında olmasıydı. Bu durum dostluklarını kontrol altında tutuyordu. Holly'yle birlikte uçsuz bucaksız göğün altında, sahilde zihni boşalıyordu. Bugüne kadar akşamları ve hafta sonları hiç ara vermeden çalışmıştı. Ailesi onu izliyormuş, gelişimini gözlemliyormuş ve kendisi onlara vaktini boşa harcamadığını kanıtlıyormuş gibi.

Sıcak günlerden birinde; Holly'nin boydan boya düğmeli, şeffaf bir gömlek giydiği bir gün, Subhash onun vücudunun bir tarafının hatlarını, koltukaltı kıvrımını gördü.

Holly düğmeleri açıp gömleğini çıkararak, bikinisinin üstünü gözler önüne serdiğinde Subhash kadının göbeğinin yumuşak olduğunu gördü. Birbirlerinden oldukça ayrıntılı yuvarlak göğüsleri hafifçe birbirinin aksi yöne bakıyordu. Omuzları güneşte geçen pek çok yazdan kalma çillerle doluydu.

Subhash su kenarında Joshua'yla oynarken, Holly kumsalda uzandı. Joshua da ona Holly gibi Subhash diye hitap ediyordu. Yalnızca kendisiyle konuşulduğunda konuşan, iyi huylu

bir çocuktı ve Subhash'a yakınlık hissetmekle birlikte ondan şüpheleniyordu.

Subhash ile Joshua suda taş sektirerek ve kendini yıkamak için suda hoplayıp zıplayan, tüylerini silkeleyen, ağzında tenis topuyla sıçrayarak geri dönen Chester'la oyun oynayarak geçici bir bağ kurmuşlardı. Holly uzanıp güneş gözlüğünün ardından onları izliyor, yüzüstü yatıyor, kimi zaman gözlerini yumarak biraz kestiriyordu.

Subhash hızla bronzlaşan tenini kurulamak için onun yanına döndüğünde, Holly ne gözlerini okumakta olduğu kitaptan ayırdı ne de Subhash çıplak omuzları neredeyse birbirlerine değecek kadar yakınına sokulurken kenara kaydı.

Subhash onları ayıran, aralarındaki derin uçurumların farkındaydı. Mesele sadece Holly'nin Amerikalı olması değil, Subhash'tan muhtemelen on yaş büyük olmasıydı. Subhash yirmi yedi yaşındaydı, tahminine göre Holly ise yaklaşık otuz beş yaşında. Ayrıca Holly çoktan âşık olmuş, evlenmiş, çocuk sahibi olmuş ve kalp kırıklığı yaşamıştı. Subhash ise henüz bunların hiçbirini deneyimlememişti.

Ardından, bir öğleden sonra onunla buluşmaya gittiğinde Subhash, Joshua'nın olmadığını gördü. Günlerden cumaydı ve çocuk geceyi babasıyla geçirecekti. Joshua'nın babasıyla temas içinde kalmayı sürdürmesi önemli, demişti Holly.

Holly'nin bu planı yapmak için Joshua'nın babasıyla konuştuğunu düşünmek, canını sıkıyordu Subhash'ın. Onu incitmiş bir adama böylesine anlayışlı davranması, hatta belki Joshua'yı bırakırken onu görmesi canını sıkıyordu.

Örtü serildikten az sonra hafif bir yağmur başlayınca Holly, Subhash'ı evde akşam yemeğinde kendisine katılmaya davet etti. Buzdolabında ikisine yetecek kadar yahni olduğunu söyledi. Subhash da ondan ayrılmak istemediği için teklifi kabul etti.

Yağmur iyice bastırırken Subhash, Holly'yi Matunuck'a doğru Richard'ın arabasıyla takip etti. Richard Şikago'ya taşındığında arabayı ondan satın aldığı halde, hâlâ onun arabası gibi düşünüyordu.

Otoyoldan sonra arazi düzleşip ıssızlaştı. İki yanına hasırotları dizili toprak bir yoldan geçtiler. Sonra kum, deniz ve gökyüzünden ibaret kısıtlı bir palete vardılar.

Subhash tekerlerin altındaki deniz kabuklarının kırıntısıyla yaşıladı ve garaj yolunda Holly'nin arkasına park etti. Sayfiye evinin arka tarafı tepeden bir tuz göletine bakıyordu. Önde bahçe yerine paslı telle tutturulmuş, eğri büğrü bir çit vardı. Sağa sola yine sade yapılı ve tek katlı yazlık evler serpiştirilmişti.

Pencereler niye tahtayla kapatılmış? dedi, Holly'nin evine en yakın evi fark ederek.

Fırtına ihtimaline karşı. İçinde şu an kimse yaşamıyor.

Subhash tamamı denize bakan diğer evlere göz attı. Bunların sahibi kim?

Zengin insanlar. Şimdi yaz olduğu için hafta sonları Boston'dan ya da Providence'tan geliyorlar. Bazıları bir iki hafta kalır. Sonbahara hepsi gitmiş olacak.

Boşken kimse kiralamıyor mu bunları?

Ucuz oldukları için bazen öğrenciler kir alıyor. Baharda burada benden başka kimse yoktu.

Holly'nin evi küçücüktü; bir mutfak, önde bir oturma alanı, bir banyo ve arkada alçak tavanlı iki yatak odası. Subhash'ın büyüdüğü ev bile bundan daha ferahtı. Holly kapıyı anahtar kullanmadan açmıştı.

Kapıdan girdiklerinde açık bırakılmış radyoda hava durumu anonsu vardı. Akşam saatlerinde zaman zaman şiddetli sağanak yağacaktı. Chester onları havlayarak, kuyruk sallayarak ve bacaklarına sürtünerek karşıladı.

Kapamayı unutmuş musun? dedi Subhash, Holly radyonun sesini kısarken.

Bilerek açık bırakıyorum. Geldiğimde evi sessiz bulmaktan nefret ediyorum.

Subhash, Udayan'la birlikte yaptıkları kısa dalga radyoyu ve dünyanın dört bir yanından gelen bilgileri, yine böyle tecrit edilmiş bir yerde nasıl topladıklarını hatırladı. Holly'nin bazı açılardan

kendisinden de yalnız olduğunu fark etti. Kocasının ve komşuların yokluğunda içine düştüğü yalnızlık, ağır bir yalnızlığa benziyordu.

Evin çatısı zar gibi inceydi, sicim gibi yağan yağmurun sesi ise çakıl çığı gibi. Evin her yerinde, kanepeler, yastıklarının arasında, yerde, Chester'ın oturmayı sevdiği şömine önünde, yuvarlak halının üstünde, kumlar vardı.

Holly tıpkı Kalküta'da günde iki defa tozların dışarı süpürüldüğü gibi kumları süpürüp ardından pencereleri kapattı. Şöminenin üstündeki raf, taşlar, kabuklar ve denizin sürüklediği odun parçalarıyla doluydu. Evi süsleyen başka pek bir şey de yok gibiydi.

Subhash pencereden dışarı baktı, okyanusta fırtına bulutlarını, suyun kıyısında koyu renkli kumları gördü.

Böyle bir şeye sahipken insan neden kampüs plajına giderdi ki?

Hava değişikliği oluyor işte. O tepenin eteğine gitmeye bayılıyorum.

Holly mutfakta kendini meşgul ediyordu. Ocağı yakıyor, lavaboyu suyla dolduruyor, marul yapraklarını içine batırıyordu.

Sen ateşi yakar mısın?

Subhash şöminenin başına gidip baktı. Bir tarafında odunlar ve bir dizi demir alet vardı. İçinde de biraz kül kalmıştı. Şöminenin kapağını çıkardı. Rafın üstünde bir kutu kibrit gördü.

Dur göstereyim, dedi Holly, Subhash'ın sormasına gerek kalmadan yanı başına gelerek.

Şöminenin içindeki bir baca deliğini açtıktan sonra odunları ve ince sopaları düzenledi. Aletlerden birini Subhash'a verdi ve ateş yandıktan sonra odunları bir araya ittirmesini söyledi. Subhash ateşi gözlemek üzere başına oturdu ama Holly işi kusursuz yapmıştı. O yemeği hazırlarken, ateşin yüzünü ve ellerini ısıtmasına izin vermekten başka yapacak bir şeyi kalmamıştı.

Holly'nin Joshua'nın babasıyla yaşadığı ve adamın Holly'yi terk ettiği yerin burası olup olmadığını merak etti. İçinden bir ses öyle olmadığını söylüyordu. Evde yalnızca Holly'nin ve Joshua'nın eşyaları vardı. İkisinin yağmurlukları ve yazlık ceketleri kapının yanındaki askılarda asılıydı, botları ve sandaletleri de yere diziliydi.

Joshua'nın yatağının tepesindeki pencereyi kontrol edebilir misin? Açık bıraktım galiba.

Çocuğun odası gemi kamarası gibiydi, dar ve alçak tavanlı. Subhash üstüne ekose örtü serili pencere altındaki yatağı ve yağmurdan ıslanmış yastığı gördü.

Yerde, bir kitaplığın altında, bir çayırdan otlayan ve eksik bir resmin çerçevesi gibi görünen yarısı tamamlanmış bir yap-boz vardı. Çömelerek kutunun içine elini daldırdı ve birbirinin aynı gibi görünse de farklı olan parçalar arasında elini gezdirdi.

Ayağa kalktığında Joshua'nın şifonyerinin üstünde bir fotoğraf durduğunu fark etti. Fotoğrafı görür görmez adamın Joshua'nın babası, Holly'nin kocası olduğunu anladı. Şortlu, çıplak ayaklı bir adam, bir yerlerdeki bir plajda şimdikinden küçük Joshua'yı omuzlarında taşıyordu. Yüzünü hafifçe oğluna doğru çevirmişti ve ikisi de kahkaha atıyorlardı.

Holly seslenerek yemeğin hazır olduğunu söyledi. Şarap ve mantarla pişirilmiş, yanında pilav yerine fırında ısıtılmış ekmekle sunulan tavuk parçaları yediler. Yemeğin katmanlı bir tadı vardı; lezzetli ve acısız.

Subhash, Holly'nin yemeğe koyduğu defneyaprağını tutup çıkardı. Aile evimizin arkasındaki bir ağaçta bunlardan yetişiyor, dedi. Tek fark, oradaki yaprakların iki kat büyük olması.

Aileni ziyarete gittiğinde bana onlardan biraz getirir misin?

Subhash getireceğini söyledi ama Holly'nin yanındayken Tollygunge'a gitme, ailesiyle olma fikri gerçek dışı geliyordu. Daha da gerçek dışı gelen şeyse, döndüğünde Holly'nin hâlâ onunla vakit geçirmek isteyecek olmasıydı.

Holly geçen Eylül'den beri bu evde yaşadığını söyledi. Joshua'nın babası Ministerial Caddesi'nde birlikte yaşadıkları evden kendisi çıkmayı teklif etmişti ama Holly orada kalmak istemişti. Yazlık ev Holly'nin büyükanne ve büyükbabasına aitti. Genç kızlığında burada vakit geçirmişti.

Yahniden sonra elmalı kek dilimleri ve limonlu çaylar ikram edildi. Yağmur giderek şiddetlenip pervazları döverken, Holly

Joshua'dan bahsetti. Ayrılığın onu etkileyiş şeklinden endişe duyuyordu. Babası gittiğinden beri çocuğun içine kapandığını, önceden korkmadığı şeylerden korkmaya başladığını söyledi.

Ne gibi şeyler?

Yalnız uyumaktan korkuyor. Odalarımız ne kadar yakın, gördün. Yine de geceleri yatağıma geliyor. Yıllardır yapmamıştı böyle bir şey. Ayrıca yüzmeyi oldu olası çok severdi ama bu yaz suda tedirgin, dalgalardan korkuyor. Sonbaharda da okula dönmek istemiyor.

Geçen gün plajda yüzdü ama.

Belki sen orada olduğun için.

Chester havlamaya başlayınca Holly ayağa kalktı ve köpeğin tasmağını taktı. Üstüne yağmurluğunu geçirdikten sonra antrede duran bir şemsiyeyi aldı.

Sen yağmura çıkma. Ben bir iki dakikaya dönerim.

Subhash onun dönmesini beklerken lavaboya gidip bulaşıkları yıkadı. Kadının hayatının kendine yeten tabiatına hayret etti. Bir yandan da böylesine ıssız bir yerde, kapısını kilitlemeye zahmet bile etmeden, tek başına yaşadığı için biraz endişeleniyordu onun adına. Bir şey olsa, Holly çalışırken Joshua'ya bakan bakıcı kadın dışında, yardımına koşacak kimse yoktu. Anne babası hayatta olduğu ve yakında, Rhode Island'ın başka bir yakasında yaşadıkları halde gelip onunla ilgilenmemişlerdi.

Buna karşılık Subhash burada, Holly'nin yanında, kendini onunla tam anlamıyla baş başa hissetmiyordu. Chester eşlik ediyordu onlara. Ve de Joshua'nın giysileriyle oyuncakları. Hatta Holly'nin bir zamanlar sevdiği adamın bir fotoğrafı.

Holly geri döndüğünde, uzun süredir ilk defa bu akşam yemekten sonra bulaşıkları yıkamak zorunda kalmadım, dedi. Tabaklar ve bardaklar kaldırılmıştı, bulaşık bezi askıda kuruyordu.

Benim için sorun değil.

Bu havada arabayla dönmen sorun olmaz, değil mi? Sana bir yağmurluk vereyim mi?

Gerek yok, teşekkürler.

O halde gel şemsiyeyle arabana kadar geçireyim seni.

Subhash elini kapı tokmağına koydu ama gitmek istemedi. Onu bırakmayı hâlâ istemiyordu. Orada tereddütle bocaladığı sırada gömleğinin sırtında hafif bir baskıyla Holly'nin yan çevrilmiş yüzünü hissetti. Sonra omzunda elini. Kalmak ister misin, diye soran sesini.

Holly'nin yatak odası Joshua'nınkinin yansıması gibiydi ama yatak daha büyük olduğundan başka nerdeyse hiçbir şeye yer kalmamıştı. Subhash bu odada anne babasının ne düşüneceğini ve yapmak üzere olduğu şeyin sonuçlarını unutabildi. Yatakta yanında uzanan, Subhash'ın parmaklarına kendi boyun boşluğunda, köprücük kemiklerinin çıkıntısı üstünde, aşağılara doğru, göğüslerinin yumuşak teninde rehberlik eden kadının vücudu dışındaki her şeyi unuttu.

Kadının teni karşısında büyüldü. Tüm o küçük izler ve kusurlar, çillerin, benlerin ve lekelerin oluşturduğu şekiller. Vücudunun içerdiği tonların ve gölgelerin geniş yelpazesi; sadece Subhash'ın ilk kez gördüğü ve vücudun göze çarpan kısımlarını vurgulayan bronzlaşma etkisi ters gölgeler değil. Aynı zamanda ancak şimdi, lamba ışığında seçilebilen, bir avuç kum çeşitliliğinde, doğuştan gelen ve daha az dikkat çekici karışımlar.

Holly, Subhash'ın karnının gevşek derisine, bacakları arasındaki, saçından koyu sert yığına dokunmasına izin verdi. Subhash tereddütle duraksayınca Holly inanmazlıkla başını kaldırıp baktı.

Ciddi misin?

Subhash başını başka tarafa çevirdi. Sana söylemeliydim.

Önemli değil Subhash. Benim için sorun değil.

Subhash kadının parmaklarıyla ereksiyonunu kavrayışını, pozisyon aldırışını, onu kendisine doğru çekişini hissetti. Utanmıştı, mest olmuştu. Şu ana kadar yalnızca hayal ettiği şeyi hissetti ve yaptı. Kadının içinde, üstünde hareket etti; nerede olduğunun, varlığının her hücresiyle farkına vararak ve aynı zamanda varmadan.

Yağmur dinmişti. Holly'nin çatısının üstüne yayılmış ağacın yapraklarından gelen suyun sesini duydu; düzensiz aralıklarla gelen alkış patlamaları gibi bir ses. Subhash ertesi gün başlamadan evine

dönme niyetiyle Holly'nin yanına uzandı ama birkaç dakika sonra onun sadece sessizleşmemiş olduğunu anladı. Bir anda uykuya dalıvermişti.

Onu uyandırmak ya da haber vermeden gitmek yanlış olurdu. Bu yüzden kaldı. Vücutlarının ısısından ılınan yatakta, ilk başta uykuya dalmakta zorlandı. Az önce paylaştıkları yakınlığa rağmen kadının varlığı dikkatini çeliyordu.

Sabah Chester'ın nefesine, tüylerinin kokusuna, yatağın üç kenarını hafif hafif tıklatan patilerinin sesine uyandı. Köpek, Holly'nin tarafında sabırla durmuş, soluyordu. Oda sıcak ve aydınlıktı.

Holly, sırtı Subhash'a dönük, vücuduyla ona sokulmuş, çıplak halde uyumuştı. Yataktan kalktı, bir önceki gece giydiği kotu ve bluzu üstüne geçirdi.

Ben kahve yapayım, dedi.

Subhash çabucak giyindi. Banyoya gitmek üzere dışarı adım attığında Joshua'nın odasının açık kapısını gördü. Çocuğun yokluğu mümkün kılmişti bunu. Joshua olmadığı için kendisi buradaydı.

Holly, Chester'ı gezdirip geri döndükten sonra kahvaltı hazırlamayı teklif etti ama Subhash ona tamamlaması gereken işleri olduğunu söyledi.

Joshua yeniden babasına gittiğinde haber vereyim mi sana?

Subhash emin değildi. Geceki rastlantının bir son değil, başlangıç olabileceğini gördü. Aynı zamanda Holly'yi yeniden görebilmek için sabırsızlanıyordu.

Eğer istersen.

Kapıyı açtığında suların çekildiğini gördü. Gökyüzü parlak, okyanus sakindi. İçi boş kuş yuvaları gibi kuma yayılmış yosunlar dışında fırtınadan eser yoktu.

3.

Udayan'a söylemek istiyordu. Attığı etkili adımı kardeşine bir şekilde itiraf etmek istiyordu. Holly'nin kim olduğunu, neye benzediğini, nasıl yaşadığını anlatmak istiyordu. Artık ikisinin de sahip olduğu kadınlar hakkındaki bilgiyi tartışmak... Ama mektupla ya da telgrafla iletebileceği bir şey değildi bu. Bağlantı kurmak mümkün olsa bile, telefonda yapmayı hayal edebileceği bir sohbet değildi.

Cuma akşamları: Holly'nin evine gidip geceyi geçirebildiği vakit buydu. Geri kalan zamanda mesafesini koruyor, onunla bazen kumsalda bir sandviç için buluşuyordu ama hepsi o kadar. Haftanın büyük bölümünde, gerektiği takdirde, onu tanımıyormuş ve hayatında hiçbir şey değişmemiş gibi davranabiliyordu.

Ama cuma akşamları arabayla Holly'nin evine gidiyor, otoyoldan tuz bataklığına çıkan ağaçlıklı, uzun yola sapıyordu. Cumartesi boyunca, hatta bazen pazar sabahına kadar kalıyordu. Holly sorunsuzdu, Subhash'ın yanında daima rahattı. Her ayrıldıklarında yeniden buluşacaklarına güveniyordu.

Gelgit dalgalarının yivlendirdiği sert kumların üstünde sahil boyunca yürüyorlardı. Subhash soğuk suda onunla yüzüyor, dudaklarında tuzun tadını hissediyordu. Su sanki kan dolaşımına, her bir hücreesine işliyor, onu arındırıyor, saçlarında kumlar bırakıyordu. Sırt üstü yatıp kollarını açarak ağırlıksız yüzüyordu, dünya sessizliğe bürünürken. Sadece denizin düşük perdeli uğultusu ve gözlerinin ardında kor kömürler gibi ışıldayan güneş.

Bir iki defa, şimdiden karı koca olmuşlar gibi sıradan bazı şeyler yaptılar. Birlikte süpermarkete gittiler, sepeti yiyeceklerle doldurdular, torbaları Holly'nin arabasının bagajına yerleştirdiler. Subhash'ın Kalküta'da evlenmeden önce bir kadınla yapamayacağı şeyler...

Kalküta'da öğrenciyken bazı kadınları çekici bulmakla kalmıştı. Peşlerinden koşamayacak kadar utangaçtı. İlgilendikleri ve niha-yetinde hemen her zaman eşleri olan kadınları etkilemeye çalışan üniversite arkadaşları gibi flört etmemişti Holly'yle. Udayan'ın da hiç şüphesiz Gauri'yle flört ettiği şekilde. Holly'yi sinemaya, res-torana götürmemişti. Ona notlar yazmamış, kızın ailesinde şüphe uyandırmamak için bir arkadaş aracılığıyla göndermemiş, ona bu-luşmak için şuraya buraya gelmesini söylememişti.

Bu tür şeyleri aşmıştı Holly. Buluşmaları için en uygun yer, bulunabilecekleri en kolay yer olan, Subhash'ın vakit geçirme-yi en çok sevdiği, Holly'nin her ikisinin de ihtiyaçlarını giderdiği yerd; Holly'nin evi. Konuşarak, aileleri, geçmişleri hakkında uzun sohbetler ederek saatler geçiriyorlardı. Holly evliliği hakkında ko-nuşmasa da. Ama Subhash'a yetiştirilişiyle ilgili sorular sormaktan bıkmıyordu. Subhash'ın hayatının en sıradan ve Kalkütalı bir kız üstünde en ufak bir etki yaratmayacak ayrıntıları, onu Holly'nin gö-zünde farklı kılıyordu.

Bir akşam Dört Temmuz kutlaması için mısır ve karpuz aldık-ları marketten arabayla döndükleri sırada Subhash, babasının her sabah elinde bez torbasıyla pazara doğru yola koyuluşunu anlattı. O gün ne varsa, keseye ne uygunsa aldığını. Anneleri yeterli alışverişi yapmadığını söylediği takdirde babası, tatsız tuzsuz koca bir parça balık yiyeceğimize, lezzeti yerinde küçük bir parça yeriz daha iyi, derdi. Dev boyutlarda bir kılığa tanıklık etmiş olan babası, her ye-meğin kıymetini bilirdi.

Bazı sabahlar, Udayan'la babalarının alışverişine ya da karneyle pirinç ve kömür almasına eşlik ettiklerini anlattı. Uzun kuyruklar-da, güneşin kızgın olduğu zamanlarda babalarının şemsiyesinin göl-gesi altında, onunla birlikte beklemişlerdi.

Babalarının balık ve sebzeleri, koklayıp parmağını batırarak seç-tiği ve kimi zaman iyice olgunlaşsın diye yatağın altına yerleştirdiği mangoları taşımasına yardım etmişlerdi. Pazarları kasaptan, çenge-le asılı keçiden kesilip teraziyile tartılan ve kuru yapraklardan yapıl-ma bir pakete sarılan eti satın alırlardı.

Babanla yakın mısındır? dedi Holly.

Subhash'ın aklına nedense Joshua'nın odasında duran, çocuğun babasının omuzlarına çıktığı fotoğraf geldi. Subhash'ın babası şefkatli bir ebeveyn olmamıştı ama daima istikrarlıydı.

Hayranımdır ben ona, dedi.

Ya kardeşin? Onun, babasıyla arası iyi mi?

Subhash duraksadı. Hem evet hem de hayır.

Çoğu zaman her ikisi birden olur zaten, dedi Holly.

Subhash, Holly'nin daracık odasında, vicdan azabını bir kenara bırakıp anne babasının beklentilerine bitmek bilmez karşı çıkışlar geliştiriyordu. Düşündüklerinin kâr etmeyeceğini, karşı çıkışını kalıcı kılan tek şeyin, aralarındaki koca fiziksel mesafe olduğunu biliyordu.

Narasimhan'ı artık müttefiki olarak görüyordu; Narasimhan ve Amerikalı karısını. Bazen kendisi de Holly ile benzeri bir hayat yaşasa nasıl olurdu, diye hayal ediyordu. Hayatının geri kalanını Amerika'da yaşamayı, ailesini hiçe saymayı, Holly'yle kendi ailesini kurmayı hayal ediyordu.

Bir yandan da bunun imkânsız olduğunu biliyordu. Holly'nin Amerikalı olmasının işin en önemsiz kısmı olduğunu... Kadının durumu, çocuğu, yaşı, pratikte başka birinin karısı olması... Tüm bunlar ailesi için düşünülemez ve kabul edilemez şeylerdi. Onu yargıarlardı bu sebeplerden.

Subhash, Holly'ye bunları yaşatmak istemiyordu. Buna rağmen onu cumaları görmeyi, bu yeni ve gizli patikayı açmayı sürdürdü.

Udayan'a anlatsa anlardı. Hatta belki bu yüzden Subhash'a saygı duyardı. Yine de cevaben, Subhash'ın zaten bilmediği bir şey söylemesi imkânsızdı; evlenmeye niyetlenmediği biriyle birlikteydi; dostluğuna giderek alıştığı ama belki de kendi duygusal çelişkileri yüzünden âşık olmadığı bir kadınla.

Subhash bu yüzden kimseye Holly'yle ilgili bir şey söylemedi. İlişki gizli, erişilmez kaldı. Anne babasının reddi, zihninin gerisinde bir yerlere sessiz bir kapı nöbetçisi gibi yerleşmiş, yapmakta olduğu

şeyin önemini azaltma tehlikesi yaratıyordu. Ama anne babasının yokluğunda onların itirazlarını, bir geminin insanda yarattığı ama asla ulaşılamayan o ufuk vaadi gibi giderek ötelere itebiliyordu.

Bir Cuma akşamı Holly'yi göremedi. Holly telefon ederek planlarda bir son dakika değişikliği olduğunu ve Joshua'nın babasına gitmeyeceğini söyledi. Subhash belirlenen şartların böyle olduğunu anladı. Yine de o hafta sonu kendini, planların değişmesini ümit ederken yakaladı.

Ertesi hafta sonu tekrar Holly'ye gittiğinde, yemek yedikleri sırada telefon çaldı. Holly konuşmaya başladı ve telefonun kablolu, tek başına oturmaya gittiği kanepeye kadar çekti. Subhash arayanın Joshua'nın babası olduğunu anladı.

Joshua ateşlenmişti, Holly de kocasına çocuğu ılık suyla dolu banyo küvetine yatırmasını söylüyordu. Ne kadar ilaç vermesi gerektiğini anlatıyordu.

Subhash onun adamla sakin, hırçınlaşmadan konuşmasına şaşır-
mış, aynı zamanda sıkılmıştı. Hattın öbür ucundaki kişi, Holly'nin yakından aşına olduğu biri olmayı sürdürüyordu. Subhash ayrılığa rağmen Joshua yüzünden bu iki insanın hayatının daima birbirine bağlı olacağını anladı.

Masada sırtı Holly'ye dönük oturmuş, yemek yemeden konuşmanın bitmesini bekliyordu. Duvarı, telefonun yanında asılı takvime baktı.

Ertesi gün 15 Ağustos'tu. Hindistan Bağımsızlık Günü. Ülkede bayram, devlet binalarında ışıklar, göndere bayrak çekmeler ve geçit törenleri. Buradaysa sıradan bir gün.

Holly telefonu kapadı. Üzgün görünüyorsun, dedi Subhash'i gözlemleyerek. Bir şey mi oldu?

Aklıma bir şey geldi sadece.

Ne geldi?

Hatırladıklarının ilkiydi; Ağustos 1947. Gerçi o anının, aklın bazen insanı rahatlatmak için başvurduğu hilelerden biri olduğundan

da şüphelenmiyor değildi. Çünkü tüm ülkenin anımsadığını iddia ettiği bir geceydi ve kendisinin anımsadıkları da anne babasının tekrar tekrar anlattıklarıyla doygunluğa erişmişti.

Anne babasının aklındaki tek şey buydu, Delhi'de havai fişekler patlarken, bakanlar yeminlerini ederken. Gandhi Kalküta'ya barış getirmek için oruç tutarken, ülke doğarken. Udayan iki yaşına yeni basmıştı, Subhash dördüne yaklaşmıştı. Alnında bir doktorun yabancının dokunuşunu, kollarına, ayak tabanlarına inen hafif şap-lakları hatırladı. Soğuk iyice bastırıldığında battaniyelerin ağırlığını.

Birlikte tir tir titrerken, kardeşine doğru döndüğünü hatırladı. Udayan'ın gözlerindeki odaksız bakışları, yüzündeki kızanklığı, söylediği anlamsız şeyleri hatırladı.

Annemle babam tifodan endişe etmişti, dedi Holly'ye. Birkaç gün boyunca mahallede yeni ölen çocuk gibi bizim de öleceğimizden korktular. Şimdi bile o konuyu konuştuklarında korkar gibi konuşurlar. Hâlâ ateşimizin çıkmasını bekliyorlarmış gibi.

İnsan ebeveyn olunca böyle oluyor işte, dedi Holly. Çocuklar tehlikede olduğunda zaman duruyor. Anlam kayboluyor.

4.

Eylül ayında bir hafta sonu Joshua babasına gittiğinde Holly, Rhode Island'ın Subhash'ın görmediği bir bölümüne gitmeyi teklif etti. Galilee'den feribotla denizde on mili aşkın yol alarak, Block Island'a geçtiler ve limandan bir motele kadar yürüdüler.

Bir son dakika iptali olduğu için en üst katta, Holly'nin ayırttığından daha güzel, okyanus manzaralı, sayvanlı yataklı bir oda verdiler onlara. Bugünlerde adanın üstünden güneye uçmaya başlayan kerkenezleri görmeye gelmişlerdi. Holly eşyaları yerleştirirken Subhash'a bir hediye verdi: kahverengi deri kılıflı bir dürbün.

Hiç gerek yoktu, dedi Subhash, dürbünü hayranlıkla incelerken.

Benimkini paylaşmaya son vermenin vakti geldi diye düşündüm, dedi Holly.

Subhash onu omzundan, dudağından öptü. Karşılığında verebileceği hiçbir şeyi yoktu. Merceklerin arasına eklenmiş küçük pusulayı inceledi, kayışı boynuna taktı.

Ada yakında sezonu kapatacak, turistler birer birer gözden kaybolacak, yerleşik küçük nüfus için sadece bir iki restoran açık kalacaktı. Yıldızçiçeği filizleniyor, zehirli sarmaşığın rengi kırmızıya dönüyordu. Ama güneş parlıyordu, hava serindi ve mükemmel bir yaz sonu günüydü.

Bisiklet kiralayıp dolaşmaya başladılar. Dengesini kazanması Subhash'ın bir dakikasını aldı. Çocukluğundan beri, Udayan'la Tollygunge'nin sessiz sokaklarında bisiklet binmeyi öğrendiğinden beri, binmemişti bisiklete. Paylaşmayı başardıkları ağır siyah bisiklette biri arkada, biri pedal çevirirken ön tekerin yalpalayışını hatırladı.

Cebinde Udayan'dan gelen bir mektup katlanmış duruyordu. Önceki gün gelmişti.

Bir serçe girdi bugün eve, eskiden seninle paylaştığımız odaya. Kepenkler açıldı, parmaklıkların arasından içeri sıçradı herhalde. Etrafta kanat çırparken buldum onu. Ve sen geldin aklıma, burada olsun şu can sıkıcı şeyin seni ne kadar heyecanlandıracağını düşündüm. Tabii ki benim içeri girmemle kuş uçup gitti.

Yirmi altı yaşında olmak şimdilik fena değil. Sen de iki yıla otuzuna basacaksın. Hayatın yeni bir aşaması bizim için, elliye giden yolun yarından fazlası!

Ben şimdiden sıkıcı biri olmaya başladım bile. Hâlâ öğretmenlik yapıyor, özel ders veriyorum. Umalım da öğrencilerim benden daha büyük işler başarsınlar. Günün en güzel kısmı ise eve, Gauri'nin yanına döndüğüm vakit. Birlikte kitap okuyoruz, radyo dinliyoruz, akşamlar böylece gelip geçiyor.

Castro'nun hapse atıldığı yaşın da yirmi altı olduğunu biliyor muydun? O yaşta Moncada Kışlası'na saldırıya önderlik etmişti bile. Ayrıca tüm o süre boyunca erkek kardeşinin de onunla birlikte hapiste olduğunu biliyor muydun? Ayrı tutulmuşlar, birbirlerini görmelerine izin verilmemiş.

Görüşmekten söz edince, geçen gün Marconi hakkında bir şeyler okuyordum. Adam Newfoundland'de oturup Cornwall'dan gelen S harfini dinlerken sadece yirmi yedi yaşındaymış. Onun Cape Cod'daki telsiz istasyonu, senin olduğun yere yakın gibi görünüyor. Wellfleet denen bir yerde. Hiç gittin mi oraya?

Mektup Subhash'ı teselli etti, aynı zamanda aklını karıştırdı. Şifreleri ve sinyalleri, geçmişteki oyunları, Subhash ile paylaştığı eşsiz bağı akla getiriyordu. Bir yandan Castro'yu hatırlatıyor bir yandan karısıyla evde geçirilen sessiz sakin akşamları anlatıyordu. Acaba bir tutkunun yerine başka bir tutkuyu mu koymuştu ve şimdiki bağıllığı Gauri'ye miydi?

Subhash kıvrılarak giden dar yollarda Holly'nin peşinden yürüyerek, adayı ikiye ayıran devasa tuz gölünün ve buzul koyakların yanından geçti. Engabeli bayırlardan ve kuleli arazilerden geçti. Kısmen taş duvarlarla çevrili, tek tük kayaların serpiştirildiği otlaklar çoraktı. Neredeyse hiç ağaç olmadığını fark etti.

Adanın sadece üç mil uzunluğunda olan bir ucundan diğer ucuna çabucak geçtiler. Kerkenezler hareketsiz kanatları, rüzgâr şiddetlendiğinde geriye doğru sürükleniyormuş gibi görünen gövdeleriyle, uçurumun tepesinden denize doğru süzülüyorlardı. Holly o gün suyun ötesinde gözle görülebilen Long Island'ın en ucundaki Montauk'u işaret etti.

Öğleden sonra okyanusa girerek serinlediler, dimdik titrek talıta merdivenlerden indiler, üstlerini çıkarıp mayolarıyla iri dalgalarda yüzdüler. Hava ılık olsa da günler yeniden kısalmaya başlamıştı. Bisikletle başka bir kumsala giderek, güneşin eriyen kıvıllı bir leke gibi denizin içinde batışını izlediler.

Kasabaya dönerken yol kenarında bir kutu kaplumbağası buldular. Durdular, Holly kaplumbağayı alarak kabuğundaki şekilleri inceledi, sonra da geldiği çimlerin üstüne bıraktı.

Bunu Joshua'ya anlatmalıyız, dedi Subhash.

Holly sesini çıkarmadı. Alacakaranlığın kıvıllığı altında düşünceli, tuhaf bir ruh hali içinde görünüyordu. Kendisi Joshua'dan söz etti diye üzüldüğünü düşündü Subhash. Holly akşam yemeğinde sessizdi, az yedi ve güneşte geçirdikleri günün biraz baş ağrısı yaptığı söyledi.

İlk defa birbirlerine iyi geceler öpücüğü vermekten başka bir şey yapmadılar. Subhash denizin çırpıntılarını dinleyerek, giderek büyüyen ayın gökte yükselişini izleyerek onun yanına uzandı. Uyumak istiyordu ama uyku onu içine daldırmıyordu. Bu gece sükûnet bulmak için peşine düştüğü sular, içine dahnacak kadar derindi, ama yüzecek kadar değil.

Sabah kahvaltıda karşısında oturmuş, ekmek ve çırpılmış yumurtayı dört gözle bekleyen Holly daha iyi görünüyordu. Fakat anakaraya dönüşte feribotu bekledikleri sırada Subhash'a bir şey söylemek istediğini söyledi.

Seni tanımaktan çok keyif aldım Subhash. Seninle vakit geçirmekten.

Ani bir kayma hissetti Subhash. Sanki Holly onları havaya kaldırmış, sonra da gitmekte oldukları tehlikeli yoldan dışarı çıkarmıştı; tıpkı Subhash'ın bir önceki gün kaplumbağayı yoldan çektiği gibi. Birbirleriyle olan bağlantılarını emniyete almıştı.

Güzel sonlandırmak istiyorum bunu, diye devam etti Holly. Yapabileceğimize inanıyorum.

Subhash onun Joshua'nın babasıyla konuştuğunu ve aralarını düzeltmeye çalışacaklarını söylediğini duydu.

Seni terk etti o.

Geri dönmek istiyor. On iki yıldır tanıyorum onu Subhash. Joshua'nın babası o. Otuz altı yaşındayım ben.

Beni bir daha görmek istemiyorsan, neden geldik buraya?

Hoşuna gider diye düşündüm. Bunun bir yere varmasını beklemiyordun herhalde, değil mi? Seninle benim? Joshua'yla birlikte.

Joshua'yı seviyorum ben.

Gençsin. Günün birinde kendi çocukların olsun isteyeceksin. Birkaç yıl sonra Hindistan'a dönüp ailenle yaşayacaksın. Kendin söylemiştin.

Gayet iyi bildiği şeyi söyleyerek Subhash'ı kendi kazdığı kuyuya düşürmüştü. Subhash, Holly'nin evine bir daha hiç gidemeyeceğini anladı. Dürbün hediye edilmişti ki artık tek dürbünü paylaşmak zorunda kalmasınlar; bunun da nedenini anladı.

Suçlayamıyordu Holly'yi. İlişkiyi bitirerek iyilik yapmıştı ona. Buna rağmen kararı veren o olduğu için öfkelenmişti.

Arkadaş kalabiliriz Subhash. Arkadaşın olması iyi gelir sana.

Subhash daha fazlasını duymak istemediğini, arkadaş kalmakla ilgilenmediğini söyledi. Feribot Galilee'de iskeleye yanaştıktan sonra otobüsle eve döneceğini söyledi. Kendisini aramamasını söyledi.

Feribotta ayrı oturdular. Subhash, Udayan'ın mektubunu çıkarıp bir kez daha okudu. Ama bitirdiğinde, ayakta durduğu güvertede, mektubu parçalara ayırdı ve elinden uçup gitmesine izin verdi.

• • •

Rhode Island'da üçüncü sonbaharına başladı, 1971.

Ağaçların yaprakları bir kez daha klorofilini kaybetti, yerini Subhash'ın geride bıraktığı renkler aldı; annesinin hazırladığı yemekleri çeşnilendirmek için her sabah mutfakta taze taze dövülen kırmızıbiberin, zerdeçalın ve zencefilin canlı tonları.

Bu renkler bir kez daha Subhash'ta, dünyanın bir ucundan getirilmiş hissi, yoluna dizili ağaçlarda bir anda belirivermiş hissi uyanırdı. Renkler birkaç haftalık bir süre içinde yoğunlaştı, yapraklar yavaş yavaş azaldı, dalların arasında aynı özden beslenen kelebekler gibi tek tük kümeler kaldı ve nihayet hepsi döküldü.

Durga Pujo'nun Kalküta'ya yeniden gelişini düşündü Subhash. Amerika'yı yeni yeni tanıdığı sırada bayramların eksikliğini fazla önemsememişti ama şimdi yurduna dönmek istiyordu. Son iki yıldır bu zamanlarda, ailesinden içi hediye dolu ezilmiş koliler geliyordu. Rhode Island'da çoğu zaman giyemeyeceği kadar ince kurtalar, sandal ağacı sabunları, Darjeeling çayı.

All India Radyo'da Mahalaya'nın çalışını düşündü. Tollygunge'in dört bir yanında, Kalküta'nın her yerinde ve Batı Bengal'in tamamında ışık usul usul gökten içeri süzülürken, insanlar karanlıkta uyanmaya başlar, oratoryoyu dinler, dört çocuğuyla yeryüzüne inen Durga'yı anarlardı.

Hindu Bengalliler her yıl bu zaman Durga'nın, babası Himalaya ile kalmaya geldiğine inanırlardı. Pujo günleri için Durga, kocası Shiva'dan feragat eder, sonra yeniden evlilik hayatına dönerdi. İlahiler Durga'nın oluşumunu ve onun on kolunun her biri için sağlanan silahları anlatırdı; kılıç ve kalkan, ok ve yay. Balta, gürz, deniz kabuğu ve disk. Indra'nın yıldırımını, Shiva'nın üç dişli mızrağı. Yanan bir mızrak, yılanlardan bir çelenk.

Bu yıl ailesinden koli gelmedi. Sadece bir telgraf geldi. Mesaj denizin üstünde sürüklenen, ruhsuz iki cümleden ibaretti.

Udayan öldürüldü. Gelebilirsen gel.

III

1.

Subhash kısa kış günlerini, tek başına matem tuttuğu müphem yeri geride bıraktı. Bir Noel'in daha yaklaştığı, aralık ayında kapı eşiklerinin, küçük dükkân vitrinlerinin ve evlerin rengârenk ışıklarla süslendiği yeri.

Otobüse atlayarak Boston'a gitti, oradan gece uçuşuyla Avrupa'ya geçti. İkinci uçuşa Ortadoğu'dan aktarma dahildi. Terminallerde bekledi, kapıdan kapıya yürüdü. Sonunda Delhi'ye indi. Oradan Howrah İstasyonu'na giden gece trenine atladı.

Hindistan'ın yarı mesafesini kat ettiği yolculuk sırasında trendekilerden, o yokken Kalküta'da olan bitenleri biraz dinledi. Ne Udayan'ın ne de anne babasının mektuplarda söz ettiği bilgiler... Rhode Island'daki herhangi bir gazetede rastlamadığı ya da arabasındaki AM radyodan duymadığı olaylar...

Anlatılanlara göre, 1970'e gelindiğinde olayların gidişatı değişmişti. O dönemde Naksalitler yeraltında faaliyet sürdürmeye başlamışlardı. Üyeler ancak ses getirecek saldırıları gerçekleştirmek için ortaya çıkıyorlardı.

Şehrin dört bir yanındaki okulları, üniversiteleri yağmalıyorlardı. Gecenin bir yarısı kayıtları yakıyor, portrelere zarar veriyor, göndere kızıl bayraklar çekiyorlardı. Kalküta'yı Mao'nun resimleriyle kaplıyorlardı.

Seçimleri aksatma ümidiyle oy verenlerin gözünü korkutuyorlardı. Sokaklarda tüfekte ateş ediyorlardı. İnsanların sinema salonlarında oturmaktan ya da banka kuyruğunda sıra beklemekten korkmaları için umuma açık yerlere bomba koyuyorlardı.

Ardından hedefler belli bir odağa yönelmişti. Trafığın yoğun olduğu kavşaklarda duran silahsız trafik polisleri... Varlıklı işadamları, bazı eğitimci... Rakip parti CPI-M'nin üyeleri...

Saldınlar sadist, tüyler ürpertici ve şoke etme amaçlıydı. Fransız konsolosun karısı uykusunda öldürülmüştü. Jadavpur Üniversitesi Rektör Yardımcısı Gopal Sen'e suikast düzenlemişlerdi. Kampüste akşam yürüyüşünü yaparken öldürmüşlerdi. Emekliye ayrılmayı planladığı günden bir gün önce olmuştu olay. Adamı çelik çubuklarla dövmüş, dört yerinden bıçaklamışlardı.

Bazı mahallelerin kontrolünü ele geçirerek Kızıl Hat adını vermişlerdi. Tollygunge'ı ele geçirmişlerdi. Geçici hastaneler, hücre evleri kurmuşlardı. İnsanlar bu mahallelerden uzak durmaya başlamıştı. Polisler tüfeklerini kemerlerine zincirlemeye başlamıştı.

Fakat sonra yeni yasalar yürürlüğe girmiş ve eski bir yasa yenilenmişti. Polise ve paramiliter birliklere, arama izni olmadan eve girip gençleri herhangi bir suçlama olmadan tutuklama yetkisi veren yasalar. Eski yasa Britanyalılar tarafından Bağımsızlık'a karşı gelmek, onun ayaklarını kesmek için yaratılmıştı.

Bu noktadan sonra polis şehrin çeşitli mahallelerini kordona almaya ve aramaya başlamıştı. Geçitleri kapamış, kapıları çalmış, Kalküta'nın genç erkeklerini sorguya çekmişti. Udayan'ı polis öldürmüştü. Subhash bu kadarını tahmin edebilmişti.

Aynı yerde bu kadar çok insan olabildiği ihtimalini unutmuştu Subhash. Bunca hayatın yoğunlaşmış kokusunu... Tenine değen güneşi, keskin soğukun yokluğunu memnuniyetle karşıladı. Ama Kalküta'da mevsim kıştı. Platformları dolduran insanlar, yolcular, hamallar ve istasyonu sadece sığınak olarak kullanan berduşlar, yün berelere ve atkılara sarınmışlardı.

Subhash'ı almaya sadece iki kişi gelmişti. Babasının küçük kuzenlerinden Biren Kaka ve karısı. Bir meyve satıcısı tezgâhının yanında duruyorlardı ve Subhash'ı gördüklerinde gülümsemeyi başaramadılar. Subhash bu abartısız karşılamayı anlıyordu ama iki günlük yolculuğun ardından, iki yıl evden uzak kalmanın ardından, anne babasının bu dönüşü önemsediklerini göstermek için şu kadarcık yolu neden gelmediklerini anlayamıyordu.

Hindistan'dan ayrıldığı sırada annesi onu kahramanlar gibi karşılayacağına, trenden indiğinde boynuna çiçekten çelenkler takacağına söz vermişti.

Subhash, Udayan'ı en son burada, bu istasyonda görmüştü. Udayan Subhash'ın gideceği gece geç gelmiş, Tollygunge'dan küçük bir konvoy oluşturan Subhash, anne babası ve akrabalarının araba yolculuğuna katılmamış, Subhash'ı herkesle platformda buluşacağına dair temin etmişti. Udayan pencere önüne geldiğinde Subhash çoktan trene yerleşmiş, herkese veda etmişti.

Udayan pencere parmaklıklarının arasından elini uzatmış, Subhash'ın omzunu sıkmış, sonra da yüzüne hafif bir şaplak atmıştı. O son anda, bir şekilde birbirlerini o müthiş kalabalığın içinde bulmayı başarmışlardı.

Udayan kitap çantasından birkaç yeşil kabuklu portakal çıkar-mış, yolda yemesi için Subhash'a uzatmıştı. Bizi büsbütün unutma-maya çalış, demişti.

Onlara iyi bakacaksın, değil mi? demişti Subhash, anne babasını kastederek. Bir terslik olursa bana haber verirsin?

Ne olabilir ki?

Pekâlâ, bir istediğin var mı?

Günün birinde geri dön, yeter.

Udayan yakın durarak, eli Subhash'ın omzunda öne doğru eğilmiş, lokomotif çalışana kadar başka bir şey söylememişti. Anneleri ağlamaya başlamıştı. Tren hareket ettiğinde babasının bile gözleri dolmuştu. Ama Udayan gülümseyerek aralarında durmuş, Subhash giderek uzaklaşırken, tek eli havada, sabit bakışlarla bakmıştı.

Howrah Köprüsü'nden geçerlerken ortalık hâlâ kurşuniydi. Karşı tarafta pazarlar henüz kuruluyordu. Kaldırımlara sabah meyvele-riyle dolu sepetler dizilmişti. Şehrin geniş kalbinden Dalhousie'ye, oradan Chowringhee'ye doğru gittiler. Her şeyi olan, hiçbir şeyi olmayan bir şehir. Prens Enver Şah Caddesi'ni geçerek, Tollygunge'a yaklaştıklarında gün iyice canlanmış, ıslıl ıslıl olmuştu.

Sokaklar tıpkı anımsadığı gibiydi. Tekerli çekçekle ve onların kulağa kızgın kaz sürüsü gibi gelen korna ciyaklamalarıyla dopdolu. Farklı düzende bir izdihamdı bu, şehre karşılık küçük kasabanın izdihamı. Binalar daha alçak, araları daha açıktı.

Subhash tramvay istasyonunu, insanların cam kavanozlarda bisküvi, kraker sattığı ve alüminyum demliklerde çay demlediği tezgâhları gördü. Film stüdyolarının duvarları, Tolly Club hep sloganlarla kaplıydı. *1970'ler özgürlük yılları olsun. Tüfekler özgürlük getirir ve o özgürlük yakında geliyor.*

Baburam Ghosh Yolu'nun küçük camisine gelmeden saptıklarında Subhash uzatmalı yolculuğunun bitmek üzere olduğunu hissetti. Taksi güçlükle ve iki yandaki duvarlara sürtünme tehlikesiyle de olsa sokağa sığdı. Mahallenin, çocukluğunun o ekşi, çürük kokusu burnuna saldırdı. Durağan suyun kokusu. Alglerin, açık kanalların kokusu.

İki gölete yaklaştıklarında Subhash geride bıraktığı küçük evin yerini etkileyici, hantal bir şeyin aldığını gördü. Kurulan iskelelerden birazı hâlâ duruyordu ama inşaat tamamlanmış gibiydi. Evin arka tarafından palmiye ağaçlarının yükseldiğini gördü. Fakat koyu dallarını ve yapraklarını eski çatının üstüne yayan mango ağacı gitmişti.

Aile evini sokaktan ayıran, su oluğu üstüne yerleştirilmiş tahta plakaya adım attı. Bir çift yaylı kapı avluya açıliyordu. Duvarlar küfle kaplıydı ama yine de bir köşede borulu kuyusuyla, yıldızçiçeği ekilmiş toprak saksılarıyla ve annesinin dualar için kullandığı kadifeçiçeği ve fesleğeniyle hâlâ insanın içini açan bir yerdi. Sarı dalları birbirine dolanmış bir sarmaşık, yılın tam bu vaktinde çiçek açmıştı.

Burası Udayan'la çocukken oyun oynadıkları alandı. Kömür parçaları ya da çömlek kırıklarıyla sayıları yazıp toplama yaptıkları alan. İçeride durmaları söylenen gün Udayan'ın dışarı fırlayarak, beton henüz kurumadan tahta plakadan düştüğü yer.

Subhash ayak izlerini gördü ve yanlarından yürüyüp geçti. Evin eskiden mevcut kısmından yukarı doğru yükselen üst kısmına baktı. Bir tarafta uzun teraslar, havadar koridorlar gibi önden arkaya

uzanıyordu. Etrafları yonca desenli demir korkuluklarla çevrilmişti. Zümrüt rengi boyaları parlak ve ışıltılıydı.

Korkuluklardan birinin aralığından, en üst katta oturan anne babasını gördü. Yüzlerindeki ifadeyi görmek için gözlerini kstı ama bir şey seçemedi. Bu kadar yaklaştığı şu anda, bir yanılla o sırada yavaş yavaş geriye doğru çıkmakta olan taksiye geri dönmek istiyordu. Şoföre onu başka bir yere götürmesini söylemek istiyordu.

Udayan'ın monte ettiği elektrikli zile bastı. Hâlâ çalışıyordu.

Anne babası ne ayağa kalktı ne de onun adını andı. Onu karşılamaya aşağı inmediler. Onun yerine babası korkulukların arasından ipe bağlanmış bir anahtarı aşağı sarkıttı. Subhash anahtarı almayı bekledi ve evin yan tarafındaki ağır bir asma kilidi açtı. Sonunda babasının, uzun bir sessizliğin ifrazlarını söktürürcesine boğazını temizleyişini duydu.

Kapıyı arkandan kilitle, diye talimat verdi Subhash'a, anahtarı geri almadan önce.

Subhash pürüzsüz siyah tırabzanlı, gök mavisi duvarlı bir merdiveni tırmandı. Biren Kaka ile karısı da arkasından geldi. Anne babasını birlikte terasta dururken gördüğünde, ayaklarına dokunmak üzere eğildi. Tek oğullarıydı artık onların; yaşamının ilk on beş ayında hiçbir iz bırakmayan bir deneyimdi bu. Şimdi gerçek anlamıyla başlıyordu.

Anne babası ilk başta aynı göründü gözüne. Annesinin saçının yağlı parıltısı, cildinin soluk görüntüsü. Babasının ince, omuzları düşük duruşu, kurtasının parlak pamuklu kumaşı. Dudağının hüsrana ifadesi gibi algılanabilecek ama onun yerine değişmez bir sevimlilik aktaran aşağı meyli. Fakat fark bakışlarındaydı. Kederden nasır bağlamış, hiçbir anne babanın görmemesi gereken şeyle donuklaşmış.

Anne babasının gösterdiği yeni odalarında asılı fotoğrafa rağmen, Udayan'ın varlığını hiçbir yerde göremediğine inanmadı. Ama işte buradaydı kanıtı. Fotoğraf on yıl kadar önce fotoğraf makinesi olan bir akrabaları tarafından çekilmişti ve kardeşlerin sayılı fotoğrafından biriydi. Üniversite sınav sonuçlarını aldıkları, babalarının hayatının en gururlu günü olduğunu söylediği gündü.

O gün Udayan'la avluda yan yana poz vermişlerdi. Subhash fotoğrafta Udayan'ın omzuna yaslı duran kendi omzundan küçücük bir parça gördü. Vücudunun geri kalanı, ölenin portresini elde edebilmek için kesilip çıkarılmıştı.

Subhash fotoğrafın karşısında durup kendini tuhaf bir biçimde kucaklayarak başı koluna yaslı ağladı. Ne var ki olayın şokunu atlatmış olan anne babası onu sahnedeki bir aktör gibi izleyerek, sahnenin sonlanmasını beklediler.

Terastan bakınca Udayan'la büyüdükları yerin kesintisiz manzarasını görebiliyordu. Üstlerine dizili sakız kabaklarıyla teneke ya da tuğladan daha alçak çatılar. Karga dışkıları serpiştirilmiş, beyaz benekli duvar tepeleri. Kulvarın karşı tarafında iki dikdörtgen gölet. Gözüne gelgit sonrası bir çamur tabakasından farksız görünen ova.

Merdivenden inerek alt kata, evin değişmeyen kısmına, bir zamanlar Udayan'la paylaştığı odaya gitti. Odanın karanlığı, küçüklüğü karşısında afalladı. İşte pencere önündeki çalışma masası, duvara asılı raflar, elbiselerini astıkları basit askılık. Birlikte yattıkları yatağın yerine portatif bir karyola gelmişti. Udayan odayı öğrencilerine ders vermek için kullanmış olmalıydı. Raflarda ders kitapları, ölçme aletleri ve kalemler vardı. Kısa dalga radyoya ne olduğunu merak etti. Siyasi kitapların hepsi gitmişti.

Eşyalarını yerleştirdikten sonra pompanın günde iki defa belediye tankından saldığı suyla yıkandı. Demirden yana zengin suyun metalik bir kokusu vardı. Saçını sertleştirip cildini yapışkanlaştırdı.

Öğle yemeğı için yukarı çıkması söylenmişti. Mutfak artık oradaydı. Anne babasının yatak odasının olduğu, Udayan'ın portresinin asıldığı katta babası, Biren Kaka, karısı ve Subhash için tabaklar hazırlanmıştı. Annesi her zaman olduğu gibi onlara servis yaptıktan sonra yemeğini yiyecekti.

Subhash sırtı portreye dönük oturdu. Ona tekrar bakmaya dayanamayacaktı.

Önündeki sade yemeğe iştahı delice kabardı; *dal* ve kızarmış kudret narı, pilav ve balık yahni. Nehirden tatlı su *pabda* balığı, sarı çakal taşları gibi pişmiş gözleriyle.

Yine ağır pirinçten yapılma geniş tabaklar. Parmaklarıyla yeme özgürlüğü. İçme suyu odanın bir köşesindeki siyah kil çömlekten konuyordu. Elindeki kupa ağırdı, kenarları ağzı için fazlaca kalın.

O nerede? dedi.

Kim?

Gauri.

Annesi Subhash'ın pilavının üstüne kepçeyle *dal* koydu. Yemeğini mutfakta yiyor, dedi.

Neden?

Öyle tercih ediyor.

Subhash ona inanmadı. Ama aklına geleni, kızı tecrit ettiklerini bilse, Udayan'ın bu tür geleneklere uydukları için onlardan nefret edeceğini söylemedi.

Şimdi orada mı? Tanışmak isterim.

Dinleniyor. Bugün kendisini iyi hissetmiyormuş.

Doktor çağırdınız mı?

Annesi servis ettiği yemekle meşgul görünerek başını önüne eğdi.

Ona gerek yok.

Ciddi bir şey mi?

Annesi sonunda duruma açıklık getirdi.

Bebek bekliyor, dedi.

Subhash öğle yemeğinden sonra dışarı çıktı, yürüyerek iki göletin yanından geçti. Ovada sağa sola serpiştirilmiş susümbülü yığınları ve orada burada birikinti oluşturmaya yetecek kadar su vardı.

Subhash daha önce orada olmayan küçük bir taş tabelayı fark etti. Ona doğru yürüdü. Üstünde Udayan'ın adı yazıyordu. Altında ise doğum ve ölüm yılları: 1945-1971.

* Bezelye, mercimek, vb. ile yapılan kıvamlı bir Hint yemeği. (Ç.N.)

Siyasi şehitlerin anısına dikilen bir anıt tabletiydi bu. Kardeşinin parti yoldaşları onu buraya, suyun gelip gittiği, birikip kaybolduğu yere koymayı tercih etmişlerdi.

Subhash ovanın diğer tarafındaki tarlada Udayan ve mahalle-den birkaç çocukla futbol oynadığı bir ikindi vaktini anımsadı. Ma-çın ortasında bileğini burkmuştu. Udayan'a maça devam etmesini, kendi başının çaresine bakabileceğini söylemişti ama Udayan ona eşlik etmekte diretmişti.

Kolunu Udayan'ın omzuna atarak ona yaslandığını, topallayarak dönerken bileğinin acıdan ağırlaştığını anımsadı. Udayan'ın böy-le bir zamanda bile yaralanmasına neden olan sakarlığı yüzünden onunla dalga geçtiğini, o ana kadar kendi takımlarının önde oldu-ğunu söylediğini anımsadı. Aynı zamanda ona destek olmuş, eve kadar götürmüştü.

Biraz dinlenme niyetiyle eve döndü ama çok geçmeden derin bir uykuya daldı. Uyandığında vakit geç olmuş, anne babasının akşam yemeği vakti geçmişti. Yemeği kaçırmıştı. Ventilator dönmüyordu, hava akımı kesilmişti. Şiltenin altında bir el feneri buldu, ışığını açtı ve üst kata çıktı.

Anne babasının yatak odasının kapısı kapalıydı. Yiyecek bir şey kaldı mı diye bakmaya mutfaka gittiğinde, Gauri'nin yanında bir mumla yerde oturduğunu gördü.

Onu Udayan'ın gönderdiği fotoğraftan anında tanıdı. Ama kardeşine gülümseyen o umarsız üniversiteli kızdan eser kalmamıştı. O fotoğrafı siyah-beyazdı ama şimdi, mumun sıcak ışığı altında bile renksizliği çok daha çarpıcıydı.

Uzun saçlarını ensesinde toplamıştı. Başı önüne eğik, bilekleri çıplak, bembeyaz sarisiyle oturuyordu. Taşıdığı cana dair en ufak bir emareden yoksun, incecikti. Gözünde gözlüğü vardı; fotoğraf-tan esirgenmiş bir ayrıntı. Başını kaldırıp baktığında Subhash göz-lüklere rağmen fotoğrafın tam olarak aktaramadığı bir şeyi daha gördü. Gözlerinin içtenlikli güzelliği.

Subhash onu içeri aldı ama hiç konuşmadı. Sadece *dal* ve pilav yiyişini izledi. Herhangi biri olabilirdi bu kadın, herhangi bir yabancı. Ama şimdi ailesinin bir parçası, Udayan'ın çocuğunun annesiydi. Tabağının kenarındaki küçük yığından işaret parmağıyla birkaç tuz tanesini çekip yemeğine karıştırıyordu. Subhash öğle yemeğinde kendisine verilen balığın ona verilmediğini gördü.

Ben Subhash, dedi.

Biliyorum.

Rahatsız etmek istemedim.

Akşam yemeği için uyandırmaya çalıştılar seni.

Şimdi cin gibi uyanığım.

Gauri ayağa kalkmaya yeltendi. Sana bir tabak hazırlayayım.

Yemeğini bitir. Ben kendim alırım.

Subhash el feneriyle rafları tarayıp bir tabak alırken ve kendisine bırakılan tencere ve tavalara kapağını açarken, kadının bakışlarını üstünde hissetti.

Sesin aynı ona benziyor, dedi Gauri.

Subhash aralarında mumla onun yanına, yüzü ona dönük oturdu. Kadının elinin табаğa dayalı durduğunu gördü, yemeğe bulanmış parmak uçlarıyla.

Annemle babam yüzünden mi balık yemiyorsun?

Gauri soruyu duymazdan geldi. Sesiniz aynı, dedi.

Subhash gelişinin üstünden çok geçmeden rahata alıştı. Sivrisinekten koruyan beyaz cibinliğin içinde uyanıyordu. Sabahları çayının getirilmesini, attığı çamaşırların yıkanıp katlanmasını, yemeklerinin servis edilmesini bekliyordu. Bir kez olsun bir tabak ya da bardağı çalkalamadı, çünkü uşağın gelip onları götüreceğini biliyordu. Kahvaltıda ekmeğinin üstüne iri şeker kristalleri serpiştirilmişti. Minicik karnıcalar kırntıları taşımaya gelirken, ekmeği aşırı tatlı çayıyla birlikte mideye indirdi.

Evin planı kafa karıştırıcıydı. Beyaz badana öyle tazeydi ki duvarlara dokunduğunda eline bulaşıyordu. Yeni inşa edilmiş olmasına

rağmen evin insanı iten bir havası vardı. Köşeye çekilmek, uyumak, yalnız kalmak için daha fazla alan vardı artık ama bir araya toplaşmak için yer ayrılmamıştı, misafir ağırlamaya yönelik mobilya yoktu.

Anne babası en üst katın terasında, evin tam anlamıyla sahibiyymiş gibi göründükleri tek yerinde oturmayı tercih ediyordu. Babası işten döndükten sonra bir çift sade tahta sandalyede akşam çayını içtikleri yer burasıydı. Bu yükseklikte sivrisinek daha azdı ve cereyan olmasa da, biraz esinti vardı. Babası gazetesini açmaya zahmet etmiyordu, annesinin kucağında dikişi olmuyordu. Hava kararana dek yonca desenli korkuluğun arkasından mahalleyi seyrediyorlardı; tek meşgaleleri buymuş gibi görünüyordu.

Uşak bir iş için dışarı çıktığında çayı Gauri servis ediyordu. Ama onlara asla katılmıyordu. Annesine sabahları ev işlerinde yardım ettikten sonra evin ikinci katındaki kendi odasına kapanıyordu. Subhash anne babasının onunla konuşmadığını, ortalarda görüldüğünde varlığını adeta görmezden geldiklerini fark etti.

Subhash'a Durga Pujo hediyeleri gecikmeli verildi. Pantolon için gri kumaş, gömlek için çizgili kumaş vardı. Udayan'ın payına düşen de verildiği için, her ikisinden de iki tane. Annesi ona bisküvi ikram ederken, çay isteyip istemediğini sorarken, birden fazla defa Subhash yerine Udayan diye seslenmişti. Ve Subhash birden fazla defa hiç düzeltmeden cevap vermişti.

Onlarla etkileşime girmekte zorlanıyordu. Babasına ofiste günlerinin nasıl geçtiğini sorduğunda, "Her zamanki gibi," yanıtını alıyordu. Annesine terzi dükkânından sarı nalçış için bu yıl çok sipariş alıp almadığını sorduğunda, gözlerini artık o kadar zorlayamadığını söylüyordu.

Ona Amerika hakkında hiç soru sormuyorlardı. Yanı başındayken bile onunla göz göze gelmemeye çalışıyorlardı. Ondan Kalküta'da kalmasını, Rhode Island'daki hayatını terk etmesini isteyip istemeyeceklerini merak ediyordu ama o konudan hiç söz etmiyorlardı.

Subhash'ın evliliğini ayarlama konusundan da söz edilmiyordu. Ona evlilik planlayacak, gelecek düşünecek durumda değillerdi. Pek çok defa hiç konuşmadan bir saat geçiyordu. Paylaşılan

sessizlik üstlerine devriliyor, onları birbirlerine herhangi bir sohbetin başarabileceğinden çok daha sıkı bağlıyordu.

Yine Subhash'ın onlardan fazla bir şey istemeyeceği, kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılayabileceği varsayıyordu.

Akşamın erken saatlerinde, hep aynı vakitte, annesi avludaki saksılardan birkaç çiçek topladıktan sonra evden ayrılıyordu. Subhash terastan onun göletlerin yanından geçip gittiğini görüyordu.

Ovanın kıyısındaki taşın başında duruyor, taşı ufak pirinç bir çömlekten, küçükken Udayan'la onu yıkadığı çömlekten aldığı suyla temizliyor, sonra da üstüne çiçekleri koyuyordu. Subhash sormasa da bunun o malum saat olduğunu, günün o malum vakti olduğunu anlamıştı.

Aile radyosundan Doğu Pakistan'ın on üç günlük savaşın ardından tekrar Bangladeş'e katıldığını dinliyorlardı. Müslüman Bengalliler için bu özgürlük anlamına geliyordu, ama çatışma Kalküta için sınır ötesinden yeni bir mülteci dalgası demekti. Çaru Mazumdar hâlâ saklanıyordu. Hindistan'ın en çok aranan adamıydı ve başına on bin rupi ödül konmuştu.

Haberleri sessizlik içinde dinliyorlardı ama babası pek dikkatini veriyor gibi değildi. Arama baskınları son bulduğu halde babası uyurken hâlâ evin anahtarını yastığının altında tutuyordu. Bazen asma kilitli evin en üst katında otururken durduk yere, kimse var mı diye bakmak için korkuluğun arasından el fenerini dışarı tutuyordu.

Udayan'dan bahsetmiyorlardı. Günlerce adı dudaklarının arasından çıkmadı.

Sonra bir akşam Subhash sordu. Nasıl oldu?

Babasının çehresi ifadesizdi, soruyu duymamış gibi.

Partiden ayrılmamış mıydı, diye bastırdı Subhash. Uzaklaşmıştı hani, öyle değil mi?

Ben evdeydim, dedi babası, soruyu duymazdan gelerek.

Ne zaman evdeydin?

O gün. Dış kapıyı onlara ben açtım. Onları içeri ben aldım.

Kimi?

Polisi.

Nihayet bir yerlere varıyordu. Bir açıklama, algılandığına dair bir işaret. Şüphesi doğrulandığı için de, aynı zamanda kendini daha kötü hissediyordu.

Tehlikede olduğunu neden söylemediniz bana?

Bir şey fark etmezdi ki.

Eh, şimdi söyleyin o halde. Neden öldürdüler onu?

Bunun üstüne annesi tepki vererek Subhash'a dik dik baktı. Hatlarına anca yetecek alana sahip, küçük bir yüzü vardı. Bir kocası olduğunu ifade eden parlak kırmızı bir şeritle süslü siyah saçıyla, genç görünümünü hâlâ koruyordu.

Kardeşindi o senin. Nasıl sorarsın böyle bir şeyi?

Subhash ertesi sabah Gauri'yi bulmaya çalışarak, odasının kapısını tıklattı. Gauri saçını yeni yıkamış, kurusun diye açık bırakmıştı.

Subhash'ın elinde Udayan'ın isteği üzerine Gauri'ye aldığı karton kapaklı kitap vardı. Herbert Marcuse'un *Tek Boyutlu İnsan*'ı. Kitabı Gauri'ye uzattı.

Bu senin. Udayan'dan. Benden rica etmişti.

Gauri önce kitabın kapağına sonra yeniden Subhash'a baktı. Kitabı açıp ilk sayfasına geldi. Yüzüne yerleşen durgun bir konsantrasyon ifadesiyle Subhash'ın orada olduğunu unutarak, bir an için kitabı okumaya başlamış gibi göründü.

Odanın eşiğinde duran Subhash ise kendini haneye tecavüz ediyormuş gibi hissetti. Gitmek üzere arkasını döndü.

Kibarlık etmişsin bunu getirmekle, dedi Gauri.

Hiç sorun değil.

Subhash onunla konuşmak istiyordu ama evde yalnız sohbet edebilecekleri yer yoktu.

Yürüyüşe çıkalım mı?

Şimdi olmaz.

Gauri kenara çekilerek, odadaki bir koltuğu işaret etti.

Subhash bir an tereddüt ettikten sonra içeri girdi. Oda karanlıktı, ta ki Gauri iki pencerenin kepenklerini ittirip açarak, keskin beyaz bir ışıltıyı içeri buyur edene kadar. Kare biçimli bir ışık düştü yatağın üstüne, pencere parmaklıklarının dikey gölgelerini içeren, dingin, parlak bir leke.

Narin hatlı yatak, yere yakındı. Ayrıca alçak bir gardırop ile raflı bir tuvalet masası vardı. Masada pudralarla fırçaların yerine defterler, dolmakalemler, mürekkep şişeleri duruyordu. Odada mobilyadan yayılan keskin bir tik ağacı kokusu vardı. Kadının yeni yıkanmış saçının kokusu Subhash'ın burnuna geliyordu.

Işık güzelmış, dedi Subhash.

Şimdilik öyle. Birkaç dakika sonra güneş iyice yükselecek ve açılacak.

Subhash duvarlardan birine monte edilmiş, Gauri'nin kitaplarını dizdiği raflara göz gezdirdi. Aralarına bir kısa dalga radyo sıkıştırılmıştı. Radyoyu çekip çıkardı ve açmaya zahmet etmeden içgüdüsel bir biçimde düğmelerinden biriyle oynamaya başladı.

Bunu birlikte yapmştık.

Söylemişti bana.

Hiç dinliyor musun?

Ondan başka çalıştırabilen yoktu ki. Geri almak ister misin?

Subhash başını iki yana sallayarak radyoyu rafa geri koydu.

Kadın yatağın kenarına tünedi. Subhash pürüzsüz kahverengi kâğıtla kaplı, ters çevrilmiş açık duran başka kitaplar gördü. Gauri kitapların ismini el yazısıyla tam orta kısma yazmıştı. Eski bir gazeteyi alıp Subhash'ın verdiği kitabı kaplarken, Subhash onu izledi. Udayan'la eskiden bunu okul başladığında yeni kitaplarını aldıklarında beraber yaparlardı.

Geldiğim yerde kimse yapmıyor şunu.

Neden?

Bilmem. Belki kapaklar daha dayanıklı olduğu için. Belki de kitapların eski görünmesine aldırış etmiyorlardır.

Bunu bulman zor oldu mu?

Hayır.

Nereden aldın?

Kampüsteki kitapçıdan.

Yaşadığın yere uzak mıydı?

Hemen köşeyi dönünce.

Yürüyerek gidiliyor mu?

Evet.

Kâğıdı bir farklı. Çok pürüzsüz.

Subhash başını salladı.

Orada öğrenci yurdunda mı kalıyorsun?

Bir evde oda tuttum.

Yemek salonu var mı?

Yok.

Yemeklerini kim yapıyor o zaman?

Ben yapıyorum.

Tek başına yaşamayı seviyor musun?

Subhash'ın aklına beklenmedik bir biçimde Holly ve onun mut-fak masasında yediği akşam yemekleri geldi. Hayatındaki o kısa süreli çalkantı şimdi gözüne önemsiz görünüyordu. Tıpkı Rhode Island'da duraksayıp da yerden topladığı, kısa bir süre avucunda tuttuktan sonra kumsalda yürürken yeniden denize fırlattığı taşlar gibi, Holly'den vazgeçivermişti.

Yine de şimdi bu hüznü ve boş evi, doğup büyüdüğü Kalküta'nın güneyindeki bu bataklıkli yöreyi görse Holly'nin neler düşüneceğini merak etti. Gauri hakkında ne düşüneceğini merak etti.

Gauri'ye çalışmalarıyla ilgili sorular sordu ve kadın ona yıl içinde felsefe lisansını tamamladığını söyledi. Normalde olması gerektiğinden uzun sürmüştü. Udayan öldürülmeden önce mastır yapmayı düşündüğünü söyledi. Hamile olduğunu öğrenmeden önce.

Udayan baba olacağını biliyor muydu?

Hayır.

Kadının beli henüz genişlememişti ama Udayan'ın hayaleti, tüm vaktini geçirdiği bu odada muhafaza edilerek, bedeninin içinde

somutlaşıyordu. Gauri ondan söz ederken onu adeta çağırıyordu. Subhash'ın anne babası gibi içine kapanmamıştı.

Bebek ne zaman dünyaya geliyor?

Yazın.

Evdeki durumun nedir? Annem ve babamla?

Kadın hiçbir şey söylemedi. Subhash bir süre bekledi, sonra kadının boynunun kenarındaki küçük bir bene aklı takıldığı için gözlerini dikip bakmakta olduğunu fark etti. Başını çevirdi.

İstersen seni başka bir yere götürebilirim, diye önerdi. Bir süreliğine aileni ziyaret etmek ister misin? Yakın akrabalarını?

Gauri başını iki yana salladı.

Neden?

Kadının yüzünde ilk defa bir gülümseme belirir gibi oldu. Subhash'ın fotoğraftan hatırladığı, yüzünün bir yanına hafif bir ayrıcalık katan o çarpık gülümseme. Evden kaçıp kardeşinle evlendiğim için, dedi.

Hâlâ görmek istemiyorlar mı seni?

Gauri omuz silkti. Tedirginler. Suçlamıyorum da onları. Güvenliklerini tehlikeye atabilirim. Senin annenle babaninkini bile. Belli mi olur?

Yine de gidebileceğin birileri vardır ama?

Olanlardan sonra erkek kardeşim görmeye geldi beni. Cenazeye katıldı. Udayan'la arkadaşlıklar. Ama onun elinde olan bir şey değil işte.

Başka bir şey sorsam, anlatır mısın?

Ne bilmek istiyorsun?

Kardeşime ne olduğunu bilmek istiyorum, dedi Subhash.

2.

Durga Pujo'dan evvelki haftaydı. Ashvin ayı, Ay'ın büyüme evresinden önceki ilk evre.

Gauri ile kayınvalidesi tramvay istasyonundan kendilerini eve götürmesi için bisikletli çekçek kiraladılar. Paketlerini ve torbaları kucaklarına ve ayaklarının altına yığarak çekçekin bankına yerleştiler. Planladıklarından biraz geç bir vakitte alışverişten dönüyorlardı.

Paketlerde hem kendileri hem de geniş aile üyeleri için hediyeler vardı. Gauri ve kayınvalidesi için yeni sariler, kayınpeder için punjabiler ve pijamalar, Udayan'ı ertesi yıl giydirmek için gömlek ve pantolon. Üstünde yatılacak yeni çarşaf, yeni terlikler. Vücutlarını kurulamak için havlular, saçları çözmek için fırçalar.

Köşedeki camiye yaklaştıklarında Gauri'nin kayınvalidesi sürücüye yavaşlayıp sola dönmesini söyledi. Ama sürücü pedal çevirmeyi bıraktı ve ana yoldan çıkmak istemediğini söyledi.

Kayınvalide paketleri ve torbaları işaret ederek, daha fazla para ödemeyi önerdi. Fakat sürücü reddetmeyi sürdürüyordu. İnmelelerini bekleyerek başını iki yana salladı. Bunun üzerine yolculuğu, satın aldıkları ellerinde, yürüyerek bitirdiler.

Patika yöre pandalının* yanından geçerek sola kıvrıldı. Tanrıçalar süslenmiş ama ziyaretçisizdi. Etrafta gezen aileler yoktu. Çok geçmeden evlerinin karşısındaki iki gölet görüş alanına girdi.

Gauri ilk göletin kıyısında Merkezi Yedek Polis Güçleri'ne ait bir minibüs gördü. Sağda solda haki üniformaları ve kasklarıyla polisler ve askerler duruyordu. Çok sayıda değil ama Gauri'nin baktığı her yerde seyrek bir takımyıldız oluşturmaya yetecek kadar.

* Hindistan'da dini seremoniler için geçici ya da kalıcı olarak kurulan yapılar. (Ç.N.)

Avlunun yaylı ahşap kapılarından geçerken onları kimse durdurmadı. Evin yan tarafındaki demir kapının sonuna kadar açık olduğunu gördüler. Anahtar telaşla açılmış, kilitten sarkıyordu.

Sokak terliklerini çıkarıp torbalarını yere koydular. İlk merdivenleri tırmanmaya başladılar. Yarısına geldiklerinde Gauri kayınpederinin elleri başının üstünde, merdivenden inmekte olduğunu gördü. Dengesini kaybetmekten korkuyormuş gibi her adımını tereddütle atıyordu. Ömründe hiç merdivenlerden inmemiş gibi.

Peşinden bir asker geliyordu. Tüfeğini adamın sırtına dayamıştı. Gauri ile kayınvalidesine arkalarını dönüp merdivenlerden inmeleri söylendi. Bu yüzden de evin daha ilerisine gitme, altı üstüne getirilmiş odaları görme fırsatları olmadı. Sabah kurusun diye asılan çamaşırlar terasa boyu boyunca saçılmış, gardırop kapakları sonuna dek açılmıştı. Yatakların yastıkları ve örtüleri çekilmiş, kömür sepetindeki kömürler devrilmiş, mutfakta Glaxo tenekelerindeki mercimekler ve tahıllar boşaltılmıştı. Bir adam değil de, kâğıt parçası aramışlardı sanki.

Üçüne –kayınpederi, kayınvalidesi ve Gauri– evi terk etmeleri, avludan geçerek beton yoldan sokağa çıkmaları emredildi. Tek sıra halinde göletlerin yanından ovaya doğru devam etmeleri söylendi. Şiddetli yağmurlar yağmış, ova yine sular altında kalmıştı. Susümbülleri güve yenikli pelerinler gibi yüzeyi kaplamıştı.

Gauri çevre evlerde yaşayanların olup biteni dikkatle izlediğini hissetti. Karanlık odalarında kıınıdamadan durmuş, kepenklerin arasından dışarıyı gözetliyorlardı.

Sıra halinde dizilmişlerdi. Omuzları birbirlerine değecek kadar yalın duruyorlardı. Silah hâlâ kayınpedere yönelikti.

Gauri bir deniz kabuğunun üflendiğini, bir zilin çınlamasını duydu. Sesler başka bir mahalleden taşınıp geliyordu. Bir yerlerde, bir evde ya da tapınakta birileri ibadet ediyor, yeni bir günün sonunda adaklar sunuyordu.

Diğerlerine komuta ediyormuş gibi görünen asker, Udayan Mitra'yı bulup tutuklama emrimiz var, dedi. Bunu megafonla

duyurdu. Çevrede bu kişinin yerini bilen, ona yataklık eden varsa ortaya çıksın.

Kimseden ses çıkmadı.

Oğlum Amerika'da dedi, kayınvalide sessizce. Doğru da sayılabilecek bir yalan.

Asker onu duymazdan geldi. Gauri'ye yaklaştı. Gözleri teninden bir ton açık bir kahverengiydi. Silahını doğrultarak Gauri'yi süzdü ve silahı görmeyeceği kadar Gauri'ye yaklaştırdı. Gauri silahın ucunu hissetti, boğazının dibinde buz gibi bir metal.

Sen bu ailenin gelini misin? Udayan Mitra'nın karısı?

Evet.

Kocan nerede?

Gauri'nin sesi çıkmadı. Konuşamıyordu.

Burada olduğunu biliyoruz. Takip ettirdik. Evi aradık, çıkışları kapadık. Vaktimizi ziyan ediyor.

Gauri bacaklarının arka tarafında bir aşağı bir yukarı hareket eden, ağırlı bir karıncalanma hissetti.

Nerede? diye tekrarlardı asker, silahı boğazına biraz daha bastırarak.

Bilmiyorum, demeyi başardı Gauri.

Yalan söylüyorsun. Yerini biliyorsun bence.

Susümbüllerinin ardında, ovanın sel sularının içinde: Oraya saklanacağını söylemişti Udayan, mahalleye baskın yapıldığı takdirde. Otların özellikle yoğun olduğu bir yerin bulunduğunu söylemişti. Evin arkasında, duvarın üstünden atlamak için kullanacağı bir gazyağı tenekesi saklıyordu. Yaralı eliyle bile yapabilecekti bunu. Birkaç defa gece geç vakitte denemeler yapmıştı.

Suda saklandığını tahmin ediyoruz, diye konuşmaya devam etti asker, gözlerini Gauri'den ayırmadan.

Hayır, dedi Gauri, kendi kendisine. Kelimeyi kafasının içinde duydu. Fakat sonra ağzının ahmak gibi açıldığını fark etti. Bir şey söylemiş miydi? Fısıldamış mıydı? Emin olamıyordu.

Ne dedin sen?

Hiçbir şey demedim.

Silahın ucu hâlâ boğazında sabitti. Ama sonra birden boğazından çekildi ve asker başıyla ovayı işaret ederek, yanından uzaklaştı. Orada, dedi, diğerlerine.

Sonra asker yine megafondan konuşmaya başladı.

Udayan Mitra ortaya çık, teslim ol, dedi, aynı anda hem cızırtılı hem de kulak tırmalayan ve yörenin tamamında duyulan kelimelerle. Dediğimizi yapmazsan ailenin üyelerini ortadan kaldırmaya hazırız.

Duraksadı, ardından ekledi. Her yanlış adımın için aileden bir kişi.

İlk başta hiçbir şey olmadı. Sadece Gauri'nin kendi nefesinin sesi. Askerlerden bazıları silahlarını doğrultmuş, suda yürüyorlardı. İçlerinden biri silahını ateşledi. Gauri ardından, ovanın bir yerlerinden su şırıltıları duydu.

Udayan görüldü. Susümbüllerinin arasında, beline kadar suların içinde. Eğilmiş öksürüyor, nefes alınaya çalışıyordu.

Sağ eli bandajlı, kat kat sargı bezine sarılıydı. Saçları kafasına yapışmıştı, gömleği tenine. Sakalı bıyığı birbirine karışmıştı. Ellerini havaya kaldırdı.

Güzel. Şimdi bize doğru yürü.

Udayan otların arasından geçerek sudan çıktı ve birkaç adım yanlarına kadar yaklaştı. Titriyor, nefesini toparlamaya çalışıyordu. Gauri onun birbiriyle bir türlü buluşamayan iki dudağının tam ortada bıraktığı elmas biçimli küçük boşluğu gördü. Dudakları morarmıştı. Boynunda, kollarında yosun parçaları vardı. Yüzünün yanlarından damlayan su mu yoksa ter mi olduğunu anlayamadı.

Udayan'a, yere eğilip anne babasının ayaklarına dokunması söylendi. Onlardan af dilemesi söylendi. Bunu sol eliyle yapmak zorundaydı. Annesinin önünde durdu ve eğildi. Affet beni, dedi.

Neyi affedecekmışiz, dedi Gauri'nin kayınpederi, Udayan önünde eğildiğinde, çatlak sesiyle. Askerlere hitap etti. Hata yapıyorsunuz.

Oğlunuz ülkesine ihanet etti. Hatayı yapan asıl o.

Gauri'nin bacaklarındaki akım iyice yoğunlaşarak, ayaklarına kadar yayıldı. Ense kökünden kafatasına doğru bir uyuşukluğun

yayılmaya başladığını hissetti. Bacaklarının onu taşımayacağını düşündü, dermanı kalmamıştı. Hiçbir desteği yoktu. Ama ayakta durmaya devam etti.

Udayan'ın ellerini iple bağlamışlardı. Gauri bağlama sırasında onun acıyla yüzünü buruşturduğunu, yaralı elinin acıyla seğirdiğini gördü.

Bu taraftan, dedi asker, silahıyla yön işaret ederek.

Udayan duraksadı, Gauri'ye döndü. Her zaman yaptığı gibi Gauri'nin yüzüne baktı, ilk defa görüyormuşçasına ayrıntılarını uzun uzun inceledi.

Onu minibüse ittirerek bindirip kapıyı çarptılar. Gauri ile kayınvalide ve kayınpederine içeri girmeleri emredildi. Askerlerden biri onlara eşlik etti. Gauri, Udayan'ı hangi hapishaneye koyacaklarını düşündü. Ona orada neler yapacaklarını.

Minibüsün motorunun çalıştığını duydular ama geri çıkıp ana yola doğru yöreyi terk edeceğine, ovanın kıyısındaki ıslak otların üstünden, tekerlekleriyle kalın izler bırakarak ilerledi. Ovanın diğer tarafındaki boş arsaya doğru.

Eve girdikten sonra üçüncü kata, terasa çıktılar. Minibüsü seçebiliyorlardı, Udayan da minibüsün yanında duruyordu. Civarda başka herhangi birinin olanları görmesi mümkün değildi. Ama evin yakın zamanda tamamlanan en üst katı, onlara bu imkânı sunuyordu.

Askerlerden birinin Udayan'ın bileklerini saran ipi çözdüğünü gördüler. Udayan'ın paramiliterden uzaklaşarak arsayı boydan boya geçtiğini gördüler. Elleri havada ovaya doğru, eve doğru yürüyordu.

Gauri büyükanne ve büyükbabasının Kuzey Kalküta'daki balkonundan Udayan'ı, kalabalık sokakta karşıya geçip onu görmeye gelirken izlediği tüm o zamanları hatırladı.

Bir an için onu serbest bırakıyorlarmış gibi göründü. Ama sonra bir silah ateşlendi, sırtını hedef alan kurşunuyla. Atışın sesi kısa, keskindi. İkinci bir atış oldu, sonra da üçüncü.

Gauri onun kollarının çırpınısını, vücudunun ileriye doğru atılışını, yere düşmeden önce bir an duraksayışını gördü. Atışların net sesini, kargaların çatlak ötüşleri, dağılışlarının sesi izledi.

Udayan'ın neresinden yaralandığını, kurşunların tam olarak nereye isabet ettiğini görmek imkânsızdı. Ne kadar kan aktığı görülemeyecek kadar uzaktaydı.

Askerler bedenini ayaklarından sürükleyip minibüsün arkasına fırlattılar.

Üçü kapıların çarpıldığını, motorun yeniden çalıştığını duydu-lar. Ölüyü taşıyan minibüsün uzaklaştığını...

Yatak odalarında, şiltenin altında, askerlerin atmaya zahmet etmedikleri bir gazetenin katları arasında polis bir günlük bulmuştu. İhtiyaçları olan tüm kanıt bu günlükte mevcuttu. Denklemlerin ve sıradan formüllerle deneylerin arasında molotof kokteylinin, el yapımı bombanın üretim talimatlarını içeren bir sayfa vardı. Metanol ve gazolin arasındaki, etki açısından farkı anlatan notlar. Nitrik aside kıyasla potasyum klorat. Gazyağı lambası fitiline karşılık fırtına kibritleri.

Günlükte ayrıca Udayan'ın Tolly Club planının taslağını çıkardığı bir harita vardı. Binaların yerleri ve isimleri, ahırlar, görevli kulübe-leri. Araba yolunun düzeni, yürüyüş patikalarının konfigürasyonu.

Günün belli vakitleri not alınmıştı; koruma görevlilerinin yer değiştirdiği, çalışanların işbaşı yaptığı ve bıraktığı, bahçıvanların çimleri kırptığı ve suladığı vakitlerin çizelgesi. Araziye giriş ve çıkış yapılabilecek çeşitli yerler, patlayıcı atılabilecek veya zaman ayarlı bir aletin bırakılabileceği hedefler.

Udayan birkaç ay önce sorguya çekilmişti. O sıralarda sorgu, şehrin gençleri için artık bir rutine dönüşmüştü. Söylediklerine inanmış-lardı. Onun lise öğretmeni olduğuna, evli olduğuna, Tollygunge'da yaşadığına. CPI-ML ile hiçbir bağlantısının olmadığına.

Okul kütüphanesindeki bir vandallık olayı hakkında bir şey bilip bilmediği sorulmuştu. Bir gece oraya gizlice girip duvarda asılı Ta-gore ve Vidyasagar tablolarını kesen kimdi? Adamlar o sırada aldıkları cevaplardan tatmin olmuşlardı. Udayan'ın olup bitenlerle ilgisi olmadığı sonucuna vardıklarından başka bir şey sormamışlardı.

Sonra bir gece, öldürülmesinden bir ay kadar önce, Udayan eve dönmedi. Ertesi sabah erken saatte avlu girişini kullanmadan, zili çalmadan eve döndü. Arka tarafa dolaştı ve omuz yüksekliğindeki duvarın üstünden atladı.

Bahçede, soba için kullanılan kömür ve tahta parçalarıyla dolu barakanın arkasında bekledi. Kırk bir saksının parçalarını fırlatıp durdu, ta ki Gauri yatak odalarının kepenklerini açıp aşağı bakana kadar.

Sağ eli bandajlı, sol kolu askıdaydı. Ekip üyeleriyle birlikte patlayıcı yerine havai fişek kullanarak boru bombası yapmaya çalışmışlardı. Parmaklarını hiç terk etmeyen hafif titremesiyle bu işe kalkışının Udayan olmaması gerekiyordu.

Patlama uzak bir yerde, bir hücre evinde gerçekleşmişti. Udayan kaçmayı başarmıştı.

Anne babasına olayın sıradan bir okul deneyinde yaşandığını söyledi. Derisine bir damla sodyum hidroksit döküldüğünü... Onlara endişelenmemelerini, elinin birkaç haftaya iyileşeceğini söyledi. Ama gerçekte olanları Gauri'ye anlattı. Kendisine yardım eden iki yoldaşı vakitlice geri kaçmışlardı ama Udayan kaçamamıştı ve bandajın altında artık işe yaramaz bir pençe vardı. Bandaj çıkacaktı ama parmaklar gitmişti.

O sıralarda, Tollygunge baskınları süreci içinde, polis film stüdyolarında cephane bulmuştu. Makyaj odalarında, montaj odalarında. Gelişigüzel aramalar yapıyor, sokaklarda genç erkekleri taciz ediyorlardı. Onları tutukluyor, işkence ediyorlardı. Morgları, krematoryumları dolduruyorlardı. Sabahları uyarı olarak sokaklara cesetler atıyorlardı.

Udayan iki hafta ortadan kayboldu. Anne babasına bunun sadece bir önlem olduğunu söyledi ama muhtemelen o sırada artık onlar da her şeyin farkındaydılar. Gauri'ye ise korktuğunu, elindeki yaralanmanın onu ele verdiğini, polisin ikiye ikiye toplayabileceğini söyledi.

Gauri onun nerede olduğunu, tek bir hücre evi mi, birden fazla mı olduğunu bilmiyordu. Arada bir ana yol üstündeki kırtasiyeciden notlar geliyordu eline. Temiz giysi ve tiroid hapları için bir

talep, hayatta olduğuna dair bir işaret. Mahallede halen bu kadarını ayarlayabilecek bir ağ mevcuttu. İki haftanın sonunda sığınacağı başka yer olmadığından Udayan mahalleye döndü.

Eve bir kez girdikten sonra da bir daha çıkmadı. Dönüşü için kaygılanan anne babası onun başka herhangi bir yerde olmasından-
sa orada olmasını tercih ediyorlardı. Kimse tarafından görülmemesi-
sini sağlıyorlardı. Ne komşular ne işçiler ne de eve gelen misafirler.
Uşağa gizlilik yemini ettirilmişti. Udayan'ın eşyalarını, çoktan öl-
müş gibi ortadan kaldırdılar. Kitapları saklandı, giysileri yatak altın-
daki sandığa kaldırıldı.

Udayan arka odalardan uzaklaşmadı. Yüzünü asla terastan ya
da pencereden göstermedi. Asla fısıltıdan yüksek konuşmadı. Tek
özgürlüğü gecenin bir yarısı çatıya çıkıp korkuluğu siper alarak, yıl-
dızların altında sigara içmekti. Eli yüzünden giyinme ve yıkanmada
yardıma ihtiyaç duyuyordu. Bakılmaya muhtaç bir çocuk gibiydi.

Duyma güclüğü çekiyor, Gauri'den söylediklerini tekrarlaması-
nı istiyordu. Patlama sırasında kulak zarlarından biri hasar görmüş-
tü. Baş dönmesinden, tiz seslerin uzun süre kulağında kalmasından
yakınıyordu. Gauri gayet iyi duyarken, o kısa dalga radyoyu duya-
madığını söylüyordu.

Zil çalarsa ya da askeri bir cip yaklaşırsa duyamayacağından
endişe ediyordu. Birlikte oldukları halde kendini yalnız hissetti-
ğinden, olabilecek en temel şekliyle tecrit edilmiş hissettiğinden
yakınıyordu.

Aradan bir hafta kadar bir zaman geçmişti. Polis belki noktaları
birleştirememişti, belki Udayan'ın izini kaybetmişti. Yaklaşan festi-
val dikkatlerini dağıtmıştır belki, dedi Udayan. Gauri ile annesini o
gün evden çıkmaya, erteledikleri şeyleri yapmaya ikna eden oydu.
Biraz akıllarını dağıtmaya, komşularının gözüne normal görünme-
ye, biraz bayram alışverişi yapmaya...

Cesedi onlara teslim etmediler. Nereye gömüldüğünü hiçbir za-
man söylemediler. Gauri'nin kayınpederi bilgi almak üzere karakola

gittiğinde olaya dair herhangi bir bilgi sahibi olmadıklarını söylediler. Yakalayanlar onu göz önüne çıkardıktan sonra artlarında hiçbir iz bırakmamışlardı.

Ölümünden sonraki on gün boyunca uyulması gereken kurallar vardı. Gauri kendi giysilerini yıkamadı, terlik giymedi, saçını taramadı. Udayan'dan kalmış olabilecek görünmez parçacıkların havada süzülüşünü muhafaza edebilmek için kapıyı ve kepenkleri kapattı. Yatakta, Udayan'ın kullandığı ve birkaç gün onun gibi kokmayı sürdüren yastığın üstünde uyudu, ta ki kendi kokusu, yağlı cildi ve saç o kokunun yerini alana dek.

Kimse rahatsız etmedi onu. Bedenini bilinçli bir biçimde, hiç çekilmeyen bir fotoğrafa poz verircesine kıpırtısız tuttu. Bu duranlığa rağmen zaman zaman kendini düşüyormuş gibi, yatak sanki altından çekiliyormuş gibi hissetti. Bir türlü ağlayamıyordu. Yalnızca duygularla bağlantısız gözyaşları vardı; sabahları, uykudan sonra toplaşıp bazen gözlerinin kenarından süzülen gözyaşları.

Pujo günleri geldi ve geçmeye başladı: Shashthi, Saptami, Ash-tami, Navami. Şehrin dört bir yanında tapınma ve kutlama günleri. Evin içindeyse yas ve inziva günleri. Saçındaki kırmızı yıkanıp temizlendi, demir bilezik bileğinden çıkarıldı. Yirmi üç yaşındaydı.

On bir gün sonra son ritüeller için bir rahip ve seremoni yemeğini hazırlamak üzere bir aşçı geldi. Evin içinde Udayan'ın portresi duvara, sümbülteberlerle taçlandırılmış camın ardına yerleştirildi. Gauri onun fotoğraftaki çehresine bakamıyordu. Çıplak bilekleriyle seremoni için yerine oturdu.

Bana bir şey olursa cenazeme para harcamalarına izin verme, demişti Udayan bir defasında ona. Ama cenaze yapıldı ve ev onu tanıyan insanlarla, aile üyeleriyle, hürmetini sergilemek üzere gelen parti üyeleriyle dolup taşı. Onun şerefine yapılmış, sevdiği yemekleri yemek için gelenlerle...

Yas süreci sona erdikten sonra Gauri'nin kayınvalide ve kayın-pederi yeniden et ve balık yemeye başladılar ama Gauri başlamadı. Giymesi için ona renklilerin yerine beyaz sariler verildi ve böylece ailedeki diğer dullara benzedi. Kendisinin üç katı yaşındaki kadınlara.

Dashami geldi: Pujo'nun sonu, Durga'nın Shiva'ya dönüş günü. Gece vakti yörenin küçük pandalının içinde duran kutsal heykeller suya biralılmak üzere nehre götürüldü. Bu yıl Udayan'a saygı yüzünden ritüel tantanasız yapıldı.

Fakat Kuzey Kalküta'da, birbirleriyle ilk defa konuştukları o balkonun altında, geçit törenleri gece boyunca devam edecekti. İnsanlar son bir bakış için kaldırımlara dizileceklerdi ve gürültü öyle boyutlara ulaşacaktı ki uyumak imkânsız olacaktı. O geri dönecek, o bize dönecek, diye bağıracaktı, tanrıçaya nehir yolunda eşlik eden, ona bu yıl da veda ederek sokaklarda yürüyen insanlar.

İlk ay geçip gittikten sonra bir sabah Gauri, kendisinden hep beklediği gibi günlük hazırlıklar için kayınvalidesine yardım için mutfağa gidemedi. Kalkmaya çalıştığında kendini halsiz hissedip başı dönünce yatakta kaldı.

Aradan beş dakika geçti, sonra on. Kayınvalidesi odaya girdi ve ona geç kaldığını söyledi. Kepenkleri açıp Gauri'nin yüzüne baktı. Elinde bir fincan çay vardı ama hemen uzatmadı. Bir an orada öylece durup Gauri'ye baktı. Gauri ise çayı kadının ellerinden almak için yavaşça doğruldu.

Az sonra gelirim yukarı.

Bugün zahmet etme, dedi kayınvalidesi.

Neden?

İşimize yaramazsın.

Gauri ne olduğunu anlayamadan başını iki yana salladı.

Akıllı kızdır. Böyle demişti bize, seninle evlendikten sonra. Gel gör ki en basit şeyleri anlamaktan aciz.

Neyi anlamamışım?

Kayınvalidesi odadan çıkmak üzere arkasını dönmüştü bile. Kapıda duraksadı. Bundan sonra dikkat et de banyoda ya da merdivenlerde kayıp düşme.

Bundan sonra mı?

Anne olacaksın, dediğini duydu Gauri kadının.

• • •

Evliliklerinin başından itibaren Udayan her ayın bir haftası boyunca ona el sürmemişti. Ondan günlüğüne yazarak adet günlerini takip etmesini, güvenli olduğunda haber vermesini söylemişti.

Devrim başanya ulaştıktan sonra Gauri'ye bu dünyaya çocuklar getireceklerini söylemişti. Ancak ondan sonra. Ama ölümünden önceki son haftalarda, evde saklandığı sıralarda, ikisi de takibi şaşırmışlardı.

Gauri'nin kafasında doğuştan bir zaman haritası vardı. Diğer soyut kavramları da, sayıları ve hem İngilizce hem de Bengalce, alfabenin harflerini de zihninde canlandırırды. Sayılar ve harfler bir zincirin halkaları gibiydi. Aylar uzayda bir yörünge gibi sıralanmıştı.

Her kavram kendi topografyasında, üç boyutlu, fiziksel olarak mevcuttu. Bu yüzden de Gauri için çocukluğundan itibaren zihnindeki belli bir yerden çağırmadığı sürece bir toplama işlemi yapmak, emin olmadığı bir kelimenin harflerini saymak, bir anıyı hatırlamak ya da gelecek aylarda gerçekleşecek bir şeyi beklemek imkânsızdı.

Kafasındaki en güçlü imge daima, hem geçmiş hem de gelecek olmak üzere, zaman imgesiydi. Gauri'yi aynı anda hem yönlendiren hem de kapsayan, hemen önündeki bir ufuktan o imge. Yılların sonsuza doğru uzayan tayfı üstüne, Gauri'nin kendi yaşamının o kısacık kiralama dönemi bindirilmişti. Sağ tarafta yakın geçmiş vardı; Udayan'la tanıştığı yıl. Ondan önce de onu tanımadan yaşadığı tüm yıllar. Doğduğu yıl vardı, 1948. Kendisinden gelen tüm yıllar ve yüzyıllarla birlikte.

Solda gelecek vardı. Bilinmez ama kaçınılmaz olan kendi ölümünün bitiş noktasını oluşturduğu yer. Dokuz aydan kısa bir süre içinde bir bebek gelecekti. Ama onun yaşamı çoktan başlamıştı, kalbi çoktan atıyordu ve bunu da yukarı doğru tırnanan ayrı bir çizgi temsil ediyordu. Gauri önceden farz ettiğinin aksine artık kendisinin eşlik etmeyen ve Ekim 1971'de son bulan Udayan'ın yaşamını gördü. Zihin gözünde bir mezar taşı oluşturdu bu imge.

Bir tek herhangi bir perspektiften yoksun olan “şimdiki zaman” sığmıyordu havsalasına. Omzunun hemen üstündeki kör bir nokta gibiydi. Görüş alanındaki bir delik gibi. Fakat adım adım dönen makarasıyla “gelecek” görünür nitelikteydi.

Gözlerini yummak istiyordu ona Gauri. Önündeki günler ve aylar bitsin istiyordu. Ne var ki hayatının geri kalanı kendini sergilemeyi sürdürüyor, zaman hiç durmadan tomurcuklanıyordu. Gauri ise rızası olmaksızın hayatının geri kalanını öngörüyle beklemek zorunda bırakılıyordu.

Bir günü bir diğerinin takip etmeyeceği tedirginliği vardı içinde; takip edeceğine dair katiyete eşlik eder biçimde. Nefesini tutmak gibi bir şeydi bu, tıpkı Udayan'ın ovada yapmaya çalıştığı gibi. Fakat her nasılsa hâlâ nefes alıyordu. Zamanın hem durup hem de aktığı gibi, bedeninin farkında olmadığı bir başka parçası şimdi oksijen çekiyor, onu hayatta kalmaya zorluyordu.

3.

Gauri ile konuştuğu günün ertesi Subhash tek başına dışarı çıktı, şehre indi ilk defa. Anne babasının verdiği malzemeleri, hem kendisinin hem de Udayan'ın payına düşenleri erkek terzisine götürdü. Yeni gömleklere, pantolonlara ihtiyacı olmasa da kendini mecbur hissediyor, malzemenin ziyan olmasını istemiyordu. Rhode Island'da giysi diktirecek yer olmadığı, Amerikan giyiminin hazır giyim olduğu haberi anne babasında şaşkınlık yaratmıştı. Hayatının açıkça tepki verdikleri ilk ayrıntısıydı bu.

Kendisine seslenen işportacıların yanından yürüyüp geçerek Ballygunge'a giden tramvaya bindi. Yılda bir defa, ölçü alınması için daima Udayan'la birlikte gittikleri, uzak akrabaya ait küçük dükkânı buldu. Uzun bir tezgâh, köşede bir prova odası, dikilmiş giysilerin asıldığı demir bir çubuk. Subhash terzinin tasarımları hızla defterine çizişini, kumaştan üçgen bir parça kesişini ve onu her makbuzun köşesine tutturuşunu izleyerek siparişini verdi.

Başka herhangi bir ihtiyacı yoktu, istediği hiçbir şey yoktu şehirden. Gauri'nin anlattıklarını dinledikten sonra, olanları zihninde canlandırdıktan sonra dikkatini odaklayabildiği başka pek bir şey kalmamıştı.

Aklında varış noktası olmaksızın bir otobüse atladı, Esplanade yakınlarında indi. Sokaklarda yabancılar gördü. Kurta giyen, boncuklar takan Avrupalılar. Kuzey Kalküta'yı keşfeden, oradan gelip geçen. Kendisi de sıradan bir Bengalli gibi görüldüğü halde yabancılarla arasında bir bağ hissediyordu artık. Başka bir yerin bilgisini paylaşıyordu onlarla. Geri dönecek başka bir hayatın. Gidebilme yetisinin.

Şehrin bu yakasında içine girip bir viski ya da bira içebileceği, yabancılarla sohbet edebileceği oteller vardı. Anne babasının tutumunu, Gauri'nin anlattıklarını unutabileceği.

Udayan'ın içtiği marka, Wills sigarasını yakmak için durdu. Kendini yorgun hissederek nakış desenli şallar satan bir dükkânın önünde dikildi.

Neye bakmak istemiştiniz? dedi dükkân sahibi. Keşmirliydi adam, soluk yüzlü, parlak gözlü, başında koton kasketiyle.

Hiçbir şeye.

Gelin bir bakın. Çayımızı için.

Subhash dükkân sahiplerine özgü bu tür misafirperverlik jestlerini unutmuştu. İçeri girip bir tabureye oturarak, yün şalların yerdeki büyük beyaz bir yastığın üstüne teker teker açılmasını izledi. Bu zahmetteki cömertlik, zahmetin barındırdığı inanç, dokunaklı geldi ona. Amerika'dan annesine hiçbir şey getirmediğini şimdi fark ederek, ona bir şal almaya karar verdi.

Yünün yumuşaklığını, dikişin inceliğini takdir edeceğini düşünerek, lacivert bir şalı işaret etti ve “şunu” alayım, dedi.

Başka hangisini vereyim?

Başka istemiyorum, dedi. Ama sonra gözünün önüne Gauri geldi. Udayan'ı anlatırken izlediği profilini hatırladı onun. Subhash'a bilmek istediklerini anlatırken dümdüz önüne, boşluğa bakışını.

Olanları, anne babasıyla birlikte Udayan'ın ölümünü izlediklerini, Gauri sayesinde öğrenmişti. Anne babasının komşuların gözü önünde utandırıldığını biliyordu artık. Udayan'a yardım edemediklerini, en sonda onu koruyamadıklarını. Onu akıl almaz bir şekilde kaybettiklerini.

Ayaklarının altına serili seçenekleri gözden geçirdi. Fildişi, gri, içmesi için verilen çaydan açık bir kahverengi. Bu şartlar altında bunlar uygun sayılırdı Gauri için. Fakat gözüne kenarı incecik nakışlı parlak bir turkuvaz takıldı.

Onu Gauri'nin omuzlarına sarılmış, tek bir yanına atılmış hayal etti. Yüzünü aydınlattığını.

Bir de şunu, dedi.

Anne babası terasta bekliyordu. Nerede kaldığını sordular. Bu saate kadar sokaklarda gezinmenin hâlâ emniyetli olmadığını söylediler.

Kaygıları mantıklı olduğu halde rahatsız etti Subhash'ı. Ben Udayan değilim, demek geldi içinden. Asla öyle bir şey yaşatmam size.

Annesine aldığı şalı verdi. Sonra da Gauri için aldığını gösterdi. Ona da bunu vermek istiyorum.

Doğru yapmadığını biliyorsun, dedi annesi. Arkadaş olmaya çalışmayı bırak onunla.

Subhash sessiz kaldı.

Dün ikinizi konuşurken duydum.

Konuşmayacak mıyım onunla?

Ne anlattı sana?

Subhash söylemedi. Onun yerine, Sen neden hiç konuşmuyorsun onunla, dedi.

Sessiz kalma sırası şimdi annesindeydi.

Üstünden renkli giysilerini, tabağından balığı, eti almışsınız.

Geleneklerimiz öyle, dedi annesi.

Küçük düşürücü şeyler. Udayan onun bu şekilde yaşamasını asla istemezdi.

Subhash annesiyle tartışmaya alışkın değildi ama yepyeni bir enerji aktı içine ve kendine engel olamadı.

Sana bir torun verecek olması da bir şey ifade etmiyor mu?

Çok şey ifade ediyor. Udayan'ın bize bıraktığı tek şey o, dedi annesi.

Ya Gauri?

Tercih ederse, burada bir yeri var.

Ne demek tercih ederse?

Çalışmalarına devam etmek için bir yerlere gidebilir. Onu tercih edebilir.

Onu da nereden çıkardın?

Anne olamayacak kadar içine kapalı, mesafeli.

Subhash'ın şakakları atıyordu. Bunları onunla konuştun mu?

Onu şimdi bunlarla kaygılandırmanın gereği yok.

Subhash annesinin çoktan, tüm soğukluğuyla, terasta otururken, her şeyi planladığını gördü. Ama hiçbir şey söylemediği, bunlara göz yumduğu için babasına da bir o kadar şaşırmişti.

Ayıramazsınız onları. Udayan'ın hatırına kabul edin kadını.

Annesinin sabrı taştı. O da Subhash'a kızmıştı. Kapa çeneni, dedi, aşağılayan bir ses tonuyla. Kendi oğlumu nasıl onurlandıracağımı senden öğrenecek değilim.

Subhash o gece, sivrisinek örtüsünün altında bir türlü uykuya dalamadı.

Udayan'ın ne yaptığını belki de hiçbir zaman tam olarak bilemeyecekti. Gauri ona kendi kafasındaki Udayan versiyonunu aktarmıştı, annesiyle babası ise konuyu tartışmayı reddediyordu.

Subhash, anne babasının hep yaptıkları gibi Udayan konusunda hoşgörülü davranmış olduklarını tahmin ediyordu. Boyundan büyük işlere kalkıştığını muhtemelen sezmiş ama onunla hiç yüzleşmemişlerdi.

Udayan ömrünü yoldan sapmış, sadece zarara yol açmış, çoktan parçalanıp dağılmış bir siyasi harekete adamıştı. Değiştirmeyi başarabildiği tek şey ise ailesinin süregiden hali olmuştu.

Subhash'ı ve muhtemelen büyük ölçüde anne babasını da kasten olanlardan habersiz bırakmıştı. Örgüte katılımı derinleştikçe kaçamak tutumu artmıştı. Hareketi artık önemsemiyormuş gibi mektuplar yazmıştı. Bombalar yaparken, Tolly Club'ın haritalarını çıkarırken... Parmaklarını havaya uçururken Subhash'ın dikkatini başka yöne çekmeye çalışmıştı.

Güvendiği kişi Gauri'ydı. Onu hayatlarına sokmuş ama orada mahsur bırakmıştı.

Subhash tıpkı bir denklemin parça parça ortaya çıkan çözümü gibi gidişatın ne yönde değişebileceğini hissetmeye başladı. Kendisi Kalküta'dan ayrılmaya çoktandır can atıyordu. Anne babası için yapabileceği hiçbir şey yoktu. Onları avutmaktan acizdi. Her ne kadar yanlarında durmak üzere dönmüş olsa da nihayetinde gelmesi hiçbir anlam ifade etmemişti.

Ama Gauri farklıydı. Onun yanında, ikisinin de sevdiği insan hakkında ortak bir farkındalık hissediyordu.

Bir an için Gauri'nin ailesiyle kaldığını, onların kurallarıyla yaşadığını düşündü. Annesinin kıza karşı soğukluğu aşağılayıcıydı ama babasının pasifliği de en az o kadar zalimceydi.

Üstelik sadece zalimlik değildi mesele. Gauri'ye karşı tutumları kastiydi, onu uzaklaştırma amaçlıydı. Subhash onun anne olduktan sonra çocuğunun kontrolünü kaybettiğini düşündü. Çocuğun neşesiz bir evde büyüdüğünü düşündü.

Bunu önlemenin tek yolu Gauri'yi uzaklaştırmaktı. Ona yardım için tek yapabileceği, sunabileceği tek alternatif buydu. Uzaklaştırmanın tek yolu da onunla evlenmesiydi. Kardeşinin yerini alması, çocuğunu büyütmesi, Gauri'yi Udayan'ın sevdiği gibi sevmesi... İnsana sapkınca gelen, mukadderatmış gibi gelen, hem doğru hem de yanlış gelen bir biçimde onun izinden gitmesi.

Aynılık tarihi artık yaklaşıyordu. Yakında yeniden uçakta olacaktı. Rhode Island'da onu bekleyen kimse yoktu. Yalnız olmaktan usanmıştı.

Gauri'ye karşı hissettiği çekimi inkâr etmeye çalışmıştı ama gece evin üst katlarına hücum eden ateşböceklerinin ışığı gibi bir şeydi bu; etrafını kuşatan, önce ısıldayıp sonra iz bırakmadan kaybolan gelişigüzel noktalar gibi.

Vazgeçirmeye çalışmaktan başka bir şey yapmayacaklarını bildiği için konudan anne babasına hiç bahsetmedi. Vardığı çözümün onları dehşete düşüreceğinin farkındaydı. Doğrudan Gauri'ye gitti. Vaktinde ailesinin Holly'ye vereceği tepkiden korkmuştu, ama artık bir korkusu yoktu.

Bu sana, dedi kızın kapı eşiğinde durup şalını uzatarak.

Gauri kutunun kapağını açtı, içine baktı.

Takmanı isterim, dedi Subhash.

Kadının odaya girip gardırobunu açışını izledi. Şalı kutuda katlı halde gardıroba koydu.

Tekrar gelip Subhash'ın karşısına geçtiğinde Subhash onun alınının kenarına, saç hattının hemen dibine bir sivrisinek konduğunu

gördü. Uzanıp sineği uzaklaştırmak istedi ama Gauri aldırış etmek-sizin, belki farkında olmaksızın öylece durdu.

Anne babamın sana yaptığı muameleden nefret ediyorum, dedi.

Gauri sessizdi. Gidip masasına, açık duran kitapla defterin başı-na oturdu. Subhash'ın gitmesini bekliyordu.

Subhash cesaretini kaybetti. Gülünç bir fikirdi onunki. Gauri tur-kuvaz şalı takmayacaktı, onunla evlenmeyi ve Rhode Island'a gitmeyi asla kabul etmeyecekti. Udayan'ın yasını tutuyordu, çocuğunu taşı-yordu. Kadın için hiçbir şey ifade etmediğini biliyordu Subhash.

Ertesi gün öğleden sonra, kimsenin beklemediği bir zamanda zil çaldı. Subhash terasta oturmuş gazete okuyordu. Babası işteydi, an-nesi işlerini halletmeye dışarı çıkmıştı. Gauri odasındaydı.

Subhash kimin geldiğine bakmak için aşağı indi. Karşısında, ka-pının arkasında dikilen üç adam buldu. Silah taşıyan iki polis ve İstihbarat Bürosu'ndan bir soruşturmacı. Soruşturmacı kendini ta-nıttı. Gauri ile konuşmak istiyordu.

Kendisi uyuyor.

Gidip uyandırın.

Subhash kapının kilidini açtı ve adamları ikinci kata çıkardı. Holde beklemelerini söyledi. Sonra koridordan Gauri'nin odasına doğru ilerledi.

Gauri kapıyı açtığı anda gözünde gözlüğü yoktu. Gözleri yor-gun görünüyordu. Saçı dağınıktı, sarisinin kumaşı kırıştıktı. Yatak toplanmamıştı.

Subhash gelenleri haber verdi. Ben de yanında olacağım, dedi.

Gauri saçını topladı, gözlüğünü taktı. Yatağı düzeltti ve hazır ol-duğunu söyledi. Kendine hâkim görünüyor, Subhash'ın hissettiği gerginliğe benzer en ufak bir işaret sergilemiyordu.

Odaya önce soruşturmacı girdi. Ardından polisler gelerek eşikte durdular. Sigara içiyor, küllerin yere dökülmesine aldırış etmiyor-lardı. İçlerinden biri, tek gözünde tembellik olduğu için, aynı anda hem Gauri'ye hem de Subhash'a bakıyormuş gibiydi.

Soruşturmacı duvarları, tavanı süzüyor, bazı ayrıntıları dikkatle inceliyordu. Gauri'nin masasındaki kitaplardan birini alarak birkaç sayfa çevirdi. Gömleğinin cebinden bir not defteri ile kalem çıkardı. Notlar aldı. Parmaklarından birkaçının ucu, çamaşır suyuyla lekelenmiş gibi pigmentini kaybetmişti.

Sen erkek kardeş misin? dedi, başını kaldırıp Subhash'a bakmaya zahmet etmeden.

Evet.

Amerika'daki?

Subhash başını salladı ama soruşturmacı dikkatini Gauri'ye odaklamıştı.

Kocanla hangi yıl tanıştın?

Bin dokuz yüz altmış sekiz.

Presidency'de öğrenciyken mi?

Evet.

İnançlarına sempatin mi vardı?

Başlangıçta.

Halihazırda herhangi bir siyasi örgütün üyesi misin?

Hayır.

Bazı fotoğrafların üstünden geçmek istiyorum. Kocanın tanıdığı bazı insanlar.

Olur.

Adam cebinden bir zarf çıkardı. Gauri'ye fotoğraflar uzatmaya başladı. Subhash'ın göremediği küçük boyutlu fotoğraflar.

Bu insanlardan herhangi birini tanıyor musun?

Hayır.

Hiç karşılaşmadın mı onlarla? Kocan seni hiç tanıştırmadı mı?

Hayır.

Dikkatli bak lütfen.

Baktım.

Soruşturmacı fotoğrafları lekelememeye dikkat ederek, tekrar zarfa koydu.

Nirmal Dey isimli birinden hiç söz etti mi?

Hayır.

Emin misin?

Evet.

Gopal Sinha?

Subhash yutkundu ve Gauri'ye göz attı. Yalan söylüyordu. Kendisi bile tıp öğrencisi Sinha'yı katıldığı toplantıdan hatırlıyordu. Udayan şüphesiz bahsetmişti Gauri'ye ondan.

Yoksa bahsetmemiş miydi? Belki de korumak uğruna, ona karşı da dürüst olmaktan kaçınmıştı. Subhash'ın bunu öğrenmesinin hiçbir yolu yoktu. Gauri'nin Udayan'ın son günlerine dair anlattıkları ne kadar canlı olursa olsun, bazı ayrıntılar belirsiz kalmıştı.

Soruşturmacı birkaç not daha aldıktan sonra bir mendille yüzünü sildi. Sizden su rica edebilir miyim?

Subhash odanın köşesinde duran testiden suyu doldurduktan sonra testinin arkasında ters duran paslanmaz çelikten fincanı adama uzattı. Soruşturmacının suyu son damlasına kadar içip fincanı Gauri'nin masasına bırakışını izledi.

Başka sorumuz olursa yine geleceğiz, dedi.

Polisler sigaralarının üstüne basıp söndürdüler, ardından grup arkasını dönerek merdivene yöneldi. Subhash da arkalarından giderek onları geçirdi ve bahçe kapısını kilitledi.

Sen ne zaman dönüyorsun Amerika'ya? dedi soruşturmacı.

Birkaç hafta sonra.

Çalışma alanın nedir?

Kimyasal okyanus bilimi.

Kardeşinle uzaktan yakından alakan yok, dedikten sonra arkasını dönüp gitti.

Gauri terasta katlanır sandalyelerden birine oturmuş, onu bekliyordu.

İyi misin? dedi Subhash.

Evet.

Ne zaman dönerler?

Bir daha gelmezler.

Nereden biliyorsun?

Gauri önce başını kaldırdı, sonra yukarı baktı. Onlara söyleyecek başka bir şeyim yok da oradan biliyorum, dedi.

Emin misin?

Gauri ifadesiz, sakın çehresiyle ona bakmayı sürdürdü. Subhash inanmak istiyordu kadına. Ama söyleyecek başka bir şeyi olsa bile söylemeye niyetlendiği bir şey olmadığını anlayabiliyordu.

Burada emniyette değilsin, dedi. Polis seni rahat bıraksa bile, annemle babam bırakmaz.

Ne demek istiyorsun?

Subhash önce duraksadı, sonra bildiklerini anlattı.

Bu evden gitmeni istiyorlar Gauri. Sana bakmak istemiyorlar. Torunlarını kendilerine istiyorlar.

Gauri duyduklarını sindirdikten sonra Subhash aklına gelen tek şeyi, en bariz gerçeği söyledi: Amerika'da kimsenin siyasi hareketten haberi yoktu, kimse onu rahatsız etmeyecekti. Çalışmalarına devam edebilirdi. Yeniden başlamak için bir fırsat olabilirdi.

Gauri sözünü hiç bölmediği için konuşmaya devam etti, çocuğun bir babaya ihtiyacı olduğunu söyledi. Amerika'da tüm bu yaşanların yükünü taşımasına gerek kalmadan büyütülebilirdi.

Udayan'ı hâlâ sevdiğini biliyordu. İnsanların ne diyeceğini, anne babasının ne tepki vereceğini düşünmemesini söyledi Gauri'ye. Onunla Amerika'ya geldiği takdirde tüm bunlar önemini yitirecekti.

Gauri fotoğraftakilerin çoğunu tanıdı. Hepsi Udayan'ın yoldaşları, mahalleli parti üyeleri. Bazılarını işler henüz tehlikeli bir hal almadan önce bir defasında gittiği bir toplantıdan hatırlıyordu. Terzi dükkânında çalışan kadın Chandra'yı ve kırtasiyecideki adamı tanıdı. Tanımamış gibi davranmıştı.

Soruşturmacının üstünden geçtiği isimlerin arasında Udayan'ın bahsetmediği sadece bir kişi vardı. Tek bir kişiyi gerçekten bilmiyordu. Nirmlal Dey. Buna rağmen içinden bir ses bu adamdan habersiz olmadığını söylüyordu.

• • •

Ertesi sabah Subhash'a, bunu yapmak zorunda değilsin, dedi.

Sadece senin için yapmıyorum.

O bunu istemezdi.

Anlıyorum.

Evlenmemizden söz etmiyorum.

Nedir o zaman?

Son zamanlarda aile istemiyordu. Ölümünden bir gün önce söylemişti bana. Yine de...

Kendine engel oldu.

Ne?

Bir defasında bana, kendisi senden önce evlendiği için, önce senin çocuk sahibi olmanı istediğini söyledi.

IV

1.

Orada, havaalanında bir sicimin ardında oturmuş, onu bekliyordu. Kayınbiraderi, kocası. İki yıl içinde evlendiği ikinci adam.

Aynı boy pos, aynı cüsse. İki akran, iki dost; Gauri onları hiç bir arada görmemiş olsa da. Subhash daha ılımlı olanıydı. Udayan'a kıyasla çehresi, Göçmen Bürosu'ndaki adamın az önce ülkeye girişi simgeleyen ve vurgu için iki defa bastığı hafif çarpık damgayı andırıyordu.

Altında kadife pantolon, üstünde ekose gömlek, fermuarlı bir mont, ayağında spor ayakkabılar vardı. Gauri'yi karşılayan bakışları sevecen ama zafiyet doluydu; tahminine göre Subhash'ı kendisiyle evlenmeye ve yaptığı iyiliği yapmaya iten zafiyet.

İşte oradaydı, Gauri'yi almak, bundan sonra ona eşlik etmek için. Hiçbir şeyi değişmemişti. Yolculuğunun sonunda Gauri'yi aldığı kararın gerçekliğinden başka karşılayan hiçbir şey yoktu.

Fakat Subhash'ın ondaki bariz değişimi fark ettiğini gördü. Hamileliğinin beşinci ayındaydı. Yüzü, kalçası daha dolgun, beli daha kalındı ve çocuğun varlığı Subhash'ın verdiği, ısınmak için üstüne doladığı turkuvaz şalın altında artık belirgindi.

Arabaya bindi, Subhash'ın yanına, sağına oturdu, çuval kılıflı iki valizi arka koltuğa yığılmıştı. Subhash'ın motoru çalıştırıp ısıtmasını bekledi. Subhash bir muz soydu ve termostan kendine çay koydu. Çay uzatıldığında Gauri ağzını bardağın diğer yanına dayayarak sıcak, ıslak tahta gibi tatsız sıvıyı içti.

Nasılsın?

Yorgun.

Yine o ses, Udayan'ınki gibi olan. Neredeyse aynı ton ve konuşma tarzı. Kardeşliklerinin en derin ve şaşırtıcı kanıtı. Subhash'ın gırtlığında muhafaza edilen ve tekrarlanan Udayan'ın bu özelliğinin, kendisine dönüş yapmasına bir anlığına izin verdi Gauri.

Annemle babam nasıl?

Aynı.

Kalküta'da sıcaklar bastırdı mı?

Sayılr.

Genel durum nasıl?

Bazıları daha iyi diyor. Bazıları daha kötü.

Burası Boston, dedi Gauri'ye. Rhode Island buranın güneyindeydi. Bir nehrin altından geçen tünele girip çıktılar, bir limanın yanından geçtiler ve şehir gerilerde kaldı. Subhash, Gauri'nin alışkın olduğundan hızlı, Kalküta sokaklarında arabaların gidebileceğinden daha istikrarlı kullanıyordu arabayı. Kesintisiz hareket midesini bulandırdı Gauri'nin. Uçakta, dünyadan kopuk halde, kırıltısız duruyormuş yanılgısı içinde olmayı tercih ederdi.

Yol kenarı boyunca yaprak ya da meyve üretmekten tamamen aciz izlenimi yaratan gri-beyaz kabuklu ağaçlar vardı. Dalları bol ama inceydi. Aralarından arka planın görülebildiği yoğun ağlar. Ağaçların bazılarında hâlâ birkaç yaprak asılıydı. Onların neden diğerleri gibi düşmediğini merak etti Gauri.

Ağaçların arasında, sağda solda öbek öbek karlar vardı. Gauri yolların pürüzsüzlüğünü, arabaların yassı ve köşeli biçimlerini hep hatırlayacaktı. Ve eşyaların arasındaki, etrafındaki tüm o boş alanı. Çift yönde hareket eden arabaları, seyrek binaları. Çıplak ama sık ağaçları.

Subhash ona şöyle bir göz attı. Beklediğin gibi çıktı mı?

Ne bekleyeceğimi bilmiyordum ki.

Bebek yine hareket ediyor, yer değiştiriyordu. Yeni ortamından ve kat ettiği sersemletici mesafeden habersizdi. Dünyası hâlâ Gauri'nin bedeninden ibaretti. Gauri yeni ortamın onu bir şekilde etkileyip etkilemeyeceğini düşündü. Soğuğu algılayıp algılamayacağını.

Bir hayalet ihtiva ediyormuş gibi hissediyordu kendini, Udayan gibi. Çocuk hem var olup hem de olmayışıyla onun bir versiyonu gibiydi. Hem içinde hem de uzakta. Bir çeşit inanmazlıkla yaklaşıyordu Gauri ona, tıpkı Udayan'ın var olmayışına, artık sadece

Kalküta'dan değil, dünyanın az önce üstünden uçtuğu her yerinden eksik oluşuna hâlâ inanmadığı gibi.

Uçak Boston'a inerken Gauri bir an için çocuğun yok olup onu terk edeceği korkusuna kapılmıştı. Onları yanlış babanın beklediğini bir şekilde algılayacağından korkmuştu. Durumu protesto ederek, var olmaktan vazgeçeceğinden...

Rhode Island'a giriş yaptıktan sonra okyanus görmeyi bekledi ama otoyol alabildiğine devam ediyordu. Sonra Providence denen küçük bir şehre geldiler. Gauri yokuşlu sokaklar, birbirine yakın binalar, sivri çatılar, süslü beyaz bir kubbe gördü. *Providence* kelimesinin önsezi anlamına geldiğini biliyordu, henüz yaşanmadan görülen gelecek.

Gün ortasıydı, güneş dimdik tepedeydi. Parlak mavi bir gök, şeffaf bulutlar. Günün gizemden yoksun bir vakti; günün varlığına dair bir sav gibi sadece. Gök hiç kararmamış, gün hiç bitmemiş gibi.

Uçakta zaman anlamını yitirmişti ama aynı zamanda anlamı olan tek şeydi. İçinde yol aldığının bilincine vardığı şey "zaman"dı Gauri'nin, uzay değil. Varış noktasını bekleyen, tutsak çok sayıda yolcunun arasına oturmuştu. Çoğu, tıpkı Gauri gibi, kendilerine ait olmayan bir atmosfere salıverilmişti.

Subhash birkaç dakikalığına arabanın radyosunu açarak yerel haberleri, hava durumunu sunan adamı dinledi. Gauri İngilizce eğitimi almış, Presidency'de okumuş olmasına rağmen yayını güç bela anlıyordu.

Nihayet otlayan atlar, kıvıldamadan duran inekler gördü. Soğuğu engellemek için sıkı sıkıya kapatılmış cam pencereler. Sınır oluşturan, iri ve küçük taşlardan yapılma, üstünden atlanabilecek kadar alçak duvarlar.

Bir telin üstünde salınan bir trafik lambasına vardılar. Durduklarında Subhash solu işaret etti. Gauri var olmayan bir binaya doğru yükselen dahili bir merdiveni andıran ahşap bir kule gördü. Çam ağaçlarının tepesinde, uzaklarda, nihayet ince siyah bir hat görünmüştü. Deniz.

Benim kampüsüm o tarafta, dedi Subhash.

Gauri ortasından kesintisiz iki şerit akan, dümdüz gri yola baktı. İşte her şeyi geride bırakabileceği yer burasıydı. Çocuğunun olan bitenden habersiz ve güvenli bir biçimde dünyaya gelebileceği yer.

Subhash'ın kampüsün bulunduğunu söylediği yöne, sola döneceğini sandı ama o, yeşil ışık yandığında vitesle ileri itti ve sağa döndüler.

Daire zemin katta, cephede idi: Biraz yeşillik, bir patika sonra bir asfalt şeridi. Asfaltın öte tarafında birbirine benzer, alçak, uzun ve kiremit cepheli bir dizi bina vardı. İçlerindeki ikisine baraka havası verilmişti. Yolun sonunda Subhash'ın arabasını park ettiği ve çöpleri çıkardığı park yeri vardı. Park alanının içindeki küçükçe bir bina, çamaşır yıkanan yerd.

İri kayalarla sabitlenmiş ana kapılar hemen her zaman açık bırakılıyordu. Daire kapılarının kilitleri derme çatmaydı. Asma kilit ve sürgü yerine tokmak üstünde küçücük düğmeler. Fakat Gauri kimsenin etrafta dolaşmaktan korkmadığı, sarhoş öğrencilerin kahkahalar atarak paldır küldür yokuştan indiği, gecenin herhangi bir vaktinde yatakhaneye döndüğü bir yerdeydi. Yokuşun en tepesinde kampüs polisi karakolu konuşlanmıştı ama ne gece sokağa çıkma yasağı vardı ne de kapıların kilitlendiği bir saat. Öğrenciler keyiflerine göre girip çıkıyorlardı.

Komşular da lisans eğitimi alan çiftlerdi. Küçük çocukları olan birkaç aile. Gauri'yi fark etmemiş gibiydiler. Gauri'nin tek duyduğu kapanan kapılar, birilerinin çalan telefonu ya da merdivenleri çıkan ayak sesleriydi.

Subhash ona yatak odasını vermiş, kendisinin açılıp yatağa dönüşen kanepede uyuyacağını söylemişti. Gauri kapalı kapının ardından onun sabah rutinini işitebiliyordu. Saatin alarmı, banyodaki vantilatörün sesi... Vantilatör kapatıldığında tatlı bir su şıptısını, Subhash'ın yüzüne sürtünen jiletin sesini duydu.

Çay hazırlamak, yatakları yapmak, süpürge yapmak ya da toz almak için gelen kimse yoktu. Gauri ocakta, bir düğmenin

çevrilmesiyle kızaran bir ızgaranın üstünde, kahvaltısını pişiriyordu. Yulaf ve sıcak süt.

Piştirme bittikten sonra Gauri kaşığın düzenli aralıklarla kâsenin tabanına sürtünüşünü, ardından da kâsenin kolay temizlenmesi için açılan suyun sesini duydu. Kâseye çarpan kaşığın tınlaması ve aynı anda farklı bir metal kapta haşlayıp öğle yemeği için yanına aldığı yumurtanın tıkırtısını.

Gauri bu bağımsız duruşundan dolayı Subhash'a minnettardı ama aynı zamanda da şaşkındı. Udayan devrim istemişti ama evde hizmet edilmeyi beklerdi. Yemeklerine tek katkısı, oturup Gauri'nin ya da annesinin önüne tabağını koymasını beklemektir.

Subhash, Gauri'nin bağımsızlığını da kabul ediyordu. Ona birkaç dolar ile bir kâğıt üstüne yazdığı evin telefon numarasını bırakmıştı. Posta kutusunun anahtarı ile kapı için ikinci bir anahtar. Birkaç dakika sonra Gauri'nin kalkmadan önce beklediği ses geldi; evin iç tarafındaki, çirkin ve kırık bir kolye parçası gibi zincirin çekilerek açılışı ve kapının ardından sıkıca kapatılışı.

Geleneklere ilişkin bir gösterişi bu da bir anlamda, Udayan'ın takdir edeceği bir şey belki de. Udayan'la gizlice evlendiğinde kendini cüretkâr hissetmişti Gauri. Subhash'ın karısı olmayı, onunla Amerika'ya kaçmayı kabul ettiğinde, aynı anda hem hesaplı hem de ani olan bu kararı verdiğinde, sınırları daha da zorladığını hissetti.

Ne var ki Udayan'ın yokluğunda her şey mümkün görünüyordu. Gauri'nin hayatını bir arada tutan bağlar artık mevcut değildi. Onların yokluğu, ne kadar zamansız ne kadar çaresizce olursa olsun, Subhash ile birleşmesini mümkün kalmıştı. Tollygunge'dan gitmek istemişti. Hayatıyla ilgili her şeyi unutmak. Subhash da ona bu imkânı tanımıştı. İçten içe kendisine, hiçbir şeyden değilse bile minnetten dolayı günün birinde onu sevebileceğini söylüyordu.

Kayınvalide ve kayınpederi Gauri'yi, tam da tahmin ettiği gibi, aileye leke sürmekle suçlamışlardı. Kayınvalidesi sert çıkmış, ona

zaten Udayan'a layık olmadığını söylemişti. Başka türde bir kızla evlense belki hâlâ hayatta olacağını.

Subhash'ı da hatalı bir biçimde Udayan'ın yerini almakla suçlamışlardı. Ancak nihayetinde, her ikisini de yerden yere vurdukları halde yapacakları şeyi yasaklamamışlardı. "Hayır" dememişlerdi. Belki onlar da, tıpkı Gauri gibi, artık Gauri'den sorumlu olmamaktan, birbirlerinden kurtulmuş olmaktan dolayı memnundular. Böylece Gauri bir açıdan ailenin daha da derinlerine gizlenirken, bir açıdan da kurtuluşunu garantilemişti.

Yine törensiz bir düğün olmuştu ve yine kışın. Manash gelmişti. Kayınvalide ve kayınpederi ile Gauri'nin ailesi gelmeyi reddetmişti. Parti de karşı çıkmıştı. Tıpkı kayınvalide ve kayınpeder gibi onlar da Udayan'ın anısına, şehitliğine saygı duyulmasını istiyordu. Gauri'nin Udayan'ın çocuğunu taşıdığını bilmediklerinden, Gauri kimsenin bilmesini istemediğinden, Gauri ile bağlarını koparmışlardı. İkinci evliliğini iffetsizlik olarak görmüşlerdi.

Gauri, Subhash'la evlenmeyi Udayan'la bağlantılı kalmanın bir yolu olarak görüyordu. Ama o süreç içinde dahi bunun faydasız olduğunu biliyordu. Tıpkı teki kaybolan bir küpeyi saklamanın faydasızlığını bildiği gibi.

Desenli, sıradan ipek bir sarı giymiş, sadece kol saati ve sade bir zincir takmıştı. Saçını kendisi toplamıştı. Mahalleden ilk defa uzaklaşmıştı; kayınvalidesiyle birlikte şehrin enerjisiyle kuşatıldığı, ruhunun canlandığı o alışveriş macerasından beri ilk defa.

İkincisinde, olay sonrasında öğle yemeği yenmemişti. Udayan ile Chetla'daki evde karı koca olarak altına girdikleri pamuklu örtü yoktu, ikisini birbirlerinin kollarına iten o akşam serinliği, Gauri'nin hemen teslim olma arzusuna ket vuran o tevazu yoktu.

İmzalar atıldıktan sonra Subhash onu pasaport başvurusuna, ardından da vize için Amerikan konsoloslughuna götürmüştü. Başvuru bölümünde yetkili kişi mutlu olduklarını farz ederek onları tebrik etmişti.

Çocukluğumda yazlarımı Rhode Island'da geçirmiştım, demişti adam, Subhash'ın yaşadığı yeri öğrendikten sonra. Dedesi yine

Rhode Island'da olan Brown Üniversitesi'nde edebiyat dersi veriyordu. Subhash'la kumsallar hakkında sohbet etmişlerdi.

Çok seveceksin orayı, demişti adam Gauri'ye. Gauri'nin başvurusunu hızlandırmaya çalışacaktı. Onlara mutluluklar dilemişti.

Bundan birkaç gün sonra Subhash gitmişti. Gauri bir kez daha kayınvalide ve kayınpederiyle yalnız kalmıştı. Onlar yine Gauri'yle konuşmadan yaşamışlar, daha o zamandan Gauri orada yokmuş gibi davranmışlardı.

Uçuşunun olduğu akşam Manash havaalanına kadar eşlik etmeye, onu geçirmeye gelmişti. Gauri kayınvalide ve kayınpederinin önünde eğilmiş, ayaklarından tozu almıştı. Gauri'nin gitmesini bekliyorlardı. Gauri bahçenin yaylı ahşap kapılarından geçmiş, açık su kanalının üstünden atlamış, Manash'ın köşeden çağırdığı taksiye binmişti.

Hoş karşılandığını asla hissetmediği, yalnızca Udayan için gittiği Tollygunge'dan ayrılmıştı. Ona ait mobilyalar; tik ağacından yatak odası takımı, bolca sabah ışığı alan ve farkında olmadan çocuklarını yaptıkları küçük kare yatak odasında kullanılmadan duracaktı.

Kalküta'ya dair gördüğü son manzara, gecenin geç vaktine ait şehir manzarasıydı. Gauri'nin gittiği karanlık kampüsün, kepenkleri kapalı kitapçıların, o saatlerde sokaklarda örtülere sarnarak uyuyan ailelerin yanından hızla geçmişlerdi. Büyükanne ve babasının evinin baktığı ıssız kavşağı geride bırakmıştı.

Havaalanına yaklaştıklarında VIP Road'da sis toplanmaya başlamış, göz gözü görmez olmuştu. Şoför önce yavaşlamış, sonra yola devam edemeyerek durmuştu. Etraflarını alev alev bir yangının yoğun dumanı kuşatmıştı adeta ama ısı yerine onları esir alan yoğunluğun pusu vardı.

Ölüm bu işte, diye düşünmüştü Gauri; her şeyi durma noktasına getiren, bu cisimsiz ama geçit vermez buhar. Udayan'ın gördüğü, deneyimlediği şeyin bu olduğundan emindi o an.

Sisin dışına çıkamayacağını düşünerek paniklelemeye başlamıştı. Santim santim ilerliyorlardı, şoför çarpışmayı önlemek için kornaya basıyordu. Sonunda havaalanı ışıkları görünmüştü. Gauri Manash'a

sarılmış, onu öpmüş, özleyeceğini, sadece onu özleyeceğini söylemiş, ardından da eşyalarını toplayıp belgelerini gösterdikten sonra uçağa binmişti.

Polis ya da asker yolunu kesmemişti. Kimse Udayan hakkında onu sorgulamamıştı. Onun karısı olduğu için kimse sorun yaratmamıştı. Sonunda sis kalkmış, uçağın havalandırması için gerekli şartlar oluşmuştu. Kimse şehrin tepesine, yıldızsız kapkara bir göğün içine yükselmesinin engellememişti.

Mutfak duvarına asılı takvimde, üstünde deniz fenerinden başka hiçbir şey için alan olmayan kayalık bir adanın fotoğrafı vardı. St. Patrick Günü denen bir şey gördü Gauri. Mart'ın yirmisi, yaşasa Udayan'ın yirmi yedinci doğum günü olacak gün, resmi olarak baharın ilk günüydü.

Ne var ki Rhode Island'da sabahları soğuk hâlâ sertti, dokunulduğunda soğuktan dolayı süt kaphymış hissi uyandıran pencere camları, ince birer buz tabakası gibiydi.

Subhash bir Cumartesi onu alışverişe götürdü. Kocaman, bol ışıklı mağazada müzik çalıyordu. Kimse onlara yardım teklif etmiyor ya da para harcayıp harcamadıklarına aldırımıyordu. Subhash ona bir manto ile bir çift çizme aldı. Kalın çoraplar, yün bir atkı, bir bere ve eldiven.

Ama kullanılmadı bunlar. Mağazaya yapılan yolculuk dışında Gauri dışarı çıkmaya kalkışmadı. İçeride kalıp dinlendi, Subhash'ın her gün eve getirdiği kampüs gazetesini okudu, kimi zaman da yayın programları seyretmek üzere televizyonu açtı. Kendileriyle çıkmak isteyen bekârlarla mülakat yapan genç kadınlar. Atıştırmış gibi yapan, sonra da romantik şarkılar söyleyen bir karı koca.

Subhash, Gauri'ye yakın yerlerde yapabileceği şeyler önerdi; kampüs sinema salonunda film, ünlü bir antropoloğun vereceği bir konferans, öğrenci birliğinde uluslararası eliş sergisi. Kütüphanede okunabilecek daha iyi gazeteler, kitapçıda satılan çeşitli şeylerden bahsetti. Buraya ilk geldiğinde olduğundan daha fazla Hintli

vardı artık kampüste. Gauri'nin arkadaş edinebileceği birkaç kadın, lisans öğrencilerinin eşleri. Hazır olduğunda, dedi.

Udayan'ın aksine Subhash'ın geliş gidişleri düzenliydi. Eve her akşam aynı saatte geliyordu. Gauri sütün ya da ekmeğin bittiğini söylemek için onu laboratuvarından aradığında, telefona kendisi çıkıyordu. Kendi kendine yemek pişirmeyi öğrendiği için Gauri hiç karışmıyordu. Malzemeleri sabahtan çıkarıyordu. Dondurucudan çıkarılan ve yavaş yavaş eriyerek gün içinde içeriğini gözler önüne seren buzlu paketler.

Yemek kokuları Kalküta'da olduğu gibi rahatsız etmiyordu artık Gauri'yi ama o ettiğini söylüyordu, çünkü bu ona, yatak odasından çıkmama mazeretini sunuyordu. Gün boyu Subhash'ın eve dönmesini beklese ve o olmadığında kendini huzursuz hissetse de, döndüğünde ondan uzak duruyordu. Artık evli olduklarından, onu tanımaktan, yaşamlarının birleşmesinden, yakınlaşmasından korkuyordu.

Sonunda Subhash kapısını çalıyor, onu masaya çağırıyordu. Her şey hazır oluyordu: İki tabak, iki bardak su, dolu dolu iki tabak yumuşak pilav, yanında da Subhash ne pişirdiyse.

Yemek yerken Walter Cronkite'ın masasından günlük haberleri sunuşunu izliyorlardı. Daima Amerika'ya, Amerika'yı ilgilendiren konu ve faaliyetlere ilişkin haberler vardı. Hanoi'ye attıkları bombalar, uzaya göndermeyi planladıkları mekik. Yılın ilerleyen bir zamanında yapılacak başkanlık seçimi için yürütülen kampanyalar.

Adayların isimlerini öğrendi Gauri: Muskie, McCloskey, McGovern. İki parti vardı, Demokrat ve Cumhuriyetçi. Önceki ay Çin'i ziyaret ederek tüm dünyanın gözleri önünde Mao ile el sıkışan Richard Nixon'ın haberi vardı. Kalküta'yla ilgili hiçbir şey yoktu. Şehri tüketen, Gauri'nin hayatının akışını değiştirip yerle bir eden şey, burada haber olmuyordu.

Gauri bir sabah okuduğu kitabı elinden bırakıp başını pencereye çevirdi ve kurşuni, donuk gökyüzünü gördü. Yağmur yağıyordu.

Düzenli aralıklarla, hüznle düşüyordu damlalar. Gün boyu evde duruyordu ama ilk defa kendini mahsur kalmış hissediyordu.

Öğleden sonra, yağmurun dinmesiyle sarisinin üstüne manto-sunu geçirdi, ayağına çizmelerini giydi, başına beresini, eline eldivenlerini taktı. Islak kaldırımından yokuş yukarı yürüdü, öğrenci birliğinin oraya saptı. İçeri girip çıkan öğrenciler, kotlu ve ceketli erkekler, koyu renk taytlı, kısa yün ceketli kadınlar gördü, sigara içip birbirleriyle konuşan.

Avluyu boydan boya geçti, demir direkler üstünde yuvarlak beyaz ampulleri olan sokak lambalarının yanından geçti. Hava beklediğinden ılıktı, eldivenle bereye gerek yoktu, yağmur sonrası hava taptazeydi.

Kampüsün öte tarafında postanenin yanındaki küçük bakkala girdi. Tereyağlarının ve yumurta kutularının arasında gümüş ambalajlı, sabunu andıran krem peynir denen bir şey buldu. Çikolata olabileceğini düşünerek satın aldı ve Subhash'ın her gün verdiği beş doları bozduarak mantosunun derin cebini bozukluklarla doldurdu.

Ambalajın altında kıvamlı, soğuk, hafif ekşi bir şey vardı. Bakkalın otoparkında durarak onu parçalara ayırdı ve tek başına yedi. Ekmeğe ya da krakere sürülmesi gerektiğinden habersiz, ağzındaki beklenmedik tadın ve dokunun tadını çıkardı ve kâğıdı yalayarak temizledi.

Avlunun etrafına dizili çeşitli fakülte binalarına girip çıkarak kampüsün diğer kısımlarını araştırmaya başladı; eczacılık okulu, yabancı diller, siyasi bilimler ve tarih. Binaların isimleri vardı: Washburn, Roosevelt, Edwards. İsteyen gönlünce içeri girebiliyordu.

Koridor boyunca sınıfların ve hocaların ofislerinin dizili olduğunu gördü. Yaklaşan ders ve konferansları duyuran ilan panoları, üniversite hocaları tarafından yayınlanan kitapların sergilendiği raflar. Tüm bu süre içinde ne önünü kesen bir görevli oldu ne de sorguya çeken. Presidency'nin ana binası önünde aylarca gördüğü gibi kum torbaları üstünde oturan silahlı askerler burada yoktu.

Robert McNamara'nın Naksalbari ayaklanmasından bir yıl sonra Kalküta'yı ziyaret ettiği gün, havaalanındaki komünist protestocular onu şehir merkezine helikopterle gitmek zorunda bırakmışlardı. Arabasının geçmesine izin vermemişlerdi. O gün Gauri de kendi kampüsündeydi. Helikopter College Street'in tepesinden geçerken öğrenciler kampüs binalarının tepesinden taş fırlatmışlardı. Kalküta Üniversitesi'nin rektör yardımcısını ofisine kilitlemişlerdi. Tramvayların ateşe verildiğini görmüştü Gauri.

Bir gidişinde felsefe bölümünü buldu. Sıra sıra yükselen koltuklarıyla büyük bir konferans salonuna rastgeldi. Öğrenciler içeri girmeye devam ettiğinden kapılar açıktı. Gauri hocanın kafasına yukarıdan bakacak kadar yüksekteki en arka sıraya geçti. Gerekirse dışarı sıvışacak kadar da kapıya yakındı. Ama yorucu, uzun yürüyüşünden sonra oturabildiğine memnun olmuştu.

Yanındaki öğrencinin ders programına göz attığında bunun "Antik Batı Felsefesine Giriş" adlı bir lisans dersi olduğunu gördü. Heraklitos, Parmenides, Platon, Aristoteles... Konuların çoğuna aşina olduğu halde dersin sonuna kadar oturdu. Platon'un anımsama öğretisinin tanımını dinledi. Buna göre öğrenme, bir yeniden keşif eylemiydi, bilgi ise anımsamanın bir şekli.

Hoca süveter ve kotuyla, günlük kıyafetler içindeydi. Ders sırasında sigara içiyordu. Kahverengi, gür bir bıyığı, çoğu erkek öğrencininki gibi uzun saçları vardı. Yoklama yapmaya zahmet etmemişti.

Gauri'nin etrafındaki öğrenciler de sigara içiyor ya da örgü örüyordu. İçlerinden birkaçı gözlerini yummuştu. Arkada bacaklarını birbirine yapıştırmış bir çift vardı. Oğlan kolunu kızın beline dolaşmış, süveterini okşuyordu. Ama Gauri kendini derse odaklanmış buldu. Sonunda not alma arzusuyla çantasında kâğıt kalem aramaya başladı. Kâğıt bulamayınca notlarını yanında taşıdığı kampüs gazetesinin kenarlarına aldı. Yazdıklarını sonradan evde bulunduğu bir not defterine geçirdi.

Haftada iki defa gizlice derslere katılmaya başladı. Okuma listesindeki metinlerin başlıklarını not alarak kütüphaneye gitti, birkaç kitap alabilmek için Subhash'ın kütüphane kartını ödünç aldı.

İsmi bilinmesin istiyordu, fark edilmesin. Ama derse kendini kaptırdığı bir gün kendini el kaldırmış halde buldu. Hoca, Aristoteles'in geçerli bir çıkarımı geçersiz olandan ayırt etmede kullanılan uslamlamalar hakkındaki formel mantık kuralları üstüne konuşuyordu.

Peki ya diyalektik usavurma? Yerleşik bir gerçekliğe karşılık değişimi ve çelişmeyi tanıyan? Aristoteles buna izin vermiş miydi?

Vermiştii. Ama Hegel'e dek kimse bu kavramlara fazla önem vermedi, dedi hoca.

Sınıfın kayıtlı öğrencilerinden biriymiş gibi cevap vermişti Gauri'ye. Ardından Gauri'nin sorusunu temel alarak, vurguladığı noktayı öne çıkararak spontane bir biçimde dersin gidişatını değiştirdi hoca.

Gauri dersten sonra öğrenci kalabalığının peşinden giderek öğle yemeğini öğrenci birliği kafeteryasında yemeyi, patates kızartması, ekmek, tereyağı yiyerek çay içmeyi adet edindi. Bazen de bir tabak dondurmayla kendine ziyafet çekti.

Kafeteryanın bir ucunda kiremit duvarın içine, tüm alana hâkim dev bir saat monte edilmişti. Saatin üstünde rakam ya da saniye ibresi yoktu, sadece yüzeyin üstüne bindirilmiş metal parçaları, gün içinde birleşip ayrılan dev akreple yelkovan vardı.

Gauri insanlardan uzak durdu. Udayan'ın yerine Subhash'ın karısıydı. Rhode Island'da bile, kimsenin onu tanımadığı kampüste bile, birilerinin onu sorguya çekmesine, yaptıkları yüzünden kınamasına hazırlıklıydı.

Buna rağmen onu görmezden gelen ama etrafını kuşatan insanların eşliğinde vakit geçirmekten hoşlanıyordu. Güneşin altında yorgunluk atmak, sohbet etmek ve sigara içmek için terasa giden ya da içeride, lobilerde ve oyun odalarında toplanarak televizyon izleyen veya bیلardo oynayan insanların eşliğinde. Yeniden şehirde olmak gibi bir şeydi bu adeta.

Kadınlar tuvaletinin lobisi bir vahaydı; bembeyaz aynalı sütunları, oturmak hatta uzanmak için kanepeleri, aralara serpiştirilmiş ayaklı külltblaları olan uçsuz bucaksız özel bir alan. Tren

istasyonunun bekleme salonu ya da bir otelin resepsiyon alanı gibiydi ve Subhash ile yaşadığı daireden daha büyük ve konforluydu. Kimi zaman burada oturup dinleniyor, kampüs gazetesini karıştırıyor, rujunu tazelemeye gelen veya aynaya doğru eğilip saçını taramayan Amerikalı kadınları gözlemliyordu.

Gazete bazen Amerika'da siyahi olmanın ya da kadın veya eşcinsel olmanın anlamı gibi konular üstüne özel nüshalar hazırlıyordu. Sömürünün çeşitleri, bireysel kimlikler üstüne odaklı uzun makaleler. Udayan olsa kendini aklamaya yönelik oldukları için bunları küçümser miydi acaba, diye düşünüyordu. Başkalarının hayatlarını değiştirmekten çok kendilerininkini savundukları ve geliştirmekle ilgilendikleri için.

Bebek ne zaman geliyor? diye sordu bir gün lobide oturmuş, sigara içen bir öğrenci.

Birkaç ay sonra.

Seninle aynı antik çağ felsefesi sınıfındayız, değil mi?

Gauri başını salladı.

Bırakmalıydım ben aslında o dersi. Boyumu aşıyor.

Öğrencinin uzun gümüş küpeleri, tiril tiril bluzu, dizlerinden aşağı inmeyen eteğiyle öyle rahat bir hali vardı ki. Vücudu Gauri'nin her sabah iç etekliğinin etrafına sarıp, pililendirip kenarına sıkıştırdığı metrelerce ipek kumaşla kısıtlanmamıştı. Bunlar Gauri'nin on beş yaşında kız elbisesi giymeyi bıraktığından beri giydiği sarilerdi. Udayan ile evliken giydiği ve hâlâ da giymeye devam ettiği sariler.

Kıyafetin hoşuma gitti, dedi kız, gitmek üzere kalkarken.

Teşekkürler.

Fakat kızın uzaklaşmasını izlerken Gauri kendini hırpani hissetti. Kampüste gözüne çarpan kadınlar gibi, Udayan'ın hiç görmediği tipte bir kadın gibi görünmeyi arzulamaya başladı.

Nisan geldi ve ağaçlar beyaz tomurcuklarla dolarken, güneşi memnuniyetle karşılayan öğrenciler avluda, öğrenci birliğinin önünde toplandı. Cuma akşamları Gauri lisans öğrencilerinin, öğrenci

birliğinin önünde küçük valizlerle ve sırt çantalarıyla, kirli çamaşır torbalarıyla sıraya dizildiğini görüyordu. Onları hafta sonu için uzaklara götüren gümüş rengi dev otobüslere doluyorlardı. Boston'a, Hartford'a ya da New York City'ye gidiyorlardı. Gauri onların ailelerini görmek üzere evlerine ya da erkek ve kız arkadaşlarını görmeye gittiklerini, pazar gecesine dek kaldıklarını anladı.

Kendisinin uğurlayacağı kimse olmasa da bu törensel eylemi gözlemlemeyi, şoförün yolcu bagajlarını otobüsün karnına yerleştirişini, öğrencilerin koltuklarına yerleşmelerini izlemeyi seviyordu. Gittikleri yerlerin nasıl olduğunu merak ediyordu.

Biniyor musun? dedi içlerinden biri, bir defasında yardım önererek.

Gauri başını iki yana sallayarak kalabalıktan uzaklaştı.

Üniversitenin sağlık hizmetleri onu şehirdeki bir kadın doğum uzmanına sevk etti. Doktora onu Subhash götürdü ve Dr. Flynn isimli gümüş saçlı adam onu muayene ederken Subhash bekleme odasında oturdu. Doktorun yaşına rağmen sevecen görünen yüzü pespembeydi. Odanın bir köşesinde bir hemşire beklerken doktor Gauri'nin içini nazıkçe inceledi.

Kendini nasıl hissediyorsun?

İyi.

Geceleri uyuyabiliyor musun?

Evet.

İki kişilik yiyor musun? Gün içinde tekmeler var mı?

Başını "evet" anlamında salladı.

Başına açılacak dertlerin sadece başlangıcı bunlar, dedi doktor gülümseyerek. Bir ay sonra yeniden gelmesini söyledi.

Ne dedi? diye sordu Subhash, muayene bittikten ve arabaya döndükten sonra.

Gauri, Dr. Flynn'in söylediklerini, bebeğin şu an yaklaşık otuz santim boyunda olduğunu, ağırlığının bir kiloya yakın olduğunu

iletti. Elleri aktifti, gözleriyse ışığa duyarlı. Organlar gelişmeye devam edecekti. Beyin, kalp ve ciğerler, Gauri'nin bedeninin dışındaki hayata hazırlanıyordu.

Subhash birkaç parça bir şeye ihtiyaçları olduğunu söyleyerek arabayı süpermarkete sürdü. Gauri'nin de gelmesini istedi ama o arabada bekleyeceğini söyledi. Gauri radyo dinleyebilsin diye Subhash anahtarı kontakta bıraktı. Gauri içinde ne olduğunu merak ederek torpido gözünü açtı.

Bir New England haritası, bir el feneri, bir buz sıyrıcı ve arabanın kullanım talimatını buldu. Sonra bir şey takıldı gözüne. Bir kadın saç tokasıydı. Sarı benekli kırmızı lastik bir toka. Gauri'ye ait olmayan bir toka.

Kendisinden önceki birinin, bir Amerikalı'nın olduğunu anladı Gauri. Bir zamanlar şimdi kendisinin oturduğu koltuğu işgal eden bir kadın.

Bir sebepten yürümemişti ilişki belki. Ya da belki Subhash, Gauri'nin vermediği şeyi almak için onunla görüşmeye devam ediyordu.

Tokayı bulduğu yere bıraktı. Subhash'a bunu sormak için herhangi bir dürtü hissetmedi içinde.

Onun hayatındaki tek kadın olmadığı için rahatlamıştı. Demek kendisi de birinin yerini almıştı. Meraklanmış olsa da kıskançlık hissetmiyordu. Aksine Subhash'ın bir şeyi saklayabilmiş olmasına minnettardı.

Onunla evlenmekle attığı adımı doğruluyordu bu. Zor bir sınavdan alınan yüksek bir not gibi. Yeni kocasıyla arasındaki mesafeyi muhafaza etmesini haklı çıkarıyordu. Onu belki de sevmek zorunda olmadığını düşündürüyordu.

Subhash bir hafta sonu onu, buradaki hayatına bir odak noktası sağlayan şeyi göstermek üzere okyanusa götürdü. Tozşekerden bile ince, gri kumlar. Eğilip dokunduğunda anında parmaklarının

arasından dökülüp gitti. Tenini kabaca durulayan su gibiydi. Kum tepelerinin üstünde seyrek otlar bitmişti. Gri-beyaz kuşlar kıyı boyunca ihtiyar adamlar gibi dimdik volta atıyor ya da suya dalış yapıyorlardı.

Dalgalar alçaktı, dalgaların çarptığı yerde sular kırmızımsıydı. Gauri de Subhash gibi ayakkabılarını çıkarıp sert taşların, yosunların üstüne bastı. Subhash denizin kabarma vakti olduğunu söyledi. Bir saat sonra sular altında kalacak olan sudan başını çıkarmış kayaları işaret etti.

Gel biraz yürüyelim, dedi.

Ancak rüzgâr şiddetlenip karşıdan esmeye başlayınca Gauri birkaç adım sonra kendini devam edemeyecek kadar hantal ve üşümüş hissetti ve durdu.

Montlarına sarmalanmış kayalara tırmanan, kumların üstünde koşan çocuklar kumsalın dört bir yanına dağılmıştı. Hava hâlâ yüzülemeyecek kadar soğuktu ama çocuklar çukurlar ve kraterler kazıyor, bacıklarını açarak kumlara uzanıyorlardı. Islak kumları taşlarla süslüyorlardı. Onları izlerken Gauri kendi çocuğunun da böyle oyun oynayıp oynamayacağını, böyle şeyler yapıp yapmayacağını merak etti.

İsim düşündün mü? dedi Subhash. Aklını okumuştun adeta.

Gauri başını iki yana salladı.

Bela ismini sever misin?

Gauri isimden değil ama Subhash'ın ismi önermiş olmasından rahatsız oldu. Ama doğrudu, henüz bir isim düşünmemişti.

Olabilir, dedi.

Aklıma hiç erkek ismi gelmiyor.

Erkek olacağını sanmıyorum.

Neden?

Hiç hayal edemiyorum.

Hiç faydası oluyor mu Gauri?

Neyin?

Burada olmanın. Bunların herhangi birinin?

İlk başta cevap vermedi. Sonra, Evet, dedi, uzak olmanın faydası oluyor.

Kardeşinin burada olması gerekiyordu, diye ekledi. Çocuk istese de istemese de onun sorumluluğu olmalıydı bu.

Ben kendi sorumluluğum haline getireceğim Gauri. Bunun sözünü verdim sana.

Subhash'ın üstlendiği şeye duyduğu minnettarlığı ifade etmekte aciz kalıyordu Gauri. Onun birçok yönüyle Udayan'dan daha iyi bir insan olduğunu anlatmakta aciz kalıyordu. Gauri'ye farklı gözle bakmasına neden olacak sebeplerden dolayı onu koruma altına aldığı söylemekten aciz kalıyordu.

Islak kumda oluşturdukları ayak izlerine baktı. Udayan'ın Toll-ygunge'daki avluda varlığını sürdüren ayak izlerinin aksine, onların ki şimdiden kayboluyor, sınırlarını aşan dalgayla yıkanıp gidiyordu.

2.

Yeni sömestre iki hafta geç başlamış, derslerde arayı kapatmış, evli öğrenci ve ailelere ayrılmış mobilyalı bir daireye taşınmıştı. Çift kişilik şilteye uygun çarşaf lar satın almış ve ilan tahtasında satılık eşya ilanı veren insanları arayarak Gauri için bir ev dizmişti. Sarsak bir tekerlekli arabayla taşıyarak birkaç tabak ve tava, bir saksı bitkisi, bir siyah-beyaz televizyon edinmişti.

Gauri'nin vücuduna dair tek görebildiği, duştan sonra banyodan çıktığında gözüne ilışen kadarıydı. Richard'la yaşad ıktan sonra bir yandan kendi hayatını sürdürürken bir yandan başkasıyla bir alanı paylaşmaya alışkındı. Gauri'yi sabahları rahatsız etmemek için, ertesi gün giyeceği giysileri akşamdan yatak odasındaki çekmecelerden çıkarıyordu.

Geceleri bazen Gauri'nin kapısını açtığını duyuyordu. Banyoya gidiyor, kendine bir bardak su alıyordu. O idrarını yaparken Subhash hiç kıpırdamadan yatıyordu. Sabahın erken saatlerinin ışığında kadının saçlarının her zamanki gergin topuzundan çıktığını, bir ağacın dalından sarkan yılan gibi sarktığını görüyordu. Gauri salonda, sanki oda boşmuş, Subhash orada değ ilmiş gibi dolaşıyordu.

Subhash bebek geldikten sonra bazı şeylerin değ işeceğine inanıyordu. Çocuğun onları ilk başta ana baba, daha sonra da karı koca olarak bir araya getireceğine.

Bir defasında, gecenin bir vakti Gauri'nin bir kâbusa yakalandığını duydu. Kadının vahş i inlemeleri karş ısında ürktü. Sıklık mış bir çeneyle, kapatılmış ağızla bastır ılan bir çığ ıktı duydu ğ u. Sözsüz ama anlamlı bir öfke. Subhash kanepesinde yatarak, onun acı çekiş ini, belki de Udayan'ın ölümünü yeniden yaş ayış ını dinledi. Yaş adığı dehş etin geçmesini bekledi.

Subhash bir gün Narasimhan'a rastladı ve Narasimhan sorduğu için ona haberi verdi. Çalışmalarının bitmek üzere olduğunu, baharın ilerleyen günlerinde eleme sınavına gireceğini söyledi. Erkek kardeşinin Hindistan'da öldüğünü, artık evli olduğunu ve karısının bebek beklediğini söyledi. Aradaki bağlantıdan, kardeşinin karısıyla evlendiğinden söz etmedi.

Rahatsızlığı mı vardı kardeşinin?

Hayır, öldürüldü.

Nasıl?

Paramiliterler vurdu. Naksalit'ti kendisi.

Çok üzüldüm. Katlanması zor bir acı. Ama yakında baba olacaksınız.

Evet.

Bak ne diyeceğim, çok zaman oldu. Bir akşam karnıla bize yemeğe gelsenize?

Yol tarifini bir zarfın arkasına yazmıştı. Subhash bildiği yollarda biraz kayboldu. Doğru düzgün açık bir alanı olmayan, görüş alanında başka binalar barındırmayan ev, ağaçlıkların içinde, gölgelikli top-rak bir yolun ilerisindeydi.

Gauri'yle ikisi Narasimhan ile Kate'in üniversiteden davet ettiği sayılı çiftlerden biriydi. Diğerlerinden birkaçının çocukları vardı. Çocuklar Narasimhan'ın oğullarıyla oynamaya gittiler, evin iki yanını çevreleyen platformda koşturup durdular. Subhash ile Gauri çoğunluğu mühendislik, matematik bölümlerinde okuyan öğrenciler ve eşlerinden oluşan diğer çiftlerle tanıştı. Kadınlardan birkaçı kendi pişirdikleri yemekleri getirmişlerdi; *dallar* ve sebzeler, *samo-salar*... Kate'in ikram ettiği lazanya ve salataya eşlik eden lezzetli atıştırmalıklar.

Ayakta duran, oturan, ellerinde tabaklarıyla sohbet eden misafirler ahşap panelli geniş bir salonu doldurdular. Raflar kitaplarla doluydu, tavandan makrameler içinde bitkiler sarkıyordu, bir döner tablanın yanına plaklar yığılmıştı. Pencereelerde perde

yoktu, sadece dışarıdaki ağaçların manzarası görölüyordu. Duvarlarda Kate'in elinden çıkma cüretkâr renkler içeren soyut tablolar asılıydı.

Subhash, Gauri'nin diğer kadınlarla kaynaştığını görünce memnun oldu. Üstünde hoş bir sarisi vardı. Bebek artık onu zorlamaya başlamıştı. Kadınlardan bazılarının ellerini Gauri'nin karnına koyduklarını gördü. Hep birlikte çocuklar, yemek tarifleri, ertesi yıl kampüste Diwali organize etme gibi konular hakkında konuştuklarını duydu. Gauri ile gelmiş olmaktan ve onunla döneceğini bilmekten dolayı memnundu. Tek kişi gibi karşılanmalarından ve öyle algılanmalarından.

Gauri'nin karısı olmasını ya da yakında onun çocuğunun babası olacağını kimse sorgulamadı. Grup onlara sağlık sıhhat diledi. Sonunda Narasimhan'ın oğullarının eskiden kullandığı, Kate'in bir kenara kaldırdığı çeşitli eşyalar verilerek gönderildiler; portatif bir çocuk parkı, havlular ve battaniyeler, oyuncak bebekler içinmiş gibi görünen şapkalar ve pijamalar.

Arabayla dönerken Gauri yine sessizdi. Gidiş yolunda kitap okumuştı ama şimdi hava karardığından dikkatini dağıtabileceği bir şey yoktu.

Kadınlar epey samimi görünüyorlardı. Kimmiş onlar?

İsimlerini hatırlamıyorum, dedi Gauri.

Başkalarının yanında takınmayı başardığı coşkulu halini bir kenara bırakmıştı. Yorgun, hatta belki gergin bir görünümü vardı. Subhash onun aslında eğlenmemiş, eğleniyormuş gibi görünmüş olabileceğinden şüphelendi. Yine de ısrarı sürdürdü.

Bir ara içlerinden birkaçını bize çağırırsak mı?

Sen bilirsin.

Bebek geldikten sonra bize yardımları olabilir.

Nasihatlerine ihtiyacım yok benim.

Eşlik etmeleri açısından demiştim.

Onlarla vakit geçirmek istemiyorum.

Neden Gauri?

Ortak hiçbir yanımız yok da ondan.

. . .

Subhash birkaç gün sonra eve geldiğinde Gauri'yi, normalde o saatlerde yaptığı gibi salonda oturmuş, kanepede kitap okurken, notlar alırken ya da çayını içerken bulamadı.

Yatak odasının kapısını tıklattı, cevap alamayınca kapıyı araladı. Oda karanlıktı ama Gauri yatakta değildi. Yürüyüşe çıkmış olabileceğini düşünerek seslendi. Gerçi akşam yemeği vakti yaklaşmıştı, hava kararıyordu ve Subhash birkaç saat önce kontrol için aradığından dışarı çıkacağından söz etmemişti.

Ocağa giderek çay suyu koydu. Etrafta bir not var mıdır acaba, diye düşündü. Sonra bebeğin başına bir şey gelmiş olabileceğini düşünerek kısa bir panik yaşadı. Gidip banyoya baktı. Yatak odasına döndü ve bu defa ışığı açtı.

Tuvalet masasının üstünde, normalde mutfak çekmecesinde tuttuğu makas duruyordu, yanında da küme küme Gauri'nin saçları. Bir köşede, yerde, Gauri'nin sarileri, iç etekleri ve bluzları, sanki bir hayvan dişleri ve pençeleriyle kumaşları parçalamış gibi, çeşitli boy ve şekillerde şeritler duruyordu. Çekmeceleri açtığında boş olduğunu gördü. Gauri her şeyi parçalamıştı.

Birkaç dakika sonra kapı kilidinin sesini duydu. Gauri'nin açık bıraktığı, çenesine kadar inen saçları çehresinde muazzam bir değişim yaratmıştı. Altında pantolon, üstünde gri bir süveter vardı. Giysiler tenini örtüyor ama göğüs hatlarını, karnının gergin şişkinliğini vurguluyordu. Kalçalarının biçimini. Subhash bakışlarını ondan uzaklaştırdı. Gerçi göğüslerinin görüntüsü çoktan zihnine kazınmıştı, çıplak halde.

Neredeydin?

Öğrenci birliğinden şehre giden bir otobüse bindim. Birkaç şey satın aldım.

Saçını niye kestin?

Sıkılmıştım.

Ya giysilerin?

Onlardan da sıkılmıştım.

Gauri'nin yarattığı muazzam karmaşa için özür dilemeden yatak odasına giderek yeni giysilerini kaldırmasını ve eskileri çöp torbalarına fırlatışını izledi. İlk defa sinirlendi ona. Ama yaptığı şeyin israf olduğunu ya da kendisinin bunu rahatsız edici bulduğunu söylemeye cesaret edemedi. Bu tür yıkıcı davranışların bebek için iyi olmayacağını...

O gece kanepede uyurken ilk kez rüyasında Gauri'yi gördü. Saçı kısaydı. Üstünde sadece iç etekliği ve bluzu vardı. Subhash onunla birlikte yemek masasının altındaydı. Çıplak halde üstüne çıkmış, eskiden Holly ile seviştiği gibi sevişiyordu onunla. Vücudu seramik zemin üstünde onun vücuduyla birleşiyordu.

Aklı karışmış, hâlâ tahrik olmuş halde uyandı. Salondaki kanepede yalnızdı, Gauri ise yatak odası kapısının ardında uykuda. Evliydiler, onun karısıydı artık ama yine de kendini suçlu hissediyordu.

Henüz çok erken olduğunun, bebek doğmadan önce Gauri'ye yavaşmanın yanlış olacağının farkındaydı. Kardeşinin karısını miras almıştı, yaz geldiğinde de çocuğunu miras alacaktı. Ama ya ona duyduğu fiziksel ihtiyaç... Birlikte ama ayrı yaşadıkları evde şu rüyadan uyandığında artık o ihtiyacı da miras aldığını inkâr edemiyordu.

3.

Yaz yaklařtıķķa Gauri klimalı kütüphanede daha çok vakit geçirir oldu. İsimsiz ve faal olmasının, sadece önündeki sayfalara odaklanmasının beklendiği bir yer...

Yanında yerden tavana yükselen ve kampüse bakan uzun, dik-dörtgen bir pencere vardı. Gün ışığı birkaç haftalık bir süre içinde yeşererek gürleşmiş ağaçların tepesinden içeri akıyordu. Gauri masasından etraftaki ormanları ve tarlaları görebiliyordu. Avlu upuzun beyaz sicimlerle ayrılmıştı ve bunların içinde kalan alana diploma töreni için katlanır sandalyeler yerleştiriliyordu.

Hazıranda kimseleri yoktu. Dersler bittikten sonra öğrenciler ortadan kayboluyor, ses seda çıkmıyordu. Sadece taş kule içindeki kampüs saatinin, bir saatin daha geçtiğini hatırlatan melodik an sesleri. Kütüphane içinde ise eksik kitapların yerlerine konabilmeleri için sağda solda duraksayan, tekerlekli ahşap arabanın lastiklerinin gıcirtısı.

Kütüphanenin koca bir katı çoğu zaman tamamen Gauri'ye kalıyordu. İntizamı ve temizliğiyle ortam hastaneyi andırıyordu, hastalıktan yoksun bir hastane. Merdiven binanın ortasından yükseliyordu. Kauçuk kaplı, tırmanması kolay alçak basamaklar birbiriyle bağlantısız gibi görünerek, tepeye kadar çıkıyordu.

Gauri felsefe bölümüne yakın oturuyor, raflara gelişgüzel göz atarak Hobbes, Hannah Arendt okuyor, notlar alıyor, kitapları da-ima ait oldukları yere geri koyuyordu. Tepesindeki dev buzdolabı buzluğunu andıran floresan panellerle, lambaların kısık cızırtısıyla yatışıyordu. Belden yukarısı kütüphane bölmesinin kenarlarınca kuşatılmıştı, sandalyenin sert tahtası sırtının alt kısmına batıyordu. İçine yuva kurmuş bebek ona hem eşlik ediyor hem de hiç karışmadan kendi haline bırakıyordu.

Temmuz geldiğinde kısa bir yürüyüş yapıp dönmek için adımını birkaç dakikalığına dışarı attığında bile kan ter içinde kalıyor, terlerin omurgasından aşağı süzülüğünü hissediyordu. Hava nemden ağırlaşmıştı, gökyüzü kimi zaman yağmurla tehdit ediyor ama yağmur salıvermeyi reddediyordu. Sıcacığın saflığı diğer tüm sesleri susturuyordu sanki.

Gauri bu tür hava şartlarında yetişmişti zaten. Ama burada, henüz birkaç ay önce dışarı çıktığında nefesini görebildiği kadar havanın soğuk olduğu yerde bu bir şok etkisi yaratıyor, adeta doğal dışı bir şey gibi geliyordu insana.

Sömestr sona erdiği için kampüs binalarından bazıları, belli bazı yatakhaneler ve idari binalar kapalıydı. Gauri'nin kütüphaneden eve dönerken kampüsü boylu boyunca geçip hiç kimseye rastlamadığı çok oluyordu. Grev ya da sokağa çıkma yasağı varmış gibi. Ağaçlarda yaşayan ağustosböceklerinin mekanik ciyaklamalarını duyuyordu. Giderek yükselen sesleri kesintili bir siren gibiydi. Normalde olaysız yaşanan şu yerdeki tek stres unsuru gibi.

Kasılmalar kütüphanede, Dr. Flynn'in tahmininden üç gün önce başladı. Bacaklarının arasında bir basınç, bebeğin aniden normalin on katı ağırlaşan kafası kurşundan bir top gibi. Sonra Subhash'ı bekledi, az sonra geleceğini bilerek.

Kramplar yüzünden banyodaki havlu askısına tutunarak iki büküm oldu. Öyle ki askı duvardan gevşeyecek gibiydi. Subhash geldiğinde kolunu Gauri'ye doladı ve arabaya varana kadar ona yaslanmasını sağladı.

Yerinden sökecekmişçesine torpidoyu kavramak; hastane yolculuğuna katlanmasının tek yolu buydu. Vücudu kendini bu pozisyonda tutmadığı takdirde ortadan ikiye ayrılacakmış gibiydi.

Gök şimdi ılık bir yaz yağmurunu salıvermişti. Yağmur sağa sola gidip gelen sileceklere rağmen camdan birkaç adım ötesini göremeyen Subhash'ı yavaşlamaya zorluyordu. Gauri arabanın kontrolünden çıkıp trafiğin kesintisiz aktığı ters şeride kaydığını hayal etti.

Havaalanına gidişte bastırان sisi, Kalküta'dan ayrıldığı geceyi hatırladı. O gece sisin içinden geçmek, dışına çıkabilmek için çaresizce çırpınmıştı. Şimdi tüm ağrısına, durumun tüm aciliyetine karşın, bir yanıla arabanın durmasını istiyordu. Bir yanıla hamileliğin öylece devam etmesini, acının dinmesini ama bebeğin doğmasını istiyordu. Gelişini azıcık da olsa ertelemesini.

Ne var ki Subhash öne doğru eğilerek ve tekerleriyle havaya bolca su fıskırtarak arabayı sürmeye devam etti. Ta ki yokuş tepesine kurulu kiremitten küçük hastane görüş alanına girene dek.

Gauri'nin hiç şüphe etmediği gibi bebek, kızdı. Umudunun gerçekleşmesine, küçük bir Udayan'ın ona geri gelmediğine memnun olmuştu. Ayrıca çocuğa Subhash'ın düşündüğü bir ismi vermek, ona bu hakkı teslim etmek de bir açıdan daha iyiydi.

Bedeni şiddetle sarsılarak ıknırken, dişlerini sıkmış ama bağır-mamıştı. Akşam saat sekizdi, hava hâlâ aydınlıktı, yağmur dinmişti. Göbek bağı kesildi ve çocuk aniden Gauri'nin bir parçası olmaktan çıktı. Başkaları onu sarmalıyor, temizliyor, tartıyor, ısıtıyordu. Az sonra, Subhash bekleme odasından çağrıldı, Bela kollarına verildi.

Gauri, Rhode Island kumsalındaki martıları hayal etti; acı acı feryat eden, birbirlerine saldıran, kanlar tüyler içinde, kopmuş kanatları kumlar üstünde martılar. Udayan'ın ölümünün sonrası olduğu için, bir kez daha keskin bir zaman farkındalığı yaşadı. Uzaklarda beliren, giderek hız kazanan bir gelecek. Bebeğin şimdiden geride kalmaya başlayan ve kendisinininkinin önüne geçen, o kısıtlı yaşam süresi. Buydu ebeveynliğin mantığı.

Eve getirdikten sonra ilgilenmeye başladılar bebekle; Subhash kendi yöntemiyle, Gauri de kendi. İlk başta bir yanıla Bela'yı Subhash'la paylaşmaya, onu bunca zamandır sadece kendisine ait olmuş bir deneyime dahil etmeye karşı koydu. Gauri'nin kocası olmak onun için bir şeydi, Bela'nın babası olmak başka bir şey. İsmi-nin çocuğun doğum sertifikasında yer alması... Kimsenin sorgula-madığı bir sahtelik.

Tek yaptığı Gauri'nin vücudundan gelen sütü aramak olan Bela, Gauri'nin göğsüne gömülmüş duruyordu. Hiçbir şey yoktu çocuğun zihninde. Kalbi yalnızca kan pompalamaya yarayan bir araçtı.

Az şey talep ediyordu ama yine de her şeyi talep ediyordu. Ona ilişkin farkındalık, diğer her şeyi tüketip bitiriyordu. Gauri'nin vücudundaki her parçacığı, her sinir hücrelerini özümseyordu. Fakat haklıydı hastanedeki hemşire, her şeyi tek başına yapamazdı Gauri. Ve o dinlensin, duş alsın ya da soğumadan bir bardak çay içebilsin diye Subhash işi her devrildiğinde, Gauri mecbur kalmasın diye ağlarken Bela'yı her kucağına aldığı anda, Gauri kısa süreliğine de olsa kenara çekilme fırsatının verilmesinden duyduğu rahatlamayı inkâr edemiyordu.

İki yanına yerleştirilmiş iki yastığın arasında uyuyordu Bela. Uyandığında boynunu ağır ağır kıvrıyordu ve buğulu gözleri, bir şeylerin eksik olduğunu biliyormuşçasına, dikkatle odanın kıyısını köşesini tarıyordu.

Uyurken bir hayvan ya da makine gibi tüm vücuduyla nefes alıp veriyordu. Bu Gauri'yi hem büyülüyor hem de düşündürüyordu; her bir nefese eşlik eden o muazzam çaba. Yaşadığı sürece birbiri ardına gelen ve dünyadaki herkesin paylaştığı havadan çekilen her bir nefes.

Hamileyken kendini yeterli hissetmişti ama en küçük bir gafletin Bela'nın mahvolmasına yol açabileceğini şimdi görüyordu. Bebeği otoparka giden ve dönüp bakmadan canlı adımlarla yürüyen insanların akıp gittiği o lobiden geçirip hastaneden çıkarırken, Amerika'nın da herhangi bir yer kadar tehlikeli olduğunu, Subhash'tan başka Bela'yı zarardan koruyacak kimsenin olmadığını fark ederek dehşete kapılmıştı.

Senaryolar hayal etmeye başladı, davetsizce aklına gelen ama ısrarcı senaryolar. Bela'nın kafasının aniden geriye doğru itildiğine, boynunun kırıldığına dair grotesk görüntüler. Bela göğsünde uykuya daldığında onu memesinden ayırmayı unutarak uyuyakaldığını, Bela'nın nefessiz kaldığını... Geceleri yatak odasında onunla yalnız

kaldığında, Bela'nın yere düşeceğinden ya da kendisinin onun üstüne yuvarlanıp ezeceğinden endişe etmeye başladı.

Onu kampüste gezintiyeye götürdükleri gün, kucağında Bela'yla öğrenci birliğinin terasında durup Subhash'ın Coca-Cola almasını bekledi. İlk başta terasın kenarında durdu ama sonra kaslarının kontrolünü kaybetmekten, kızını düşürmekten korkarak geri çekildi. Esintiden eser olmayan, bunaltıcı yaz sonu gününde kıpırdamadan dururken bile ani bir rüzgârın Bela'yı kollarından koparacağından korkmuştu.

O günün akşam saatlerinde evdeyken, yapmaması gerektiğini bildiği halde neler olacağını görmek için kendi omuzlarını serbest bırakarak, Bela'nın boynunu kavrayan elini azıcık gevşetti. Fakat Bela'nın hayatta kalma içgüdüğü reflekslerine bağlıydı. Anında itiraz ederek derin uykusundan uyandı.

Kafasındaki bu görüntüleri en aza indirgemesinin, aklını bu tahriklerden temizlemesinin tek yolu vardı. Bela'yı daha az kucağında tutmak, Subhash'tan yardım istemek.

Tüm annelerin yardıma ihtiyaç duyduğunu anımsattı kendine. Bela'nın kendisiyle Udayan'ın çocuğu olduğunu ve ustalıkla üstlendiği rol konusundaki tüm yardımlarına rağmen Subhash'ın nihayetinde sadece bir rolü yerine getirdiğini anımsattı kendine. Anne-siyim ben bu çocuğun, dedi kendisine. Subhash kadar çabalamak zorunda değilim.

Bela gecenin bir yarısı ağlayarak uyandığında Subhash artık kapıyı çalmadan giriyordu içeri. Bebeği alıp evin içinde gezdiriyordu. Bunca küçüklüğüne hazırlıksızdı bebeğin. Tek ağırlığı etrafına dolanmış battaniyelerden geliyordu sanki, başka bir şeyden değil.

Bebek şimdiden onu tanıyormuş gibiydi. Onu kabul ediyormuş ve bir amca, bir sahtekâr olduğu gerçeğini görmezden gelmesine izin veriyormuş gibiydi. Subhash'ın tek bacağını büküp ayak bileğini diğer dizine dayayarak yaptığı düz beşikte yatarken, onun sesine tepki

veriyordu. Bükülmüş bacaklardan oluşan o yuvanın içinde, Subhash'ın bacağına yaslanarak memnuniyetle uzanıyor, bakışlarıyla onu aranıyordu. Onu tutarken bir amacı olduğunu hissediyordu Subhash, bebeğin yeni başlayan yaşamı için hayati önem taşıyan bir amacı.

Bir gece televizyonu kapatıp Bela'yla birlikte yatak odasına girdi. Gauri sırtını dönmüş, uyuyordu. Gidip yatağın diğer kenarına tünedi, sonra Bela'nın nemli kara kafasını kendi göğsüne yaslayıp onu sakinleştirerek arkasına yaslandı. Bela rahat uzanabilsin diye de bacaklarını yatağa uzattı.

Gözleri karanlıkta açık, örtünün altına girmeden öylece durdu. Kucağında Bela olmasına rağmen, şu anda aklı artık hamileliği bitmiş olan Gauri'deydi. Merak, ona yönelik arzusu daha da artmıştı. Çünkü şimdi onun, başını yan çevirmiş, güven içinde ve sükûnetle üstünde uzanan bu bebeği nasıl dünyaya getirdiğine hayret ediyordu.

Gözlerini açtığı anda Bela göğsünde değil, yanındaydı, Gauri'nin kollarında besleniyordu. Oda karanlıktı, jaluziler kapalı. Kuşlar ötüyordu. Subhash'ın hâlâ giyinik vücudu ılıktı.

Saat kaç?

Sabah.

Uyuyakalmıştı. Geceyi aynı yatakta geçirmişlerdi. Bela aralarında, aynı örtünün üstünde onunla yan yana yatmıştı.

Ne olduğunu anlayınca doğrulup özür diledi.

Gauri başını iki yana salladı. Başını eğmiş Bela'ya bakıyordu ama sonra yüzünü Subhash'a çevirdi. Elini uzattı, ona dokunmak için değil, ama onun dokunması için.

Kal.

Odada yanında olmasının kendisine güven verdiğini söyledi. Artık hazır olduğunu, yeterince zaman geçtiğini.

Gauri'nin değişen görünümü işi kolaylaştırdı. Kısa saç, bebeğin doğumundan sonra yeniden incelmeye başlayan yüzü, artık sürekli giydiği pantolonlar ve bluzlar. Ayrıca Bela'nın doğumunun yarattığı

etkilerle, gözlerinin altındaki gölgelerle, tenindeki süt kokusuyla vücudu Udayan tarafından hamile bırakıldığı gerçeğinden çok, artık paylaştıkları bebeğin izlerini taşıyordu.

Gauri ilk başta bariz bir arzu değil, yalnızca gönüllülük sergiledi. Yine de bu kayıtsızlık ve niyetlilik karışımı Subhash'ı heyecanlandırdı. Bela'ya oyun parkını kurdular ve bebek içinde uyurken yatak onlara kaldı.

Gauri yüzüstü ya da yan uzandı. Sırtı Subhash'a dönük, kafası aksi yöne çevrili, gözleri kapalı. Subhash kadının geceliğini beline kadar sıyırdı. Belin incelmeye başlamış şeklini gördü. Sırtı ikiye ayrılan uzun düz vadiyi gördü.

Onun içinde, onunla çevriliyken, Gauri'nin onu asla kabul etmeyeceğinden, asla tamamen ona ait olmayacağından endişelendi; saçının kokusunu içine çekerken, göğsünü avucuna alırken bile.

Cildi pürüzsüzdü, ten rengi dalgasız. Ne güneş izleri ne bir leke ne de Holly'nin vücudunun her yerinde olan binbir çeşit çil. Ne baldırlarında jilet kesigi ne de bacaklarında görmeyi beklediği dikenli doku. Vücudun açıkta bırakılmaması gereken korunmasız bir bölgesi gibi yumuşaklığıyla adeta rahatsız ediciydi.

Buna rağmen Subhash'ın ağırlığından morarmadı, dişlerinin ya da ellerinin basıncından kızarıp şişmedi. Bacaklarının arasındaki tuzlu koku, orayı yokladığında geçici olarak parmaklarına bulaşan koku, ertesi sabah baktığında kaybolmuştu.

Gauri onunla konuşmadı ama ilk birkaç defadan sonra Subhash'ın elini alıp istediği yere koymaya başladı. Ona dönmeye, yatakta dizleri üstünde durmaya, onunla yüz yüze gelmeye başladı. Nefesinin hızlandığı ve duyulur hale geldiği, cildinin ısıldadığı, vücudunun gerginleştiği ana erişti.

Subhash için Gauri'nin hiçbir yerinin ona direnmediğini hissettiği tek andı bu. Subhash onun vücudu dışında işi bitirirken, kadının karnına damlayanları silerken Gauri onu izliyordu. Ya da arzusunun kanıtını kadının avucuna doğrulturken. Subhash üstüne yığıldığı zaman, verecek başka bir şeyi kalmadığı zaman, Gauri onun ağırlığını taşıyordu.

4.

Bela dört yaşındaydı, hafızası geliyordu. *Dün* kelimesi sözcük hazinesine katıldı, anlamı esnek olsa da, artık geçerliliğini yitirmiş her şeyle eşanlamlı olsa da. Tek bir kelimenin içine sığan “geçmiş”, belli bir düzene uymaksızın çöküveriyordu.

Kelimenin İngilizcesini kullanıyordu Bela. Geçmiş İngilizcede tek yönlüydü. Bengalcide “dün” anlamına gelen *kal* kelimesi aynı zamanda yarını ifade ediyordu. Bengalcide geçmişte olan şeyi gelecekte olacaktan ayırmak için ya bir sıfat gerekiyordu ya da fiilin zamanına bakmak gerekiyordu.

Zaman Bela için ters yönde akıyordu. *Dünden sonraki gün*, di-yordu bazen.

Biraz farklı telaffuz edildiğinde Bela’nın bir çiçek ismi olan ken-di adı, belli bir zaman aralığını, günün belli bir bölümünü ifade ediyordu. *Shakal bela* “sabah” anlamına geliyordu, *bikel bela* “öğleden sonra”. *Ratrir bela* ise “gece”ydi.

Bela’nın “dün”ü aklında tutabildiği her şey için bir depo niteli-ğindeydi. Önceye ait herhangi bir deneyim ya da izlenim için. Bel-leği kısa süreliydi, içeriği sınırlı. Kronolojiden yoksun, gelişigüzel sıralıydı.

Öyle ki bir gün Bela’nın kalın saçlarındaki inatçı bir düğümü tarayarak açmaya çalışan Gauri’ye:

Kısa saç istiyorum, dünkü gibi, demişti.

Bela’nın saçları aylar önce kısaydı. Gauri ilk başta bunu söyledi ona. Saçın yeniden uzamasının bir günden fazla sürdüğünü açıkladı. Bela’ya saçının bir değil, belki yüz “dün” önce kısa olduğunu söyledi.

Ama Bela için üç ay önce ile evvelki gün aynı şeydi.

Fikrine karşı çıktığı için Gauri’ye sinirleniyordu. Hüsran çeh-resinde kara bir bulut gibi geziniyordu. Gauri’ye ya da Udayan’a

dair belirgin bir iz yoktu o çehrede. Nasıl oluyordu da alnı hafif tümsekli, gözlerinin iç kenarı aşağı meyilliydi? Gözlerin konumu da özgündü. Gauri kendi karamela teni ile Bela'nın daha açık cildinin, çocuğun Gauri'nin kayınvalidesinden aldığı kremimsi açık tenin farkındaydı.

Öteki montum nerede? dedi Bela başka bir gün, Gauri ona yenisini uzatırken. Okula gitmek üzereydiler.

Hangisi?

Dün giydiğim sarı olan.

Önceki bahar gerçekten de şapkasının kenarları kürklü, sarı bir montu vardı. Şimdi iyice küçüldüğünden kampüste kullanılmış giysi alan bir kiliseye verilmişti.

O geçen yılki montundu. Üç yaşındayken üstüne oluyordu.

Dün üç yaşındaydım.

Gauri, Bela'nın koridorda sağa sola koşmayı bırakmasını bekliyordu. Kollarını monta sokabilmesi, yola çıkabilmeleri için Bela'nın kıpırdamadan durmasını bekliyordu. Bela direnince onu omuzlarından yakaladı.

Canım acıdı. Canımı acıttın.

Acelemiz var Bela.

Mont üstündeydi artık, önü açık. Bela fermuarı çekmek istedi. Bu yoldaki boş girişimleri iyice gecikmelerine yol açıyordu. Bir dakika sonra, daha fazla dayanamayarak Bela'nın parmaklarını çekiştirip uzaklaştırdı.

Baba kendim yapmama izin veriyor.

Baban burada değil.

Fermuarı, belki normalde olması gerektiğinden fazla, kızın boğazına kadar çekti ve derisini sıkıştırdı. Sonra da sabırsızlık ettiği için kendine kızdı. Az önce sarf ettiği cümlelerin anlamını kızının ne zaman öğreneceğini merak etti.

Bela'yı bıraktıktan sonra öğrenci birliğinde kendine kahve aldı. Her yaz ve yine her kış, her dönemin başında yüzlerce öğrenci uzun

kuyruklara girerek derslere kayıt oluyordu. Gauri zaman zaman yere bırakılmış kataloglardan birini alıyordu. Felsefe bölümünde verilen derslere bakıyor, ilgisini çekenleri işaretliyordu. Rhode Island'a geldikten sonra antik felsefe dersine gizlice girişini hatırlıyordu.

O dönem Bela'nın okulda olduğu saatlerde hiç ders yoktu. Gauri onun yerine yürüyerek kütüphaneye gidiyor, oturup kitap okuyordu. Dikkat toplama çabası, bir iki saatliğine de olsa başka mecburiyetleri ortadan kaldırıyordu. O saatlerin geçişine ilişkin bir farkındalık yaşamıyordu.

Zamanı görmüştü Gauri, şimdi onu anlamaya çalışıyordu. Soruları, gözlemleriyle defterler dolduruyordu. Zaman fiziksel dünyada bağımsız olarak mı duruyordu, zihnin kavrayışında mı? Sadece insanlar tarafından mı algılanıyordu? Bazı anların saatler gibi büyümesine, bazı yılların birkaç gün gibi büzüşmesine neden olan neydi? Çifti öldüğünde ya da avını öldürdüğünde hayvanlarda da zamanın geçtiğine dair bir algı var oluyor muydu?

Hindu felsefesinde üç zamanın –geçmiş, şimdi, gelecek– Tanrı'da eşzamanlı var olduğu söylenirdi. Tanrı zamansızdı ama zaman, ölüm tanrısı olarak kişiselleştirilmişti.

Descartes Üçüncü Meditasyon'da Tanrı'nın bedeni, birbirini izleyen her an yeniden yarattığını söylüyordu. Dolayısıyla zaman, yaşamın sürekliliğini sağlamanın bir biçimiydi.

Yeryüzünde zamanı, Ay ve Güneş imliyordu, günü geceden ayıran, saatlerin ve takvimlerin doğmasına yol açan döngüler imliyordu. Şimdiki zaman göz kırıp duran, parlayıp sönen bir benek, ne canlı ne de ölü bir şeydi. Ömrü ne kadardı? Bir saniye mi? Daha mı az? Daima bir akış içindeydi. Onu düşünmek için geçen süre içinde, kendisi zaten kayıp gidiyordu.

Gauri'nin Kalküta'dan getirdiği kitaplardan birinde, Udayan'ın elyazısıyla alınmış, klasik fizik kuralları üstüne notlar vardı. Newton'un zamanın mutlak bir varlık olduğu, eş oranlı biçimde kendiliğinden aktığına dair kuramı... Einstein'ın zaman ve uzayın iç içe geçtiği yönündeki kuramsal katkısı...

Udayan konuyu parçacıklar, hızlar açısından tanımlamıştı. Anlık olaylar arasındaki bir ilişkiler sistemi. Zamanın geri çevrilmesinin değişmezliği denen bir şey. Buna göre parçacıkların hareketleri eksiksiz tanımlandığında, ileri ile geri arasında temel bir ayrım yoktu.

Gelecek Gauri'ye musallat oluyor ama bir yandan da onu hayatta tutuyordu. Onun hem yaşam sürdürme kaynağı hem de avlayanı olarak kalıyordu. Her yıl bomboş bir günceyle başlıyordu. Matbada basılmış ve ciltlenmiş bir çeşit saat gibi. Gauri hiçbir zaman izlenimlerini yazmıyordu. Onun yerine günceleri kabataslak kompozisyonlar yazmak veya çıkarımlar yapmak için kullanıyordu. Çocukluğunda bile günceden henüz çevirmediği, henüz yaşanmamış olayları içeren her sayfa, içini kaygıyla doldururdu. Tıpkı karanlıkta merdiven çıkmak gibi. Bir aralık ayının daha geleceğine dair elde ne kanıt vardı ki?

Çoğu insan kendi tercih edeceği biçimde gelişeceğini farz ederek güvenirdi geleceğe. Onu körlemesine planlar, gerçekten tamamen kopuk şeyler öngörürdü. İradenin işleyişi böyleydi. Hayata amaç ve yön veren şey buydu. Orada olan değil, olmayan şey.

Yunanlarda belirgin bir gelecek anlayışı yoktu. Onlar için gelecek belirlenemez nitelikteydi. Aristoteles'in öğretisinde insan asla yarın bir deniz muharebesi olup olmayacağını kesin olarak söyleyemezdi.

Bilmezlik ve umut içinde gönüllü bir beklenti hali... İşte böyle yaşıyordu çoğu insan. Gauri'nin kayınvalide ve kayınpederi Subhash ile Udayan'ın, onlar için inşa ettikleri evde büyüüp yaşlanacağını ummuşlardı. Subhash'ın Tollygunge'a dönüp başkasıyla evlenmesini istemişlerdi. Udayan toplumun değişmesini umarak, kendi hayatını gelecek uğruna feda etmişti. Gauri Udayan'la iki yıldan az değil, daima evli kalmayı ummuştu. Rhode Island'da Subhash kendisinin, Gauri'nin ve Bela'nın bir aile olarak yaşamlarına devam etmelerini bekliyordu. Gauri'nin Bela'ya annelik etmesini, kendisinin de karısı olarak kalmasını.

Gauri zaman zaman Bela'nın tarih anlayışında bir huzur yakalıyordu. Bela'ya göre öldürülüşünün üstünden neredeyse beş yıl

geçtiği halde Udayan bir önceki gün hâlâ yaşıyor olabilirdi ve Gauri hâlâ onunla evli olabilirdi. Neredeyse beş yıldır Subhash'la evliydi.

Polisin Udayan için geldiği akşam terastan gördükleri, şimdi bir delik oluşturunuyordu Gauri'nin görüş alanında. "Uzay", yani Rhode Island ile Tollygunge arasındaki büyük mesafe, "zaman"dan daha iyi bir kalkan olmuştu onun için. Sanki görebilmek için bakışlarının koca bir okyanusu ve kıtaları taraması gerekiyordu. Uzay, o akşamki anların geriye doğru çekilmesini, görünmez olmaktan çok, giderek daha az görünür olmasını sağlıyordu. Ama Gauri onların orada olduğunu biliyordu. Hafızada saklanan, kasten hatırlanandan farklıdır, demişti Augustine.

Öte yandan Bela'nın doğumu kendi "dün"ünde kalmıştı Gauri için. O yaz akşamı sanki az önce gerçekleşmiş hissi uyandıran canlı bir tabloya dönüşmüştü. Hastaneye giderken yağın yağmuru, yanı başında duran hemşirenin yüzünü, pencereden görünen yat limanını manzarasını anımsıyordu. Hastane önlüğünün tenindeki hissi, elinin üstüne batırılan bir iğne. Bela'yı kollarına alıp ona ilk kez baktığı daha dün gibiydi sanki. Hamilelik göbeğinin aniden kayboluşunu anımsıyordu. Bunca zamandır içinde duran böylesine belirgin görünümlü bir şeyin ortaya çıkışı karşısında duyduğu hayreti anımsıyordu.

Öğlen Bela'yı almak için yeniden anaokuluna döndü. Daima kendisinin olan, asla Subhash'ın olmayan bir görev. Onun elli mil kadar ötede, New Bedford'da doktora sonrası eğitimi vardı. Evden belli bir saatte çıkması ve dönmesi gerektiği, aradaki saatlerde Bela'dan Gauri'nin sorumlu olduğu konusunda aralarında sessiz bir anlaşma vardı.

Yuvada Bela'yı oyuncak evin içinde, Gauri'nin gözüne hep küçücük dikey bir tabut gibi görünen kapalı yerde buldu. Montunu giymiş, sınıf arkadaşlarıyla sıraya girmiş, bekliyordu. Bela, eciş bücüş resimler, dışardan toplayıp kâğıtlara yapıştırdıkları yapraklar için övgü bekleyen diğer bazı çocuklar gibi kendini Gauri'nin kollarına atmıyordu. Ölçülü adımlarla gelerek Gauri'ye öğle yemeğinde

ne pişireceğini, kimi zaman da Subhash'ın neden gelmediğini soruyordu. Okuldaki faaliyetlerini, sınıf arkadaşlarının anne babalarını görür görmez ağızlarından taşan ayrıntıları o kendine saklıyordu.

Birlikte eve döndüler. Lobide Gauri, Subhash ile paylaştıkları Mitra etiketli posta kutusunu açtı.

Kalküta'da isimler incecik bir fırçanın titiz darbeleriyle ahşap kutuların üstüne yazılırdı. Ama burada isimler telaşla karalanıyordu ve eski püskü metal kapakların bazılarının üstü boştu. Kutudan faturaları ve Subhash'ın abone olduğu bir bilim dergisini aldı. Bir de market kuponlarını.

Kendi adına gönderilmiş bir şey nadiren olurdu. Arada sırada Manash'tan bir mektup gelirdi sadece. Hatırlattıkları yüzünden onları okumaya direniyordu Gauri; Manash ile Udayan'ın büyükanne ve büyükbabalarının evinde birlikte çalışmaları, Udayan ile Gauri, ve bunun sonucu olarak birbirlerini tanımaları... Gauri'nin parmak uçları arasında ezdiği ve geride elle tutulur hiçbir şeyi kalmamış bir zaman; deri üstündeki koruyucu bir kalıntıdan başka.

Manash'tan ve kütüphaneye gelen uluslararası gazetelerden bazı haberler alıyordu. İlk başlarda neler olduğunu zihninde canlandırmaya çalıştı. Ama parçalar kopuk kopuktu. Çok fazla insanın kanı... Lekenin ta kendisini eritip dağıtan...

Kanu Sanyal hayatta ama hapisteydi. Çaru Mazumdar gizlendiği yerde yakalanmış, Lal Bazar'da hapishaneye konmuştu. Bela'nın doğduğu yaz Kalküta'da polis gözetimi altında ölmüştü.

Udayan'ın yoldaşlarından pek çoğu hâlâ hapislerde işkence görüyordu. Siddartha Shankar Ray, Kalküta'nın şimdiki siyasi lideri Kongre tarafından destekleniyordu. Kendisi, ölenlerle ilgili soruşturma yürütmeyi reddediyordu.

Geçen süre içinde harekete ilişkin haberler, Batı'nın bazı önde gelen entelektüellerinin dikkatini çekmişti. Simone de Beauvoir ile Noam Chomsky, Nehru'nun kızına bir mektup göndererek, hapistekilerin serbest bırakılmasını talep etmişlerdi. Ancak yolsuzluğa, başarısız hükümet politikalarına karşı giderek artan protestolar

yüzünden Indira Gandhi olağanüstü hal ilan etmişti. Yaşananların anlatılmaması için basına sansür uygulanmıştı.

Gauri bir yanıla şimdi bile Udayan'dan haber bekliyordu. Bela'nın varlığından ve yaşasa sahip olabilecekleri aileden haberdar olduğuna dair bir haber. En azından, onun farkında olarak ya da olmadan, yaşamlarının devam etmiş olduğunu bildiğine dair bir haber.

5.

Narrow Nehri'nin ötrofikasyon analizi üstüne yazdığı tezi bitireli ve savunalı iki yıl olmuştu. Bin dokuz yüz yetmiş altı, Amerika'nın iki yüzüncü yıl dönümü. Buraya gelişinin yedinci yılı.

Yaklaşık beş yıldır Kalküta'ya gitmemiştir. Anne babası şimdi Bela'yla tanışmak istediklerini yazsalar da Subhash onlara çocuğun uzun yolculuğu kaldıramayacak kadar küçük olduğunu ve iş yükünün ağır olduğunu söylüyordu. Ara sıra fotoğraflar gönderiyordu ve babası emekliye ayrıldığı için onlara hâlâ para gönderiyordu. Artık yumuşadıklarını hissediyordu ama onlarla tekrar yüzleşmeye hazır değildi. Bu konuda Gauri ile ittifak içindeydiler.

Ama onun motivasyonu farklıydı. Bela'nın babası olmadığını yeryüzünde bilen tek bir insanın yanında olmak istemiyordu. Ona yerini hatırlatırlar, amca muamelesi yaparlardı ve bir amcadan ötesi olduğunu asla kabul etmezlerdi.

New Bedford'daki doktora sonrası çalışmasını bitirmek üzereydi. Çevresel bir envanter çalışmasına katılmak üzere davet almıştı. Akşamları fazladan biraz para kazanabilmek için Providence'taki bir bölge üniversitesinde kimya dersi veriyordu.

İşine daha yakın olabilmek için Güney Massachusetts'e taşınmayı düşünmüştü ama araştırma bursu yakında sona eriyordu, hem de Rhode Island'da şimdiden daha büyük bir daire bulmuştu; yine kampüse yürüme mesafesinde bir daire. Narragansett'teki bir laboratuvarda işe girme ihtimali vardı. Bela artık üniversitenin anaokuluna gittiğinden ve buradaki hayat ona artık alışıldık geldiğinden kalmak daha kolay görünüyordu.

Geri dönüş yolu yaklaşık bir saat sürüyordu. Arabayla Fall River'daki değirmenlerin ve fabrikaların, Tiverton'un yanından geçiyor, körfez üstündeki bir dizi köprüyü aşıyordu. Anakaraya geçiş yaptıktan sonra bir on dakika kadar daha giderek, yaşadıkları yere,

dernek binalarının arkasında kalan yeşillikli sakin yere geliyordu. Her akşam Bela'yı gördüğünde onu azıcık daha değişmiş buluyordu. Kemikleri ve dişleri daha bir sertleşiyor, boğuk sesi Subhash'ın uzakta olduğu saatlerde daha bir güçleniyordu.

İsmi yazmaya, ekmeğine yağ sürmeye başlamıştı. Göbeği hâlâ yuvarlak olsa da bacakları uzuyordu. Sırtı ince tüylerle yumuşacıktı, zarif bir çizgi, omurga hattı boyunca devam ediyordu. Tam ortada parmak uçlarındaki ya da ağaç gövdelerindeki helezonlar gibi kusursuz bir sarmal vardı. Yatmadan önce Bela'yı köpüklü küvette yıkarken o hattı her takip ettiğinde, tüylerin dizilimi değişiyor, şekil dağılıyordu.

Bela ayakkabı bağlarını bağlamayı öğrenmiş olsa da sağ ayağıyla sol ayağını ayırt edemiyordu. Çocuksu diğer davranışları da devam ediyordu; bir şey istediğinde öne doğru uzanarak avucunu açıp kapatışı. Uzanamadığı bir yerde duran bir bardak suyu isterken, örneğin.

Gök gürültüsünden korkuyordu ve gök gürelemediği zamanlarda bile gece uyandığında bazen Subhash'a sesleniyor ya da doğruca Gauri'yle paylaştıkları odaya gelerek Subhash'ın koynuna giriyordu. Sabahları uyanmadan hemen önce bacaklarını karnına çekerek kurbağa gibi yüzüstü duruyordu.

Subhash her gece Bela'nın ısrarıyla, uyuyana kadar onun yanına uzanıyordu. Aralarındaki bağın, aynı anda hem sahte hem de gerçek olan bağın, bir anımsatıcısıydı bu. Bu şekilde her gece dişlerini fırçalamasına, üstünü çıkarıp pijamasını giymesine yardım ettikten sonra ışıkları söndürüp Bela'nın yanına yatıyordu. Bela ona yüzünü dönmesi, gözlerinin içine bakması için talimat veriyordu ve böylece nefesleri birbirine karşıyordu. Bana bak Baba, diye fısıldıyordu, Subhash'ın içini eriten bir duygusallık ve masumiyetle. Bazen Subhash'ın yüzünü ellerinin arasına alıyordu.

Beni seviyor musun?

Evet, Bela.

Ben seni daha çok seviyorum.

"Ne"den daha çok?

Senin beni sevdiğinden daha çok seviyorum.

İmkânsız. Benim işim o.

Ama ben seni kimsenin kimseyi sevmediği kadar seviyorum.

Subhash böylesi güçlü duyguların, böyle muazzam bir düşkünlüğün bu kadar küçük bir çocukta nasıl var olabildiğini anlamıyordu. Kızın gözkapakları kapanana ve kıpırtısız durana kadar sabırla bekliyordu. Vücudu her zaman hafifçe seğiriyordu, birkaç saniye sonra derin bir uykuya dalacağına göstergesiydi bu.

Aynı şey her akşam yaşandığı halde, yine de şok etkisi yaratıyordu onda. Bela henüz birkaç dakika önce yataktan aşağı zıplarken, kahkahaları odayı doldururken, gözlerini yummasıyla birlikte hareketliliğe verilen o ara, ölüm kadar sarsıcı ve nihai geliyordu Subhash'a.

Bazı geceler Subhash da Bela'nın yanında kısa süreliğine uyuyakalıyordu. Kızın kollarını gömleğinin yakasından dikkatle çekiyor, üstüne battaniyesini güzelce örtüyordu. Bela'nın başı gurur ve teslimiyet karışımı bir duruşla yastıkta geriye doğru kayıyordu. Subhash sadece bir kişiyle böyle bir yakınlık yaşamıştı. Udayan. Her gece kendini Bela'dan koparıırken, kendisiyle ilgili gerçeği öğrendiği gün kızın ne diyeceğini düşünüyor ve kalbi bir anlığına duruyordu.

Cumartesileri Bela'yla süpermarkete gidiyorlardı. Ev dışında baş başa kaldıkları, Subhash'ın hafta boyu en çok iple çektiği zamandı bu. Bela artık market arabasının ön kısmına sığmadığı için, Subhash arabayı sürerken arka tarafa asılıyor, Subhash'ın elma, gevrek, reçel seçmesine yardım etmek için yerinden iniyordu.

Daha hızlı, diye diretiyordu. Koridor boşsa Subhash da bazen anlayış gösteriyor, ileri doğru hızlanarak kızın gönlünü ediyordu. Udayan bu açıdan Bela'ya kendinden bir şey vermiş, ardında kendisinin hayat dolu bir kopyasını bırakmıştı. Üstelik Subhash bayılıyordu onun bu yanına; karakterinin böylesine özgürce dışavurumuna.

Şarküteride Subhash'ın yanında dikilip, kürdan batırılmış küçük peynir küplerinden, tepsi üstünde kaşıklara konmuş patates

salatasından, pembe jambon dilimlerinden tadıyordu. Süpermarketin arka tarafında bir kafeterya vardı. Subhash orada Bela'ya soslu sandviç, meyve suyu, paylaşmak üzere bir tabak soğan halkası ziyafeti çekiyordu.

Bir gün alışverişi tamamladıktan sonra kahverengi kese kâğıtlarıyla dolu market arabasını ittirerek otoparktan geçerlerken, Subhash, Holly'yi gördü.

Bela yüzü ona dönük şekilde, arabanın arkasına asılmaya devam ediyordu. Serin bir sonbahar günüydü, gökyüzü parlaktı, okyanustan gelen rüzgârsa kuvvetli.

Subhash senelerdir ona rastlama ihtimali olan yerlerden uzak durmaya özen göstermiş, onun evine en yakın gölete gitmeyi bırakmış, ilk tanıştıkları kumsala gittiğinde kadının arabasının orada olup olmadığını hep kontrol etmişti.

Fakat şimdi onu, istisnasız her hafta geldiği yerde görüyordu. Yanında Joshua değil, bir adam vardı. Adam kolunu Holly'nin beline dolamıştı.

Adam kocasıydı. Joshua'nın odasındaki fotoğraftaki yüzün aynı. Şimdi daha yaşlı, saçları ağarmaya başlamış, alnı hafifçe açılmış.

Holly bir zamanlar ondan vazgeçmiş, ona ihanet etmiş bu adamın yanında rahat görünüyordu. Subhash'ı fark etmemişti. Subhash otoparktan geçtikleri sırada kadının kahkahasını duydu, başını arkaya doğru atışını gördü. Holly ile tanıştığında kendisi yirmili yaşlarındaydı. Holly şimdi kırkının üstünde olmalıydı. Joshua ise on dört. Annesiyle babası alışverişe gittiğinde evde tek başına kalacak kadar büyük.

Aralarındaki on yaşın Subhash için önemi olmamıştı. Ama kadının ondan bu yüzden ayrılıp ayrılmadığını merak etmişti; Subhash toy olduğu, şu an yine yanı başında olan adamın yerini alacak pozisyonda olmadığı için.

Holly ile adam birlikte süpermarkete doğru yürümeye başladılar. Holly yavaşladı, Subhash'ı gördü, tanıyarak el sallamaya başladı, yaklaşmayı sürdürdü. Sarı saçının kesimi farklıydı, yüzünü çevreleyen katlar şeklinde. Ayağında terlik, İspanyol paça pantolon, şal

yakalı kazak vardı. Daha serin bir havaya göre giyinmişti. Onun dışında hiç değişmemişti.

Neye bakıyorsun Baba?

Hiçbir şeye.

Hadi gidelim o zaman.

Subhash ilerleyemiyordu ve artık sıvışmak için geç kalmıştı.

Bela market arabasının arkasından inip Subhash'ın yanında durdu. Subhash onun bacağına yaslandığını hissetti. Bela'nın saçını düzeltti ve eliyle boynunun alt kısmındaki ılıkliği arandı. Yüzü hâlâ Subhash'ın tek eline sığacak kadar küçüktü.

Subhash, dedi, Holly. Küçük bir kızın var.

Evet.

Hiç haberim yoktu. Seni Keith'le tanıştırayım.

Ben de seni Bela'yla.

El sıkıştılar. Subhash Keith'in Holly ile kendi arasında geçenlerden haberi olup olmadığını merak etti. Holly Bela'yı dikkatle, hayranlıkla süzüyordu.

Ne zamandır evlisin?

Yaklaşık beş yıldır.

Demek nihayetinde burada kalmaya karar verdin.

Evet, öyle. Joshua iyi mi?

Boyu şurama kadar geliyor, dedi Holly, eliyle Joshua'nın boyunu göstererek.

Sonra uzanıp bir anlığına Subhash'ın koluna dokundu. Onu gördüğüne, Bela ile tanıştığına tüm içtenliğiyle memnun olmuş gibiydi. Subhash onun kendi çocukluğu hakkında, Kalküta hakkında anlattıklarını dinlemekten ne çok hoşlandığını hatırladı. Neleri hatırlıyordu acaba? Udayan'ın öldüğünü söyleyememişti ona.

Sana rastladığım iyi oldu Subhash. İyi bak kendine.

Kıskançlığın alevlenmemesi gerekiyordu ama Holly ile kocası yanından geçerken, alışveriş malzemeleriyle dolu market arabasını kendi arabasına doğru ittirirken Subhash kıskançlığa kapıldığını hissetti. Holly'nin kocasını affedişinin sadece Joshua yüzünden olmadığını görmüştü. Birbirlerini hâlâ sevdiklerini görmüştü.

Subhash ile Gauri gece aynı yatağı paylaşıyorlardı ve bir çocukları vardı. Karı koca olarak yolculuklarına neredeyse beş yıl önce başlamışlardı ama o hâlâ Gauri ile bir yerlere varmayı bekliyordu. Yaptıkları şeyin sonucunu artık sorgulamayacağı bir yere.

Gauri hiçbir zaman mutsuzluk ifade etmiyor ya da yakınmıyordu. Ama Udayan'ın gönderdiği fotoğraftaki o gülümseyen, umarsız kız, Subhash'ın onun hakkında edindiği ve kendisinin de ortaya çıkarmayı umduğu o ilk izlenim... İşte Gauri'nin bu yanını hiç görememişti.

Bir şey daha eksikti. Kabullenmekte daha da zorlandığı bir şey. Nefret ediyordu bunu düşünmekten. Annesinin o korkunç tahminini hatırlamaktan nefret ediyordu.

Ama annesi nasıl oluyorsa bilmişti o zamandan. Subhash'ın Bela'ya hissettiği şefkat, kısıması ya da kısıtlaması imkânsız olan o şefkat, Gauri'nin tarafında aynı değildi.

Her ne kadar Bela'yla ustalıkla ilgilense de, onu temiz tutsa, saçını tarayıp karnını doyursa da aklı hep başka yerde gibiydi. Subhash onun nadiren Bela'nın yüzüne bakarken gülümsediğini görüyordu. Gauri'nin Bela'yı durduk yere öptüğünü nadiren görüyordu. Aksine ilk baştan beri sanki rolleri değişmiş gibiydiler. Sanki Bela onun bir akrabasının çocuğu gibiydi, kendisinin değil.

Subhash kumsalda Bela'yla birlikteyken bağlarını güçlendirmek için Rhode Island'a gelen aileleri fark ediyordu. Pek çokları için bu, kutsal bir ayın gibi bir şeydi.

Subhash ile Gauri ise hiç birlikte ve Bela'yla tatile gitmemişlerdi. Subhash belki de fikrin Gauri'ye cazip gelmeyeceğini bildiğinden hiç teklif etmemişti. Bela'yla baş başa kaldığı vakitleri, kızı gün boyu arabayla oraya buraya götürerek geçiriyordu. Üçünün birlikte yeni bir yeri gezdiklerini ya da bazı meslektaşlarının yaptığı gibi başka bir aileyle birlikte bir yazlık ev kiraladıklarını hayal edemiyordu.

Gauri'nin bu zamana kadar artık ondan bir çocuk yapmaya, Bela'ya bir can dostu vermeye hazır olacağını düşünmüştü. Hatta Subhash bir gün Bela'yı kardeşten mahrum bırakmak

istemediğini söyleyecek kadar ileri gitmişti. Sayıları üç yerine dört olurlarsa dengesizliğin düzeleceğine inanıyordu. Aradaki mesafenin kapanacağına.

Gauri ona bir iki yıl sonra bunu düşünebileceğini, henüz otuzuna gelmediğini, çocuk için hâlâ vakit olduğunu söylemişti.

Bunun üstüne Subhash da ümit etmeyi sürdürmüştü. Her ne kadar her ay ecza dolabında yeni bir paket doğum kontrol hâpı görse de...

Kimi zaman hayatının tek başkaldırı eyleminin, Gauri'yle evlenmesinin, çoktan başarısızlığa uğramış olduğundan korkuyordu. Gauri'den o zamanlarda daha fazla direniş beklemişti, şimdi değil. Bazen onun pişman olduğundan şüpheleniyordu. Kararın hatalı olduğundan, telaş içinde alındığından.

Udayan'ın karısı o, seni asla sevmeyecek, demişti annesi, onu vazgeçirmeye çalışırken. Subhash o sırada aksinin olabileceğine, Gauri'yi mutlu edebileceğine inanarak annesine kafa tutmuştu. Annesinin yanıldığını kanıtlamakta kararlılığını sürdürmüştü.

Gauri ile evlenebilmek için anne babasıyla bağlarını, kim bilir belki de daimi olarak, tehlikeye atmıştı. Ama bir babaydı şimdi. Bu adımı atmadığı bir hayatı artık hayal dahi edemiyordu.

6.

Oyna benimle, diyordu Bela.

Subhash ortalarda yoksa Gauri'den medet umuyor, odasında ona yere oturmasını emrediyordu. Gauri'den bir oyun tahtası üstünde oyuncakları hareket ettirmesini, bebeklerini giydirip soymasına yardım etmesini, boyun eğmez plastik kol ve bacaklara giysileri takıp çıkarmasını istiyordu. Birbirinin aynı düzinelerce kartı kapalı biçimde etrafa diziordu. Birbirinin aynı çiftleri bulma amaçlı bir hafıza oyunu.

Gauri kimi zaman teslim oluyor, elindeki kitabı bırakmadan, sıra Bela'ya geldiğinde kaçamak okumalar yapıyordu. Oynuyordu ama oynaması yeterli olmuyordu.

Dikkatini vermiyorsun, diye itiraz ediyordu Bela, Gauri'nin aklı kaydığında.

Gauri ise Bela'nın siteminin bilincinde, halının üstünde öylece oturuyordu. Bir kardeş olsa Bela'yı bu şekilde oyalama sorumluluğundan kurtulacağını biliyordu. İnsanları birden fazla çocuk yapmaya iten nedenlerden birinin bu olduğunu biliyordu.

Konuyu açtığında, çok iyi bildiği bir şeyi söylememişti Subhash'a; ikinci defa eş olmuş olsa da, yeniden anne olmak hayatında gerçekleşmesini engellemeye kararlı olduğu tek şeydi.

Subhash'la yatmıştı, çünkü yatmamak daha büyük bir çaba haline dönüşmüştü. Onda sezmeye başladığı beklentiyi ortadan kaldırmak istiyordu. Bir de Udayan'ın hayaletini yok etmek. Kendisine musallat olan şeyi boğarak öldürmek.

Sevişmelerinde hiçbir şey ona Udayan'ı anımsatmamıştı, öyle ki nihayetinde kardeş olmaları o kadar da tuhaf kaçmamıştı. Sevişirken dikkati zevk arayışına odaklamak diye bir şey vardı. Bir de her şey bittikten sonra gelen, belirli tüm düşünceleri zihninden silip atan uyuşturucu bir etki. O etki, normalde bir türlü yakalayamadığı derin, rüyasız uykunun müjdecisi olmuştu.

Subhash'ın vücudu farklı bir vücuttu, daha tereddütlü ama aynı zamanda daha özenli. Gauri zamanla ilgi duymaya başladı bu vücuda, hatta aşermeye. Tıpkı hamileyken tuhaf yemek bileşimlerine aşerdiği gibi. Subhash'la birlikte, aşkı ifade etme amaçlı bir eylemin aşkla hiçbir ilgisi olmayabileceğini öğrendi. Kalbinin ve bedeninin farklı şeyler olduğunu.

Öğrenci birliğinde çocuk bakıcısı ilanları görmüştü. Öğrenciler ve hocaların eşleri tarafından sunulan hizmetler. Oradaki isimleri ve telefon numaralarını not almaya başladı.

Subhash'a, haftada iki defa buluşan Alman felsefesi araştırma çalışmasına katılabilmek için çocuğa bakacak birini tutup tutamayacaklarını sordu. Bela artık beş yaşına gelmiş olsa da okula hâlâ sadece yarın gün gidiyordu. Subhash meşgul olduğundan, yardım edebilecek başka kimseyi tanımadıklarından, bunun en makul çözüm olduğunu söyledi.

Subhash, "Hayır," dedi. Maliyeti yüzünden değil, prensip olarak Bela'ya bakması için bir yabancıya para ödemek istemediğinden.

Burada yaygın bir şey, dedi Gauri.

Sen evde onunlasın zaten, Gauri.

Subhash, Gauri'yi boş vakitlerinde kütüphaneye gitmesi, arada bir derslere katılması için teşvik etmiş olsa da, Gauri şimdi onun bunu kendisinin mesleği olarak görmediğini anlıyordu. Evlenme teklif ettiğinde Gauri'ye Amerika'da çalışmalarına devam edebileceğini söylediği halde şimdi önceliğinin Bela olması gerektiğini söylüyordu.

Senin çocuğun değil o, demek istedi Gauri. Ona hakikati hatırlatmak istedi.

Fakat elbette ki hakikat bu değildi. Bela'nın birkaç hafta önceki bale resitalinde Subhash biraz geç gelip yerine geçerek el salladığında, Bela'daki değişimi gözleriyle görmüştü. Subhash'ın varlığının bilinciyle Bela çenesini omzuna dayayarak, mahcup bir edayla sadece Subhash için dans etmişti.

Gauri konuyu birkaç gün sonra yeniden açtı.

Benim için önemli, dedi.

Uzlaşma niyetinde olan Subhash, programını yeniden düzenlemeye çalışacağını söyledi. Belli bazı sabahlar evden daha erken çıkmaya ve haftada birkaç gün ikindi vakti dönmeye başladı. Gauri sınıfa kaydoldu ve kitapçıya giderek alışveriş sepetini kitaplarla doldurdu. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Aklın Fenomonolojisi, İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*. Bir kutu kalem ile bir sözlük aldı. Üniversite mührünü taşıyan spiralli bir defter.

Bela yanındayken zamanın geçmeyişinin farkına varıyordu; buna rağmen yeni bir günün sonunda havanın karanışının... Evdeki, Bela'yla ortak tecritleriyle dolup taşan mutlak sessizliğin farkına varıyordu. Bela'ylayken, etkileşim içinde olmasalar bile, tek bir insan gibiydiler. Gauri'yi zihnen ve fiziken sınırlayan bir bağımlılıkla birbirine sıkı sıkıya bağlanmış tek bir insan. Kendini bu kadar dolaşık ve bu kadar yalnız hissetmesi dehşete düşürüyordu onu bazen.

Hafta arası Bela'yı otobüs durağından alıp eve getirir getirmez doğruca mutfağa giderek ihmal ettiği sabah bulaşıklarını yıkıyor, ardından akşam yemeğini hazırlıyordu. Yemeğe uygun pirinci ölçüsüne göre hazırlayıp, tezgâhın üstünde bir tencerede suya yatırıyordu. Soğan, patates doğrayıp mercimek ayıklıyor, bir akşam yemeğini daha hazır ediyor, ardından Bela'nın karnını doyuruyordu. Nispeten kolay denebilecek bu işlerin gözüne neden böyle bitmek bilmez görüldüğünü bir türlü anlayamıyordu. Bitirdiği zaman işlerin onu niye tükettiğini anlamıyordu.

Subhash'ın görevi devralmasını, ona evden gitme fırsatını, derse girme ya da kütüphanede çalışma fırsatını vermesini bekliyordu. Çünkü evde çalışabileceği bir yer yoktu. Kapatabileceği bir kapı, eşyalarını koyabileceği bir masa yoktu.

İşte olduğu zamanlarda Subhash'ın yokluğunu, gönlünce gelip gidebiliyor olmasını, bunun böylesine basit oluşunu kaskanıyordu. Onun sabahları laboratuvarına gitmeden önce Bela ile keyfini çıkardı birkaç dakikaya içerliyordu.

Denizbilimi konferanslarına katılmak ya da denizde araştırma yapmak için iki üç günlüğüne uzaklara gidişine içerliyordu. Hiçbir kabahati olmadığı halde geri döndüğünde bazen onu görmeye katlanamıyor ya da başlangıçta kendisini çeken sesine şimdi dayanamıyordu.

Akşam yemeklerini erkenden Bela ile yemeye, Subhash'ın payını ocağın üstünde bırakmaya başladı. Böylece Subhash gelir gelmez kendisi çantasını alıp gidebiliyordu. Akşamın erken saatlerinin taptaze havasını yüzünde hissediyordu. Baharda ıslıl ıslıl, sonbaharda karanlık ve soğuk.

İlk başlarda sadece dersinin olduğu akşamlardı ama sonraları haftanın her akşamını kütüphanede, onlardan uzakta geçirmeye başladı.

Bela'yla vakit geçirebildiğine memnun olan Subhash ise gitmesine izin veriyordu. Böylece Gauri onu kızdıracak hiçbir şey yapmayan bir adama ve kelimenin anlamını bile bilmeyen Bela'ya karşı kızgınlık hissediyordu.

Ne var ki en büyük düşmanı kendi içinde ikamet ediyordu. Duygularından utanmakla kalmıyor, Udayan'ın ona bıraktığı son görevin, uzun süreye yayılan Bela'yı yetiştirme işinin, hayatına anlam katmayışı karşısında korku duyuyordu.

Başlangıçta kendisine bunun, yanlışlıkla başka yere konmuş bir şey gibi olduğunu söyledi; birkaç hafta sonra kanepa yastıklarının arasından ya da bir kâğıt tomarının arkasından ortaya çıkan, sevilen bir kalem gibi mesela. Bu tür kayıp bir nesneyi aramak, durumu kötüleştirmekten başka işe yaramazdı. Yeterince beklerse ortaya çıkacağını söyledi kendisine.

Ama çıkmıyordu. Beş yılın ardından, Bela'yla geçirdiği tüm o zamana, tüm o saatlere rağmen bir zamanlar Udayan için hissettiği sevgi, kendini yeniden oluşturmayı reddediyordu. Onun yerine gitgide büyüyerek ona ket vuran, onu kötüye götüren bir uyuşukluk vardı.

Yeryüzündeki her kadının zahmetsizce yapabildiği şeyi başaramıyordu. Bir mücadele olmamalıydı bu. Gauri'yi tam olarak

yetiştirdiği söylenemeyecek kendi annesi bile kızını sevmiştir. Bu konuda en ufak bir şüphe yoktu. Ne var ki Gauri daha şimdiden yüzerek Bela'nın yanına gidemeyeceği, ona tutunamayacağı bir yere dek battığından korkuyordu.

Udayan'a olan aşkı da artık tanınır ya da el değmemiş halde değildi. Öfke o aşkın bir kenarına daima tutunuyor, çaresizce çiftleşmeye çalışan bir çift böcek gibi Gauri'nin içinde zikzaklar çiziyordu. Yaşayabilecekken öldüğü için ona duyduğu öfke... Ona mutluluk getirip sonra elinden aldığı için. Ona güvenip sonunda ihanet ettiği için. Feragate inanıp nihayetinde bencillik ettiği için.

Hayatında Udayan'a ait işaretler aramayı bırakmıştı artık. Kendisi masasında çalışırken onun odada olup omzunun üstünden baktığına dair o anlık duygu artık içini rahatlatmıyordu. Bazı günler onu düşünmemek, hatırlamamak mümkün olabiliyordu. Udayan hiçbir yönüyle Amerika'ya gelmemiştir. Bela dışında bir şeyle burada Gauri'ye katılmayı reddetmiştir.

Felsefe bölümünün kadınları sekreterlerdi. Hoca ve sınıfındaki diğer tüm öğrenciler erkekti. Hoca da dahil yedi kişiden oluşan küçük bir grupları vardı. Kısa sürede birbirlerini ismen tanıdılar. Anti-pozitivizm hakkında, praksis hakkında tartışmayı seviyorlardı. İçkinlik ve mutlaklık hakkında. Gauri'nin fikrini hiç sormuyorlardı ama Gauri tartışmaya başladığında dinliyor, zaman zaman yanıldıklarını ortaya koyabilecek kadar bilgi sahibi olmasına şaşınıyorlardı.

Hocası Otto Weiss ağır aksanlı, kısa boylu bir adamdı. Ağır ağır konuşan, tel çerçeveli gözlüğü, kafasında pas rengi bukleleri olan bir adam. Diğer hocalardan daha resmi giyiniliyordu. Ayağında daima cilalı deri ayakkabılar, üstünde ceket, kravatını tutturan küçük bir iğne. Almanya'da doğmuş, küçüklüğünde kamplardan birine konmuştu.

Öğrencilerden biri Avrupa'dan ne zaman ayrıldığını sorduğunda, yaşadığı tecrübeden kısaca söz ederek, Hiç düşünmüyorum onu, demişti sınıfa. Bana acımayın, der gibi. Her ne kadar aile

üyeleri kamp dağıtılmadan önce ortadan kaybolmuş olsa, kolunun alt kısmında kimlik numarası olsa, giysilerinin altında gizli dövme olsa da.

Gauri'den muhtemelen sadece on yaş büyüktü ama bambaşka bir hassasiyete, bambaşka bir nesle ait gibiydi. ABD'ye gelmeden önce İngiltere'de yaşamıştı. Doktorasını Şikago'da yapmıştı. Almanya'ya asla dönmeyeceğini söylüyordu. Dersin ilk günü yoklama listesini okurken Gauri'nin ismini hiç takılmadan söylemişti. Gauri onun aksanını düzeltmek, evlendikten sonra aldığı soyadını çoğu Amerikalının hatalı telaffuz etmesine göz yumduğu gibi göz yummak zorunda kalmamıştı.

Weiss ders verirken notlarına bakmıyordu. Her ne kadar ödev olarak verdiği metinler konusunda öğrencilerine dikkatle rehberlik etse de, onların söyleyecekleriyle daha çok ilgileniyordu. Onlar konuşurken bomboş beyaz sayfalara notlar alıyordu. Upanişadlar'ı okumuş, onların Schopenhauer üstündeki etkisi üzerine konuşmuştu. Gauri bir yakınlık hissediyordu bu adamla arasında. Onu memnun etmek, onu bir şekilde saygıyla selamlamak istiyordu.

Sömestr sonunda Nietzsche'yle Schopenhauer'ın dairesel zaman kavramlarının karşılaştırmasını yazdıktan sonra dersin ardından hocanın ofisine çağrıldı. Makale üstüne haftalarca çalışmış, önce elle yazıp sonra mutfak masasında Subhash'ın daktilosuyla temize çekmişti. Etrafında mutfak aletleri, tepesinde floresan kablosuyla. Bu iş için sabahlara kadar oturmuştu.

Metnin kenarlarında çok sayıda notlar, neredeyse bir çerçeve oluşturan eğik yazılı yorumlar gördü.

Epey tutkulu bir çalışma olmuş. Gereğinden fazla tutkulu bile denebilir.

Gauri ne cevap vereceğini bilemedi.

Sence başarılı oldun mu?

Hâlâ ne diyeceğini bilemiyordu.

Ben on sayfalık bir makale istemiştim. Sen kırka yakın yazmışsın. Buna rağmen iddianı kanıtlamakta tamamen başarısız olmuşsun.

Özür dilerim.

Özür dileme. Sınıfta bir entelektüel olmasından daima memnuniyet duyarım ben. Buradaki öğrencilerim arasında Hegel'in böyle kavrandığına hiç tanıklık etmemiştim.

Parmağıyla kelimeleri alttan takip ederek, makalenin belli bölümlerine göz gezdirdi. Gözden geçirilmesi gerekiyor, dedi.

Önümüzdeki haftaya hazırlayayım mı?

Adam ellerini birbirine sürterek başını iki yana salladı. Bu dersle işim bitti. Sana da bu tezi bir çekmeceye koyup birkaç yıl bakmanımı öneririm.

Adam ellerini sürterken sanki Gauri'den de arındınyormuş gibi hissetti Gauri. Ders için teşekkür etti. Gitmek üzere ayağa kalktı.

Seni Hindistan'dan Rhode Island'a getiren nedir?

Kocam.

Ne iş yapar kendisi?

O da burada okudu.

Amerika'da mı tanıştınız?

Gauri başını başka tarafa çevirdi.

Sormamam gereken bir şey mi sordum?

Sabırlıydı, gözlerini ayırmadan oturduğu yerden ona bakıyordu. Üstelemiyordu ama Gauri'nin söyleyecek başka şeyleri olduğunu da seziyor gibiydi.

Gauri yeniden ona döndü. Arkasında duran kitaplara, masasına yığılı kâğıtlara baktı. Adamın gömleğinin tiril tiril kumaşına, ceket kolunun bittiği yerde gömlek kolunu tutan kol düğmelerine baktı. Onun Bela'dan da küçük bir yaşta neler yaşadığını düşündü.

İlk kocam öldürüldü, dedi. Gözlerimin önünde oldu. Oradan uzaklaşmak için onun erkek kardeşiyle evlendim.

Weiss ona bakmayı sürdürüyordu. İfadesi değişmemişti. Az sonra başını salladı. Gauri söylemesi gereken kadarnı söylediğini anladı.

Adam ayağa kalktı ve ofis penceresinin yanına gitti. Pencereyi araladı.

Fransızca ya da Almanca okumayı bilir misin?

Hayır, ama Sanskritçe çalıştım.

Devam etmek için bu dillerin her ikisine de ihtiyacın olacak ama sana kolay gelecektir.

Devam etmek için mi?

Sizin yeriniz bir doktora programı, Bayan Mitra. Burada yok o program.

Gauri başını iki yana salladı. Küçük bir kızım var benim, dedi.

Ah, anne olduğunuzu bilmiyordum. Kızınızı getirin, göreyim.

Adam masasında duran çerçeveli bir resmi çevirerek Gauri'ye ailesini gösterdi. Sırtlarını sonbaharda, alev alev yapraklar arasında bir vadiye dönmüş duruyorlardı. Bir eş, bir kız çocuk, iki de erkek.

Çocukların gelişyle saatler sıfırlanır. Onlardan öncesini unuturuz.

Weiss masasına döndü ve önerdiği birkaç kitabın ismini yazarak Gauri'ye en önemli bölümlerin hangileri olduğunu söyledi. Kitap raflarından kendisine ait ve kendi bilgi notlarını içeren Adorno ve McTaggart kitaplarını ödünç verdi. *New German Critique*'in bazı sayılarını vererek, okuması gereken makaleleri gösterdi.

Gauri'ye üniversitede üst seviye dersler almaya devam etmesini, bunların mastır programında sayılacağını söyledi. Bundan sonra kendisi Gauri'ye uyabilecek doktora programlarına, gidebileceği üniversitelere birkaç telefon açabilirdi. Gauri'nin kabul edilmesi için gerekeni yapacaktı. Tabii bu birkaç yıl boyunca haftada birkaç defa uzun yol gitmek anlamına gelecekti ama Gauri tezini herhangi bir yerden yazabilirdi. Weiss vakti geldiğinde Gauri'nin komitesinde yer almaya hazırды.

Tezini Gauri'ye geri verdi ve elini sıkmak üzere ayağa kalktı.

Apartmanın ön tarafında eğimli geniş bir çayır vardı. Okul otobüsü çayırın öte yanında duruyordu. Birinci sınıfın ilk birkaç gününde Gauri Bela'yı çayırdan karşıya geçirerek onunla birlikte otobüsü bekledi, onu uğurladı ve öğleden sonra onu almak üzere aynı yere döndü.

Ertesi hafta Bela durağa, apartmandaki diğer çocuklar gibi kendi başına gitmek istedi. Çocuğuna sürekli eşlik eden bir iki anne vardı, onlar Gauri'ye herkesin otobüse emniyetle bindiğinden emin olmak için ellerinden geleni memnuniyetle yapacaklarını söylemişlerdi.

Gauri yine de binanın hemen eteklerindeki patikadan aşağı yürürken, çimlerin üstünden geçerken Bela'ya göz kulak oluyordu. Üstünde çalıştığı yemek masasını pencerenin kenarına taşıdı. Otobüs her zaman aynı vakitte geliyordu, bekleme en fazla beş dakika sürüyordu. Kaldırma dizilen beslenme çantaları çocukların sıradaki yerini gösteriyordu.

Gauri sabah rutinindeki bu küçük değişimden memnundu. Bu sayede çalışmaya oturmadan önce giyinmek, evden dışarı çıkmak, annelerle havadan sudan sohbet etmek zorunda kalmıyordu. Profesör Weiss'tan özel ders alıyor, Kant okuyor ve ilk defa kavramaya başlıyordu.

Şiddetli yağmurun yağdığı bir gecenin ardından, yağmurun hafifçe çiselediği bir sabah beslenme çantasını vererek Bela'yı uğurladı. Üstünde hâlâ geceliğiyle sabahlığı vardı. Bela'nın okulunun bittiği, otobüsün onu bıraktığı ve meylli bayırdan geçerek eve döndüğü saat üçe kadar gün onundu.

Ama o gün, bir dakika sonra kapı tıklatıldı. Bela geri dönmüştü. Bir şey mi unuttun? Şapkanı mı istiyorsun?

Hayır.

Nedir o halde?

Gel de bak.

İşim var şimdi.

Bela elini çekiştirdi. Anne, gelip kendin görmelisin.

Gauri sabahlığıyla terliklerini çıkararak üstüne yağmurluk, ayağına botlarını geçirdi. Dışarı adım atarak şemsiyesini açtı.

Dışarıda hava nemliydi, kesif, balıgımsı bir kokuyla ağırlaşmıştı. Bela patikayı işaret etti. Patika bir yığın toprak solucanıyla kaplıydı. Islak topraktan çıkmışlardı ve ölmek üzereydiler. İki ya da üç değil, yüzlercesi. Bazıları sımsıkı kıvrılmıştı, bazılarıysa yassıydı. Kızıl gövdeleri, beş kalpleri parçalanmıştı.

Bela gözlerini sımsıkı yumdu. Görüntü karşısında irkilerek, koldan yakındı. Üstlerine basmak istemediğini söyledi. Ayrıca onların geldiği çimlerin üstünden yürümeye de korkuyordu.

Neden bu kadar çoklar?

Bazen olur böyle. Toprak ıslandığında nefes alabilmek için dışarı çıkarlar.

Sen beni kucağında taşır mısın?

O iş için artık büyüdün.

O zaman evde kalabilir miyim?

Gauri başını kaldırıp kapüşonların, şemsiyelerin altında diğer çocukların durduğu yere baktı. Onlar bir şekilde geçmişler ama, dedi.

Lütfen? Bela'nın sesi kısılmıştı. Gözleri doldu, ardından gözyaşları yüzünden aşağı süzüldü.

Başka bir anne olsa suyuna gidebilirdi. Başka bir anne onu geri getirir, evde kalmasına izin verir, okula bir gün göndermezdi. Başka bir anne, onunla vakit geçirmeyi bir kayıp olarak görmeyebilirdi.

Gauri geçen kış yoğun kar yağdığı ve pek çok yerin kapandığı o günlerde Subhash'ın ne kadar mutlu olduğunu hatırladı. Koca bir hafta boyu evde Bela'yla kalmış, durumu bir tatile dönüştürmüştü. Oyunlar oynamış, masallar okumuş, kızı kampüste kartopu oynamaya götürmüştü.

Sonra başka bir şeyi hatırladı. Baskı döneminin doruk günlerinde parti üyelerinin cesetlerinin Tollygunge yakınlarında derelere, tarlalara bırakılışını. Polis tarafından insanları şoke etmek, dehşete düşürmek için bırakılıyorlardı. Partinin ayakta kalamayacağını açık şekilde göstermek için.

Okul otobüsü yaklaşıyordu.

Gel.

Ama Bela başını iki yana salladı. Hayır.

Otobüse binmezsen okula yürüyerek gideceğiz. Bunun gibi başka bir sürü solucanın üstüne basarak.

Bela yine kıpırdamayı reddedince Gauri onu elinden sıkıca kavrayarak tökezlemesine neden oldu ve karşıya doğru sürüklemeye başladı. Bela şimdi yüksek sesle, perişan halde hıçkırıyordu.

Otobüs durağında toplaşmış diğer anneler ve çocuklar başlarını çevirmiş bakıyorlardı. Otobüs durdu, kapılar açıldı, çocuklar binmeye başladı. Şoför onları bekliyordu.

Olay yaratma Bela. Ödleklik etme!

Ben babanın gözlerimin önünde öldürülüşünü izledim, diyebilirdi.

Seni sevmiyorum, diye haykırdı Bela, kendini kurtararak. Hayatının sonuna kadar hiç sevmeyeceğim.

Koşarak ileri atıldı. Kendisini çağıran annesini geride bırakarak. Yolun geri kalanında Gauri'nin kendisine eşlik etmesini istemeyerek.

Çocuksu bir öfke nöbetiydi bu, bir tavır alma, bir abartı. Öğleden sonra eve döndüğünde olay unutulmuştu. Ne var ki Bela'nın sözleri Gauri'nin içine bir kehanet gibi nüfuz etti.

Bilmesini istiyorum, dedi o akşam Subhash'a, Bela yattıktan sonra yazısını yazmaya ara vererek. Subhash mutfak masasında oturmuş, hesap kitap yapıyor, faturaları ödüyordu.

Neyi bilmesini?

Ona Udayan'ı anlatmak istiyorum.

Subhash gözlerini dikip baktı ona. Korku gördü o gözlerde Gauri. Udayan susümbüllerinin ardında saklanırken, kendi boğazına dayanan silahı anımsadı. Silahın şimdi kendi ellerinde olduğunu fark etti. Subhash'ın değer verdiği her şeyi elinden alabilirdi.

Gerçek bu sonuçta, diye devam etti.

Subhash başını iki yana salladı. Yüzündeki ifade değişmişti. Ayağa kalkarak Gauri'yle yüz yüze geldi.

Bilmeyi hak ediyor Subhash.

Daha çok küçük. Sadece altı yaşında.

Ne zaman, peki?

Hazır olduğunda. Şimdi faydadan çok zararı olur.

Gauri ısrar etmeye, yaşamlarının sahte kılıfını artık sıyrıp atmaya hazırlamıştı kendini ama Subhash'ın haklı olduğunu da biliyordu. Bela'nın hazmedebileceği bir şey değildi bu. Üstelik kendisinin çok zamandır sırtını yasladığı, Subhash ile Bela arasındaki ittifak da tehlikeye atabilirdi. Bela'nın Subhash'a farklı yaklaşmasına neden olabilirdi.

Öyle olsun. Gitmek üzere döndü Gauri.

Bekle.

Ne var?

Benimle hemfikir misin?

Evet, dedim ya.

O halde bir söz ver bana.

Ne sözü?

Ona tek başına söylemeyeceğine söz ver. Günün birinde o işi birlikte yapacağımıza söz ver.

Gauri söz verdi ama sözün ağırlığını, içine külçe gibi çöküşünü hissetti. Subhash'ın Bela'nın babası olduğu yanılgısını sürdürmenin ağırlığıydı bu. Yüzeye çıkmak yerine daima dibe çöken bir ağırlık.

Gauri bunun, Subhash'ın ondan ihtiyacını duymayı sürdürdüğü tek şey olduğunu fark etti. Geriye kalan şeylerden vazgeçmeye başlamıştı.

Gauri kendisine bakan, o geçerken başını hafifçe çeviren bir adamın farkına vardı. Adamın bakışları hep kayıyordu, hiçbir zaman durup kendini tanıtmaya kalkmış olmasa da. Kampüste kendisi gibi görünen pek fazla kadın olmadığını biliyordu. Diğer Hindistanlı kadınların çoğu sari giyiyordu. Fakat kotuna, botlarına ve kemerli hırkasına rağmen, ya da belki özellikle onlar yüzünden, öne çıktığının farkındaydı.

Adamı ilk başta itici buldu, fiziksel olarak. Ellilerinde, diye tahmin etti, hafif göbekli. Gözler küçük, esrarlı. Hafifçe dik duran solgun saçlar. İnce bir ağız, kuru görünümlü, kırışık bir cilt.

Üstüne kahverengi kadife ceket, içine kazak giyiyordu. Elinde yıpranmış bir deri çanta taşıyordu. Yolları tuhaf bir öngörülebilirlikle ve birbirlerinin sessizce farkına vararak kesiştiği halde Gauri onu hiç gülümserken görmüyordu.

Adamın hoca olduğunu tahmin ediyordu. Hangi bölümde olduğu hakkında en ufak bir fikri yoktu. Bir gün parmağında yüzük olduğunu fark etti. Almanca dersine giderken yolun daima aynı kısmında rastlıyordu ona.

Bir defasında o da adama baktı. Gözlerini dikti, durması, bir şey söylemesi için meydan okudu. İsteddiği olsa ne yapardı hiç bilmiyordu ama olmasını istemeye, arzulamaya başladı. Adamı gördüğünde vücudunun tepki verdiğini, kalp atışlarının hızlandığını, kol ve bacaklarının gerginleştiğini, bacak arasında nemli bir salgılanma olduğunu hissetti.

Yatakta Subhash'ın peşine düşerek, onu bu adammış gibi hayal etti. Adamla bir otelde ya da evinde buluştuğunu düşündü. Kendisininine karşılık onun ağzını, seksini hissettiğini...

Çarşambaları, adamı gördüğü günler, kendini karşılaşma için hazırlamaya başladı. Sınıf sabahları toplanıyordu, dolayısıyla vakti vardı. Bela'yı almadan önce adamla bir yere gidip geri dönmek için bir saatten biraz fazla bir vakit. Programındaki olası bir aksamayı telafi edebilmek için salıları, ertesi günün akşam yemeği için gereğinden fazla hazırlık yapıyordu.

Fakat adamı bir sonraki görüşü kampüsün başka bir yerinde, bir Pazartesi öğleden sonrası oldu. Onu arkadan tanıdı. Yarın saat içinde Bela'yı alması gerekiyordu ve bir kitap için kütüphaneye gidiyordu. Ama yolunu değiştirdi ve adamı takip etmeye başladı. Bir yandan arada mesafe bırakmaya çalışırken, bir yandan da yetişebilmek için adımlarını hızlandırdı.

Öğrenci birliğine kadar adamın peşinden gitti. Çekingenliğinin dağılmaya başladığını hissetti. Adamın yanına gidip yüzüne bakacaktı. Lütfen, diyecekti.

Adamın arkasından kanepelerin, köşelerde televizyonların olduğu çift bölmeli salona girdi. Adam durup kampüs gazetesini aldı, şöyle bir göz attı. Ardından Gauri onu, kanepelerden birine doğru yürüyüp, orada bekleyen bir kadını öpmek üzere eğilirken gördü. Kadının dizine dokunurken.

Hemen aklına gelen tek yere, devasa kadınlar tuvaletine kaçtı. Ağır kapıyı ittirerek açtı, bekleme alanının kalın halısı üstünden geçti, kendini kabinlerden birine kilitledi. Yalnızdı, yan kabinlerde kimse yoktu ve kendine engel olamadı. Elini gömleğinden içeri sokarak göğsünü tuttu, okşadı, diğer eliyle kotunun fermuarını açtı ve parmaklarını kemik çıkıntısının üstüne geçirdi, alnını kapının serin metaline dayadı.

Kendini sakinleştirmesi, buna bir son vermesi sadece bir dakikasını aldı. Ellerini lavaboda yıkadı, saçını düzeltti, yüzüne gelen rengi gördü. Adamla kadının orada olup olmadığına bakmaksızın uzun adımlarla salonun yanından geçti.

Bir sonraki Çarşamba sınıfa farklı bir güzergâhtan gitti. Adama bir daha asla rastlamamayı garantiledi, rastladığında aksi yöne yöneldi.

Bir öğlen sonrasında Bela elindeki makas ve kâğıt bebek kitabıyla oyalanıyordu. Aylardan temmuzdu, Bela'nın okulu uzun tatile girmişti. Kampüs ise dinlenmeye çekilmişti. Subhash Providence'ta

yaz dersleri veriyor, vaktinin kalanını Narragansett'teki laboratuvar-da geçiriyordu. Gauri günlerini, bir yere gidebilecekleri bir araba olmaksızın, herhangi bir mola olmaksızın Bela ile geçiriyordu.

Gauri elinde kitabı Spinoza'nın *Etika*'sıyla Bela'nın yanına oturmuş, sondaki bölümü okumaya çalışıyordu. Ama bir şeyler değişmeye başlıyordu; aynı anda hem kitap okuyup hem de Bela'yla vakit geçirmek artık mümkün oluyordu. Birlikte olup farklı şeylerle uğraşmak mümkün olabiliyordu.

Televizyon kapalıydı ve ev, Bela'nın kalın kâğıt parçalarını ağır ağır kesen makasının aralıklı sesi dışında sessizdi.

Gauri çay yapmak için mutfığa gittiğinde sütün bittiğini fark etti. Tekrar salona döndüğünde Bela'nın başını işine eğdiğini gördü. Kendi kendine konuşarak, kâğıt bebekleri arasında farklı seslerle bir diyalog yürütüyordu.

Ayakkabılarını giy Bela.

Neden?

Dışarı çıkalım.

Meşgulüm ben, dedi Bela, bir anda altı yaşında değil de on iki yaşındaki bir kız gibi. Makasın tek bir darbesiyle Gauri'ye olan ihtiyacını kesip atmış, onu elemiş gibi.

Fikir böylece kendi kendini ortaya koydu. Dükkân apartmanın hemen arkasında, iki dakikalık mesafedeydi. Mutfak penceresinden görülebiliyordu. Çöp konteynırı ile kola makinesinin ve arkaya park etmiş arabaların hemen yanından geçince.

Ben mektuplara bakmaya aşığım iniyorum.

Durup ayrıntısıyla düşünmeden kapıyı kilitleyerek dışarı çıktı. Merdivenlerden indi, park alanını geçti, bol yapraklı, sıcak günün içine kendini bıraktı.

Yürümekten çok, koşuyordu. Adımları hafiflemişti. Dükkânda, kasada oturan ve Bela'ya daima nazik davranan yaşlıca adamın, satın almaya geldiği sütü çaldığını düşüneceğinden endişelenerek kendini suçlu gibi hissetti.

Kızınız nerede bugün?

Bir arkadaşın yanında.

Adam gülümsedi ve kasanın yanındaki küçük kâsedden ona naneli şeker uzattı. Bunu benim gönderdiğimi söyleyin.

Gauri hızla ama dikkatle bozukları saydı. Ödeme işi, tıpkı buraya ilk geldiği günlerdeki gibi içini bunalıttı. Teşekkür etmeyi unutmadı. Apartmana girmeden şekeri fırlatıp attı, sütü çantasına sakladı.

Ertesi gün Bela'yı televizyonun karşısındaki sehpanın başına yerleştirdi. Her ayrıntıyı düşündü; susarsa diye bir bardak su, bir tabak dolusu bisküvi ve üzüm. Şimdi kullandığının ucu kırılırsa diye fazladan kurşun kalem. Beş dakika uzaklaşmak için yarım saatlik dikkatli bir hazırlık.

O beş dakika ona çıktı, bazen de biraz fazlasına. Yalnız kalmak, kafa toplamak için bir on beş dakika. Avludan koşarak geçip kütüphaneye kitap iade etmek için, başka herhangi bir vakitte yapabileceği ama o sırada yapmaya karar verdiği basit işler için ayrılmış bir zaman. Mektup göndermek üzere postaneye gidilen, Otto Weiss'in göz atmasını önerdiği doktora programlarından birinin başvuru formunu istemek için ayrılmış bir zaman. Bela'sız ya da Subhash'sız hayatının bambaşka bir şey olabileceğine kafa yormaya ayrılmış bir zaman.

Sonunda bu bir cesaret gösterisine, daima tetikte kalabilmek için çözülmesi gereken bir bulmacaya dönüştü. Durduğu takdirde işi gerçekleştirme yetisini kaybedeceğine inanarak, tekrar tekrar koşmak zorunda olduğunu hissettiği şahsi bir yanışa dönüştü. Dışarı çıkmadan önce ocağın ve pencerelerin kapalı, bıçakların erişilmez yerde olduğunu kontrol ediyordu. Her ne kadar Bela o tipte bir çocuk olmasa da.

Ve bu böylece öğlen sonralarında başladı. Her öğleden sonra değil ama yeterince sık. Fazla sık. Özgürlük duygusuyla afallamış halde, o duyguyu bir dilencinin yemeği yalayıp yuttuğu gibi yalayıp yutarak.

Bazen herhangi bir şey almadan sadece dükkâna kadar gidip geri geliyordu. Bazen de gerçekten mektupları alıyor, kampüste bir banka oturup neler geldiğine bakıyordu. Ya da öğrenci birliğine giderek kampüs gazetesini alıyordu. Sonra içeri giriyor, aynı anda

hem zafer duygusuyla hem de kendine hayret ederek, telaş içinde merdivenleri tırmanıyordu. Kapının kilidini açıyor, Bela'yı bıraktığı yerde buluyordu. Asla şüphelenmeyen, asla nereye gittiğini sormayan Bela'yı...

Sonra o yaz bir gün Subhash ılık havanın son zamanlarından faydalanma ve Bela'yı kumsala götürme amacıyla eve her zamankinden erken geldi.

Bela'yı bazen yatağındaki battaniyeleri alıp salondaki kanepenin ya da sehpanın üstüne atarak yaptığı çadırın altına gizlenmiş buldu. Bu kuytu altında halinden memnun, kendi kendine oynuyordu.

Subhash'a annesinin posta kutusundan mektupları almaya gittiğini söyledi. Fakat Gauri aşağıda değildi. Az önce mektupları kendi alıp merdivenleri çıkmış olan Subhash, bunu biliyordu.

Gauri on dakika sonra elinde gazeteyle döndü. Otoparkta Subhash'ın arabasını fark etmemişti. Subhash telefon edip erken çıkacağını söylemediğinden evde olduğunu düşünmesi için bir sebep yoktu.

İşte geldi, dedi Bela, Gauri kapıdan içeri girdiğinde. Gördün mü bak, demiştim sana, her zaman geri geliyor diye.

Ne var ki sırtı odaya dönük pencere kenarında duran Subhash, ancak birkaç dakika sonra arkasına dönüp baktı.

İlk başta Gauri'yi suçlayıcı herhangi bir şey söylemedi. Bir hafta boyunca verdiği tek ceza konuşmayı reddetmek, onun varlığını reddetmek oldu. Tıpkı Udayan'ın ölümünden sonra kayınvalide ve kayınpederinin Gauri'ye yaptığı gibi. Evin içinde o görünmezmiş gibi, sadece Bela varmış gibi, öfkesini bastırarak yaşadı. Sessizliğini bozduğu gün ise, Annem haklıymış. Sen ebeveyn olmayı hak etmiyorsun. O ayrıcalık sende ziyan olmuş, dedi.

Gauri özür diledi, bunun bir daha asla olmayacağını söyledi. Kendisini aşağıladığı için ondan nefret etse de tepkisinin yerinde olduğunu, yaptığı şey yüzünden onu asla affetmeyeceğini biliyordu.

Subhash bir yandan onunla aynı evde yaşamaya devam ederken, bir yandan uzaklaştı. Aynı Gauri'nin Subhash'tan uzaklaştığı gibi. Evliliklerinin içinde kendi adına istediği geniş hareket alanını Subhash şimdi kendiliğinden veriyordu. Yatakta artık ona dokunmak istemiyor, ikinci çocuk konusunu hiç açmıyordu.

Gauri bir sonraki baharda Boston'daki bir doktora programına kabul edildiğinde, yol parasını ödemeleri teklif edildiğinde, hiç itiraz etmedi. Gauri haftada iki gün otobüsle oraya gittiğinde ya da gittiği günlerde üniversite öğrencilerini Bela'ya bakması için tuttuğunda da hiçbir şey demedi. Aksaklık yarattığı veya vaktini uzakta geçirmek istediği için Gauri'yi suçlamadı.

Bela yüzünden ayrılma olasılığı tartışılmıyordu. Evliliklerinin amacı Bela'ydı ve Gauri'nin ürettiği hasara, yeni programına, geliş gidişlerine rağmen Bela gerçeği varlığını sürdürüyordu.

Üstelik Gauri geliri olmayan bir öğrenciydi. Tıpkı Bela gibi, o da Subhash'sız hayatını sürdüremezdi.

V

1.

Her geçen günle birlikte azalıyor; terasın demir parmaklıklarının arasından hep biraz daha az su görünüyor. Bijoli, evin önündeki iki göletle, onların ardındaki ova arazisinin atıklarla gitgide tıkanışını izliyor. Eski giysiler, paçavralar, gazeteler. Boş Mother Dairy kutuları. Horlicks kavanozları, Bournvita ve talk pudra tenekeleri. Cadbury çikolatalarının mor ambalajları. Bir zamanlar yol kenarı tezgâhında çay ve şekerli yoğurt servisinde kullanılan kırık toprak kaplar.

Birikinti, su kıyısında giderek kalınlaşan bir tümsek oluşturuyor. Uzaktan bakınca beyazımsı, yakından bakınca renkli. Bijoli'nin kendi çöpleri bile bir şekilde buraya kadar gelmiş: bisküvi paketlerinin, tereyağların kâğıtları. Yine yassı bir Boroline tüpü. Kafasından dökülen, fırçasının dişlerinden çekilip çıkarılan, yıpranmış saç topakları.

İnsanlar bu su kütlelerine geçmişten beri artıkları atıyorlar zaten ama şimdiki kasıtlı bir birikinti. Kalküta'nın dört bir yanında göletlerde, çeltik tarlalarında gerçekleşen yasadışı bir uygulama. Şehrin bataklık yapıdaki toprakları sertleşsin, yeni sektörler kurulabilsin, yeni evler yapılabilsin diye özellikle tıkanıyor buralar. Yeni nesiller yetiştirilebilsin diye.

Kuzeyde, Bidhannagar'da dev ölçeklerde gerçekleşmişti aynı. Haberi gazetelerden okumuştur Bijoli. Hollandalı mühendisler Hooghly'den silt getirebilmek için borular döşemiş, gölleri kapatarak suyu kara parçasına dönüştürmüştü. Yerine planlı bir kenti, Salt Lake'i kurmuşlardı.

Uzun zaman önce, Tollygunge'a ilk geldiklerinde sular temizdi. Subhash ile Udayan sıcak günlerde gölette serinlerdi. Yoksullar orada yıkanırdı. Yağmurlardan sonra sel suları ovayı, dalıcı kuşlarla dolu, ay ışığında yansıma yapacak kadar berrak, güzel bir yere dönüştürürdü.

Sellerden kalan su zamanla tam ortada yeşil bir çukura, Bijoli'ye askeri araçları anımsatan soluk bir yeşile dönüştü. Kış günlerinde, güneşin yakıcı olduğu zamanlarda, ovanın büyük bölümü çamura dönüştüğünde Bijoli, bazı birikintilerdeki suyun yerden duman gibi yükselerek gözlerinin önünde buharlaştığını görüyor.

Bunca çöpe rağmen inatla kök salan susümbülleri hâlâ varlıklarını sürdürüyor. Bu araziye isteyen girişimciler kökünü kurutmak için onları ya yakacaklar ya da makinelerle yok edecekler.

Bijoli belli bir saatte koltuğundan kalkıyor. Avluya iniyor ve birkaç kadifeçiçeği ve yasemin toplayarak avucuna sıkıştırıyor. Koca-sının yıldızçiçekleri bu kış hâlâ çiçekli, insanlar duvarın üstünden onları hayranlıkla süzüyor.

Göletlerin kenarından geçerek ovanın kıyısına geliyor Bijoli. Yürüyüşü değişti artık. Bir ayağını doğruca ötekinin önüne atmak için gerekli koordinasyonu kaybetti. Onun yerine bedenini sağa sola kaydırarak, tek omzunu eğip, ayağıyla yeri yoklayarak hareket ediyor.

O malum gece artık hikâyelerinin anlatılabileceği kadar geride kaldı. Mahallenin, Udayan'ın ölümünden sonra doğan çocukları Bijoli'yi elinde çiçeklerle ve küçük pirinç kapla gördüklerinde sessizleşiyorlar.

O ise anıt tabletini yıkayıp çiçekleri yerleştiriyor ve bir önceki günden kalma kurumuşları atıyor. Geçen Ekim on ikinci yıldönümüydü. Elini bir su birikintisine sokarak parmaklarına yapışan çiçeklere, gece boyu nemli kalsınlar diye su serpiştiriyor.

Bijoli bu çocukları korkuttuğunu biliyor. Onlar için kendisinin de mahallenin öcü gibi varlıklarından biri olduğunu, terastan onları izleyen, her gün aynı saatte ortaya çıkan bir hayalet olduğunu biliyor. İçinden onlara haklı olduklarını, Udayan'ın hayaletinin sahiden de evin içinde ve etrafında, kapalı bölgenin içinde ve çevresinde dolandığını söylemek geliyor.

Bazı günler, sordukları takdirde, onlara Udayan'ın üniversitede geçen uzun bir günün ardından ufukta belirdiğini, eve yaklaştığını gördüğünü söylüyor. Yaylı kapılardan geçerek, omzunda kitap

çantasıyla avluya giriyor. Hâlâ tertemiz tıraşlı, çalışmalarına odaklı, masasına oturmaya can atıyor. Ona aç olduğunu, çaya susadığını söylüyor, demliği neden hâlâ ocağa koymadığını soruyor.

Merdivenlerde onun ayak seslerini duyuyor, yatak odasındaki pervanenin dönüşünü. Yıllar önce bozulan kısa dalga radyonun parazitini. Udayan'ın kutunun kenarına sürttüğü kibritinin çıkardığı kısa sesi, kibritin alevlenişini ve sönüşünü.

Ailelerine yönelik son bir alçaltıcılığın sonucu olarak ceset hiçbir zaman iade edilmedi. Onun kurşunlarla delik deşik bedenini onurlandırma avuntusundan bile mahrum bırakıldılar. Ölüyü ne meshedebildiler ne de çiçeklerle bezeyebildiler. Yoldaşlarının omzunda kapalı bölgeden dışarıya, öteki dünyanın içine, *hari bol*'un çılgınlıklarına taşınamadı.

Onun ölümünden sonra hukuka başvurulmadı. O sırada polisin onu öldürmesini mümkün kılan şey, yasanın ta kendisiydi zaten. Kendisi ve kocası bir süre gazetelerde Udayan'ın ismini aradılar. Gördüklerinden sonra bile hâlâ kanıtı ihtiyaç duyuyorlardı. Ama hiçbir duyuru görmediler. Yapılanların kabulüne dair hiçbir işaret yoktu. Partili yoldaşlarının koymayı düşündükleri küçük taş tablet, olup bitenin kabulünün tek göstergesiydi.

Kocasıyla ona güneşin adını vermişlerdi. Yaşam veren, karşılığında hiçbir şey almayan.

Udayan'ın ölümünden sonraki yıl, Subhash'ın Gauri'yi Amerika'ya götürdüğü yıl, Bijoli'nin kocası emekli oldu. Sabahları şafak sökmeden uyanıyor, kuzeye, Babu Ghat'a giden ilk tramvaya biniyor, Ganj'da yıkanıyor. Günün geri kalanında, kahvaltıdan sonra kendini odasına kapatıp kitap okuyordu. Öğle yemeğinde Bijoli'ye meyve doğramasını, bir kâse süt ısıtmasını söyleyerek pilav yemeyi reddediyordu.

Bu rutin, bu küçük yoksunluklar yapılandırıyordu günlerini. Gazete okumayı bırakmıştı. Bijoli'yle terasta oturmayı, rüzgârın çok nemli olduğundan, gelip göğsüne yerleştiğinden yakınmayı bırakmıştı. Her oturuşta birkaç sayfa Mahabharata'nın Bengal dilindeki

çevirisini okuyordu. Kendini tanıdık hikâyelerin, acısı onlara dokunmamış eski dönem çatışmalarının arasında kaybediyordu. Kataraktla bulutlanan gözleri sıkıntı yaratmaya başlayınca zahmet edip de kontrole gitmedi. Büyüteç kullanmakla yetindi.

Bir ara evi satıp Tollygunge'dan uzaklaşmayı, Kalküta'yı tamamen terk etmeyi önerdi. Hindistan'ın başka bir yerine, belki huzurlu bir dağ kasabasına taşınabilirlerdi. Ya da belki vizeye başvurup Amerika'ya gider, Subhash ile Gauri'nin yanında kalırlardı. Onları buraya bağlayan hiçbir şey yoktu. Ev neredeyse bomboştu. Yaşayacaklarını farz ettikleri geleceğin bir parodisiydi bu adeta.

Bijoli öneriyi kısa bir süre değerlendirmişti. Seyahat etmek, Subhash'la barışmak, Gauri'yi kabul etmek, Udayan'ın çocuğunu tanımak.

Ne var ki Udayan'ın çocukluğundan beri yaşadığı evi, öldüğü mahalleyi terk etmek Bijoli için imkânsızdı. Onu son kez, uzaktan gördüğü terası. Ovanın ötesindeki, onu götürdükleri arsayı terk etmek.

Arsa artık boş değil. Üstünde çatıları televizyon antenleriyle dolu, yeni apartman blokları var. Sabahları yakına yeni bir pazar kuruluyor. Deepa'nın dediğine göre sebze fiyatlarının daha uygun olduğu bir pazar.

Bir ay önce Bijoli'nin kocası, yatmadan önce sivrisinek tülünü duvardaki çivilere geçirdi ve saatini kurdu. Sabah Bijoli kendi kapısının hemen yanındaki kocasının oda kapısının hâlâ kapalı olduğunu fark etti. Adamın banyoya gitmediğini.

Odanın kapısını çalmadı. Oturup gökyüzünü seyretmek ve çayını yudumlamak için terasa çıktı. Gökte birkaç bulut vardı ama yağmur yağmıyordu. Deepa'ya kocasının çayını götürmesini, onu uyandırmasını söyledi.

Birkaç dakika sonra, Deepa'nın odaya girişini takiben, Bijoli fincanla tabağın yere çarparak kırılışını duydu. Deepa henüz terasa gelip ona adamın uykusunda öldüğünü söylemeden Bijoli anlamıştı.

Bir duldu artık, Gauri gibi. Şimdi desensiz, biyesiz beyaz sariler giyiyor. Bileziklerini çıkardı, balık yemeyi bıraktı. Saçının ayrıldığı yerde artık kırmızı çizgi yok.

Ama Gauri yeniden evlendi. Subhash'la. Gidişatta Bijoli'yi hâlâ afallatan bir değişim. Bazı açılardan bu, Udayan'ın ölümünden daha az beklenen, daha hayret verici bir şeydi. Bazı açılardansa sadece kahredici.

Artık her şeyi Deepa yapıyor. Ailesi şehir dışında yaşayan, bakması gereken beş kardeşi olan, becerikli genç bir kız. Bijoli, Deepa'ya kostüm mücevherlerinden ve renkli şeylerden verdi, evinin anah-tarını verdi. Deepa, Bijoli'nin saçını yıkıyor, tanyor, seyrekleşen yerlerin belli olmayacağı şekilde biçimlendiriyor. Geceleri evde Bijoli'yle, Bijoli'nin artık ibadet etmediği ibadet odasında yatıyor.

Para işlerini o hallediyor, pazara gidiyor, yemekleri pişiriyor, postayı getiriyor. Sabahları kuyudan içme suyunu çekiyor. Gece bahçe kapısının kilidini kontrol ediyor.

Bir kumaşın kenarlarının bastırılması gerekiyorsa eskiden Udayan'ın yağladığı, Bijoli tamire götürmek zorunda kalmasın diye aletleriyle onardığı dikiş makinesini kullanıyor. Bijoli, Deepa'ya dikiş makinesini istediği zaman kullanmasını söylüyor ve makine artık kız için ek bir gelir kaynağına dönmüş durumda. Tıpkı elbise etekleri ve pantolon paçalarını bastırarak, mahalledeki kadınlar için bluz daraltıp bollaştırarak, Bijoli'nin yaptığı gibi.

Öğlen sonralarında Deepa terasta Bijoli'ye gazeteden makaleler okuyor. Haberin tümünü değil, zor kelimeleri atlayarak sadece birkaç satırını. Bijoli'ye bir film yıldızının Amerika'ya başkan olduğunu söylüyor. Batı Bengal'i yine CPI-M'nin yönettiğini. Udayan'ın vaktinde kötülediği Jyoti Basu'nun, eyalet siyasi lideri olduğunu.

Deepa herkesin yerini almış durumda: Bijoli'nin kocasının, gelininin, oğullarının. Bijoli bunu Udayan'ın ayarladığına inanıyor.

Onun avluda elinde tebeşir parçasıyla oturup kendileri için çalışan, okula gitmemiş erkeklere ve kızlara okuma yazma öğretişini

anımsıyor. Arkadaş edinmişti bu çocukları. Onların yanında yiyip içip, oyunlarına onları da dahil eder, Bijoli bir kenara yeterince ayırmamışsa onlara kendi tabağından et verirdi. Bijoli onları azarlarsa hemen savunmalarına koşardı.

Yaşı büyüdüğünde kolonilerde, varoşlarda yaşayan ailelere dağıtmak üzere eski eşyalar toplamaya başlamıştı. Yıpranmış yatak örtüleri, tencere tavalar. İlaç götürmek için hizmetçi kızlara evlerine kadar, şehrin en yoksul semtlerine kadar eşlik ederdi. Aile üyelerinden biri hastaysa doktor çağırmak, biri öldüyse cenazeyle ilgilenmek için.

Ama polis ona imansız demişti, müfrit demişti. Yasadışı parti üyesi. Doğruyla yanlış ayırt edemeyen bir oğlan.

Bijoli kocasının aylığıyla ve Gauri taşındıktan sonra başka bir aileye kiraladıkları alt kattaki odalardan gelen gelirle yaşıyor. Arada bir Subhash'tan dolar olarak yazılmış bir çek geliyor. Nakde çevirmesi aylar süren bir şey. Bijoli yardım istemiyor ondan ama geri çevirecek durumda da değil.

Hepsi birleşince yiyeceğini almasına ve Deepa'nın parasını ödemesine, hatta küçük bir buzdolabı almaya, telefon hattı çektirmeye yetiyor. Hatlar istikrarsız ama ilk denemesinde telefonu eline alıp Subhash'ın numarasını çevirmiş, sesini Amerika'ya aktarmış, kocasının ölüm haberini iletmişti. Olaydan birkaç gün sonrasıydı. Beklenmedik bir şeydi, evet, ama ne kadar derinden etkilemişti Bijoli'yi?

On yılı aşkın süredir ayrı odalarda kalıyorlardı. On yılı aşkın süredir kocası Udayan'ın başına gelenler hakkında konuşmamıştı. Bu konuyu Bijoli'yle, herhangi biriyle konuşmayı reddetmişti. Her sabah nehirde yıkandıktan sonra pazardan meyve alır, eve dönüşte durup komşularla havadan sudan sohbet ederdi. İki birlikte, hiç konuşmadan, Udayan'ın ölüm portresinin altında yere oturmuş, o portre yokmuş gibi akşam yemeklerini yemişlerdi.

Çok sevmişlerdi vaktinde bu evi. Bir anlamda ilk çocuklarıydı onların. Her ayrıntısından gurur duymuş, onunla birlikte ilgilenmiş, her değişiminde heyecan yaşamışlardı.

İlk inşa edildiğinde, sadece iki odalıyken, elektrik bölgeye henüz yeni geliyordu, akşam yemeğini hazırlamak için fenerler yakılıyordu. Evlerinin önündeki, İngiliz şehir planlamasının zarif bir örneği olan demir sokak lambası henüz elektriğe çevrilmemişti. Her gün şafaktan önce ve gün batımında Şirket'ten biri gelir, merdiveni tırmanır, gazı elle açıp kapatırdı.

Arsa yirmi beş fit genişliğinde, altmış fit derinlikteydi. Evin kendisi dardı, altı fit eninde. Binanın her iki yanında zorunlu bir geçiş koridoru, sonra da çevre duvarı vardı.

Bijoli tek kaynağıyla katkıda bulunmuştu. Eş olduğunda kendisine verilen altını satmıştı. Çünkü kocası, çocuk sahibi olmaktan bile önce aileleri için bir ev inşa etmenin, sıradan da olsa Kalküta'da emlak sahibi olmanın daha büyük önem taşıdığı konusunda ısrar etmişti. Bundan öte bir emniyet olmadığına inanıyordu.

Çatı ilk başta kuru kilden yapılma kiremitlerle kaplıydı. Sonradan oluklu asbestle değiştirilmişti. Subhash ile Udayan bir süreliğine penceresinde parmaklıkları olmayan bir odada uyumuşlardı. Kepenkler henüz takılmadığı için geceleri pencereye çuval bezi raptiyelenmişti. Birkaç defa içeri yağmur girmişti.

Bijoli kocasının eski sari parçalarıyla menteşe ve mandalları cilaladığını anımsıyordu. Tozunu almak için şilteleri dövdüğünü. Aynı bir banyo yapıldıktan sonra haftada bir defa kendini temizlemeden önce banyoyu temizler, köşelere fenil dökerek örümcek ağlarını oluşur oluşmaz ortadan kaldırırdı.

Bijoli odaların içinde her gün titizlikle varlıklarının envanterini çıkarırdı. Kaldırır, tozunu alır, yerine koyardı. Her şeyin yerini tamı tamına bilirdi. Yatak örtüleri onun gözetimi altında gergince yayılırdı. Aynada en ufak bir leke olmazdı. Çay fincanlarının içinde halkalardan eser kalmazdı.

Su da elle borulu kuyudan çekilirdi. Günlük kullanım için birkaç kova doldurulur, içme suyu testilerde saklanırdı. Ellilerde bir

foseptik tankı almışlardı. Ondan önce kapı girişinin yakınında bir müstemilat vardı ve günlük atıklarını kafasının üstünde taşıyıp götürmek üzere her gün bir adam gelirdi.

Kapalı bölgeyi oluşturan parselin sahibi ve arsayı onlara satan kişi üç Nawab kardeşten ikincisi Mejo Sahib'ti. Kendisi Britanyalıların öldürdüğü, krallığı bölünen, soyu bir süreliğine Tolly Club'da tecrit edilen Tipu Sultan'ın neslindendi. Bijoli'nin bir ara duyduğuna göre İngiltere'ye gidildiğinde Tipu'nun kılıcını, kızağını, çadır ve tahtından parçaları Kraliçe Elizabeth'in evlerinden birinde fetih ganimeti olarak görmek mümkündü.

Subhash ile Udayan'ın hayatının ilk yıllarında, Kalküta'nın Hindistan'a mı Pakistan'a mı ait olduğunun henüz netleşmediği zamanda, kraliyet kanı taşıyan bu aileler, onların aralarında yaşamışlardı. Bijoli'ye karşı kibar davranmış, onu sütunlu evlerine davet etmişler, içmesi için şerbet ikram etmişlerdi. Subhash ile Udayan onların avlularındaki kafeslerde ev hayvanı olarak baktıkları tavşanları okşamıştı. Birlikte bir begonvil çardağının altında ahşap tahterevallide sallanmışlardı.

1946'da Bijoli ile kocası vahşetin Tollygunge'a yayılacağından ve Müslüman komşularının belki de onlara cephe alacağından korkmuşlardı. Evi toplayıp bir süreliğine şehrin ağırlıkla Hinduların bulunduğu başka bir yerinde yaşamayı düşünmüşlerdi. Fakat Mejo Sahib'in yeğenlerinden biri tavrını net koymuştu. Onları korumak için sınırlarını zorlamıştı. Bir Hindu'yu tehdit etmek için bu bölgeye giren olursa önce benim cesedimi çiğner, demişti.

Fakat Bölünme'den sonra Mejo Sahib'in ailesi, pek çoklarıyla birlikte kaçmıştı. Toprakları, tıpkı bitki köklerini istila eden tuzlu su gibi çürümüşü. Zarif evleri terk edilmiş, çoğu işgal edilmiş ya da yıkılmıştı.

Bijoli'nin evi de şimdi bir o kadar ıssız, gidişatı bir o kadar sapsımsı gibi. Udayan yaşamayı becerip onu miras almadı, Subhash geri dönmeyi reddediyor. Oysa onun, biri elden alınmışken geriye kalan tek oğul olarak, bir avuntu olması gerekirdi. Ne var ki Bijoli, biri olmadan diğerini sevmekten acizdi. Subhash kaybın acısını hatırlatmaktan başka bir işe yaramamıştı.

Udayan'ın ölümünden sonra yanlarına döndüğü an, karşılarında dikilip durduğu an, Bijoli içinde sadece öfke hissetmişti. Udayan'ı bu derece anımsattığı, sesi tıpkı ona benzediği, onun bir yedeği olarak kaldığı için öfkeliydi Subhash'a. Onu Gauri'yle konuşurken, kıza özen gösterirken, kibar davranırken duymuştu.

Gauri'yle evleneceğini ilan ettiği anda ona bu kararın kendisine düşmediğini söylemişti. Subhash ısrar edince de her şeyi tehlikeye attığını, evlerine asla karı koca olarak giremeyeceklerini söylemişti.

Onları incitmek için söylemişti bunu. Zaten hoşlanmadığı, ailesinde istemediği bir kız, ikinci defa gelini olacağı için söylemişti. Rahminde Udayan'dan bir parça taşıyanın kendisi değil, Gauri olduğu için söylemişti.

Söylediği şeyi tam olarak kastetmemişti ama on iki yıl boyunca Subhash da Gauri de anlaşmada paylarına düşeni yaptılar. Birlikte ya da ayrı ayrı Tollygunge'a geri dönmediler. Çok uzakta kaldılar, ayrı kaldılar. Bu yüzden de Bijoli bir annenin hissedebileceği en derin utancı hissediyor. Sadece tek çocuğunun hayatta kalmasının değil, hâlâ yaşamakta olan diğer çocuğunu da kaybetmenin utancı.

Kırk bir yıl önce Bijoli, Subhash'a hamile kalmayı hayatı boyunca arzuladığı her şeyden çok arzuluyordu. Gerçekleştiğinde neredeyse beş yıldır evliydi, yirmili yaşlarının ortalarına gelmişti ve belki hiç çocuk doğuramayacağını, kocasıyla bir aile kurmalarının kaderde olmadığını düşünmeye başlamıştı. Mülke boşuna yatırım yaptıklarını, evlerini boşa inşa ettiklerini.

Ama 1943 sonunda Subhash doğdu. Tollygunge o sırada ayrı bir yönetim bölgesiydi. Yeni Howrah Köprüsü trafiğe açılmıştı ama insanları tren istasyonuna hâlâ atlı arabalar götürüyordu. Gandhi Britanyalılara karşı oruçagirmişti ve Britanyalılar Mihver Devletleri'ne karşı savaştığı için Tollygunge'ın ağaçları Japon uçaklarını vurmaya hazır yabancı askerlerle doluydu.

Bijoli'nin hamile olduğu yaz, köylüler Ballygunge İstasyonu'na akın etmeye başladılar. Cılızdılar, yarı delirmiştiler. Çiftçiydiler,

balıkçıydılar. Bir zamanlar başkalarına yiyecek sağlamış, şimdi onun eksikliğinden ölmekte olan insanlar. Güney Kalküta'nın sokaklarına, ağaçların gölgesi altına uzandılar.

Bir önceki yıl bir siklon, kıyı şeridinde çeltik hasadını mahvetmişti. Fakat herkes onu izleyen kıtlığın insan elinden çıkma bir felaket olduğunu biliyordu. Askeri kaygılarla dikkati dağılmış hükümet, dağıtımdan verilen ödün, savaş maliyetinin pirinci el yakar hale getirmesi.

Bijoli güneş altında kokuşan, sineklerle kaplı, götürülene dek yolda çürüyen cesetleri hatırlıyor. Kolları incelmış, tek süsleri olan düğün bilezikleri kayıp düşmesin diye dirsek üstüne kadar çekilmiş kadınlar.

İçlerinden hali olanlar sokaktaki insanlara yanaşıp, yabancıların omzunu tıklatarak pilav tenceresinden süzülen ve normalde atılan nişastalı, bulanık su için yalvarıyorlardı. *Phen*.

Bijoli bu suyu saklar, yemek saatlerinde evinin yaylı kapının önünde toplaşan hezeyan içindeki insanlara verirdi. Karnında Subhash'ın ağırlığı, yulaf lapası dağıtmak için gönüllü olarak aşevlerine gitmişti. Bu insanların bir hayvanın kesintili inlemesini andıran yakanışları geceleri duyulurdu. Onu aynı şekilde ürküten Tolly Club'daki çakallar gibi.

Evlerinin karşısındaki göletlerde ve ovanın sel suları içinde kendine yiyecek arayan insanlar görürdü. Böcekleri yiyen, toprak yiyen, yerde sürünen kurtçukları yiyen insanlar. O her yeri sarıp sarmalayan acı yılında Bijoli ilk defa dünyaya bir can getirmişti.

Bundan on beş ay sonra, savaşın bitişine ve Japonların teslim olmasına az kala, Udayan dünyaya geldi. Bijoli'nin hafızasında upuzun bir hamilelikti bu. Çocuklar Bijoli'nin bedenini birbiri ardına işgal etmişti, Subhash henüz ilk adımını atmadan, ona henüz doğru dürüst bir isim verilmeden Udayan'ın hücreleri bölünüp çoğalmaya başlamıştı. Temelde onları birbirinden ayıran gerçek zamanda aralarındaki on beş ay değil, doğum günleri arasındaki üç aydı sanki.

Bijoli elle beslemişti onları. Aynı tabakta karıştırılmış pilav ve *dal*. Tek parça balığın kılçıklarını ayıklamış, tabağın kenarına dikiş iğneleri gibi dizmişti.

Udayan daha baştan itibaren daha talepkârdı. Nedense Bijoli'nin sevgisinden emin olamamıştı. Doğduğu andan itibaren feryat figan etmiş, ortalığı ayaklandırmıştı. Bijoli onu başkasına verdiği ya da bir dakikalığına odadan çıktığı takdirde ağlardı. Ona yeniden güven telkin etme çabası güçlendirmişti aralarındaki bağı. Annesini çileden çıkarsa da ona olan ihtiyacı apaçıktı.

Belki de bu yüzden kendini hâlâ Udayan'a, Subhash'a olduğundan daha yakın hissediyor. Her ikisi de Gauri'yle kaçıp evlenerek ona karşı gelmişti. Udayan söz konusuysen ilk başlarda kızı kabul lenmeye çalışmıştı. Bir karısının olması Udayan'ın yerleşik düzene geçmesini sağlar, aklını siyasetten uzaklaştırır diye düşünmüştü. Gauri çalışmalarına devam edecek, demişti Udayan ona. Kızı ev kadınına çevirme. Önünü tıkama.

Udayan eve Gauri'ye aldığı hediyelerle gelmiş, kızı restoranlara, filmlere, arkadaş ziyaretlerine götürmüştü. Bijoli ile kocası Naksalbari'den sonra öğrencilerin neler yaptığını, neleri yok ettiğini, kimleri öldürdüklerini öğrendikten sonra kendilerine Udayan'ın ne de olsa evli olduğunu söylemişlerdi. Düşünmesi gereken bir geleceği, günün birinde bakıp büyüteceği bir ailesi vardı. O insanlarla düşüp kalkmazdı.

Hiç tartışmadan onu saklamaya, geldikleri takdirde polise yalan söylemeye hazırlıklı olmuşlardı. Bunun alt tarafı onu koruma meselesi olduğunu farz etmişlerdi.

Akşamları nereye gittiğini sormadan, kiminle buluşmaya gittiğini bilmeden, onu affetmeye hazırlıklı olmuşlardı. Anne babasıydılar onun. O akşam artık anne babası olmamaya hazırlıklı değildiler.

Bijoli artık kafasında canlandıramıyor bu anları. Subhash ile Gauri'nin Amerika'da, Rhode Island denen yerde yaşadıkları hayatı da canlandıramıyor. Karı koca olarak yetiştirdikleri Bela isimli çocuğu... Ama Subhash şimdi babasını kaybetti. Hindistan'dan ayrıldığından beri ikinci defa, ikinci bir ölüm yüzünden annesiyle yüzleşmek zorunda.

Bir sabah terastan bakarken Bijoli'nin aklına bir fikir geliyor. Merdivenden inerek avlunun yaylı kapılarından geçip önce mahalleye, sonra da caddeye varıyor. Üniformalı öğrenciler beyaz çorapları, siyah ayakkabıları, kitaplarla ağırlaşmış bez çantalarıyla yanından geçiyor. Kızlarda gök rengi etekler, erkeklerde şort ve kravat.

Bijoli'yi görene dek kahkahalar atıyorlar, sonra onun yolundan çekiliyorlar. Bijoli'nin sarisi lekeli, kemikleri yumuşamış, dişleri artık diş etlerinde sağlam durmuyor. Kaç yaşında olduğunu unuttu ama yaşasa Udayan'ın bu bahara otuz dokuz olacağını bir an durup düşünmeden biliyor.

Elinde fazladan kömür saklamaya yarayan iri, derin olmayan bir sepet var. Sarisini, ince bir tabaka kahverengi sprey püskürtülmüş yumurta kabukları gibi leke dolu baldırları görülecek kadar toplayarak, ovaya doğru yürüyor. Bir su birikintisinin içine giriyor ve eğilerek elindeki sopayla birikintide bir şeyler aranıyor. Ardından ellerini kullanarak çamurlu yeşil sudan nesneler çıkarmaya başlıyor. Her gün azıcık, birkaç dakika. Planı bu; Udayan'ın mezar taşı yakınındaki alanı atıksız tutmak.

Atıkları sepete yığıyor, sepeti biraz ileride boşaltıyor, sonra yine doldurmaya başlıyor. Çıplak ellerle boş Dettol, Sunsilk şampuanı şişelerini ayıklıyor. Farelerin yemediği, kargaların alıp götürmeye zahmet etmediği şeyler. Yoldan geçen yabancıların attığı sigara paketleri. Kanlı bir hijyenik ped.

Asla hepsini temizleyemeyeceğini biliyor. Ama her gün oraya gidip sepeti bir defa dolduruyor, sonra birkaç defa daha. Durup ne yaptığını fark eden insanlar yaptığı işin anlamsız olduğunu söylediğinde aldırış etmiyor. İğrenç bir şey olduğunu, ona yakışmadığını söylediğinde. Hastalık kapmasına yol açabileceğini söylediğinde. Bijoli onunla ne yapacağını bilemeyen komşulara alışkın. Onları duymazdan gelmeye alışkın.

Her gün insanların hayatlarında istemedikleri şeylerin küçük bir bölümünü çıkarıyor. Her ne kadar bunların tümü önceden istenmiş, bir zamanlar fayda sağlamış olsa da, diye düşünüyor. Güneşin ensesini kavurduğunu hissediyor. Sıcakların en şiddetli zamanı

şimdi, yağmurlara daha birkaç ay var. Yaptığı iş tatmin ediyor onu. Vakit dolduruyor.

Bir gün Udayan'ın anıt taşının yanına yığılmış beklenmedik nesneler buluyor. Kirletilmiş, yiyeceklerle lekelenmiş muz yaprakları yığını. Bir yemek firmasının ismini taşıyan kirli kâğıt peçeteler ve misafirlerin su ve çaylarını yudumladıkları kırık kaplar. Evlerin girişini süslemede kullanılan kuru çiçek aranjmanları.

Tüm bunlar mahallede bir yerde yapılmış bir düğünün kalıntıları. Hayırlı bir birleşmenin, bir kutlamanın kanıtları. Bijoli'yi tiksindiren, dokunmayı ya da temizlemeyi reddettiği bir kirlilik.

Oğullarının ikisi de bu şekilde evlenmedi. Kutlama yapmadılar, misafirlere ziyafet verilmedi. Udayan'ın cenazesine kadar evde kimseyi yedirmediler. Ancak o zaman üstünde tuz yığını ve limon dilimleri olan muz yaprakları çatı katına sıralandı, akrabalar ve yoldaşlar merdiven boşluğunda yukarı çıkıp yemeklerini yemek için tek sıra halinde beklediler.

Hangi aile acaba, diye düşünüyor Bijoli, kimin çocuğu evlendi. Komşularının sınırları giderek genişledi. Neyin nerede başlayıp nerede bittiğini hiç bilemiyor artık. Eskiden olsa kapılarını çalar, tanınır, içeri buyur edilir, çay ikram edilirdi ona. Düğün davetiyesi verilir, gelmesi için ısrar edilirdi. Ama yeni evler vardı şimdi, televizyonlarını tercih eden, onunla hiç konuşmayan yeni insanlar.

Bunu kimin yaptığını bilmek istiyor. Kim saygısızlık etti bu yere? Kim Udayan'ın anısına bu şekilde hakaret etti?

Komşulara sesleniyor. Kim bunun sorumlusu? Neden çıkmıyorlar ortaya? Olanları şimdiden unuttular mı? Yoksa oğlunun bir zamanlar burada saklandığını bilmiyorlar mı? Az ötede, eskiden boş arsa olan yerde öldürüldüğünü bilmiyorlar mı?

Ellerini yiyecek arayışı içinde mahalleye giren yoksul insanların yaptığı gibi açarak yakarıyor. O insanlar için elinden geleni yapmıştı vaktinde. Pilav tenceresindeki nişastayı toplamış, onlara vermişti. Ama şimdi kimse Bijoli'ye önem vermiyor.

Çıkan ortaya, diye sesleniyor pencerelerinden, çatılarından seyretenlere. Megafonla konuşan paramiliterin sesi geliyor aklına. *Ağır ağır yürü. Yüzünü bana dön.*

Udayan'ın susümbüllerinin arasında belirip kendisine doğru yürümesi için bekliyor. Artık güvenli, diyor ona. Polisler gitti. Kimse götürmeyecek seni. Çabuk eve gel. Acıkmışsındır. Yemek hazır. Birazdan hava kararır. Kardeşin Gauri ile evlendi. Ben yalnızım artık. Amerika'da bir kızın var. Baban öldü.

Onun orada olduğundan, söylediklerini duyduğundan emin, bekliyor. Kendi kendine, kimseye hitap etmeden konuşuyor. Beklemekten yorulup biraz daha bekliyor. Ama beliren tek kişi Deepa. Deepa onun topraklı ellerini, çamurlu ayaklarını temiz suyla çalkalıyor. Omuzlarına bir şal atıyor, kolunu beline doluyor.

Gel çayını iç, diyor Deepa, onu tatlılıkla ikna ederek, içeri götürüyor. Terasta bisküvi tabağının ve çay fincanının yanında Deepa ona bir şey daha uzatıyor.

Bu nedir?

Bir mektup Mamoni. Bugün posta kutusundaydı.

Amerika'dan, Subhash'tan. Mektupta bu yaz ziyarete geleceğini teyit ediyor, Bijoli'ye geliş tarihini bildiriyor. O zamana babasının ölümünün üstünden neredeyse üç ay geçmiş olacak.

Daha erken gelmesinin mümkün olmadığını söylüyor Bijoli'ye. Yanında Udayan'ın kızını da getireceğini ama Gauri'nin gelemeyeceğini söylüyor. Kalküta'da vermeyi düşündüğü birkaç konferanstan söz ediyor. Orada altı hafta kalacaklarını söylüyor. Bela diye hitap ettikleri kızı kastederek, *Beni babası olarak görüyor*, diyor. *Başka bir şey bilmiyor.*

Hava durgun. Evlerinin arkasına kısa süre önce inşa edilen devlet arazisi, eskiden teras boyunca esen güney rüzgârını engelliyor. Bijoli mektubu Deepa'ya iade ediyor. Şu an ihtiyaç duymadığı fazladan bir paket çay gibi bilgiyi bir köşeye kaldırıyor ve aklını diğer şeylere veriyor.

2.

Muson sezonunun başında vardılar. Bengalcede adı *barsha kal'*dı. Babası rüzgârın yönünün her yıl bu zamanlarda değiştiğini, karadan denize değil, denizden karaya estiğini söylemişti ona. Bir haritada bulutların Bengal Körfezi'nden yola çıkarak, ısınmakta olan kara kütlelerinin üstünden geçip kuzeydeki dağlara doğru nasıl hareket ettiğini göstermişti. Yükselip soğuyarak, nemlerini korumayı başaramadan Himalayalar'ın yüksekliği sayesinde Hindistan üstüne hapsediliyorlardı.

Yağmur geldiğinde babası Bela'ya deltadaki ırmak kollarının yönlerini değiştireceğini söyledi. Nehirler ve şehir sokakları sular altında kalacak, mahsuller ya serpilip gelişecek ya da zarara uğrayacaktı. Babaannesinin evinin terasından işaret ederek babası ona patikanın ötesindeki iki göletin taşıp tek gölete dönüşeceğini söyledi. Taşan yağmur suları göletlerin ardındaki ovada toplanacak, sular bir ara Bela'nın omuzlarına kadar yükselecekti.

Öğleden sonra, parlak güneşli sabahların ardından, dalgalanan dev teneke plakaları gibi gök gürlemeleri geldi. Yaklaşan kapkara çerçevesi bulutlar. Bela onların başı sonu olmayan gri bir perde misali süratle alçalarak gün ışığını bulandırışını gördü. Güneşin parlaltısı başkaldırıcasına kendini gösterdi zaman zaman. Kızgın konturlarla sınırlı, soluk bir disk; öyle ki göze katı görünüyor, daha çok dolunaya benziyor.

Önce oda karardı, sonra bulutlar patlamaya başladı. Pencere pervazlarından, demir parmaklıklar arasından içeri su girdi, çabucak kapatılan kepenklerin altına bezler sıkıştırıldı. Deepa isimli bir hizmetçi yere sızanları silmek için telaşla içeri girdi.

Bela terastan palmiye ağaçlarının deniz rüzgârıyla eğilen ama kırılmayan ince gövdelerini izledi. Sivri uçlu bitki örtüsü dev kuşların kanatları gibi, göğü çalkalayan hurda değirmenler gibi çırpındı.

• • •

Babaannesi onları karşılamak için havaalanına gelmemişti. Tollygunge'da, şimdi oturduğu terasta, babasının büyüdüğü evin en üst katında, Bela'ya kısa bir kolye verildi. Bayram kurabiyeleri için yapılmış gibi duran minicik altın topar yan yana sımsıkı dizilmişti. Babaannesi eğilerek ona yanaştı. Hiçbir şey söylemeden kolyeyi Bela'nın boynuna taktı, sonra da klipsi arkaya gelecek şekilde çevirdi.

Babaannesinin saçları ak olsa da, elleri pürüzsüz, lekesizdi. Vücuduna doladığı, beyaz pamuklu kumaştan sari, çarşaf kadar sadeydi. Babaannesinin gözbebekleri bulanıktı, siyah değil laciverti. Bela'yı uzun uzun süzen bakışları, ikisini birbirine bağlayan bir ipi takip edermiş gibi Bela ile babası arasında gidip geliyordu.

Valizlerini boşaltırken onları izleyen babaannesi Deepa için hediyeler getirmemelerine bozulmuştu. Deepa sari giyyordu, burnunda mücevherden hızması vardı ve Bela'ya *Memsahib* diye hitap ediyordu. Yüzünün şekli kalp gibiydi. İncecik yapısına, tel gibi kollarına rağmen Bela'nın babasına ağır valizlerin üst kata taşınmasında yardım edecek kadar güçlüydü.

Deepa babaannesinin yanındaki odada yatıyordu. Yarın kat merdivenin tepesinde, ayakta durulamayacak kadar alçak tavanlı, genişçe bir dolabı andıran bir odada. Deepa'nın gün sonunda ufak yastığını attığı yer burasıydı.

Babaannesi Bela'nın annesinin seçtiği Amerikan sabunlarını ve losyonları, çiçekli yastık kılıfıyla çarşafı almadı. Deepa'ya onların kullanmasını söyledi. Renkli iplik makaralarını, nakış kasnağını, domates biçimli iğneliği, dikiş işini artık Deepa'nın yaptığını söyleyerek bir kenara ayırdı. Bela'nın Rhode Island'da Warwick Mall'da annesinin seçmesine yardım ettiği büyük zarf biçimli, tek çıkıtla kapanan siyah deri cüzdan da yine Deepa'ya gitti.

Geldiklerinin ertesi günü babası, Bela'nın birkaç ay önce ölen dedesinin onuruna bir seremoniye katıldı. Bir rahip odanın

ortasında yanan küçük bir ateşin başında durdu. Ateşin yanına pirinç tabak ve tepsilerde meyveler yığılmıştı.

Yerde, duvara dayalı duran dedenin yüzünün büyük bir fotoğrafı vardı, onun yanında ise kirli ahşap bir çerçeveye içinde kendinden büyük bir oğlanın, gülümseyen bir gencin fotoğrafı duruyordu. Bu fotoğrafların önünde tütsü yanıyordu, hoş kokulu beyaz çiçekler camın üstüne kalın kolyeler gibi asılmıştı.

Seremoniden önce eve bir berber geldi ve babasının başını ve yüzünü avluda tıraş ederek ortaya garip ve küçük bir yüz çıkardı. Bela'ya ellerini uzatması söylendi ve en ufak bir uyarı olmadan, önce el sonra ayak tırnakları bir tıraş bıçağıyla yontuldu.

Akşam bastırırken Deepa sivrisinekleri kaçırmak için sargılar yaktı. Kereviz derili kelerler iç mekânlarda ortaya çıkarak duvarla tavanın birleştiği yere yakın gezinmeye başladılar. Gece Bela'yla babası aynı odada, aynı yatakta uyudular. Aralarına kalın bir minder kondu. Başının altındaki yastık un çuvalı gibiydi. Sivrisinek tülünün kafesleri maviydi.

Her gece etraflarına bu cılız barikat kurulduktan, içeri başka hiçbir canlı giremez hale geldikten sonra bir rahatlama hissediyordu Bela. Uykuda babası sırtını ona döndüğünde, saçsız, gömleksiz haliyle neredeyse başka biri gibi görünüyordu. Hep Bela'dan önce uyanıyordu ve sivrisinek tülü odanın bir köşesinden sarkan dev bir kuşun yuvası gibi topa dönüşmüş oluyordu. Babası çoktan banyo yapmış, giyinmiş, bir mango yemiş, etli kısmını dişleriyle sıyrıyor oluyordu. Bunların hiçbirini alışılmadık gelmiyordu ona.

Kahvaltıda Bela'ya açık ateş üstünde kızartılmış ekmek, tatlandırılmış yoğurt, yeşil kabuklu küçük bir muz veriliyordu. Babaannesesi Deepa'ya pazara çıkmadan önce belli bir türde balığı almasını hatırlatıyor, kılçıklarının çok zahmetli olacağını söylüyordu.

Bela'nın pilav ve mercimeği parmaklarıyla almaya çalışmasını izleyen babaannesesi Deepa'ya kaşık getirmesini söylemişti. Deepa

küçük bir taburenin üstünde duran testiden Bela'ya su doldurduğunda, babaannesi kızı azarladı.

O sudan değil. Kaynamış sudan ver. Burada yaşamaya uygun değil onun canı.

İlk haftanın ardından babası gündüzleri dışarı çıkmaya başladı. Yakın üniversitelerde birkaç seminer vereceğini ve bir projede kendisine yardım eden bilimcilerle buluşacağını söyledi. Evde babaannesiyle ve Deepa'yla bırakılmak başta üzdü Bela'yı. Teras parmaklıklarının arasından babasının tıraşlı kafasını kavurucu güneşten korumak için katlanır bir şemsiye taşıyarak uzaklaşmasını izledi.

O dönene kadar, zile basana kadar, bir anahtar çıkarılıp bahçe kilidi açılana kadar ve babası yeniden karşısında durana kadar gergin oluyordu. Endişeleniyordu babası için. Onları Tollygunge'a getiren taksiden gördüğü, aynı anda hem harap hem de ihtişamlı bu şehrin, babasını yutacağından korkuyordu. Babasının bu şehirle uzlaşmak zorunda kaldığını, ona bir şekilde yem olduğunu düşünmek istemiyordu.

Deepa bir gün Bela'yı, pazara giderken kendisine eşlik etmeye, sonra da mahallenin dar sokaklarında biraz gezinmeye davet etti. Dikey parmaklıklı küçük pencerelerin yanından geçtiler. Tellere gerilmiş, perde işlevi gören kumaş parçaları... Kenarları çöple çevrili, parlak yeşil yapraklara boğulmuş göletlerin yanından yürüdüler.

Duvarlarla çevrili, sessiz sakin sokaklarda insanlar birkaç adımda bir onları durdurarak Deepa'ya Bela'nın kim olduğunu, neden orada olduğunu sordular.

Mitra evinin torunu.

Büyük kardeşin kızı mı?

Evet.

Anne de geldi mi?

Hayır.

Ne dediğimizi anlıyor musun bakalım? Bengalce biliyor musun? dedi bir kadın Bela'ya. Gözlerini dikip baktı. Bakışları sertti, lekeli dişleri eğri büğrü.

Biraz.

Sevdin mi burayı?

Bela o gün evden çıkmaya, pazarda Deepa'ya eşlik etmeye, görmek için bunca yol geldiği yeri gezmeye heveslenmişti. Ama şimdi geri dönmek istiyordu. Gittikleri yoldan geri dönerlerken bazı komşuların perdelerini açıp ona bakmalarını sevmemişti.

İçmesi için kaynatılıp soğutulan suya ek olarak banyosu için de her sabah su ısıtılıyordu. Babaannesi hava sıcak olduğu halde, su ısıtılmazsa Bela'nın üşüteceğini söylüyordu. Isıtılan banyo suyuna, bir pompayla gönderilen ve günün sınırlı vakitlerinde ince plastik bir hortumdan geçerek mutfağın yanındaki verandada duran bir tankı dolduran temiz su da ekleniyordu.

Deepa onu verandaya götürüp eline teneke bir kap vererek ne yapması gerektiğini anlattı. İsteğine göre hortumdan gelen suyla soğutacağı ısıtılmış suyu vücuduna dökecek, sonra bütün vücudunu koyu renk bir sabunla sabunlayacak, sonra da durulanacaktı. Akıtılan suyun ziyan edilmemesi gerekiyordu. Bir kovada toplanacaktı, kalan da tankta saklanacaktı.

Bela yüksek kenarlı bir banyo küvetini andıran tankın içinde durmak istediye de izin verilmedi. Bunun üzerine bir banyonun mahremiyeti içinde, hatta bir banyo küvetinin koruması altında olmak yerine açık havada, kendisi gibi yıkanmayı bekleyen tabak ve tence-relerin arasında yıkandı. Deepa'nın gözetimi altında, etrafı palmiye ve muz ağaçlarıyla çevrili olarak ve kargaların nazarı altında.

Daha sonra gelmeliydiniz, şimdi değil, dedi Deepa, Bela'nın bacaklarını ekoseli, ince bir havluyla durularken. Bulaşık bezi gibi kaba bir kumaştandı havlu.

Neden?

Durga Pujo o zaman çünkü. Şimdi sadece yağmurlar var.

Ben doğum günüm için geldim, dedi Bela.

Deepa kendisinin on altı ya da on yedi yaşında olduğunu söyledi. Bela ona doğum gününü sorduğunda ise, Emin değilim, dedi.

Ne zaman doğduğunu bilmiyor musun?

Basanta Kal.

O ne zaman?

Kokil ötmeye başladığında.

İyi ama hangi gün kutluyorsun?

Hiç kutlamadım ki.

Babaannesi terasta, bir güneş huzmesi altında Bela'nın kollarını, bacaklarını ve kafatasını cam şişede duran hoş kokulu bir yağla ovdu. Bela hâlâ küçük bir çocukmuş gibi iç çamaşırlarıyla öylece durdu. Kollar gevşek, bacaklar ayırık.

Babaannesi Bela'nın saçını, inatçı düğümlere denk geldiğinde bazen parmaklarını kullanarak taradı. Saçı elinde tutup inceledi.

Annen sana saçını bağlı tutmayı öğretmedi mi?

Bela başını iki yana salladı.

Okulda öyle bir kural yok mu?

Hayır.

Örgülü tutmalısın saçını. Özellikle de geceleri. Şimdilik iki yandan. Yaşın büyüyünce ortadan bir tane.

Annesi hiç böyle bir şey söylememişti. Annesinin saçı erkek gibi kısaydı.

Babanın saçı da aynen böyleydi. Bu havada hiç düzgün durmazdı. Dokunmama hiç izin vermezdi. Fotoğrafta bile ne kadar dağınık olduğunu görebilirsin.

Bela öğle yemeğini babaannesinin uyuduğu odada yiyordu. Pilav yemeye alışkındı ama buradakinin kokusu keskindi, taneleri de o kadar beyaz değildi. Ağzına bazen Deepa'nın gözden kaçırdığı küçük bir taş parçası geliyordu. Taşın azı dişlerinin arasında parçalanma sesi adeta kulağında patlıyordu.

Yemek masası yoktu. Yerde üstüne oturması için büyük bir tabak altlığını andıran, nakışlı bir kumaş vardı. Babaannesi kamburunu çıkarıp, kollarını dizlerine dayayarak bağdaş kuruyor, Bela'yı izliyordu.

Duvarın yüksek bir yerinde, babasının seremonide önünde oturduğu iki fotoğraf asılıydı. Ölmüş dedesinin ve babaannesinin babası olduğunu söylediği, gülümseyen, yüzü hafif tek yana yatık genç çocuğun. Bela babasının bu kadar genç halini hiç görmemişti. Fotoğrafta ona ağabey olabilecek kadar küçüktü. Bela o doğmadan önceki dönemden babasına ait hiç kanıt görmemişti.

Bu fotoğrafların altında, vantilatörün esintisiyle hafifçe hışırdayan, bir çiviye geçirilmiş eve ait makbuzlar ve istihkak alındıları vardı. Babasının delikanlı çehresi kazığa geçirilmiş kâğıt parçalarının tepesinde muzip bir ifadeyle onun kaşıkla pilav yiyişini izliyordu. Yorgun bakışını önüne dikmiş, seyrek kaşlı dedesi ise onun orada olduğunun farkında değilmiş gibiydi.

İki fotoğrafın ve makbuz yığınının dışında duvarlarda bakacak hiçbir şey yoktu. Ne kitap ne de geçmiş yolculuklara ait hediyelik eşyalar. Babaannesinin ne şekilde vakit geçirmekten hoşlandığını gösteren hiçbir şey yoktu. Kadın saatler boyu sırtı eve dönük terasta oturup parmaklıkların arasından bakıyordu.

Her gün, belli bir vakitte Deepa babaannesini avluya indiriyordu. Babaannesi orada saksılarda ve duvara tırmanan sarmaşıklarda yetişen birkaç çiçeği koparıp küçük pirinç bir vazoda topluyordu.

Sonra yanında Deepa'yla evden çıkıyor, göletlerin yanından geçerek sular altındaki ovanın kıyısına gidiyordu. Orada belli bir noktaya gidip duruyor, birkaç dakika sonra da geri dönüyordu. Babaannesi avluya döndüğünde, çiçeklerin konduğu vazo boşalmış oluyordu.

Orada ne yapıyorsun? dedi Bela bir gün ona.

Babaannesi katlanır sandalyesinde oturmuş, ellerini kapanmayan yumruklar gibi içe doğru kıvrımış, tırnaklarının tırtıklı kenarlarını inceliyordu. Başını kaldırmadan, Birazcık babanla konuşuyorum, dedi.

Babam içeride ama.

Kadın irileşen lacivert gözleriyle başını kaldırdı. Öyle mi?

Az önce geldi.

Nerede?

Odamızda *Dida*.

Ne yapıyor?

Uzaniyor. American Express ofisine gittikten sonra yorulmuş.

Ah. Babaannesi başını çevirdi.

Hava karardı. Yine yağmur yağacaktı. Deepa çamaşırları ipten toplamak için telaşla çatıya çıktı. Bela da yardım etmek isteyerek peşinden gitti.

Rhode Island'da da böyle yağmur yağıyor mu? dedi Deepa.

Bengalcede açıklaması zordu ama Rhode Island'daki bir kasırga Bela'nın ilk anıları arasındaydı. Fırtınanın kendisini değil, sadece hazırlığı ve sonrasını hatırlıyordu. Suyla doldurulan banyo küvetini hatırlıyordu. Kalabalık süpermarketi, boş rafları. Babasının pence-relere çaprazlama bant yapıştırmasına yardım etmişti ve bantların izi, çıkarıldıktan çok sonra bile kalmıştı.

Ertesi gün Bela babasıyla kampüse gitmiş, avluya saçılmış pa-ramparça ağaç dallarını, yapraklarla yeşermiş sokakları görmüştü. Devrik, karmakarışık kökleri açıkta kalmış kalın gövdeli bir ağaç bulmuşlardı.

Ağacı tutamayan ıslak toprağı görmüşlerdi. Ağaç yerdeyken göze çok daha azametli görünüyordu. Canlılığını kaybettikten sonra boyutları ürkütücü hale gelmişti.

Babası babaanneye göstermek için fotoğraflar getirmişti. Fotoğ-rafların çoğu Bela'nın anne babasının şimdi yaşadığı evde çekilen-lerdi. İki yaz önce taşınmışlardı oraya, Bela'nın on yaşına girdiği yaz. Körfeze daha yakındı ve babasının bir zamanlar denizbilimi okulunda çalıştığı yere de uzak değildi. Babasının işine mesafe açı-sından bu ev daha mantıklıydı. Ama Bela'nın büyüdüğü, annesinin şimdi haftada iki akşam felsefe dersi vermek için gittiği büyük kam-püsten uzaktı.

Evin denize mesafesi bir mil bile olmadığı halde pencerelerden deniz manzarası görünmemesi hayal kırıklığına uğratmıştı Bela'yı.

Sadece dışarı çıktığında arada bir yolunu şaşırmış bir esintiyle ya da havada ayırt edilebilir bir tuz yoğunlaşmasıyla karşılaşılıyordu.

Evdeki yemek masasının, şöminenin, güneşlenme verandasından görülen manzaranın fotoğrafları vardı. Hepsi Bela'nın bildiği şeyler. Evlerinin arkasındaki mülkle birlikte bir bariyer oluşturan, kimi zaman tırmandığı iri kayalar. Evin ön tarafının, yaprakların kırmızı ve sarıya döndüğü sonbaharda çekilmiş fotoğrafları ve buzla kaplı çıplak ağaçların olduğu kış fotoğrafları. Bela'nın, babasının baharda ektiği küçücük Japon akçaağacının yanında çekilmiş fotoğrafı.

Bela bir fotoğrafta kendini pazar sabahları gitmeyi sevdikleri Jamestown'daki hilal biçimli küçük kumsalda dururken gördü. Babası donat ve kahve getirirken. Adanın iki lobunun birleştiği, babasının ona yüzmeyi öğrettiği, suda sırtüstü yatarken çayırda otlayan koyunları görebildiği yerdi burası.

Bela babaannesinin fotoğrafları, her biri aynı şeyi gösteriyormuş gibi inceleyişini izledi.

Gauri nerede?

O poz vermeyi sevmiyor, dedi babası. Birinci sınıflara ders vermekle meşguldü. Ayrıca doktora tezini tamamlıyor. Yakında teslim edecek.

Annesi günlerini, hatta cumartesi ve pazarlarını, ona çalışma odası işlevi gören boş yatak odasında, kapalı bir kapının ardında çalışarak geçiriyordu.

Oranın ofisi olduğunu söylemişti ve o odaya girdiğinde Bela'nın annesi evde yokmuş gibi davranması gerekiyordu.

Aldırış etmiyordu Bela. Annesinin haftanın bir bölümünde Boston yerine evde olmasından memnundu. Annesi üç yıl boyunca okuduğu bölümü tamamlamak için Boston'daki bir üniversiteye gitmişti. Sabahları erkenden çıkar, Bela uyuduktan sonra dönerdi.

Ama şimdi ders verdiği akşamlar dışında evden neredeyse hiç çıkmıyordu. Kapı hiç açılmadan, annesi dışarı çıkmadan saatler geçiyordu. Arada bir, bir öksürük sesi, bir sandalye gıcirtısı, yere düşen bir kitap sesi duyuluyordu.

Annesi bazen ona geceleri daktilo sesini duyup duymadığını, gürültünün onu rahatsız edip etmediğini soruyordu ve Bela da gayet iyi duyduğu halde “hayır” diyordu. Bela bazen yatakta yatarken kendi kendine bir oyun oynuyor, sessizliğin tuş tıkartılarıyla ne zaman bozulacağını tahmin etmeye çalışıyordu.

Hafta içinde vaktinin büyük bölümünü annesiyle geçiriyordu ama baş başa geçirdikleri zamanlara ait hiç fotoğrafları yoktu. Annesi akşam yemeğini hazırlarken veya elinde kalemle bir yığın sınav kitapçığının üstünden geçerken Bela’nın öğlen sonralarında televizyon seyrettiğine, mutfak masasında bir okul projesi üstünde çalıştığına dair hiçbir kanıt yoktu. Ödünç alınmış kitapları kutulara bırakmak üzere arada bir üniversitedeki büyük kütüphaneye gittiklerine dair hiçbir kanıt yoktu.

Bela’nın okulu tatilken annesiyle Boston’a yaptıkları yolculukları belgeleyecek hiçbir şey yoktu. Birlikte otobüse binmişler, ardından tramvayla şehrin göbeğinde, Charles Nehri ile uzun kalabalık bir cadde arasına sıkışmış kampüse gitmişlerdi. Annesi profesörlerle buluşurken Bela’nın çeşitli binalar arasında onun peşinden gittiği ya da annesinin Quincy Market’ta Bela’ya ziyafet çektiği zamanlara ait hiç kanıt yoktu.

İşte burada, dedi Bela, babaannesi bir sonraki fotoğrafa geçtiğinde.

Annesi fotoğrafta tesadüfen görünüyordu. Bela’nın birkaç yıl öncesine ait bir fotoğrafıydı. Muşamba zeminli eski evlerinde poz vermişti. Cadılar Bayramı için Kırmızı Başlıklı Kız kılığına girmişti ve elinde ikramlık şekerle dolu bir kâse vardı.

Fakat orada, arka planda, altında pantolonu üstünde bordo tüniğiyle akşam yemeğinden kalma tabakları kaldırmak üzere olan annesi, hafifçe mutfak masasının üstüne doğru eğilmiş duruyordu.

Ne kadar şık, dedi babaannenin omzu üstünden bakan Deepa.

Babaannesi fotoğrafları babasına uzattı.

Sende kalsın anne. Onları senin için yaptırdım.

Ama babaanne fotoğrafları almadı, elini gevşeterek içlerinden birkaçını yere düşürdü.

Baktım zaten, dedi.

. . .

Bela son birkaç yıldır *doktora tezi* sözünü sık sık duyuyor ama ne anlama geldiğini bilmiyordu. Sonra bir gün, yeni evlerinde annesi ona, bir rapor yazıyorum, dedi. Tıpkı senin okul için yazdıkların gibi. Tek fark benimkinin daha uzun olması. Günün birinde kitap olabilir.

Gerçekler hayal kırıklığına uğratmıştı Bela'yı. O zamana kadar bunun bir tür sır, annesinin Bela uyurken yaptığı bir deney olduğunu düşünmüştü. Babasının tuzlu su bataklıklarında gözetmenlik ettiği deneyler gibi. Bazen Bela'yı götürüp çamurda sağa sola kaçışan, deliklere girip kaybolan, yumurtalarını dalgalara bırakan atnalı yengeçlerini gösterdiği yer gibi. Oysa anlamıştı ki, günlerini kitaplarla dolu bir odaya kapanarak geçiren annesi sadece bir kitap daha yazıyordu.

Bela bazen annesinin dışarıda olduğunu ya da duş aldığını bildiği zamanlarda etrafa bakınmak için çalışma odasına girerdi. Annesinin gözlüğü masanın üstüne atılmış dururdu. Bela gözlüğü kaldırıp baktığında lekeli camlar yüzünden her şey bulanık görünürdü.

Soğuk çay ya da kahve artıkları için, bazısında zarif küf desenleri oluşmuş fincanlar rafların sağında solunda dururdu. Çöp sepetinde *p*'ler ve *q*'lar dışında hiçbir şey içermeyen buruşturulmuş kâğıtlar bulmuştu. Tüm kitaplar kahverengi kâğıtla kaplanmış, isimleri annesi tarafından anlaşılabilirmeleri için kitabın sırtına yeniden yazılmıştı: *Varoluşun Tabiatı, Akıl Tutulması, İçsel Zaman Bilincinin Fenomenolojisi Üstüne*.

Annesi son zamanlarda doktora tezinden “eser” diye bahsetmeye başlamıştı. Ondan bir çocukmuş gibi söz ederek bir akşam yemeğinde Bela'nın babasına, sayfaların açık pencereden uçmasından ya da ateşte yanmasından endişe ettiğini söylemişti. Kâğıtları evde başboş bırakmak onu endişelendiriyordu.

Bela ile babası, yollarının eski eşya satışına düştüğü bir gün, öteberi arasında metal bir dosya dolabı bulmuşlardı. Babası çekmecelerin kolayca açılıp kapanabildiğini kontrol ettikten sonra dolabı

satın aldı. Onu arabanın bagajından Bela'nın annesinin çalışma odasına taşıyarak, hediyesiyle annesini şaşırttı.

Annesini daktilo başında buldular. Kafasını, dikkatini yoğunlaştırdığı zamanlarda yaptığı gibi tutuyordu. Başını kaldırıp onlara baktı. Dirseklerini masaya dayamış, iki parmağını V yaparak yanağına yaslamış, gözlerini çerçeveleyen bir kenarı eksik bir üçgen oluşturmuştu.

Babası bir halkadan küpe gibi sarkan anahtarı uzattı. İşine yarar diye düşündüm, dedi.

Annesi ayağa kalkarak, Bela ile babası odaya kolayca girebilsin diye yerdeki eşyaları kaldırdı. Nereye koyayım? dedi babası. Annesi en iyi yerin köşe olduğunu söyledi.

İlginçtir ki annesi o gün işini böldükleri için kızmadı onlara. Aç olup olmadıklarını sordu ve çalışma odasından çıkarak onlara öğle yemeği hazırladı.

Bela her gün annesinin daktilo ettiği sayfaların durduğu çekmecelerin açılıp kapandığını duyuyordu. Bir gece, okuldan eve döndüğünü ve evin iskeletine dek yandığını gördü rüyasında. Tıpkı küçükken dondurma çubuklarından yaptığı evler gibi. Geriye bir tek, çimlerin üstünde duran dosya dolabı kalmıştı.

Bir gün Tollygunge'da merdivenlerden bir aşağı bir yukarı inip çıkarken, merdiven sahanlığının iki yanına cıvatayla tutturulmuş küçük halkalar fark etti. Siyah demir halkalar. Deepa merdivenleri siliyordu. Dizlerinin üstünde, bir bezi su dolu kovanın içine sıkıyordu.

Bunlar nedir? dedi Bela, halkalardan birini parmaklarıyla çekştirerek.

Ben evde yoksam onun dışarı çıkmamasına yarıyor.

Kimin?

Babaannenin.

Nasıl yarıyor ki?

İkisinin arasına zincir takıyorum.

Neden?

Yoksa dışarıda kaybolabilir.

Babaannesi gibi Bela da Tollygunge'da evden çıkamıyordu. Hatta evin içinde özgürce dolaşmasına, aşağı avluya gitmesine ya da sormadan çatıya çıkmasına izin yoktu.

Bazen sokakta oynadıklarını gördüğü çocuklara katılamıyor veya bir şeyler atıştırabilmek için mutfığa giremiyordu. Su şişesindeki kaynatılıp soğutulmuş suyundan canı çekerse gidip istemesi gerekiyordu.

Oysa Rhode Island'da annesi üçüncü sınıftan itibaren onun öğleden sonraları kampüste dolaşmasına izin vermişti. Bela bunu yine kendi yaşında olan ve aynı binada yaşayan bir kızla, Alice'le birlikte yapmıştı. Onlara sadece kampüsten dışarı çıkmamaları söylenirdi, hepsi bu. Ama kampüs yürünecek sokakları, dikkat edilecek arabalarıyla onun için dev gibi bir yerdi. Alice'le ikisi kolaylıkla kaybolabilirlerdi.

Diğer çocuklar belki de parklara giderken, Alice'le ikisi kampüste oynarlar, merdivenleri inip çıkarak, güzel sanatlar binasının önündeki plazada yarış yaparak, avluda kovalamaca oynayarak kendilerini eğlendirirlerdi. Arada Alice'in annesinin çalıştığı kütüphaneye uğrarlardı.

Onun masasına gider, boş bölmelerde otururlardı. Sandalyelerde döner, Alice'in annesinin çekmecesinde tuttuğu atıştırmalıklardan yerlerdi. Çeşmeden soğuk su içer, kitap rafları arasına saklanırlardı.

Birkaç dakika sonra yine kendilerini dışarı atarlardı. Bitkibilimi binasının yanındaki kelebeklerle dolu çiçek bahçesiyle etrafı çevrili seraya gitmeyi severlerdi. Yağmurlu günlerde öğrenci birliğinde oyun oynarlardı.

Bela başında bir gözeteni olmamasından, hiç sormadan evinin yolunu bulabilmesinden gurur duyardı. Alice'le saatin gonglarına dikkat etmeleri, kışın saat dört buçukta eve dönmeleri gerekirdi.

Bela bu olayların hiçbirinden babasına bahsetmemişti. Endişeleneceğini bildiğinden bu tür şeyleri saklamıştı ondan. Dolayısıyla kampüsten uzağa taşınmalarına dek bu öğlen sonraları Bela'yla annesi arasında bir bağ olarak, o vakti ayrı geçirdikleri gerçeği üstüne

kurulu bir yakınlık olarak kalmıştı. Bela bu konuda başarısızlığa uğramak, bu bağı tehlikeye atmak istemediğinden, annesine o saatleri kendine ayırması için vermişti.

Bela artık kendi kendine uyanacak, sabahları tezgâh üstündeki kahvaltılık gevreği alacak, elleri titremeden gevreğine sütünü dökecek yaşıyordu. Evden çıkmaya hazır olduğunda yanında kimse olmadan otobüs durağına kadar yürüyordu. Babası evden erken çıkıyordu. Annesi geceleri geç saate kadar odasında çalıştığından, sabahları geç kalkmak istiyordu.

Onun kızarmış ekmek mi, gevrek mi yediğini, tabağını bitirip bitirmediğini kontrol eden yoktu. Gerçi her zaman tatlandırılmış sütü son kaşığına kadar içer, kirli kâseyi lavaboya koyar, kolayca temizlensin diye içine biraz su aktırdı. Okuldan sonra, annesi üniversitedeyse, artık babasının boş bir kuş yemliğinde sakladığı anahtar alıp içeri girebilecek yaşıyordu.

Her sabah kısa koridorun sonundaki merdivenden yukarı çıkar, anne babasının yatak odasının kapısını çalardı. Aynı anda hem annesini rahatsız etmekten çekinip hem de sesinin duyulduğunu ümit ederek, evden çıkmak üzere olduğunu annesine söylerdi.

Sonra bir sabah, hazırladığı bir kitap raporunun iki sayfasını tutturacak bir ataç ararken annesinin çalışma odasına girdi. Annesini sırtı kapıya dönük, tek kolu başının altında, kanepede uyurken buldu. O andan itibaren annesinin çalışma odası diye söz ettiği odanın onun için aynı zamanda yatak odası görevi gördüğünü de anlamaya başladı. Bir de babasının diğer yatak odasında, tek başına uyuduğunu.

O fotoğrafta kaç yaşındaydın? dedi Bela babasına, yeni bir güne başlamadan önce yatakta sivrisinek ağının altında uzandıkları sırada.

Hangi fotoğrafta?

Dida'nın odasındaki. Yemek yediğimiz yerde. *Dadu*'nun yanında duran, *Dida*'nın sürekli baktığı fotoğraf.

Babası sırtüstü uzanıyordu. Bela onun gözlerini yumduğunu gördü. O benim erkek kardeşim, dedi.

Erkek kardeşin mi var?

Vardı. Öldü.

Ne zaman?

Sen doğmadan önce.

Neden?

Bir hastalığı vardı.

Nasıl bir hastalık?

Bir enfeksiyon. Doktorların iyileştiremediği bir şey.

Amcam mıydı o benim?

Evet, Bela.

Hatırlıyor musun onu?

Babası yüzünü Bela'ya döndü. Eliyle kızın saçını okşadı. Bir parçam o benim. Onunla birlikte büyüdüm, dedi.

Özlüyor musun onu?

Özlüyorum.

Dida o fotoğraftakinin sen olduğunu söylüyor.

Yaşlanıyor artık o, Bela. Bazı şeyleri karıştırıyor bazen.

Babası gündüzleri Bela'yı dışarı çıkarmaya başladı. Yürüyerek köşedeki camiye gidiyor, oradan taksiye ya da çekçeğe biniyorlardı. Bazen de tramvay istasyonuna yürüyüp tramvaya biniyorlardı. Babası bir meslektaşıyla toplantısı varsa Bela'yı da yanına alıyor, onu yüksek tavanlı bir koridorda sandalyeye oturatarak, okuması için Hint çizgi romanları veriyordu.

Öğle yemeğinde Bela'yı karanlık Çin restoranlarına götürüyor, kızarmış erişte yediriyordu. Renkli cam bilezikler, resim kâğıtları ve saçı için kurdeleler alması için işportacılar götürüyordu. Yazmak ve resim çizmek için güzel defterler, meyve kokulu şeffaf silgiler alması için.

Kayalar üstünde uyuklayan beyaz kaplanları görmesi için hayvanat bahçesine götürüyordu. Kalabalık kaldırımlarda karınlarını işaret eden dilencilerin önünde durup tabaklarına bozuk para atıyordu babası.

Bir gün babaannesine ve Deepa'ya sariler almak için bir sari mağazasına gittiler. Babaanne için beyaz olanlardan, Deepa için renkli olanlardan. Satıcıların silkeleyerek önlerine açtıkları pamuklu sariler kolalı parşömenler gibi raflara dizilmişti. Mağazanın vitrininde mankenlerin üstüne atılmış daha şık ipek şallar da vardı.

Anneme de bir tane alabilir miyiz? dedi Bela.

O bunlardan giymiyor, Bela.

Ama belki giyer.

Satıcı daha şık kumaşları önlerine açmaya başladı ama babası başını iki yana salladı. Annene başka bir şey buluruz, dedi.

Sonra Bela'yı bir mücevher mağazasına götürdü. Bela orada ke-digözü boncuklu bir kolye seçti. Ayrıca annesinin istediği tek şeyi, kırmızımtırak soluk deriden yapılma bir çift terliği aldılar. Babası satıcıya son dakikada bir yerine iki çift alacaklarını söyledi.

Takside trafiğe takıldılar, kirli hava ciğerlerini doldurdu, Bela'nın kollarında ince koyu bir tabaka oluşturdu. Bela tramvayların tıngır-tısını, arabaların kornalarını, elle çekilen renkli çekçeklerin zillerini duydu. Yanlarına vurarak güzergâhı çığırın, yolculara binmeleri için bağırıp çağıran kondüktörleriyle, gürleyen otobüsler.

Bela ile babası bazen sıkışan yollarda insana bir saat gibi gelen bir süre öylece beklemek zorunda kaldılar. Babası sinirlendi, taksimetreyi durdurup arabadan inerek yürümeye yeltendi. Ama Bela bunu bile babaannesinin evinde sıkışıp kalmaya tercih etmişti.

Kitapçılarla dolu bir sokaktan geçtikleri sırada babası annesinin üniversiteyi burada okuduğundan söz etti. Bela onun, şimdi kaldırımında gördüğü, üniversite kapısından girip çıkan kız öğrencilere benzeyip benzemediğini merak etti. Sari giymiş, uzun saçları örgülü, yüzlerini mendillerle kapatan, bezden yapılma kitap çantaları taşıyan genç kadınlar.

Bela sokaklarda bazı binaların dekore edildiğini, diğerlerinden başka görüldüğünü fark etti. Ağustos ayında oldukları halde bu binalar Noel ışıklarıyla süslenmişti ve cepheleri renkli kumaşlar ardına gizlenmişti. Bir gün takside bu binalardan birinin yakınında, sıra sıra dizili arabaların arkasında durmak zorunda kaldılar. Bina

girişine serilen ince kırmızı halı davetlileri buyur ediyordu. Müzik çalıyor, şık giyimli insanlar içeri giriyordu.

Neler oluyor orada?

Düğün var. İlerideki çiçeklerle kaplı arabayı görüyor musun?

Evet.

Damat birazdan o arabadan inecek.

Ya gelin?

O içeride damadı bekliyor.

Annemle sen de böyle mi evlendiniz?

Hayır, Bela.

Neden ki?

Benim Rhode Island'a dönmem gerekiyordu da, ondan. Büyük bir kutlama için vaktimiz yoktu.

Ben de büyük kutlama istemiyorum.

O konuya kafa yormak için daha epey vaktin var.

Annem bir keresinde dedi ki, evlendiğinizde iki yabancıymışsınız.

Bu çift de birbirini çok iyi tanımıyor olabilir.

Ya hoşlanmazlarsa birbirlerinden?

Hoşlanmaya çalışacaklar.

İnsanların nasıl evleneceklerine kim karar veriyor?

Bazen anne baba ayarlıyor. Bazen de gelinle damat kendileri karar veriyorlar.

Annemle sen, kendiniz mi karar verdiniz?

Evet. Kendimiz karar verdik.

Bela'nın on ikinci doğum gününde öğleden sonrayı babaannenin evine fazla uzak olmayan bir kulüpte geçirdiler. Babasının bir tanıdığı, eski bir üniversite arkadaşı kulübün üyesiydi ve onları misafir olarak davet etmişti.

Bela'nın yüzebileceği bir havuz vardı. Annesi valize koymadığı için, bir yerlerden sihirli bir şekilde bir mayo bulunup getirildi.

Bela'nın havuzda ve oyun bahçesinde oynayabileceği, İngilizce konuşabileceği başka çocuklar bulunuyordu. Çocukların bir kısmı

Hindistanlıydı ki bunların çoğu Bela gibi başka ülkelerden geliyordu, bir kısmı da Avrupalıydı. Bela'ya onlarla konuşmak, onlara ismini söylemek konusunda cesaret geldi. Binmesi için bir midilli verdiler. Sonrasında yemesi için peynirli salatalıklı sandviçler, bir kâse baharatlı domates çorbası vardı. Bir tabakta hafif erimiş bùyükçe bir top dondurma.

Babası ve arkadaşı oturup birbirleriyle konuştular, dışarıdaki masalardan birinde çay, ardından da bira içtiler. Sonra Bela ile babası ayakkabılarını kırmızı tozla kaplayan patikalarda, bir golf sahasının kenarında yürüdüler, saksılı çiçeklerin yanından, ötücü kuşlarla dolu ağaçların arasından geçtiler.

Babası durup golfçuları seyretti. Dev bir banyan ağacının altında durdular. Babası bunun, hayata birbirine yapışık başlayan, kök kısmından tomurcuk veren bir ağaç olduğunu anlattı. İp gibi sarkan birbirine dolanmış tutamlar, ana ağacın etrafını kuşatan ve havada yetişen köklerdi. Bunlar zaman içinde kaynaşarak ek gövdeler oluşturuyor, ana ağaç öldüğü takdirde içi boş göbek kısmını çember içine alıyorlardı.

Babası ona ağacın önünde poz verdirerek, fotoğrafını çekti. Birlikte bir bankta oturdukları sırada babası gömleğinin cebinden gazete kâğıdına sarılı küçük bir paket çıkardı. Pakette Bela'nın bir gün pazarda beğendiği bir çift aynalı bilezik vardı. Babası geri gidip bilezikleri almıştı.

Eğleniyor musun?

Bela başını salladı. Babasının ona doğru eğilip kafasının üstünü öptüğünü hissetti.

Bugün buraya geldiğimize memnun oldum. Yağmur gecikti. Senin doğduğun günkü gibi değil.

Yürümeye devam ederek kulüpten uzaklaştılar, çakal sürülerinin dinlendiği açık alanların yanından geçtiler. Bela sivrisineklerin ayak bileklerini, bacaklarını ısırıldığını hissetti.

Nereye gidiyoruz?

Şu tarafta bir arazi vardı. Kardeşimle eskiden orada oynardık.

Küçükken buraya mı gelmiştin?

Babası bir an duraksadı, sonra kardeşiyle birlikte bir iki defa arazinin arka tarafından gizlice içeri girdiklerini itiraf etti.

Neden gizlice girmeniz gerekti ki?

Girmemize izin yoktu çünkü.

Neden?

O zamanlar her şey farklıydı.

Babası biraz ötede, çimlerin üstünde bir şey fark ederek, gidip aldı. Bir golf topuydu. Yürümeye devam ettiler.

Gizlice girmek kimin fikriydi?

Udayan'ın. Cesur olan oydu.

Hiç yakalandınız mı?

Günün birinde, evet.

Babası durdu. Golf topunu fırlattı. İki yanına bakıyordu, sonra da yukarı ağaçlara. Kafası karışmış gibiydi.

Geri dönsek mi, Baba?

Evet, dönelim.

Bela kulüpte kalmak, çimlerde koşmak ve oradaki çocukların, gece ortaya çıktığından söz ettikleri ateşböceklerini yakalamak istiyordu. Misafir odalarından birinde yatmak, küvette sıcak bir banyo yapmak ve ertesi günü bugünkü gibi havuzda yüzüp İngilizce kitaplar ve dergilerle dolu okuma odasına giderek geçirmek istiyordu.

Ama babası gitme vaktinin geldiğini söyledi. Mayo iade edildi, onları babaannesinin evine götürmesi için tenekeden yolcu kabini ve safir mavi koltuğu olan bisikletli bir çekçek çağrıldı.

Bela babaannesini az önce gittikleri kulüpte, masalarda oturmuş, ellerinde sigaraları ve biralarıyla kahkahalar atan insanlar arasında hayal edemiyordu. Kokteyl sipariş eden erkekler, onların hoş giyimli hanımları. Aslında babaannesini Tollygunge'daki terasın dışında herhangi bir yerde hayal edemiyordu. Deepa olmadığı zamanlarda merdiven sahanlığına zincirler vurulan terasın. Ya da pis su ve çöplerden başka görülecek hiçbir şeyi olmayan ovanın kıyısına yaptığı kısa yürüyüşler dışında bir şey yaparken düşünemiyordu.

Bela birden annesini özledi. Şimdiye dek hiç onsuz tatil geçir-memişti. Sabah bir telefon konuşması ümit etmişti ama babası hat-tın bozuk olduğunu söylemişti.

Şimdi aramayı deneyebilir miyiz?

Hatlar hâlâ bozuk Bela. Yakında göreceksin zaten.

Bela annesini çalışma odasındaki kanepede uzanırken hayal etti. Haliya saçılmış kitaplar ve kâğıtlar, pencerede kutu pervanesinin uğultusu. Usul usul içeri sızmaya başlayan gün ışığı.

Rhode Island'da doğum günlerinde Bela ocakta ağır ağır kay-nayan sütün kokusuna uyanırdı. Süt orada, el değmeden, giderek koyulaşrdı. Annesi ona göz atmak, şeker ve pirinç eklemek için çalışma odasından çıkardı.

Günün ilerleyen saatlerinde, öğleden sonra, pişirilen tatlı kâselere aktarılıp biraz soğutulunca annesi şeftali rengi pudingden ilk onun tatması için Bela'ya seslenirdi. En lezzetli kısmını, tence-renin dibinde katılaştan sütü kazımasına izin vermezdi.

Baba?

Evet, Bela?

Başka bir gün kulübe yine gidebilir miyiz?

Bir dahaki gelişimizde belki, dedi babası.

Bela'ya dinlenmesini, Rhode Island'a dönüş yolculuğunun çok uzun olduğunu söyledi. Hindistan'daki altı haftanın beşi geride kal-mıştı. Babasının saç şimdiden uzamaya başlamıştı.

Çekçek iyice hızlanarak yolun iki yanına dizili kulübelerin ve çiçek satan, şeker satan, sigara ve soda satan tezgâhların yanından geçti. Köşedeki camiye yaklaştıklarında çekçek yavaşladı. O sırada akşamın başladığını duyurmak için üflenlen deniz kabuğunun sesi geldi.

Burada dur, dedi babası sürücüyeye. Sonra da elini cüzdanına ata-rak, yolun kalanını yürüyeceklerini söyledi.

Logan Havaalanı'ndan Providence'a otobüsle gittiler, ardından taksiye binerek eve döndüler. Bela koluna aynalı bileziklerini takmıştı. Yüzü ve kolları bronzlaşmıştı. Ayrıldıkları akşam babaannesinin sıkı sıkı ördüğü örgüler sırtının ortasına kadar geliyordu.

Her şey aynen bıraktıkları gibiydi. Göğün parlak mavisi, yollar ve evler. Uzaklardaki, yelkenlilerle dolu körfez. İnsanlarla dolu plajlar. Bir çim biçme makinesinin sesi. Tuzlu hava, ağaçların yaprakları.

Eve yaklaştıkları sırada Bela çimlerin neredeyse omuzlarına kadar büyüdüğünü gördü. Farklı türler de filizlenmişti, buğday gibi, saman gibi. Çimin boyu posta kutusuna erişecek, kapının iki yanındaki bodur ağaçları gizleyecek kadar uzamıştı. Baştan aşağı yeşil değillerdi artık, bazı kısımları susuzluktan kırmızımsıtrak olmuştu. Tepelerindeki soluk benekler havada asılı gibiydi. Hareket etmeyen minicik böcek kümeleri gibi.

Bir süredir uzaktaymışsınız anlaşılan, dedi taksi şoförü.

Şoför arabayı garaj yoluna çektikten sonra babasının valizleri bagajdan çıkarmasına, eve taşınmasına yardım etti.

Bela çimlerin üstüne, kendini denize atar gibi attı, vücudu bir an görünmez oldu. Kollarını iki yana açarak çimlerin arasından kendine yol açtı. Çimlerin tüylü uçları güneşin altında parıltıydı. Hafifçe yaladılar yüzünü, bacaklarının arkasını. Bela kapıyı çaldı, annesinin açmasını bekledi.

Kapı açılmayınca babası anahtarıyla açmak zorunda kaldı. Eve girdiklerinde seslendiler. Buzdolabında hiç yiyecek yoktu. Hava sıcak olduğu halde pencereler kapalı ve kilitliydi. Odalar karanlık, perdeler çekili, bitkilerin toprağı kuruydu.

Bela ilk başta buna bir meydan okumaymış, bir oyunmuş gibi tepki verdi. Çünkü küçüklüğünde annesinin onunla oynamayı sevdiği tek oyun buydu. Duş perdesinin arkasına saklanmak, dolaba

girmek, kapı aralarına gizlenmek. Birkaç dakika geçtikten sonra asla oyunu bozmaz, asla öksürmezdi. Asla ipucu vermediği için Bela hiç bulamazdı onu.

Bir dedektif gibi dolaştı evde. Yarım merdivenden aşağı salona ve mutfığa indi, yarım merdivenlerden yukarı, yatak odalarının ve o odaları bir eşikten diğerine yayılmış bir küf gibi birleştiren sıkı dokumalı yeşil halıyla kaplı koridorun olduğu yere çıktı.

Kapıları açtı ve bazı şeyler buldu: Banyoda tel tokalar, annesinin masasının tozlu yüzeyinde bir tel zimba, dolapta bir çift yıpranmış sandalet. Raflarda birkaç kitap.

Babası kanepede oturmuştu, yaklaşan Bela'yı görmedi. Birkaç adım yanına geldiğinde bile. Yüzü farklı görünüyordu, kemikleri kaymış gibi. Bazıları yerlerinde değilmiş gibi.

Baba?

Yanındaki masada bir kâğıt duruyordu. Bir mektup.

Babası elini uzattı, Bela'nın ellerini aranarak.

Bu kararı aceleyle vermedim. Aksine yıllarca düşünüp durdum. Sen elinden gelenin en iyisini denedin. Ben de denedim ama senin kadar iyi değil. Birbirimize can yoldaşı olabileceğimize inanmaya çalıştık.

Bela'nın yanındayken tek düşünebildiğim, onu ne çok açıdan hüsrana uğrattığımdı. Aslında bir bakıma, beni unutacak kadar küçük olmasını isterdim. Oysa şimdi zamanla nefret edecek benden. Olur da benimle konuşmak ya da günün birinde beni görmek isterse ayarlamak için elimden geleni yaparım.

Ona sence en az acı verecek şey neyse onu söyle, ama umarım gerçeği söylersin. Ölmediğimi ya da ortadan kaybolmadığımı, ders vermek üzere bir üniversiteye kabul edildiğim için Kaliforniya'ya taşındığımı söylersin. Her ne kadar onu avutmayacaksa da, onu özleyeceğimi söyle.

Udayan'a gelince, bildiğin gibi yıllar yılı Bela'ya nasıl ve ne zaman söyleyeceğimizi, hangi yaşın doğru olduğunu düşündüm, ama artık bir önemi kalmadı. Onun babası sensin. Uzun zaman önce de belirttiğin ve benim de uzun zamandır kabul edegeldiğim gibi, benden iyi bir ebeveyn olduğunu kanıtladın. Ben senin, Udayan'ın olabileceğinden de iyi bir baba olduğunu düşünüyorum. Benim bu yaptığım göz önüne alınınca, Bela'nın seninle bağlantısının herhangi bir değişime uğramasının anlamı yok.

Adresim belli değil ama üniversite üzerinden ulaşabilirsin bana. Senden başka hiçbir şey istemeyeceğim; verdikleri para yeterli olacaktır. Hiç şüphesiz bana müthiş öfkeleneneksin. İletişime geçmek istemezsen anlarım. Umarım yokluğum zaman içinde senin için ve Bela için her şeyi zorlaştırmak yerine kolaylaştırır. Ben kolaylaştıracığımı tahmin ediyorum. Bol şans Subhash, ve elveda. Benim için yaptığın onca şeye karşılık sana Bela'yı bırakıyorum.

Mektup Bengal dilinde yazıldığı için Bela'nın içeriğini çözme tehlilesi yoktu. Subhash, Bela'nın şaşkın yüzüne bakmayı bir şekilde başararak, yazılanları bir biçimde aktardı.

Bela Kaliforniya'nın ne kadar uzak olduğunu anlayacak yaşıydı. Gauri'nin ne zaman döneceğini sorduğunda, Subhash bilmediğini söyledi.

Bela'yı yatıştırmak, şokunu hafifletmek için hazırlıklıydı ama o an, kaygısını dışarı sızdıran incecik ve güçlü bedeniyle kollarını boynuna dolayarak onu yatıştıran Bela oldu. Sıkı sıkı sarıldı ona, sarılmazsa sürüklenerek uzaklaşacakmış gibi. Ben hiçbir zaman senden uzağa gitmeyeceğim baba, dedi.

Subhash kendi kararları olan evliliğin günbegün zorlama bir düzenlemeye dönüştüğünün farkındaydı. Ancak Gauri'nin gitme isteğini ifade eden bir konuşma hiç geçmemişti aralarında.

Subhash kimi zaman aklının bir köşesinden, Bela üniversiteye başladıktan, uzağa taşındıktan sonra Gauri'yle ayrı yaşamaya başlayabileceklerini geçirmişti. Bela daha bağımsız olduğunda, onlara daha az ihtiyaç duyduğunda yeni bir dönemin başlayabileceğini düşünmüştü.

Gauri'nin Bela yüzünden evliliklerine şimdilik tahammül edeceğini farz etmişti; tıpkı kendisinin ettiği gibi. Onun bekleyecek sabırdan yoksun olduğunu asla düşünmemişti.

Hayatındaki üç kadından –annesi, Gauri, Bela– geriye sadece biri kalmıştı. Annesinin akli yabanıl bir ortama dönmüştü. Şeklini şemailini yitirmişti. Ele geçirilmiş, her yeri kaplanmıştı. Udayan'ın ölümüyle birlikte dönüşüme uğramıştı.

O yabanılık tek özgürlüğüydü kadının. Ne de olsa kendi evine kilitlenmişti ve her gün ancak bir defa dışarı çıkarılıyordu. Kendini tehlikeye atmasını, utandırmasını, daha büyük olaylar yaratmasını engelleyen Deepa'ydı.

Öte yandan Gauri'nin aklı, onu kurtaran şey olmuştu. Dimdik durmasını sağlamıştı. Önüne yol açmıştı. Onu uzaklaşıp gitmeye hazırlamıştı.

Bela'nın annesi başka ne bırakmıştı ardında? Bela'nın sağ kolunda, dirseğin hemen üstünde, görebilmek için kolunu döndürmesi gereken bir yerde, annesinin teninin daha koyu renkli pigmentinden oluşan, çillerden bir takımyıldız. Aynı anda hem mütevazı hem de çarpıcı, neredeyse kaskatı bir leke. Bela'nın sahip olma ihtimalini taşıdığı alternatif ten rengine dair bir emare. Sağ elinin yüzük parmağında, eklem hemen altında da yine aynı tonda tek bir nokta.

Rhode Island'daki evde, odasında, annesinden kalan bir şey daha kendini göstermeye başladı; bir köşede, duvarın belli bir bölümünü kısa süreliğine işgal eden ve Bela'ya annesinin profilini anımsatan bir gölge. Ancak annesi gittikten sonra farkına vardığı bir bağlantıydı bu ve o andan sonra def etmeyi başaramamıştı.

Bu gölgede annesinin alnını, burnunun eğimini görüyordu Bela. Ağzını ve çenesini. Kaynağı belirsizdi gölgenin. Bir dalın bir parçası, çatıda ışığı yansıtan bir çıkıntı... Emin olamıyordu.

Görüntü her gün güneşin ev içindeki hareketiyle birlikte kayboluyordu. Her sabah annesinin kaçtığı yere dönüyordu. Bela onun belirip kayboluşunu hiç yakalayamıyordu.

Bu hayaletin içinde her gün annesini algılıyor, onun tarafından ziyaret edildiğini hissediyordu. Gelip geçen bir buluta bakarak yapılan şu anlık benzetmeler gibi bir şeydi. Fakat söz konusu örnekte, görüntü asla dağılıp bozulmuyor, asla başka bir şeye dönüşmüyordu.

Bela'yla vakit geçirebilmek için çaba harcama ihtiyacı artık sona ermişti. Yerini ayrıcalıklı bir babalık almıştı; herhangi bir şekilde açılığa kavuşturulmayı ya da gözden geçirilmeyi gerektirmeyen bir bağ. Kızı onundu şimdi; kendi kızı olmadığı bilgisini korumayı tek başına sürdürüyordu. Hayatının indirgenen unsurları, huzursuzca yan yana duruyorlardı. Ne bir zaferdi bu ne de yenilgi.

Bela yedinci sınıfa geçmişti. İspanyolca, ekoloji, cebir öğreniyordu. Subhash yeni binanın, yeni öğretmenler ve derslerin, sınıftan sınıfa gitme zorunluluğunun Bela'nın aklını dağıtacağını umuyordu. İlk başta gerçekten de öyle olmuş gibiydi. Subhash onu bir klasörü organize ederken, ayraçlara ders isimlerini yazarken, ders programını içine yapıştırırken görmüştü.

Kendisi de iş saatlerini yeniden düzenleyerek evden eskisi kadar erken çıkmayı bıraktı ve sabahları Bela'ya kahvaltı hazırlayıp onu geçirmek için daima evde oldu. Onun her gün sırtında kitaplarla iyice ağırlaşmış çantasıyla otobüs durağına doğru yola çıkışını izledi.

Bir gün tişörtlerinin, kazaklarının altındaki göğüslerinin artık dümdüz olmadığını fark etti. Kendinden bir parçayı Tollygunge'da üstünden atmıştı. Yepyeni türde bir güzelliğin eşiğindeydi. Üstüne basılıp ezildiği halde çiçek açıyordu.

Giderek daha inceldi, daha sessizleşti, hafta sonlarında daha içine çekildi. Gauri'nin eskiden davrandığı gibi davranmaya başladı. Artık Subhash'ı aramıyor, pazarları birlikte yürüyüşe çıkmak istemiyordu. Yapması gereken ödevleri olduğunu söylüyordu. Bu yeni ruh hali Bela'nın üstüne, ışığın aniden çekildiği sonbahar göğü gibi, herhangi bir emare olmaksızın hızla yerleşmişti. Subhash cevabını bildiğinden, problemin ne olduğunu sormadı.

Bela varlığını Subhash'tan ayrı yapılandırıyordu. Gerçek şok buydu işte. Oysa Subhash onu koruyanın, ona güvence verenin

kendisi olacağını düşünmüştü. Oysa Gauri'nin yanı sıra kendisinin de bir kenara atıldığını hissediyordu. Otoritesini dayatmaya korkuyordu, yalnız kaldığından beri babalık otoritesi sarsılmıştı.

Bela yatak odasını değiştirip Gauri'nin çalışma odasına taşınıp taşınamayacağını sordu. Subhash afallasa da, kendine bu dürtünün doğal olduğunu söyleyerek, izin verdi. Bela'nın odayı yerleştirmesine yardım ederek, bir gününü onun eşyalarını odaya taşımakla, giysilerini dolaba asmakla, posterlerini duvarlara yapıştırmakla geçirdi. Bela'nın lambasını Gauri'nin masasına, kitaplarını Gauri'nin raflarına koydu. Fakat Bela bir hafta içinde eski odasını tercih ettiğine karar verdi ve oraya geri taşınmak istediğini söyledi.

Subhash'la ancak gerekli olduğunda konuşuyordu. Hiç konuşmadığı günler oluyordu. Subhash onun olan biteni arkadaşlarına söyleyip söylemediğini merak ediyordu. Ama ne arkadaşlarını görmek için izin istiyordu ne de bir arkadaşı eve, onu görmeye geliyordu. Subhash şehrin bu izole bölgesinde değil de, hâlâ kampüse yakın, profesörlerle, öğrencilerle ve onların aileleriyle dolu bir sitede yaşasalar daha mı iyi olurdu, diye düşünüyordu. Bela'yı Tollygunge'a götürdüğü, Gauri'ye kaçma fırsatını verdiği için kendini suçluyordu. Bela'nın babaannesi hakkında, Udayan'la ilgili duydukları hakkında neler düşündüğünü merak ediyordu. İkisinden de bahsetmemişti gerçi ama Subhash onun ne gibi çıkarımlar yaptığını merak ediyordu.

Aralıkta kırk bir yaşına bastı. Bela normalde onun doğum gününü kutlamak isterdi. Gauri'den biraz para kopararak, eczaneden bir Old Spice ya da bir çift çorap alırdı. Hatta geçen yıl sade bir pasta yapmış ve süslemişti. Bu yıl işten döndüğünde onu her zamanki gibi odasında buldu. Birlikte yedikleri akşam yemeğinin ardından ne bir kart vardı ne de küçük bir sürpriz. Bela'nın ondan geri çekilişi, bu yeni kayıtsızlığı fazlasıyla derindi.

Bir gün isteyken Bela'nın rehberlik danışmanı aradı. Kızın ortaokul performansı kaygı vericiydi. Öğretmenlerine bakılırsa hazırlıksızdı, dikkati dağınıktı. Altıncı sınıf öğretmeninin tavsiyesi üstüne üst seviye sınıflara yerleştirilmişti ama şimdi o derslerde zorlanıyordu.

Başka sınıflara geçirin o zaman.

Ama mesele sadece bu değildi. Bela artık diğer öğrencilerden kopuk görünüyor, dedi danışman. Kafeteryada, yemek masasında yalnız oturuyordu. Kulüplerden hiçbirine yazılmamıştı. Okuldan sonra tek başına yürürken görülmüştü.

Okuldan eve otobüsle geliyor. Eve kendisi girip ödevlerini yapıyor. Döndüğümde daima evde oluyor.

Ama danışmanın söylediğine göre Bela, birden fazla defa şehrin çeşitli yerlerinde dolanırken görülmüştü.

Bela benimle yürüyüşe çıkmayı hep sevmiştir. Belki de biraz temiz hava almak iyi geliyordur ona.

Fakat bunlar arabaların hızla seyrettiği yollardı. Yayalara uygun olmayan küçük bir otoyol. Eyaletler arası otoban değil ama yine de otoban. En son orada görülmüştü Bela. Şarampolün yanında ki korkulukların üstünde, kolları iki yana açık, dengede durmaya çalışırken.

İyi olup olmadığını sormak için duran bir yabancıнын kendisini eve bırakmasına izin vermişti. Neyse ki sorumlu bir kişiye denk gelmişti. Okuldaki velilerden birine.

Danışman toplantı talep etti. Subhash'ın da, Gauri'nin de katılımını istedi.

Subhash içinin burkulduğunu hissetti. Annesi artık bizimle yaşamıyor, demeyi başardı.

Ne zamandan beri?

Yazdan beri.

Bizi bilgilendirmeliydiniz Bay Mitra. Ayrılmadan önce eşinizle birlikte Bela'yı karşınıza alıp konuştunuz mu? Onu hazırladınız mı?

Subhash konuşmayı sonlandırdı. Gauri'yi arayıp avaz avaz bağlamak istiyordu. Ama elinde telefon numarası yoktu. Sadece ders verdiği üniversitenin adresi vardı. Oraya yazmayı reddediyordu Subhash. Bela'yla ilgili bilgiyi, Gauri'nin yokluğunun onu nasıl etkilediği bilgisini inatla kendine saklıyordu. Onu bana bıraktın ama bir yandan da elimden aldın, demek istiyordu.

. . .

Haftanın belli bir akşamında Bela'yı rehberlik danışmanının önerdiği, kendi göz doktorunun olduğu ofis binasındaki psikoloğa götürmeye başladı. İlk başta Bela'yla kendisinin konuşacağını, buna gerek olmadığını söyleyerek ayak diremişti, ama danışman kararından dönmeydi.

Kendisinin Bela'yla konuyu zaten konuştuğunu ve Bela'nın itiraz ettiğini söyledi. Bela'nın Subhash'ın sağlayamayacağı türden bir yardıma ihtiyacı olduğunu söyledi. Vücudunda bir kemiğin kırıldığını farz edin, dedi danışman. Tamir olması sadece zamanla ilgili bir mesele değildi ve Subhash'ın düzeltilmesi de mümkün değildi.

Subhash yine Gauri'yi düşündü. Ona yardım etmek istediği halde başarısız olmuştu. Bela'nın da sonsuza dek içine kapanacağı, aynı şekilde onu reddedeceği düşüncesiyle şimdi dehşete kapılıyordu.

Böylece psikoloğun, Dr. Emily Grant'ın adına bir çek yazdı ve herhangi bir faturaya yaptığı gibi zarfa koydu. Faturalar küçük kâğıt parçalarına yazılarak, ay sonunda adrese postalanıyordu. Her bir seansın virgülle ayrılmış tarihleri elle yazılıyordu. Subhash ödeme-yi yaptıktan sonra faturaları atıyordu. Çek defterine Dr. Grant'ın ismini yazmaktan nefret ediyordu.

Bela görüşmelere tek başına giriyordu. Subhash onun Dr. Grant'a ne dediğini, kendisine artık anlatmadığı şeyleri bir yabancıya anlatıp anlatmadığını merak ediyordu. Kadının nazik olup olmadığını merak ediyordu.

Udayan'ın Gauri'yle evlendiğini ilk öğrendiği ve kendi yerini Gauri'nin aldığını hissettiği zamanı anımsıyordu. Şimdi de yine, ikinci bir defa, yerinin alındığını hissediyordu.

Dr. Grant'la şahsen bir defa karşılaşmanın ardından hakkında fikir edinmek mümkün olmamıştı. Bir kapı açılmıştı ve Subhash bir kadınla el sıkışmak için ayağa kalmıştı. Kadın beklediğinden gençti, kısa boyluydu, hırçın, karmakarışık kahverengi saçları vardı. Solgun

istikrarlı bir çehre, parlak siyah bir tayt, dolgun baldırlar, düz deri ayakkabılar. Ofis kapısının aralığından duvara sıra sıra dizili diplomalar görülse de, annesinin giysisini giymiş bir genç gibiydi; ceket üstüne biraz büyük, biraz uzundu. Bu kadar karmaşık görünümlü bir kadın Bela'ya nasıl yardım edebilirdi?

Dr. Grant ona karşı en ufak bir ilgi sergilememiştir. Bakışlarını bir an için Subhash'a kilitlemiştir, keskin ama okunmaz bakışlar. Sonra Bela'yı ofisine alarak, kapıyı Subhash'ın yüzüne kapamıştır.

O bilen, o sır vermeyen bakış rahatsız etmiştir Subhash'ı. Hastasını muayene eden ve altta yatan hastalığı şimdiden bilen diğer akıllı doktorlar gibiydi. Seanslar sırasında Subhash'ın Bela'dan sakladığı sırrı sezmiş miydi acaba? Onun gerçek babası olmadığını biliyor muydu? Her gün ona bu konuda yalan söylediğini?

Subhash odaya hiç davet edilmedi. Birkaç ay boyunca Bela'da herhangi bir düzelme emaresi görmedi. Bekleme salonunda, Bela ile Dr. Grant'in diğer yanında durdukları kapının manzarasına karşı oturmak, ona kendini daha kötü hissettirdi. Sonunda o saati haftalık mutfak alışverişine ayırdı. Seansın vaktini tutuyor, Bela'yı otoparkta, arabada bekliyordu. Seans bittiğinde Bela yanına oturup kapıyı kapıyordu.

Nasıl gitti bugün Bela?

İyi.

Hâlâ yardımı dokunuyor mu sana?

Bela omuz silkti.

Akşam yemeğinde bir restorana gitmek ister misin?

Aç değilim.

Tıpkı Gauri'nin yaptığı gibi başından savıyordu onu. Akıllı başka yerde, yüzü başka yöne dönük. Gauri'yi cezalandıramadığı için onu cezalandırıyordu.

Ona bir mektup yazmak ister misin? Telefonda konuşmayı?

Bela başını iki yana salladı. Öne eğikti başı, kaşları çatıktı. Çökük omuzları birbirine bakıyordu, gözlerinden yaşlar süzülürken.

Gece Bela'nın kapısında durmuş, uyuyuşunu izlerken, çocukluğunu anımsadı onun Subhash. Altı yedi yaşlarında, kumsala gidişlerini. Kumsal bomboş, Subhash'ın en sevdiği saat. Alçalan güneş denize, ufukta daha geniş, karaya doğru incelen ışınlarını yağıdırıyor.

Bela'nın kolları bacakları pespembe, ısıldıyor. Denizin enginliğine cesurca salıverdiği bedeniyle, burada olduğu kadar canlı göründüğü hiçbir yer yok.

Subhash ona nesneleri ayırt etmeyi öğretiyor, bir oyun oynuyorlar: Midye kabuğu bir puan, deniztarağı iki puan, yengeç üç. Kum tepelerinden dalgalara doğru kararlılıkla dalışa geçen yağmurkuşları beş puan. Görüp de ilk seslenen puanı kapıyor.

Bela biraz geriden, Subhash'ın arkasından geliyor, birkaç adımda bir durup yerdeki bir şeyi işaret ediyor. Kayalık bölümlerde dik katle yürüyor. Saçının bir tutamı kulağının arkasına kısıtılmış, bir melodi mırıldanıyor. Birbirlerine seslenerek toplam puanı gözden geçiriyorlar.

Subhash duraksayıp onu bekliyor ama o ani bir enerji patlamasıyla Subhash'ı geçiyor. Durnaksızın ileri doğru atılıyor, hiçbir engele takılmadan suyun kıyısında doyasıya kurtlarını döküyor. Çenesine dek inen koyu saçları, rüzgârla dağılıp yüzüne düşüyor. Tam Subhash onun sonsuza dek koşacak, görüş alanından kaçacak enerjiye sahip olduğunu düşündüğü anda duruveriyor. Eli belinde, nefes nefese arkasını dönerek, Subhash'ın orada olduğundan emin oluyor.

Ertesi yıl yaşananlardan yavaş yavaş bir sıyrılış gerçekleşti. Bakışlarda bir netlik, yüzde bir dinginlik belirdi. Dışa döndü Bela, başkalarına doğru. Duruşu değişti, rüzgâr artık karşısında değil, önünde, onu hayata doğru ittiriyordu.

Sürekli evde olmak yerine, artık hiç yoktu. Sekizinci sınıfa geldiğinde telefon gece boyu çalıyor, kız erkek çeşitli insanlar onunla konuşmak istiyordu. Kapalı kapının ardında, kesintisiz saatler boyu akranlarıyla sohbet ediyordu.

Notları düzeldi, iştahı yerine geldi. Artık iki lokma yedikten sonra doyduğunu söyleyerek çatalını bırakmıyordu. Bir bandoya katılmış, klarnetle vatanperver şarkılar çalıyor, akşam yemeğinden sonra enstrümanın parçalarını birleştirerek nota çalışıyordu.

Gaziler Günü'nde Subhash şehir merkezinde bir kaldırımda durup Bela'nın geçişini izledi. Üstünde üniformasıyla, sonbahar serinliğine göğüs gererek, dikkatini boynuna asılı nota sayfalarına vermişti. Başka bir gün, banyodaki çöp tenekesini boşaltırken bir hijyenik ped buldu ve Bela'nın âdet görmeye başladığını anladı. Hiçbir şey söylememişti babasına. Malzemeleri almış, bir yerde saklamış, kendi kendine olgunlaşmıştı.

Bela lisede doğa çalışmaları kulübüne katıldı ve biyoloji öğretmenine kaplumbağaların işaretlenmesi, kuşların kesilerek incelenmesi, yuva alanlarını temizlemek üzere kumsallara gidilmesinde asistanlık yaptı. Bayağı foklar üstüne araştırma yapmak için Maine'e, kral kelebekleri için Cape May'e gitti. Subhash'ın itiraz edemeyeceği başka uğraşlarla kendini oyalamaya başladı: Bir öğrenciyle kapı kapı dolaşarak, şişelerin geri dönüşümü ya da asgari ücrette artış için imza toplamak.

Ön ehliyetini aldıktan sonra arabayla yakın restoranlara giderek, atık yiyecekleri toplayıp barınaklara götürdü. Yazları vaktini dışarıda geçirmesini sağlayacak işlere girerek, bir bakımevinde çiçekleri suladı ya da çocuk kamplarında yardımcılık yaptı. Bir şeyler satın alma konusunda hevesiz, ilgisizdi.

Liseden mezun oluşunu takip eden yaz Deepa'dan annesine felç indiği haberi geldiğinde Subhash'la birlikte gitmedi. Rhode Island'da kalmak, yakında tamamen ayrılacağı arkadaşlarıyla vakit geçirmek istediğini söyledi. Subhash o arkadaşlardan biriyle kalması için gerekli ayarlamaları yaptı. Bela'dan birkaç hafta ayrı kalma fikri hoşuna gitmese de, onu tekrar Tollygunge'a götürmek zorunda olmaması bir anlamda içini rahatlattı.

Annesinin onu ne kadar tanıyabildiğinden emin olamadı Subhash. Bölük pörçük konuşuyordu onunla, kimi zaman Udayan'mış

gibi ya da hâlâ çocuklarmış gibi. Ayakkabılarını ovada çamurlamasını, geç saate kadar dışarıda oynamamasını söylüyordu.

Subhash annesinin alternatif bir zamanda, daha katlanılır bir gerçeklikte yaşadığını fark etti. Bacak koordinasyonunu kaybettiği için artık merdiven sahanlığına zincir takmaya gerek kalmamıştı. Şimdi kalıcı olarak evin en üst katına, terasa mahkûmdu.

Subhash kendisinin annesinin zihninde belki de artık var olmadığını, kadının ondan çoktan vazgeçmiş olabileceğini anladı. Gauri'yle evlenerek annesine karşı çıkmıştı, yıllarca ondan uzak durmuş, onun hiç görmediği bir yerde hayat sürmüştü. Halbuki çocukluğunda onun dizinin dibinde oturarak ne çok saatler geçirmişti.

Ne var ki şimdi aralarındaki mesafe sadece fiziksel, hatta duygusal değildi. İz sürülmesi imkânsız bir mesafeydi. Subhash'ın içinde, gecikmiş bir sorumluluk patlamasını tetikliyordu. Önemini yitirdikten sonra ortaya çıkan bir girişim. Bunu izleyen üç yıl boyunca Subhash her kış annesini görmek için Kalküta'ya gitti. Yanında oturup ona gazete okudu, birlikte çay içti. Gauri'nin Bela'dan kendini kopuk hissettiği kadar annesinden kopuk hissederek kendini.

Eskiden olduğu gibi, küçük bir oğlanmışçasına Tollygunge'da kaldı, köşedeki camiden öteye asla gitmeden. Sadece arada bir kapalı bölge içinde yürüyüş yaptı, her defasında Udayan'ın anıtında durup geri dönerek. Şehrin capcanlı ve talepkâr geri kalanı ise bir anlam ifade etmiyordu onun için. Sadece havaalanına gidiş geliş için bir geçitti. Gauri'nin Bela'yı terk ettiği gibi terk etmişti Kalküta'yı. Ve artık fazlasıyla uzun zamandır ihmal etmişti onu.

Son ziyareti sırasında annesinin hastaneye kaldırılması gerekmişti. Kalbi zayıflamıştı, oksijene ihtiyacı vardı. Subhash tüm günü onun yanında geçirmiş, her sabah erkenden hastaneye giderek clini tutmuştu. Son yaklaşıyordu artık, doktorlar ziyaretinin vakitli olduğunu söylüyordu Subhash'a. Ne var ki kriz gece geldi.

Bijoli Tollygunge'da, sıkı sıkıya tutunduğu evinde ölmedi. Ve Subhash ona yakın olmak için uzaklardan kalkıp geldiyse de, o son sabah hastaneye gittiğinde geç kalmıştı. Annesi tek başına,

yabancıların olduğu bir odada ölmüş, Subhash'ı bu dünyayı terk edişini izleme fırsatından mahrum etmişti.

Bela üniversite tercihini Orta Batı'daki küçük bir beşeri bilimler okulundan yana yaptı. Subhash Pensilvanya, Ohio ve Indiana'dan geçerek ve direksiyonu arada bir ona vererek arabayla götürdü Bela'yı okula. Bela'nın oda arkadaşıyla, oda arkadaşının anne ve babasıyla tanıştı, sonra da oradan ayrıldı. Okulun sınav ya da notlamayı içermeyen alternatif bir öğretim programı vardı. Bu atipik yöntem uygundu Bela için. Yıllarında hocalarının yazdığı uzun değerlendirme mektuplarına bakılırsa, başarılı da oldu. Çevrebilimini seçti. Bitirme tezinde yerel bir nehirdeki tarım ilacı akıntısının olumsuz etkilerini inceledi.

Ne var ki Subhash'ın bir sonraki adım olacağını ümit ettiği lisansüstü eğitime hiç ilgi duymadı. Hayatını bir üniversite içinde araştırmalar yaparak geçirmek istemediğini söyledi. Kitaplar ve laboratuvarlardan öğreneceğini öğrenmişti. Kendini bu şekilde hayattan koparmak istemiyordu. Biraz horgörüyle söyledi bunları Subhash'a. Gauri ile Subhash'ın yaşantısını reddetmeye en çok yaklaştığı andı. Subhash'ın aklına hemen Udayan geldi. Tıpkı Bela gibi o da aniden eğitiminden soğumuştı.

Bela zaman zaman Barış Gönüllüleri'nden, dünyanın başka yerlerine gitmek istediğinden söz ediyordu. Subhash onun gerçekten gönüllülere katılıp katılmayacağını, Hindistan'a dönmek isteyip istemeyeceğini merak ediyordu. Yirmi bir yaşındaydı artık, bu tür kararlar verebilecek yaşta. Fakat onun yerine Bela, mezun olduktan sonra Subhash'tan çok da uzağa gitmeden, bir çiftlikte iş bulduğu Batı Massachusetts'e taşındı.

Subhash onun ilk başta araştırma amaçlı orada bulunduğunu, toprağı test edeceğini ya da yeni tahıllar geliştirilmesine yardım edeceğini düşündü. Ama hayır, Bela sahada tarımsal çırak olarak çalışacaktı. Sulama hatları döşeyecek, yabancı otları temizleyip ekin

toplayacak, ağlları temizleyecekti. Sebzeleri satış için kasalayacak, yol kenarında müşteriler için tartacaktı.

Hafta sonları eve geldiğinde Subhash kızın ellerinin şekil ve dokusunun, yaptığı iş gereği değişmekte olduğunu gördü. Avuçlarında nasırlar, tırnak içlerinde kir vardı. Teni toprak kokuyordu. Ensesi, omuzları ve yüzü daha koyu bir kahverengiye dönmüştü.

Üstüne kot tulum giyiyor, başına koton mendil bağlıyordu. Sabah dörtte uyanıyordu. Kolları omuzlarına kadar sıvanmış erkek atleti, bilezik yerine siyah deri şeritler.

Her defasında sindirilmesi gereken yeni bir şey oluyordu. Ayak bileğinin üstünde açık kelepçe şeklinde bir dövme. Saçta ağartılmış bir tutam. Burunda gümüş bir halka.

Bela'nın hayatı haline geldi bu: Ülkenin dört bir yanında, kimi yakın kimi uzak yerde, çeşitli çiftlik işleri. Washington State, Arizona, Kentucky, Missouri. Subhash'ın haritadan bakmak zorunda kaldığı kırsal yerleşim bölgeleri, Bela'nın dediğine göre kimi zaman miller boyu tek bir trafik lambası olmayan kasabalar. Şeftali ağacı ekmek, arı kovanlarını korumak, tavuk ya da keçi yetiştirmek için yetiştirme veya üreme sezonunda yollara düşüyordu.

Subhash'a, çiftliklere yakın meskenlerde yaşadığını, ücretini genelde para olarak değil, yiyecek ve barınak olarak aldığını söylüyordu. Gelirlerini birleştiren gruplarla yaşıyordu. Birkaç ay Montana'da bir çadırda kalmıştı. Gerektiğinde meyve bahçelerini sulamak, bahçe düzenleme gibi yan işler de yapıyordu. Sigortasız, geleceği düşünmeden yaşıyordu. Sabit bir adresi olmadan.

Bazen Subhash'a bir kartpostal göndererek nereye gittiğini söylüyor ya da sünmüş brokoliler, gazeteye sarılı armutlarla dolu koliler gönderiyordu. İpe dizilerek kurutulmuş biberler. Subhash Bela'nın bu işler yüzünden yolunun Kaliforniya'ya, Gauri'nin hâlâ yaşadığı yere düşüp düşmediğini merak ediyordu. Yoksa uzak durduğu bir yer miydi orası?

Kendisinin Gauri'yle hiçbir teması olmamıştı. Sadece ilk birkaç yılda ortak vergi iadelerini gönderdiği bir posta kutusu. Ta ki ayr

işlemler yapmaya başlamalarına dek. Bu resmi yazışma dışında hiç ulaşmaya çalışmamıştı ona.

Devasa ülkenin iki ucunda yaşıyorlardı, Bela ise aradaki alanda mekik dokuyordu. Boşanma için başvurmaya zahmet etmemişlerdi. Ne Gauri talep etmişti ne de Subhash umursamıştı. Evli kalmak onunla yeniden uzlaşmak zorunda kalmaktan iyiydi. Onun Bela'yla hiç temasa geçmemiş, tek bir not göndermemiş olması dehşete düşürüyordu Subhash'ı. Kalbinin bu denli soğuk olabilmesi. Fakat aynı zaman kopuşun temiz olmasından memnundu.

Zaman zaman Amerikalı bir meslektaşının veya samimi ilişkiler yürüttüğü yerel Hintli ailelerden birinin evinde katıldığı bir akşam yemeğinde birisi çıkıyordu karşısına; dul ya da hiç evlenmemiş bir kadın. Bir iki defa aramıştı bu kadınları, ya da onlar onu aramış, Providence'ta bir konsere veya bir oyuna davet etmişlerdi.

Bu tür eğlencelere fazla ilgi duymadığı halde gitmişti Subhash. Birkaç defasında can yoldaşı arayışıyla bir kadının yatağında birkaç gece geçirmişti. Ama ilişkiye girmeye hiç niyeti yoktu. Ellilerine gelmişti ve yeni bir aile kurmak için artık çok geçti. Gauri'yle attığı adım sınırın ötesine geçmişti. O adımı bir daha atmak istediğini hayal bile edemiyordu.

Hasretini çektiği tek yoldaşlık, Bela'nın yoldaşlığıydı. Ama o, ele avuca sığmıyordu ve Subhash onu bir daha ne zaman görebileceğini hiç bilmiyordu. Yaz aylarında geri dönmeye, doğum gününe yakın bir iki hafta ara verip kumsallara gitmeye, denizde, Subhash'ın onu büyüttüğü yerde yüzmeye meylediyordu. Arada bir Noel zamanı geliyordu. Bir iki defa geleceğine söz vermiş ama son dakikada bir şey çıktığını söyleyerek gelmemişti.

Geldiğinde eski yatağında yatıyordu. Kol ve bacaklarına karbonlu merhemler sürerek, banyo küvetine uzanıyordu. Subhash'ın yemek yapmasına, böyle basit şekillerde ona bakmasına kısa süreliğine izin veriyordu. Televizyonda onunla eski filmleri izliyordu ve küçükken yaptıkları gibi birlikte Ninigret Göleti etrafında veya Hope Valley'deki ormangülü ağaçlıklarında yürüyüşe çıkıyorlardı.

Yine de kendisine belli bir zaman ayırmak istediği için, ziyaretleri sırasında bile Subhash yattıktan sonra geç vakte kadar oturarak kabaklı ekmekler pişiriyor ya da Subhash'ın arabasını alarak onu davet etmeden gezintiye çıkıyordu. Subhash geri geldiği zamanlarda bile Bela'nın bir parçasının kendisine kapalı olduğunu biliyordu. Amansız bir kişisel sınır anlayışına sahip olduğunu. Ayrıca kendini bulmuş gibi görünse de, Subhash onun hâlâ kayıp olduğundan korkuyordu.

Bela her ziyaretin sonunda çantasını toplayıp onu terk ediyor, ne zaman döneceğini asla söylemiyordu. Gauri'nin kaybolduğu gibi ortadan kayboluyor, ilahi görevinin çağrısı öncelik kazanıyordu. Onu tanımıyor, yolunu çiziyordu.

Yıllar içinde tüm bu çalışmaları belli bir ideolojiyle kaynaşmaya başladı. Subhash onun yaptığı şeylerde bir muhalefet ruhu olduğunu gördü.

Şehirlerde, Baltimore ve Detroit'in kokuşmuş bölgelerinde vakit geçiriyordu. Terk edilmiş mülklerin, komün bahçesine dönüştürülmesine yardım ediyordu. Düşük gelirli ailelere, tamamen aşevlerine bağımlı olmamaları için, arka bahçelerinde sebze yetiştirmeyi öğretiyordu. Bu uğraşları yüzünden onu övdüğünde Subhash'ı savuşturuyordu. Yapılması gereken o zaten, diyordu.

Rhode Island'da olduğunda Subhash'ın buzdolabını elden geçirerek, süpermarketlerden almaya devam ettiği elmalar yüzünden onu paylıyordu. Uzun mesafelerden nakledilmesi gereken yiyecekleri yemeye karşıydı. Tohumların patentlenmesine. Subhash'la insanların neden hâlâ kıtlıktan öldüğü, çiftçilerin neden hâlâ aç kaldığı hakkında konuşuyordu. Suçu, servetin eşitsiz dağılımında buluyordu.

Sebze artıklarını gübre yapmak yerine attığı için Subhash'ı azarlıyordu. Bir defasında, bir ziyareti sırasında hırdavatçıya giderek kontrplak ve çivi alıp arka bahçeye çöp tenekesi yaptı ve Subhash'a sebze yığınına nasıl ters yüz edeceğini gösterdi.

Neyi tüketirsek onu desteklemiş oluruz, dedi, üstüne düşeni yapması gerektiğini hatırlatarak. Tıpkı Udayan gibi Bela da bazen tepeden bakan biri olabiliyordu.

Subhash zaman zaman onun böyle tutkulu ideallere sahip olmasından endişe duyuyordu. Her şeye rağmen Bela gittikten sonra, süpermarkete gitmek daha hızlı ve ucuz olduğu halde cumartesi sabahları bir çiftlik tezgâhına giderek, haftalık meyve sebzelerini, yumurtalarını oradan almaya başladı.

Orada çalışan insanlar, aldıklarını tartıp bez çantasına dolduranlar, borcunu yazarkasa yerine kurşun kalemle toplayarak hesaplayanlar ona Bela'yı anımsatıyordu. Aklına Bela'nın pragmatik yalınlığını getiriyordu. Onun sayesinde mevsime göre, uygun besinlerle beslenmeyi öğrendi. Çocukluğunda doğallıkla kanıksadığı şeyler.

Bela'nın kendini dünyayı iyileştirmeye adanması, ömrünün geri kalanında onu tatmin edecek bir uğraş diye düşünüyordu Subhash. Yine de kaygılarını bir kenara bırakamıyordu. Babasının sağlamak için çırpındığı istikrardan uzak durmuştu Bela. Kökleri olmayan, Subhash'a istikrarsız görünen bir yol çizmişti kendine. Subhash'ı dışlayan bir yol. Fakat Subhash, tıpkı Gauri'de yaptığı gibi, kendi haline bırakacaktı onu.

Bağları gevşek bir dostluk ittifakı, sevgiyle sözünü ettiği ama Subhash'la hiç tanıştırmadığı insanlar, alternatif bir aile şekli sağlıyordu Bela'ya. Bu arkadaşların düşüncelerine gittiğini söylüyordu. Çocuklarına kazaklar örüyor, bez bebekler diyor, sonra birer sürpriz olarak postalıyordu. Hayatında biri, bir gönül ilişkisi varsa bile Subhash'ın haberi yoktu. Geldiği zaman daima ikisi vardı, başkası hiç olmuyordu.

Subhash onu olduğu gibi kabullenmeyi, girdiği yola kucak açmayı öğrendi. Bela'nın ikinci doğumu, kimi zaman ilkinden daha mucizevi görünüyordu gözüne. Onun hayatında bir anlam keşfedebilmiş olması, bir mucizeydi Subhash için. Gauri'nin yaptıklarına karşılık metanetli olabilmesi. Subhash'a olan sevgisini zaman içinde tam anlamıyla tamir etmiş olmasa bile, yenilemiş olması.

Ancak yine de Subhash bazen bunun Udayan'dan gelen bir esin olduğunu, Udayan'ın etkisinin daha büyük olduğunu düşünerek korkuya kapılıyordu. Gauri onları terk etmişti ve Subhash artık onun uzakta kalacağına güveniyordu. Fakat Udayan'ın geri döneceğini, yerini ondan talep edeceğini, mezarından Bela üstündeki hakkını isteyeceğini düşünmüyor değildi.

VI

1.

Tollygunge'daki yatak odalarında yatmadan önce saçını fırçalıyor. Kapının sürgüsü çekilmiş, kepenkler kapalı. Udayan göğsüne dayadığı kısa dalga radyosuyla cibinliğinin altında uzanıyor. Tek bacağını bükmüş, ayak bileğini diğer dizine dayamış. Yatak örtüsünün üstünde, hemen yanında küçük metal bir kültablası, bir kutu kibrit ve bir paket Wills duruyor.

Yıl 1971, evliliklerinin ikinci yılı. Parti deklarasyonunun üstünden neredeyse iki yıl geçmiş. *Deshabrati* ve *Liberation* ofislerine baskın yapılmasının üstündense bir yıl geçmiş. Udayan'ın okumayı sürdürdüğü sayılar gizlice basılıp dağıtılıyor. Onları şiltenin altına saklıyor. İçerikleri kışkırtıcı bulunuyor ve bunları bulundurmamak şimdilerde suç delili olarak kullanılabiliyor.

Yeni emniyet müdürü Ranjit Gupta ve hapishaneler dolmuş taşıyor. Polis, yoldaşlarını evlerinden, kampüslerinden, hücrelerinden topluyor. Onları şehrin çeşitli yerlerindeki hapishanelere kapatıyor, zorla itirafta bulunduruyorlar. Bazıları birkaç gün sonra ortaya çıkıyor. Bazıları belirsiz bir süreliğine tutuluyor. Sırtlarına sigara izmariti bastırılıyor, kulaklarına sıcak balmumu dökülüyor. Anüslerine metal sopalar sokuluyor. Kalküta hapishanelerinin yakınında yaşayanlar, geceleri uyku uyuyamıyor.

Bir gün birkaç saat içinde dört öğrenci College Street yakınında vurularak öldürülüyor. İçlerinden birinin partiyle hiçbir alakası yok. Sadece bir derse girmek için üniversite kapısından geçmekte.

Udayan radyoyu kapatıyor. Kararından pişmanlık duyuyor musun? diyor.

Hangi kararımdan?

Bir eş olma?

Gauri fırçayı bir an sabit tutarak, cibinlikten yüzünü net göremediği Udayan'ın aynadaki yansımasına bakıyor.

Hayır.

Benim eşim olma?

Gauri ayağa kalkıyor ve yatağın kenarına oturarak cibinliği kaldırıyor. Udayan'ın yanına uzanıyor.

Hayır, diyor bir kez daha.

Sinha'yı tutuklamışlar.

Ne zaman?

Birkaç gün önce.

Bunu herhangi bir cesaret kırıklığı sergilemeden söylüyor. Kendisiyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi.

Ne demek bu peki?

Onu ya konuşturacaklar ya da öldürecekler.

Gauri yeniden doğruluyor. Yatmaya hazırlık için saçını örmeye başlıyor.

Ama Udayan onun parmaklarını çekiyor. Sarisini çözüyor ve kumaş göğüslerinden düşerek, bluzu ile iç etekliği arasındaki tenini açıkta bırakıyor. Udayan saçları omuzlarına yayıyor.

Bu gece böyle kalsın.

Saç ellerine yayılıyor, birkaç tel yatağa dökülüyor. Sonra ağırlık kayboluyor, saç yine kısalıyor, daha sert bir dokusu var ve üstüne aklar düşmüş.

Fakat rüyada Udayan yirmilerinde bir delikanlı olarak kalıyor. Gauri'nin şimdiki yaşından otuz yaş, Bela'dansa nerdeyse on yaş küçük. Dalgalı saçları alnından geriye doğru taranmış, beli omuzlarına kıyasla ince. Ama Gauri'nin yaşı elli altı; alıp götördükleri direnç sayesinde bugünlere erişmiş yıllar.

Udayan aradaki bu kopmadan habersiz. Gauri'yi kendine çekerek bluzunun düğmelerini çözüyor ve onun uykuya yatmış vücudunda, ihmal edilmiş göğüslerinde zevki arıyor. Gauri direnmeye çalışarak, ona kendisinden uzak durması gerektiğini söylüyor. Subhash'la evlendiğini söylüyor.

Verdiği bilgi hiçbir etki yaratmıyor. Udayan giysilerin geri kalanını da çıkarıyor ve kocasının dokunuşu Gauri’de yasak hissi uyanıyor. Çünkü bir oğul kadar genç görünümlü bir oğlanla çırılçıplak ilişkiye giriyor.

Udayan ile evli olduğu dönemde tekrar tekrar gördüğü kâbusta onunla hiç tanışmıyordu, Udayan hayatına hiç girmiyordu Gauri’nin. Onu tanımadan önce sahip olduğu, tüm hayatını yalnız geçireceğine dair inancı, o anlarda geri dönüyordu. Tollygunge’deki yatakta Udayan’ın yanında uyanıp da –Udayan onu kollarına almış bile olsa– neler olduğunu anlayamadığı ve birbirleriyle alakalarının olmadığı o alternatif dünyaya kısılp kaldığı ilk anlardan nefret ediyordu.

Sadece birkaç yıl tanımişti onu. Kim olduğunu yeni yeni keşfediyordu. Ama başka bir anlamda onu neredeyse hayatı boyunca tanımişti. Ölümünden sonra ise onu anımsamaktan, hâlâ onu anlamaya çalışmaktan gelen içsel bir bilgi devreye girmişti. Onu hem özleyip hem de ona içermekten gelen. Bu olmasa Gauri’ye musallat olacak hiçbir şey yoktu. Hiçbir keder.

Yaşasa şimdi nasıl görünürdü diye düşünüyor, Gauri. Nasıl yaşlanırdı, hangi hastalıkları geçirirdi, hangilerine yenik düşerdi. Dümdüz karnının yumuşadığını hayal etmeye çalışıyor. Göğüsteki kolların ağardığını.

Subhash’ın sorduğu ve kendisinin Otto Weiss’a söylediği gün hariç, Udayan’a olanlar hakkında hayatı boyunca kimseyle konuşmadı. Kimse soru soracak kadar bir şey bilmiyor. Hayatının son birkaç yılında neler olduğunu. Gauri’nin Tollygunge’daki terastan neler gördüğünü. İsteği üzerine Udayan için neler yaptığını.

Kaliforniya’da, ilk başlarda canına musallat olanlar yaşayanlardı, ölümler değil. Bela’nın ya da Subhash’ın konferans salonlarından birinde cisimleneceğinden ya da birdenbire bir toplantıya gireceğinden korkuyordu. Yeni bir dersin ilk gününde, kürsüden başını

kaldırıp ikisinden birini neredeyse sıralarda otururken bulmayı bekleyerek balıklarınla sınıfı tarardı.

Onu güneşli kampüste, bir binadan diğerine giden kaldırımlardan birinde bulacaklarından korkardı. Onunla yüzleşeceklerinden, onu ifşa edeceklerinden. Polisin Udayan'ı yakaladığı gibi yakalayacaklarından.

Ne var ki yirmi yıl boyunca kimse gelmedi. Kendisi geri çağırılmadı. Talep ettiği şey verilmiş, aradığı özgürlük tamı tamına bahşedilmişti.

Bela on yaşına ulaştığında Gauri bir şekilde onu iki katı yaşta, yirmisinde hayal edebilmişti. O sıralarda Bela vaktinin çoğunu okulda, hafta sonlarını bazen bir arkadaşının evinde geçiriyordu. Yazın tek gecelik İzci Kızlar kampında iki hafta kalmakta zorlanmamıştı. Akşam yemeklerinde Gauri ile Subhash'ın arasında oturur, yemeği bittiğinde tabağını lavaboya koyar, sonra da üst kata çıkardı.

Gauri yine de bir iş teklifi alana kadar, Subhash Kalküta'dan dönene kadar beklemişti. Bela'nın ilk yıllarında yaptığı hataların, geri dönüp giderebileceği şeyler olmadığını biliyordu. Girişimleri sürekli başarısızlığa uğruyordu, çünkü ortada sağlam bir temel yoktu. Bu his zaman içinde onu için için yiyerek, sadece kendi bencilliğini, kendi uygunsuzluğunu ortaya çıkarmıştı. Kendine katlanabilme konusundaki yetersizliğini.

Subhash'ın bir rakip olduğuna ve Bela için onunla rekabet içinde olduğuna ikna etmişti kendisini. Aşağılayıcı, adaletsiz görünen bir rekabet. Ama elbette ki ortada bir rekabet yoktu, tamamen kendi israfıydı bu. Kendi geri çekilişi; üstü kapalı, kaçınılmaz. Kendi eliyle kendini bir köşeye resmetmiş, sonra da tablodan bütünüyle çıkarmıştı.

Ülkenin öbür ucuna yaptığı o ilk uçuşta, uçak o kadar parlaktı ki gözlüğünü takmıştı. Yolun büyük bölümü boyunca, alını oval pencereye yansı, aşağıyı görebilmişti. Bir nehir kabaca bükülmüş bir tel misali ışıldıyordu. Kahverengi ve altın sarısı toprakta, derin yarıklardan damarlar vardı. Güneşin ısıcağından çatlamış sarp kayalar, adalar gibi yükseliyordu.

Üzerinde çim ya da ağaç, hiçbir şey yeşermiyormuş gibi görünen kara dağlar vardı. Hiçbir yere varmayan kollarıyla beklenmedik kıvrımlar yapan çizgiler. Nehir değil, yollar.

Pembe, yeşil ve bronz tonlarda desenli bir halı gibi geometrik bir bölge vardı. Birbirine yakın, bazısı hafifçe üst üste binen, bazısı düzgün bir dilimi eksik, farklı boyutlarda dairesel şekillerden meydana gelen. Yanında oturan insandan bunların ekinler olduğunu öğrenmişti. Ama Gauri için damgasız bir yığın bozuk paradan farksızdılar.

Şekilsiz ve düz, ıssız çölün üstünden geçtiler ve nihayet Amerika'nın karşı kenarına, Los Angeles'ın kalabalık ve uçsuz bucaksız, alçak yayılımına vardılar. Onu içine alabileceğini, bağrında gönlünce kaybolabileceğini bildiği yere. İçinde yaptığı şeyin vicdan azabı, adrenalin salgısı ve gayretin o katıksız tükenmişliğiyle. Sanki Rhode Island'dan kaçabilmek için yolun her bir adımını yürümüş gibi.

Yeni bir boyuta girmişti, taptaze bir hayatın verildiği bir yere. Saatinde gördüğü, onu Bela ve Subhash'tan ayıran üç saat, buraya gelirken üstünden uçtuğu dağlar kadar azametli, fiziksel birer bariyer gibiydi. Yapmıştı bunu; yapmayı düşünebileceği en korkunç şeyi.

İlk işinden sonra Santa Cruz'da, ardından da San Francisco'da ders vermek üzere kısa süreliğine kuzeye taşınmıştı. Ama otobanın öte tarafında, iki yanında bisküvi rengi dağlarıyla küçük bir üniversite kasabasında hayatını yaşamak üzere Güney Kaliforniya'ya dönmüştü. Ağırlıkla lisans öğrencilerinden oluşan bir kampüste, II. Dünya Savaşı'ndan sonra inşa edilmiş küçük ama iyi idare edilen bir okulda.

Böylesi samimi bir kurumda dikkat çekmeyen bir hayat sürmesi imkânsızdı. İşi öğrencilere sadece eğitim vermek değil, aynı zamanda akıl hocalığı yapmak, onları tanımaktı. Cömert ofis saatlerinin olması, erişilebilir olması bekleniyordu.

Sınıfta on-on iki kişilik gruplara yol gösteriyor, onları felsefenin önemli kitaplarıyla, yanıtsız sorularla, çekişme ve tartışmayla geçen yüzyıllarla tanıştıyordu. Siyasi felsefe araştırması, metafizik

üstüne bir ders, zamanın yorumbilimi üstüne bir son sınıf dersi verdi. Uzmanlık alanlarını belirlemişti: Alman idealizmi ve Frankfurt Okulu felsefesi.

Kalabalık sınıfları tartışma gruplarına ayırarak, kimi zaman öğrencilerden birkaçını evine davet etti, pazar öğleden sonraları onlara çay ikram etti. Ofis saatlerinde kitaplar dizili ofisinde, evden getirdiği bir lambanın yumuşak ışığı altında onlarla konuştu. Hayatlarını altüst eden kişisel bir kriz yüzünden ara tezlerini teslim edemeyeceklerini itiraf edişlerini dinledi. Gerektiğinde çekmecesinde tuttuğu bir kutudan onlara mendil uzatarak, dert etmemelerini, geçici not başvurusu yapmalarını, onları anladığını söyledi.

Başkalarına karşı açık olma, bu tür ittifaklar kurma zorunluluğu, ilk başlarda beklenmedik bir sıkıntı olmuştu. Kaliforniya'nın kendisini yutmasını istemişti oysa, kaybolup gitmek istemişti. Fakat bu geçici ilişkiler zaman içinde belli bir alanı doldurur oldu. Meslektaşları ona kucak açmışlardı. Öğrencileri ona hayrandı, sadıktı. Üç dört ay içinde ona bağlanıyor, yoldaşlık ediyor, üstüne titriyor, sonra da uzaklaşıp gidiyorlardı. Ders dönemi bittikten sonra yıl içindeki o mesafeli teması özlemeye başlıyordu. İçlerinden birkaç tanesinin yedek velisi oldu.

Özgeçmiş dolayısıyla Hindistan'dan gelen öğrencileri gözetmek yönünde özel bir sorumluluğu vardı. Yılda bir defa onları yemeğe davet ediyor, biryani ve kebab ikram ediyordu. Öğrenciler genelde varlıklı, Amerika'da olmaktan memnun, gözü korkmayan kişilerdi. Farklı bir Hindistan'da yaratılmışlardı. Dünyanın her yerinde rahat gibiydiler.

Eski öğrencilerden bazıları bayramlarda notlar göndererek onu düşünlerine davet ediyorlardı. Gauri onlara vakit ayırıyordu, çünkü o vakte sahipti, çünkü başka kimsenin ihtiyaçlarını gidermiyordu.

Öğretim dışındaki üretimi istikrarlıydı, bir avuç akranı tarafından saygı görüyordu. Hayatı boyunca üç kitap yayımlamıştı: Hegel'in feminist bir değerlendirmesi, Horkheimer'deki yorumsal yöntemlerin analizi ve kendi tezini temel alan, Profesör Weiss için yazdığı

çamlar deviren bir makaleden türemiş bir kitap: *Schopenhauer'da Beklentinin Epistemolojisi*.

Tezin Rhode Island'da kapalı bir kapı ardında yavaş yavaş dünyaya gelişini anımsıyordu. İşinin gereklerinin anne olmanın gereklerini maskeleyişinin bilincinde. Yıllar ilerledikçe, tez süreci derinleştikçe, hiç tamamlanmayacağını, belki bu amacıyla da başarısız olacağını düşünerek, endişeye kapıldığını anımsıyordu. Ama Profesör Weiss tezi okuduktan sonra onu çağırmış, onunla gurur duyduğunu söylemişti.

Yıllarca eğitimini aldıktan ve ardından bir yılını, kırkncı yaşını, Heidelberg Üniversitesi'nde ziyaretçi öğrenci olarak geçirdikten sonra Profesör Weiss'la artık Almanca konuşabilirdi. Adam hayattaydı. Duyduğuna göre emekliliğinde Florida'ya taşınmıştı. Gauri'nin Boston'daki doktora programına katılmasına, sonra da Kaliforniya'daki ilk öğretmenlik işini almasına yardım etmişti. İyilik yapma niyetiyle Gauri'ye işten bahseden, onu daima aklının bir köşesinde bulunduran Profesör Weiss'tı, Gauri'nin o işi çocuk yetiştirmeye tercih edeceğini bilmeden.

Onunla teması sürdürmemişti Gauri. Haberin yayıldığını, yaptığı şeyi Rhode Island'daki, üniversitedeki insanların öğrendiğini düşünmüştü. Üstelik kendisine akıl hocalığı yapan, inanan, daima Bela'yı soran Weiss'ın ona saygısını kaybedeceğini de biliyordu.

Gauri'nin ideolojisi pratikten ayrıydı, akademideki uzun görev süresiyle kısırlaştırılmıştı. Uzun zaman önce mesleğinin, Udayan'a hürmet niteliğinde olmasını istemişti ama artık onun inandığı her şeye bir ihanete dönüştüğünü biliyordu. Udayan'ın Gauri'yi etkilediği ve ilham verdiği her yol, kurnazlıkla Gauri'nin kendi entelektüel kazanımına dönüştürülmüştü.

Yılda birkaç defa ülkenin çeşitli yerlerinde veya yabancı ülkelerde yapılan konferanslara katılıyordu. Tek uzun mesafeli yolculukları bunlardı. Zaman zaman bu kısa süreli tebdili mekândan, rutindeki bu kaymadan keyif alıyordu. Zaman zaman yalnız başına sarf ettiği emeklerin nadide meyvelerini paylaşmaktan keyif alıyordu.

Uçuşlar sırasında el altında bulundurmaya sevdiği nakışlı turkuvaz şal, daima el bagajında katlanmış duruyordu. Subhash'ın verdikleri arasında sakladığı tek şey. Doğu Yakası'na yine gitmişti Gauri ama Providence'tan, hatta Boston ve New Haven'dan uzak durmuştu. Fazla yakın geliyordu oralar. Fazla gayrimeşruydu o hat-tı aşmak.

Hayatını zorlaştırsa da, doğduğu yerin vatandaşı olarak kalmıştı. Hâlâ yeşil kart taşıyor, Hindistan pasaportunu süresi dolduğunda yeniliyordu. Ama Hindistan'a hiç dönmemişti. Bu da yolculukta ayrı kuyruklarda beklemesi, bugünlerde fazladan sorulara maruz kalması, ABD'ye dönüşte parmak izinin alınması anlamına geliyor-du. Ancak geri döndüğünde daima gülüyle buyur ediliyor, içeri alınıyordu.

Emekliliğinin hatırına, hayatının son dönemini kolaylaştırmak adına, Amerikalı olması gerekecekti. Udayan bu yolla da yakında ihanete uğrayacaktı.

Her halükârda tek yurdu Kaliforniya'ydı. Buranın sıcak ama na-diren boğucu, hem rahatlatan hem de tuhaf iklimine hemen alış-mıştı. Bazı ikindilerde bastıran yoğun sis dışında, nemli değil, kuru iklimine.

Kış mevsiminin olmayışını, yağmurun azlığını, şiddetli çöl rüzgârlarını seve seve kucaklamıştı. Buranın tek soğukluğu görün-tüsündeydi; dağ tepelerinde, onların zirveleri arasında toplanmış, boyu çekmiş o beyaz yamalarda.

Kendilerine özgü nedenlerle kaçmış, derisini üstünden atmış, ne bulacağını bilemese de yolculuğu yapmak zorunda kalmış Doğu Yakası'ndan başka mültecilerle de tanışmıştı. Gauri gibi onlar da kendilerini Kaliforniya'ya bağlamış, geri dönmemişlerdi. Bu insan-ların sayısı Gauri'nin nereli olduğunun ya da buraya neden geldi-ğinin önemini yitirmesini sağlayacak kadar çoktu. Aksine sosyal or-tamlarda havadan sudan sohbet etmek gerektiğinde onlarla birlikte, buraya ilişkin o kolektif keşif ve minnet duygusuna katılabiliyordu.

Bazı bitkileri gözü ısıırıyordu. Kenarı paslı yaprakları ve Tollygunge'da kayınvalidesinin suda bekletip doğrayıp pişirmeyi

öğrettiği göz alıcı mor çiçekleri olan bodur muz ağaçları. Okaliptüsün ağarmış gövdesi. Keskin pullardan ibaret kılıfıyla, tüylü hurma ağaçları.

Gauri başka bir kıyıya da yakındı ama ülkenin bu tarafındaki engin okyanus içine kapanıktı. Hiçbir zaman Rhode Island'ın o her şeyi çırılçıplak soyan, Gauri'ye daima çalkantılı ama aynı zamanda renge, hayata muhtaç görünen haşin denizi kadar haddini aşan, aşındırıcı bir his uyandırmıyordu. Yeni karşılaştığı ölçek duygusu, bir yerle diğeri arasındaki dev mesafe de yine bir keşif olmuştu onun için. Araba sürülebilecek yüzlerce millik otoyol.

Çok az bir bölümünde keşfe çıkmıştı bu toprakların ama o bitmek bilmez, gayrişahsi alan tarafından korunduğunu hissediyordu bir yandan da. Dikenli bitkiler, sıcak hava, kırmızı kiremit çatılı küçük, beton evler... Bunların tümü memnuniyetle buyur etmişti onu. Karşılaştığı insanlar daha az içine kapanık, daha az tenkitçi görünmüştü gözüne ve gülümsemeyi eksik etmiyor ama Gauri'nin ayağına da dolanmıyorlardı. Ona bu parlak ışık ve keskin gölgeler diyarında, her şeye yeniden başlamasını söylüyorlardı.

Ne var ki Batılı giysilerine, Batılı akademik ilgi alanlarına rağmen, yine de yabancı aksanla İngilizce konuşan, fiziksel görünümü ve rengi değiştirilemez ve Amerika'nın büyük bölümünün oluşturduğu fonun önünde hâlâ sıra dışı görünen bir kadın olarak kalmıştı. Kendini hâlâ alışılmadık bir isimle; ilkini anne babasından, diğelerini evlendiği iki erkekten aldığı isimle takdim etmeyi sürdürüyordu.

Görünümü ve aksanı insanların hâlâ nereli olduğunu sormasına ve bazı varsayımlarda bulunmasına yol açıyordu. Bir defasında bir konuşma için davet edildiği San Diego'da araba kullanmak zorunda kalmasın diye, üniversitenin gönderdiği şoför tarafından götürülmüştü. Kapı çaldığında şoförü kapıda kendisi karşılamıştı. Fakat Gauri "günaydın" dediğinde şoför yolcunun o olduğunu anlamamıştı. Gauri'yi başkasının kapısını açmak üzere işe alınmış biri sanmıştı. Bayana söyle, ben hazırım, demişti.

Gauri ilk zamanlar, başlangıçta Bela ve Subhash yüzünden mahrum bırakıldığı, dulluğun o saf ve münasip cinsel orucuna bu defa gönüllü olarak çekilmişti. Biriyle tanıştırlılabileceği durumlardan uzak durarak, gün içinde Batı'nın alyans takma geleneğini benimsedi.

Akşam yemeği davetlerini, öğle yemeği tekliflerini geri çevirdi. Konferanslarda insanların onu soğuk bulmasına aldırış etmeden her defasında odasına çekilerek herkesten uzak durdu. Subhash ile Bela'ya yaptığı şeyden sonra başkasının yoldaşlığını aramak ona yanlış geliyordu.

Bir başınalık da kendine özgü yoldaşlığını sundu ona: kaldığı odaların güvenilir sessizliği, akşamların istikrarlı sükûneti. Her şeyi koyduğu yerde bulacağının, hiçbir müdahale, hiçbir sürpriz olmayacağını güvencesi. Her günün sonunda o karşıladı Gauri'yi, geceleri kıpırdamadan o yattı yanında. Onu alt etmek gibi bir arzusu yoktu Gauri'nin. Aksine artık bel bağlayabileceği, her iki evliliğinde yaşadığından daha tatminkâr ve kalıcı bir ilişkiye girdiği bir şeydi bir başınalık.

Şehvet nihayet kendine yol açmaya başladığında, ortaya çıkış döngüleri tamamen keyfi ve gayriresmi oldu. Hayatını, meslektaşlarının evlerinde katılması beklenen akşam yemeklerini düşününce, fırsatı da yok değildi.

Bu kişiler her zaman olmasa da ağırlıklı olarak akademik meslektaşlardı. İsmi şimdi unuttuğu, evine raf takan bir adam vardı. Berlin'deki American Academy'de müzikolog olan bir kadının başıboş kocası vardı.

Âşıkları bazen birbirini takip ediyordu, bazen de uzun süreler boyunca hayatında kimse olmuyordu. Bu adamlardan bazılarına zamanla bağlanmış, dostluğunu sürdürmüştü. Ama işlerin asla hayatını karmaşıktıratacak noktaya varmasına izin vermemişti.

Sadece Lorna dağıtmıştı onu. Bir gün ofis saatleri içinde Gauri'nin kapısını tıklamış, kendini tanıtmış, başını eğerek kapı çerçevesine yaslamıştı. Otuzlarının sonlarında, uzun boylu, ortadan ayırık saçlarını küçük topuz yapmış bir kadın. İyi giyimli, dar

pantolonlu, boydan boya düğmeli, beyaz gömlekli. Dolayısıyla Gauri onu ilk başta üniversitenin başka bir bölümünden gelen ve soru sormak için içeri giren hocalardan biri sanmıştı.

Ama hayır, UCLA'da lisans öğrencisiydi, arabayla gelerek Gauri'yi bulmuş, Gauri'nin yazdığı her şeyi okumuştur. Yıllarca New York, Londra, Tokyo'da yaşayarak reklamcılık işinde çalışmış, sonra da işinden ayrılarak üniversiteye dönmüştü. Taslağından bir kısmını elinde tuttuğu, ilişkisel otonomi konulu tezini okuyacak dışarıdan birini arıyordu. Bu ayrıcalığa karşılık da Gauri'ye herhangi bir araştırmasında ya da notlamada yardım etmeye gönüllüydü.

Lütfen "evet" deyin.

Sade bir güzelliği vardı, olgunluğunun zirvesinde. Uzun bir boyun, duru kurşuni gözler, kısaltılmış kaşlar. Kulak memeleri öyle küçük ki neredeyse yok gibi. Yüzünde hafifçe göze çarpan gözenekler.

Geçen ay Davis'teki konuşmanızı dinlemiştim, dedi Lorna. Size bir şey sormuştum.

Hatırlamıyorum.

Soruyu mu hatırlamıyorsunuz?

Sizin sorduğunuzu hatırlamıyorum.

Lorna elini çantasına sokarak atıştırmalık ktır çıkardı.

Althusser hakkındaydı. Kusura bakmayın, öğle yemeği yemedim de. Sakıncası var mıydı?

Gauri başını iki yana salladı. Lorna'nın ktırın ambalajını yırtıp, bir parçasını kırıp, çiğneyip lokmaları arasında projesinin ortaya çıkışını, takip etmek istediği esas konuyu açıklayışını izledi. Elleri boyuna kıyasla küçüktü, bilekleri incecik. Gauri'ye, neredeyse bir yıldır ona ulaşabilmek için cesaret toplamaya çalıştığını söyledi.

Gauri onca aşına olduğu küçük ofisinde yönünü kaybettiği hissine kapıldı. Aynı anda hem tuzağa düşürülmüş hem de gururu okşanmıştı. Böyle bir yüzü nasıl unutabilmişti ki?

Konu ilgisini çekti. Bir program belirleyerek e-postayla yazışmaya, restoranlarda kafelerde buluşmaya başladılar. Lorna düzensiz bir tempoyla çalışıyor, günlerce dikkatini başka bir şeye verdikten

sonra aniden tutarlı bölümler ürettiyordu. Tıkandığını hissettiğinde, kendinden şüphe ettiğinde, iyi gitmediğine kanaat getirdiğinde Gauri'yi arıyordu.

Hissettiği çekim Gauri'yi telefonu açmaya, sohbetlerin makul bir gidişat dışına taşmasına izin vermeye sevk ediyordu. Lorna'nın gözlerinin önüne gelen görüntüsü, sohbetlerinden parçalar dikkatini dağıtmaya başladı. Buluştuklarında daha dikkatli giyinmeye başladı. Kendisini bir kadının vücudunu arzulamaya itecek bir çizgiyi aştığını hiç hatırlamıyordu. Lorna ile kendini doğrudan çizginin öte yanında bulmuştu.

Bazen birlikte masada oturup bir metni gözden geçirdiklerinde, metni işaretlemek için kullandıkları kalem tutan ellerinin birbirine değdiği zamanlar oluyordu. Yüzlerinin birbirine yaklaştığı zamanlar oluyordu. Lorna'nın konuştuğu ve Gauri'nin dinlediği, ikisinin odada yalnız, birbirlerine belki birkaç adım mesafede durdukları, Gauri'nin dengesinin sarsıldığı zamanlar oluyordu. Gauri ona doğru bir adım, sonra bir adım daha atma eğilimine karşı koyamayacağından korkuyordu; ta ki aralarındaki boşluk yok olana kadar.

Bu dürtülerin hiçbirine teslim olmadı. Onları tetikleyen, kıskırtmaya devam eden her ne olursa olsun, Lorna'nın da kendisi için aynı şeyleri düşündüğünden emin olamazdı.

Lorna bir akşam haber vermeden ofise çıkageldi. Sık sık yapıyordu bunu. Son bölümü yeni bitirmiş, sayfaları kalın Manila zarfa koymuş, tek koluna yatırmıştı.

Departmanın zemin katı sessizdi. Öğrenciler yatakhanelere gitmişti. O saatte sadece bina görevlileriyle sağda solda birkaç hoca kalmıştı.

Lorna zarfı Gauri'ye uzattı. Bitkin ama coşkulu görünüyordu. İlk defa gündelik giysiler, kot ve tişört giymişti. Saçını toplamaya zahmet etmemişti. Gelmeden bir bakkala uğramıştı. Masanın üstüne yerleştirdiği torbanın içinde ambalajlı peynir dilimleri, üzüm ve bir kutu kraker vardı. İki kâğıt bardak, bir şişe de şarap.

Bunlar nedir?

Kutlanz diye düşündüm.

Burada mı?

Gauri masasından kalkıp kapıyı kapadı ve açık kalması gerektiğini bildiği halde kilitledi. Arkasını döndüğünde Lorna ona dönmüş, çok yakınında durarak ona bakıyordu.

Gauri'nin elini tutup tişörtünün içine soktu ve sutyenin esnek kumaşı altından göğsünün üstüne koydu. Gauri meme ucunun sutyenin altında kalınlaştığını, sertleştiğini hissetti, tıpkı kendininkiler gibi.

Öpüşlerin yumuşaklığı yeniydi. Onun kokusu, giysiler çıkarıldıktan, masanın arkasındaki çekyatta yer açmak için yığınlarca kâğıt kenara ittirildikten sonra vücudunun heykelsi sadeliği. Teninin pürüzsüzlüğü, saçlarının odaklı dağılımı. Lorna'nın ağzının kasıkları üstündeki hissi.

Gauri'nin o güne dek kendinden genç sevgilisi olmamıştı. Kırk beş yaşındaydı o sırada, vücudu küçük küçük kendini bırakmaya başlamıştı: Kaplanması gereken azı dişleri, göz kenarında kızıl bir şimşek gibi çatallanmış, kalıcı bir damar çatlaması. Giderek artan kusurlarının farkında olduğundan, eskisi gibi alelacele girişmek yerine, bir süredir geri çekilme hazırlığındaydı.

Lorna pratikte –en azından Gauri'nin çalıştığı kurumda– öğrencisi olmasa da, olanlar yine de kurallara aykırıydı. Öğrenilmesi halinde skandal kopardı. Sadece o akşam ofisinde değil, başka zamanlarda, düzensiz aralıklarla ama yeterince sık, Gauri'nin ya da Lorna'nın yatağında ve hafta sonu gittikleri sahildeki bir otel odasında olanlar.

Tez tamamlandığında Gauri, Lorna'nın komitesindeki diğer okuyucularla birlikte savunmada oturarak sorular sordu. Onca şeyi birlikte yaşamamışlar, akşamları birlikte geçirmemişler gibi.

Lorna savunmanın akabinde Toronto'dan iş teklifi aldı ve oraya taşındı. Görüşmelerinin başka bir şeye dönüşmesi yönünde hiçbir konuşma geçmedi aralarında. İlişki kargınlık olmadan ama kesin bir biçimde bitti. Gauri buna rağmen ilişkiyi aynı derecede hafife almadığı için aşağılandığını hissetti.

Lorna ile bir şekilde dostluğu sürdürmeyi başardılar ve konfe-ranslarda karşılaştıklarında oturup kahve içmeye vakit ayırdılar. Ga-uri ilişkinin nasıl bir kayma yaşadığını, kendisinin sevgiliden nasıl meslektaş –daha fazlasına değil– döndüğünü görmüştü.

Geçmişte başka pek çok noktada rolünün uğradığı değişimden çok da farklı değildi bu. Eşten dula, kardeş karısından eşe, anneden çocuksuz kadına. Udayan'ı kaybetme istisnası dışında bu adımları atmaya aktif olarak kendisi seçmişti.

Subhash ile evlenmiş, Bela'yı terk etmişti. Kendisinin alternatif versiyonlarını üretmiş, bu dönüşümlerin getirdiği amansız bedel-lerde ısrar etmişti. Hayatına katmanlar katmıştı, sonunda her birini teker teker sıyırma, yapayalnız kalma pahasına.

Şimdi Lorna bile on yıl geride kalmıştı; varlığının kökünden kopup gidecek kadar uzun bir süre. Geçmişinin diğer farklı unsurlarıyla birlikte geri çekilerek, silikleşerek.

Hayatı şimdi tekil unsurlarına, kendi kendisine bağımlı şifresine indirgenmişti. Siyah pantolon ve tunikten ibaret üniformasına, iş için gerekli kitapları ve dizüstü bilgisayarına. Bir yerden diğerine gitmek için kullandığı arabasına.

Saçı hâlâ ortadan ayrık, keşiş stili kısa kesimliydі. Boynuna zin-cirle asılı oval gözlük takıyordu. Gözaltılarında artık morumsu bir halka vardı. Sesi yıllarca ders vermekten çatlaklaşmıştı. Cildi güne-yin bu güçlü güneşini emmekten kurumuştı.

Çalışma alışkanlığı artık gece saatlerinden uzaklaşmıştı. Tek başına hayatında, eskilerin yol yordamını izliyor, saat onda yatıp gün doğumunda kalkıyordu. Kendisine birkaç eğlencelik iş hakkı veriyordu. Verandada saksıda yetiştirdiği birkaç bitki. Akşamları açan yasemin, alev rengi hatmi çiçeği, parlak yapraklı kaymaksı gardenya.

Uzun bir günün sonunda, tepede ahşap kafesi, zeminde top-rak seramikleriyle verandada oturup yüzünde ikinci güneşini his-sederek çayını yudumlamaktan, fişlerini sıraya koymaktan keyif

alıyordu. Üstünde çalıştığı kâğıt tomarının başına oturmayı, bazen de akşam yemeği yemeyi.

Arabasında devlet radyosundan sıkıldığında bir biyografiyi ya da okumak isteyip de vakit bulamadığı ticari olarak yayımlanmış başka bir kitabı dinliyordu. Ama bunları bile kütüphaneden alıyordu.

Bu unsurların dışında kendini şımartmaya kalkmıyordu. Udayan'dan sonra Bela'sız ve Subhash'sız geçen tüm bu yıllar boyunca varlığını sürdürmüş olması, kendini yeterince şımartmaktı zaten. Udayan'ın hayatı bir anda elinden alınmıştı. Ama onunki devam etmişti.

Geçirdiği yıllara karşın vücudu inatla sağlam kalmıştı. Tıpkı Rhode Island'daki bir bahçe satışından bir dolara aldığı, Alâeddin'in lambasını andıran, kapak yerine mantar tıpası olan bulanık yeşil çaydanlık gibi. Yazı yazdığı saatlerde ona hâlâ yoldaşlık ediyordu çaydanlığı. Bir hırkaya sarılarak Kaliforniya yolculuğunu bile sağ salim atlatmış, ona hâlâ hizmet sunuyordu.

Bir gün durup posta kutusunu dolduran kataloglardan birine göz attığı sırada dış mekâna uygun yuvarlak, küçük bir masa ilişti gözüne. Hayati bir şey değildi ama yine de verandada yıllardır duran, çeşitli desenli örtülerle örtülen, kirli cam tablalı hasır masayı çok zamandır değiştirmek istediği için, telefon açarak siparişini verdi.

Siparişi verdikten bir hafta kadar sonra evinin önünde bir teslimat kamyonu durdu. Gauri kendini düz ve ağır bir kutuya, kendi başına takması gereken somun ve civatalarıyla talimat kitabına bakarak geçireceği bir güne hazırlamıştı. Onun yerine masa monte edilmiş halde geldi ve iki adam tarafından kamyonndan eve taşındı.

Gauri adamlara masayı nereye koyacaklarını söyledikten sonra teslim aldığına dair imzasını attı, bahşişi verdi ve masaya oturdu. Ellerini açarak masanın üstüne koydu ve ahşabın yoğun kokusunu içine çekti. Tik kokusunu.

Yüzünü masaya koyarak, yanağı çıtalara dayalı, derin derin nefes aldı. Tollygunge'da geride bıraktığı yatak odası mobilyalarının

kokusuydu bu. Gardıropla tuvalet masasının, Udayan ile Bela'yı yattıkları o ince direkli yatağın. Bir Amerikan kataloğundan verilen siparişle, kamyonla nakledilerek yeniden hayatına girmişti işte.

Masanın aroması diğer mobilyalar kadar güçlü, istikrarlı değildi. Ama Gauri verandada otururken, muhtemelen güneşin ısıyla yoğunlaşarak ya da Santa Ana rüzgârlarıyla dolaşıma girerek, arada bir yükseliyordu. Tüm mesafeleri, tüm zamanları indirgeyen biberimsi konsantre bir koku.

Bela'yı uzak tutabilmek için Subhash ona ne demişti acaba? Muhtemelen hiçbir şey. Gauri'nin işlediği suça karşılık, adil bir cezaydı bu. Şimdi anlıyordu çocuğunu bırakmanın ne anlama geldiğini. Onun kendi "öldürme eylemi"ydi bu. Koparttığı bir bağdı; sadece ikisine uygulanan bir ölümle sonuçlanan. Udayan'ın işlediği tüm suçlardan beterdi.

Hiç yazmamıştı Bela'ya. Güvence vermek için hiç ulaşmaya cüret etmemişti. Ne gibi bir güvence verebilirdi ki? Yaptığı şey geri alınabilir bir şey değildi. Buna kıyasla Bela'nın sessizliği, yokluğu gayet hoşgörülü kalıyordu.

Subhash'a gelince, hiçbir yanlış yapmamıştı o. Gauri'nin gitmesine izin vermiş, onu hiç rahatsız etmemiş, hiç suçlamamıştı; en azından yüzüne karşı. Mutluluğu bulmuş olmasını umuyordu onun. Subhash hak ediyordu bunu, kendisi değil.

Evlilikleri çözüm olmamıştı belki ama Gauri'yi Tollygunge'dan uzaklaştırmıştı. Subhash onu Amerika'ya getirmiş, sonra da kısa süre gözetim altında tutulan, kısa süre kafeslenen bir hayvan gibi salıvermişti. Onu korumuştı, sevmeyi denemişti. Gauri ne zaman yeni bir kavanoz reçel açmak zorunda kalsa Subhash'ın öğrettiği bir numaraya başvurarak, kaşıkla kapağın kenarına birkaç defa vurup mührü kırıyordu.

2.

Yeni milenyumda bir güzergâh açıldı. Bir zamanlar yolcuları Kingston istasyonundan Narragansett rıhtımına götüren ray hattının yol olarak kullanımı.

Orta karar bir rotaydı; orman örtüsünün içinden geçen, bir nehrin ve birkaç küçük derenin kenarından ilerleyen. Sağda solda yorulanlar için banklar vardı, daha uzun aralıklarla da hat üstündeki yeri işaret eden ya da yöreye özgü bir ağacı belirten bir tabela.

Pazar sabahları kahvaltıdan sonra arabayla ilk başta öğrenci olarak gittiği, sonraları da ziyarete geldiğinde Bela'yı karşılamak için ara sıra gitmeye devam ettiği ahşaptan yapılmış tren istasyonuna gidiyordu. İstasyonda yıllar önce yangın çıkmıştı ama zamanla restore edilmiş ve bir hız treni hattı eklenmişti. Arabayı park etti ve tek başına kasabanın barınaklı iç kısımlarında yürümeye başladı. Subhash zaman zaman, hatta şimdi bile, hayatının aşırılıklarını kavramakta zorlanıyordu; insanlar için azıcık alana sahip bir şehirden kalkıp halen bunca boş alanı olan bir yere gelmek.

Kesintisiz olarak bir saat, hatta bazen daha da uzun süre yola devam ediyordu, çünkü bu yolda altı mil gidip geri dönmek mümkündü. Hayatının yarıdan fazlası boyunca yaşadığı, usulca vefakâr kaldığı şehirdi bu, ama yine de yeni güzergâh, onunla ilişkisini değiştirmiş, onu yeniden yabancılaştırmıştı. Bazı mahallelerin arkasından, öğrencilerin spor yaptığı alanlardan, tahta bir üstgeçitten geçti. Su kamışlarıyla dolu bir bataklıktan, eski bir dokuma atölyesinin yanından.

Bugünlerde gölgeyi kayı şeridine tercih ediyordu. Kalküta'da doğup büyüdüğü halde, Rhode Island'ın tükenmiş ozon tabakasından abanan güneşi yetiştirdiği yerin güneşinden daha güçlü geliyordu ona. Tenine karşı tüm acımasızlığıyla, özellikle de yazın onu artık katlanamadığı bir şekilde çarpıyordu. Esmer teni hiçbir zaman

yanmıyordu ama güneş ışınlarının hissi bunaltıyordu. Kimi zaman o uzak yıldızın tükenmek bilmez kavuruculuğunu kendi şahsına alıyordu.

Yürüyüşünün başında kuşlar ve hayvanların yuva yapmak için geldikleri, yosunlu tümseklerinde kızıl akçaağaçla sedirin yetiştiği bir bataklıktan geçiyordu. Güney New England'ın en büyük ormanlık sulak alanıydı burası. Bir zamanlar çöküntü havzasıydı, şimdi de hâlâ etrafı buzultaşla çevriliydi.

Subhash'ın artık okumayı bıraktığı tabelalara bakılırsa bu yer bir zamanlar ayrıca bir muharebe alanıydı. Merakı uyanan Subhash, bir gün evde bilgisayarını açarak bir hunharlığın ayrıntılarını öğrenmeye başladı.

Yerel Narragansett kabilesi bir bataklığın ortasındaki küçük bir adada bir kale inşa etmişti. Kazıklı çitler ardına çadır kamplar oluşturmuş, sığınaklarına girilmesinin imkânsız olduğunu düşünmüşlerdi. Ne var ki 1675 kışında, bataklık zemin donduğunda ve ağaçlar çıplak kaldığında, koloni milisleri kaleye saldırmıştı. Üç yüz kişi canlı canlı yakılmıştı. Kaçanların çoğu hastalık ve açlıktan ölmüştü.

Okuduğuna göre bir yerlerde muharebenin anısına bir nişan ve granit sütun vardı. Ne var ki onu bulmak üzere bataklıkta yola koyulduğu gün kayboldu. Gençken Bela'yla birlikte bu şekilde gezinmekten çok sevdiği bir şey yoktu. O zamanlar Bela'yla tek başlarına, kabaca verilmiş tariflere göre, tabelasız ağaçlıklardan geçen patikalarda dolaşmış, maviyemiş çalılıkları, gözlerden ırak yüzülebilecek göletler keşfetmişlerdi. Ama kaybetmişti şimdi o özgüveni, o gözü kara yön duygusunu. Şimdi ancak yalnız olduğunu, altmışını geçtiğini ve nerede durduğunu bilmediğini hissediyordu.

Bir Pazar, düşüncelere daldığı bir sırada, çehresi aşına gelen kasklı bir adamın patikanın karşısından bisikletiyle gelip önünde durmasıyla şaşırды.

Aman be Subhash, gözlerini yoldan ayırma demedim mi ben sana?

İnce hatlı on viteslinin üstünde oturan, onlarca yıl öncesinden ev arkadaşı Richard'dı. Başını iki yana sallıyor, gülümsüyordu. Hâlâ ne işin var senin buralarda?

Hiç gitmedim ki.

Mezuniyetten sonra Hindistan'a döndün sanıyordum. Sana ulaşmaya çalışmak aklıma bile gelmedi.

Yakında bir bank vardı, oturup konuştular. Richard'ın kaskının altındaki saçları artık siyah değildi, kafanın arka tarafı biraz açılmıştı ama atkuyruğu hâlâ duruyordu. Biraz kilo alsa da Subhash ona baktığında, bazı açılardan Udayan'ı anımsatan o yakışıklı, sıırım gibi lisans öğrencisini hatırlıyordu. İkisinin de henüz evlenmediği, bir arada yaşadıkları, arabayla mutfak alışverişine gittikleri ve yemeklerini paylaştıkları zamanlar.

Richard evliydi, dede olmuştu. Rhode Island'dan ayrıldıktan sonra orayı özlemiş, hep günün birinde orada emekliliğini yaşamayı düşünmüştü. Bir yıl önce karısı Claire'le East Lansing'deki evlerini satmış, Subhash'a pek de uzak olmayan Saunderstown'dan bir yazlık almışlardı.

Orta Batı'da bir üniversitede "şiddet içermeyen çalışmalar" bölümü için bir merkez kurmuştu ve hâlâ yönetim kurulunda hizmet veriyordu. Yine de hayatında tek bir gün kravat takmamayı başarmıştı. Türü türü planı vardı; yazmakta olduğu yeni bir kitap, kendi kendine şeklini değiştirmeye çalıştığı bir mutfak, sürdürdüğü siyasi bir blog. Güney Asya'ya, Phnom Penh'e ve Ho Chi Minh Şehri'ne seyahat planlıyordu Claire'le.

İnanabiliyor musun? dedi. Bunca şeyden sonra nihayet Vietnam'a gidiyorum.

Subhash onun yanında oturarak, kendi hayatının kıt ayrıntılarını aktardı. Uzak düştüğü karısı, büyüüp başka yere taşınan kızı. Neredeyse otuz yıldır çalıştığı kıyı şeridindeki araştırma laboratuvarında devam ettiği işi. Zaman zaman petrol sızıntısı konusunda ya da şehrin kamu işleri dairesi için yaptığı danışmanlık. Tıpkı Richard'ı tanıdığı zaman olduğu gibi yine ailesi yoktu. Ama şimdi farklı türde bir yalnızlık içindeydi.

Hâlâ tam zamanlı mı çalışıyorsun?

İzin verdikleri sürece, evet.

Hâlâ benim arabamı mı kullanıyorsun?

Nixon istifa ettiğinde ve şanzıman bozulduğunda bıraktım.

Claire'e hep senin yaptığın o köri yemeğini anlatıyorum. Soğanları blenderde çekişini.

Richard, Gandhi'nin doğum yeri Gujarat'ı görmek için Hindistan, Yeni Delhi'ye gitmişti. Kalküta'yı da seyahate dahil etmek istemiş ama başaramamıştı. Belki Vietnam dönüşünde, dedi.

Bir sonraki soru gayet masumca soruldu. Senin şu kardeşin. Naksalit olan. Ona ne oldu?

Richard ile birbirlerine telefon numaralarını ve e-postalarını verdiler. Patikalarda yürüyüş ya da şehirde bir bira için buluştular. İki defa balık avına gidip Point Judith'in kayalıklarından olta atarak kırlangıç balıkları yakaladılar, sonra yine denize bıraktılar.

Subhash her ayrılışlarında bir sonraki sefere kendi evinde buluşacaklarına, Claire'in de geleceğine ve onlara köri pişireceğine söz verdi. Richard'la tanışabilmesi için daveti Bela'nın ziyaretlerinden birine denk getirmeyi düşünüyordu ama henüz bir ziyaret olmamıştı. Arkadaşlıkları daima olduğu gibi, aralarında gevşek ama külfetsiz bir bağ olarak kaldı.

Subhash artık Richard'dan gelen ve seminerleri, mitingleri haber veren, Irak Savaşı'nın maliyetiyle ilgili istatistikî bilgileri alıntılaman, kendi bloguna yönlendiren toplu e-postalara alışmıştı. Richard'ın soyadı Grifalconi'nin ve numarasının zaman zaman telefonunun küçük ekranından onu selamlamasına alışmıştı.

Bir hafta sonu CNN'de bir program izlerken gördü yine ismi. Kumandayla televizyonun sesini kısıtı. Karşısındaki sesin Richard'ın karsı Claire'e ait olmasını beklemiyordu. Henüz konuşmadığı, tanışmadığı bir kadın ona Richard'ın birkaç gün önce öldüğünü söylüyordu. Bacağındaki bir kan pıhtısı, birlikte bisikletle yaptıkları bir gezintinin ertesi günü ciğerlerine yürümüşü.

Subhash telefonu elinden bıraktı. Televizyonu kapadı. Salonun penceresinden görünen bir hareketlilik dikkatini dağıtıyordu. Yer değiştiren kuşların huzursuzluğu.

Daha iyi görebilmek için pencereye gitti. Bahçedeki bir ağacın tepesinde küçük, gürültücü ve koyu renkli bir grup kuş, telaş içinde gidip geliyordu. Bu kış ayında ağacın vermeye devam edebildiği ne besin varsa alıyorlardı. Kararlı bir hışım vardı hareketlerinde. Subhash'ın şu an gücüne giden bir hayatta kalma eylemi.

Subhash ömründe ilk defa bir cenaze evine girdi, diz çöktü ve tabut içindeki şık giydirilmiş cesede saygısını sundu. Richard'ın çehresindeki yaşam eksikliğini, yaşama uysalca ihaneti gözlemledi; işinin ehli biri, balmumundan bir heykel yontmuş gibi. Annesini son görüşünü anımsadı, kefeni içinde.

Cenazeden sonra Richard'ın evindeki, daha önce katıldığı Amerikan örneklerinden pek de farklı olmayan resepsiyona gitti. Yiyeceklerle, peynir ve salata tabaklarıyla dolu uzun bir masa vardı. Koyu giyimli insanlar şarap içiyor, kendilerine jambondan dilimler kesiyorlardı.

Claire iki yanında çocukları, torunlarıyla, salonun en ucunda durmuş, gelenlere teşekkür ediyor, ellerini sıkıyordu. Richard'da nefes darlığından şikâyetle dek, hiçbir sıkıntı belirtisi olmadığını söylüyordu. Ertesi sabah Claire'i sarsarak uyandırmış, konuşamadan telefonu işaret etmişti. Claire arkadan arabayla gelirken, ambulanda ölmüştü.

Misafirler çemberler halinde durmuş konuşuyorlardı. Toplanmayı cenazenin yanı sıra yeniden kavuşma olarak gören bazı uzak akrabalar tarafından fotoğraflar çekiliyordu. Uzaklardan gelenler için bu, Rhode Island'ı keşfetmek, ertesi gün Newport'a gitmek için bir fırsattı.

Elise Silva komşulardan biriydi.

Sürgülü pencerenin yanına geldi. Subhash orada durmuş, Richard'ın evinin arka tarafındaki huş ağaçlarıyla dolu, giderek

alçalan araziye seyrediyordu. Dönüp baktığında, kadın kendini tanıttı.

Richard ile Claire'i daha birkaç hafta önce, yeni tanışmış çiftler gibi el ele görmüştüm, dedi. Subhash'a ağaçların ardında küçük bir gölet olduğunu söyledi. Gölet donduğunda Richard ile Claire kol kola girip orada patenle kayarlardı, dedi.

Zeytin rengi teni vardı, neredeyse Subhash'ınki kadar koyu. Saçı beyazlamıştı ama kaşları hâlâ koyuydu. Saçını Bela'nın bazen yaptığı gibi yüzüne düşmesin diye arkada tek bir tokayla tutturmuştu. Üstünde uzun kollu siyah bir elbise, gri çorap vardı, boynunda da gümüş bir zincir.

Richard'ı ne zamandır tanıdıklarından söz ettiler. Ama Elise ile Subhash arasında bir bağlantı daha vardı. Bağlantı Subhash ismini söylediğinde ve Elise de ona acaba Bela Mitra isimli bir öğrenciyle yakınlığı olup olmadığını sorduğunda ortaya çıktı. Bela seneler önce mahalle lisesinde Elise'den Amerikan tarihi dersi almıştı.

Babasıyım ben onun.

Kendini bu şekilde tanıtmaktan hâlâ tedirginlik duyuyordu.

Bela'ya bir zamanlar ders vermiş bu kadına baktı. Elise Silva kızı hakkında, belli bir yaşa erdikten sonra bilmediği pek çok şeyden biriydi. İlkokuldaki öğretmenlerinden bazılarının isimlerini hâlâ hatırlıyordu ama liseden itibaren sadece karneye, aldığı notlara göz atmıştı.

Beni tanıımıyorsun ama kızını arabayla Hancock Shaker Village'a götürmeme izin vermiştin, dedi Elise. Bela'yı küçük bir öğrenci grubuyla birlikte sözünü ettiği yere okul gezisine götürmüştü.

Cehaletim utanç verici doğrusu. Hancock Shaker Village'ın nerede olduğunu bile bilmiyorum.

Kadın güldü. Gerçekten de utanç verici.

Neden gezilir ki orası?

Elise açıkladı. On sekizinci yüzyılda kurulan ve dini oruca, sade bir hayata adanmış dini bir tarikat. İnançları yüzünden sayıları azalmış, ütöpik bir toplum.

Elise Bela'nın şimdi nerede yaşadığını sordu.

Hiçbir yerde. Kendisi bir göçebe.

Dur tahmin edeyim, hayatını sırtında çantasıyla gezip dünyayı güzelleştirecek şeyler yaparak geçiriyor?

Nereden bildin?

O dönemin bazı öğrencilerinden. Amaç sahibiydiler. Bela da onlardan biriydi.

Subhash şarabından bir yudum aldı. Başka bir şansı yoktu ki, dedi.

Elise başını sallayarak baktı. Koşullardan, Gauri'nin gittiğinden haberdar olduğunu ima ediyordu.

O konuyu konuştu mu seninle?

Hayır. Ama öğretmenlerine o konuda bilgi verilmişti.

Hâlâ öğretmenlik yapıyor musun?

Elli beşimden sonra yetişemedim artık onlara. Bir değişikliğe ihtiyacım vardı sanırım.

Şimdilerde mahalli tarih derneğinde yarı zamanlı olarak çalışıyorum, dedi. Arşivleri çevrimiçi sisteme aktarıyor, derneğin haber bültenlerinin düzeltisini yapıyordu.

Subhash ona bir süredir Büyük Bataklik Katliamı'nı araştırdığını söyledi. Döneme ait herhangi bir kayıt olup olmadığını sordu.

Var tabii. Hatta dikilitaşın etrafını biraz deşersen, misket tüfeği mermilerine bile rastlarsın.

Dikilitaşı bulmaya çalıştım bir defasında. Kayboldum.

Kolay değildir yeri. Eskiden yolun bakımını yapan bir çiftçiye para vermek gerekiyordu.

Subhash ayakta durmaktan yorulduğunu hissetti. Hiçbir şey yemediğinin farkına vardı. Ben gidip yiyecek bir şeyler alayım. Sen de gelmek ister misin?

Birlikte açık büfeye gittiler. Richard'ın karısı masanın bir ucunda duruyordu. Misafirlerden birinin kollarında ağlıyordu.

Yıllar önce aynı şeyleri ben de yaşadım, dedi Elise. Kocasının kırk altı yaşında lösemiden ölümüne tanıklık etmişti. Adam ardında üç çocuk bırakmıştı; iki oğul, bir kız. En küçükleri adam öldüğü zaman dört yaşındaydı. Elise kocasının ölümünden sonra çocuklarıyla birlikte ailesinin evine taşınmıştı.

Üzıldüm.

Benim ailem vardı en azından. Görünüşe bakılırsa Bela'yla sen yalnızmışsınız.

Elise'in kızı Portekizli bir mühendisle evlenmişti ve Lizbon'da yaşıyordu. Elise'in ailesi aslen oralıydı ama kendisi kızının düğününe dek Avrupa'ya hiç gitmemişti. Oğulları Denver ve Austin'de yaşıyordu. Emekli olduktan sonra bir süreliğine vaktini bu yerler arasında bölüştürerek, torunlarının bakımına yardım ederek geçirmiş, yılda bir defa Lizbon'a gitmişti. Ama on yıl kadar önce, babasının ölümünün ardından annesine yakın olabilmek için Rhode Island'a dönmüştü.

Bir sonraki hafta sonu katılacağı bir turdan söz etti. Tarih derneğinin restore ettiği köylerden birindeki bir ev. Subhash'a çantasından çıkardığı, turun ayrıntılarını da içeren kartpostalı uzattı.

Subhash teşekkür ederek kartpostalı aldı. Ceket cebine sığdırabilmek için katladı.

Bela'ya benden selam söyle, dedi Elise, salondaki başka birine dönüp Subhash'ı konuşacak kimsesiz bırakarak.

Subhash cenazeden sonra birkaç gece, kimi zaman sabah saat üçe kadar, uzun süreli dalmayı başaramadan yattı. Ev sessizdi, onu kuşatan dünya sessizdi, o saatte yolda hiç araba yoktu. Kendi nefesinin sesi ya da yutkunurken boğazından çıkan ses dışında hiçbir şey yoktu.

Ev, her zaman pişmanlık duyduğu üzere, dalgaların sesini duyamayacak kadar uzaktı körfeze. Ama bazen rüzgâr karaya doğru eserken, denizin gürlemesini andıracak kadar güçlü olabiliyordu. Kökü hiçlikte yatan vahşi, cisimsiz bir güç. Subhash battaniyesinin altında kıılmıdamadan yatarken, evin odalarını temelinden koparmakla, titreyen ağaçları devirmekle, hayatının iskeletini yerle bir etmekle tehdit eden bir güç.

Onun işyerindeki bitkinliğini fark eden bir meslektaşı, biraz daha egzersiz yapmasını ya da akşam yemeklerinde bir bardak şarap içmesini önerdi. Belki bir fincan yasemin çayı. Alabileceği

haplar da vardı ama Subhash bu seçeneğe direndi. Zaten kolesterol düşürücü bir hap, potasyum yükselten bir hap, kalbe damarlardan kan akışını kolaylaştıran günlük bir aspirin alıyordu. Bunları yedi bölmeli ve haftanın günlerinin ismini taşıyan plastik bir kutuda saklıyor, sabah yulafını yerken hepsini sayıyordu.

Geceleri uyumasını engelleyen şey, yine kaygıydı. Gerçi bu defaki kaygı, Gauri'nin gittiği ilk zamanlarda, yan odada uyumakta olan Bela ile evde yalnız kaldıklarında hissettiği o uykularını kaçıran kaygı ile aynı değildi. Bela'nın acı çektiğinin, kendisinin dünyada onu yetiştirmekten sorumlu tek kişi olduğunun farkındayken yaşadığıyla....

Bela'nın bebekliğini anımsıyordu. Gece gündüz farkını henüz ayırt edemediği zamanları; uyanık, uykuda, uyanık, uykuda... Birbirini takip eden, bir iki saatlik derinliksiz evreler. Bir yerlerde, hayatın başlangıcında bu kavramların tersine döndüğünü, rahim içindeki zamanın, rahim dışındaki zamanın tersi olduğunu okumuştum. Denize ilk gittiğinde balinalarla yunus balıklarının su yüzeyine yakın yüzdüklerini, ciğerlerine hava çekmek için yukarı çıktıklarını, her bir nefesin bilinçli bir eylem olduğunu öğrenişini hatırlıyordu.

Burun deliklerinden içeri bir nefes çekti, kalbinin çarpışı kadar sadakatli bu hayati fonksiyonun onu birkaç saatliğine serbest bırakacağını ümit ederek. Gözleri kapalıydı ama beyni gözünü kırpmıyordu.

Richard'ın ölüm haberinden bu yana durum böyleydi; yaşıyor olmaya dair orantısız bir farkındalık. Kendisini barındırmayı reddeden derin ve kesintisiz uykunun, yatağında gerçekleşen gece işkencelerinden kurtuluşun hasretini çekiyordu.

Gençken uyanıklık canını sıkımadı. O saatlerden, makale okuyarak ya da dışarı çıkıp yıldızlara bakarak faydalanırdı. Hatta kimi zaman vücudu enerjiyle dolup taşardı ve bu zamanlarda kalkıp bisiklet yolunda yürüyebilmek için sabahlı iple çekerdi. Sonra iki yıl önce Richard'a rastladığı banka yürür, orada oturup düşünürdü.

Şimdi ise kendini yatağında, geçmişin derinlerine yolculuk yaparken, çocukluğunun döküntülerini gelişigüzel kalburdan geçirirken

buluyordu. Ailesinin yanından ayrılmadan önceki yıllarını ziyaret ediyordu. Babasının sabahları pazardan dönüşü, annesinin kahvaltı için dilimleyip tuzlayıp kızarttığı balık, bez bir torbadan dökülen gümmüş derili balık parçaları.

Annesini, ayağıyla çalıştırdığı siyah dikiş makinesine kamburunu çıkararak abanmış, dudaklarının arasında tuttuğu iğneler yüzünden konuşamadan, bir pedala basıp dururken görüyordu. Kadın akşamları makinesinin başına oturup müşterilerinin iç etekliklerine etek baskısı yapar, ev için perdeler dikerdi. Udayan annesi için makineyi yağlar, zaman zaman motoru tamir ederdi. Subhash'ın Rhode Island'daki evinin bahçesinde bir kuş, çabuk çabuk başlayıp biten ötüşleriyle, o makinenin sesini taklit ederdi.

Babasını ona ve Udayan'a satranç oynamayı, kâğıda kareler çizmeyi öğretirken görüyordu. Kardeşini yerde bağdaş kurmuş, kamburunu çıkararak oturup yemeğini bitirirken, tabağında kalan sosun dibini sıyırmak üzere işaretparmağını uzatırken görüyordu.

Her yerdeydi Udayan. Sabahları Subhash'la birlikte okula yürüyor, öğleden sonraları eve dönüyordu. Akşamları paylaştıkları yatakta onunla çalışıyordu. Kitaplar aralarına yayılmış, bir sürü şeyi ezberliyordu. Tüm dikkatini toplamış, yüzü sayfanın sadece birkaç santim yakınında, deftere bir şeyler yazıyordu. Gece Subhash'ın yanına uzanmış, Tolly Club'da uluyan çakalları dinliyordu. Ovanın berisindeki arsada ayağına çabuk, kendinden emin, topu kontrol ediyordu.

Bu sıradan görüntüler meydana getiriyordu Udayan'ı. Uzun zaman önce silinip kaybolmuşlar, şimdi yeniden yapılanarak tekrar ortaya çıkıyorlardı. Bir trenden görülen manzara parçaları gibi aklını dağıtıyorlardı Subhash'ın. Manzara tanıdıktı ama belli bazı şeyler, ilk defa görmüş gibi sürekli sarsıyordu onu.

Subhash'ın Kalküta'dan ayrılana kadarki hayatı pek öyle iz bırakan nitelikte değildi. Kendisine ait her şeyi tek bir poşete sığdırabilirdi. Aile evinde yaşarken neleri vardı? Diş fırçası, Udayan'la gizlice içtikleri sigaraları, kitaplarını taşıdığı bez çantası. Birkaç parça kıyafet. Amerika'ya gidene dek kendine ait bir odası olmamıştı.

Subhash anne babasına ve Udayan'a aitti, anne babasıyla Udayan da ona. Hepsi buydu işte.

Oysa burada sessizce başarıya ulaşmış, kendini eğitmiş, cazip bir iş bulmuş, Bela'yı üniversiteye göndermişti. Maddi açıdan, her şey yeterli olmuştu.

Ama hâlâ Bela'ya bilmeyi hak ettiği şeyi söyleyemeyecek kadar zayıftı. Hâlâ onun babasıymış gibi davranıyor, hâlâ hak edilmemiş şeyi istifiyordu. Udayan haklıydı, ona "kendine faydacı" demekle.

Bela'ya söyleme ihtiyacı tepesinde geziniyor, onu dehşete düşürüyordu. Hayatının en büyük yarın kalmış işiydi. Bela artık bununla başa çıkabilecek yaşta ve güçte biriydi ama Subhash'ın ondan başka sevdiği olmadığından, gerekli gücü kendinde bulamıyordu.

Bugünlerde ne çok varlığı olduğunun, yaşamının ne çok kesintisiz çaba gerektirdiğinin giderek daha çok farkına varıyordu. Binlerce kez bakkala gidişi, ağzına kadar dolu torbalar, yanında götürdüğü önce kâğıt, sonra plastik, sonra da bez çantalar; arabanın bagajından çıkarılan, paketi açılan, dolaplarda saklanan malzemeler. Hepsi de tek bir vücudun devamlılığını sağlamak için. Her sabah yuttuğu haplar. Bir tencere köri ya da *dalın* yağını tatlandırmak için bir teneke kutudan çekip çıkardığı tarçın çubukları.

Günün birinde tıpkı Richard gibi o da ölecekti ve eşyaları başkaları tarafından kafa yorulup düzenlenmek, atılmak üzere geride kalacaktı. Beyni daha şimdiden artık uyması gerekmeyen talimatları, sadece bir kez konuşacağı insanların isimlerini saklamayı bırakmıştı. Zihnini işgal eden şeylerin öyle çoğu görmezden gelinebilir şeylerdi ki... Öne çıkarmak istediği tek bir şey vardı; Udayan'ın hikâyesi.

Evi anında tanıdı. Bir zamanlar Richard'la birlikte yaşadığı pansiyondu burası. Köy kuyusuyla el pompasının hemen karşısında. Siyah kepenkli beyaz ahşap ev. Evlerin adresleri o zamandan bu yana değiştiğinden ve Elise'in verdiği kartpostalda fotoğraf olmadığından, anlayamamıştı.

Elise onu görünce gülümsedi ve kalın bir tomardan ona biletini parasının üstünü uzattı. Farklı görünüyordu bugün. Üstünde adaçayı rengi bol bir keten elbise vardı, gümüşü saçları yüzünü çerçeliyordu ve güneş gözlüğü başında duruyordu.

Geldiğin için sağ ol. Nasılsın görüşmeyeli?

Bu evi biliyorum ben. Bir zamanlar burada yaşadım. Richard'la. Sahiden mi?

Buraya ilk geldiğimde, evet. Bilmiyor muydun?

Kadının çehresi değişti, gülümsemesi kayboldu ama bakışlarında bir kaygı vardı şimdi. Hiç haberim yoktu.

Elise tur başladıktan sonra Subhash'ın söylediğini, grubun geri kalanıyla paylaşmadı. Evin planı değişmiş, odaların sayısı azalmıştı. Odalar ferah döşenmişti, kapı eşiklerine demir sürgüler monte edilmiş, koyu ahşaptan mobilyalar yerleştirilmişti. Masalarda muhafazakâr bir eteklik misali, orta ayağı kısmen örten yaprak motifi vardı. Yazı masasının üstü kaldırılıp kilitlenebiliyordu. Şömine-nin üst pervazı meşeden yapılmaydı.

Subhash hiçbir şey hatırlamıyordu ama burada yaşamıştı. Çalışırken bu küçük pencerelerden dışarı bakmıştı. Çok uzun bir zaman önce, henüz Rhode Island'da yeniyken, Udayan henüz hayattayken. Udayan'ın mektuplarını okumuştı burada. Gauri'nin bir fotoğrafına bakarak onu merak etmişti burada, ileride onunla evleneceğini bilmeden.

Elise popüler olan farklı stillerdeki sandalyeleri işaret etti: çıta sırtlı, parmaklık sırtlı, keman sırtlı. Bu cadde şehrin ticari bölgesiydi, dedi gruba. Yan tarafta eskiden bir şapkacı vardı, daha sonra orası köy erkeklerinin tıraş olmaya geldiği bir berber oldu.

Bu ev terzi dükkânı ve konuttu, sonradan avukat ofisi, daha sonra da dört nesil boyu aile evi olmuştu. Altmışlarda pansiyona çevrilmişti. Son ev sahibi vasiyetinde evi tarih derneğine bırakmıştı ve dernek de zaman içinde evin restorasyonu için bağış toplamış, alt kattaki odalarda sergi açmak üzere yerel bir sanat galerisiyle işbirliği yapmıştı.

Subhash bu tür yerleri muhafaza etmek için harcanan çabalar karşısında hayrete düşüyordu. Köşedeki dolapta insanların yemek yediği

servis tabakları ve kâseler, evi aydınlattıkları mumlar vardı. Mutfak duvarlarında yemek pişirdikleri kepeçler ve tavalar asılıydı. Çam zeminler, o insanların odalarda gezindikleri zamanlarla aynı tondaydı.

Genel etki huzursuzluk vericiydi. Subhash yeryüzü üstündeki varlığı, kendisi oracıkta dikilirken bile inkâr ediliyormuş gibi hissetti. Erişimi yasaklanmıştı; geçmiş onu kabulü reddediyordu. Ona sadece, tesadüfen yerleştiği ve hayatını kurduğu bu yerin kendisine ait olmadığını hatırlatıyordu. Bela gibi burası da onu bir yandan kabullenirken, bir yandan aradaki mesafeyi korumuştur. Buranın insanları, ağaçları, inceleyip zamanla sevegeldiği özgün coğrafyası arasında hâlâ bir misafirdi o. Belki de misafirlerin en kötüsünden; gitmeyi reddeden cinsinden.

Kendisine ait iki evi düşündü. Tollygunge'daki annesinin ölümünden beri dönmediği ev ve Rhode Island'daki Gauri'nin onu terk ettiği, sonuncu evi olacağını düşündüğü ev. Tollygunge'daki evi Subhash adına bir akrabası idare ediyor, kirayı toplayıp oradaki bir banka hesabına yatırıyor, tadilat olması halinde elde edilen kira gelirinden bir miktar alıyordu.

Subhash hiçbir zaman yaşamak üzere oraya dönmeyecekti ama yine de evi satmaya gönlü razı olmuyordu. O küçük toprak parçası ve üstünde duran o yavan ev hâlâ anne babasının ümit ettiği üzere, aile ismini taşıyordu.

İçinde şimdi bir doktorla ailesi yaşıyordu ve zemin kat adama muayenehane işlevi görüyordu. Doktor belki evin tarihçesinden habersizdi, belki de komşulardan bir versiyonunu dinlemişti. Ne var ki bundan iki yüzyıl sonra hiçbir turist grubu yoldan saparak o evi takdir etmeye gitmeyecekti.

Subhash turun sonunda ismini, telefon numarasını ve e-posta adresini tarih derneği için bir listeye ekledi. Elise'den bir sonraki ay bir fabrika satışını duyuran bir kartpostal daha aldı.

Kısa konuşmalarının ardından Elise öğleden sonra ona özel bir ilgi göstermemiş, sürekli grupla konuşmuştu. Subhash evin kendisine en tanıdık gelen yerinde, üst kattaki koridorda tek başına oylanırken, ümit ettiği gibi yanına gelmemişti.

Subhash davet edilişinin tarih derneği hatırına olduğu, başka bir anlam taşımadığı sonucuna vardı. Fakat Elise birkaç gün sonra aradı.

İyi misin?

Neden sordun?

Geçen gün sarsılmış gibi bir halin vardı. Yanına gelip rahatsız etmek istemedim.

Subhash'ı başka bir yere davet etmek istiyordu. Oyun ya da konser gibi geri çevirebileceği bir şeye değil. Subhash'ın Richard'ın cenazesinde bisiklet yolunda yürümekten söz ettiğini hatırlıyordu. Kendisi ayda bir defa toplanarak, saklı simgeleri ve yolları keşfeden bir yürüyüş kulübüne üyeydi.

Bir dahaki sefere Büyük Bataklık'ta buluşacağız. Benim de aklima sen geldin, dedi. Ardından da Subhash'a katılmak isteyip istemediğini sordu.

3.

Mabet ağacının birkaç gün önce sarı olan yaprakları, şimdi kayısı rengi ışıldıyor. Bu sabahın tek ısıltı kaynağı onlar. Bir önceki gece yağan yağmur, taze yaprak kümelerini mavi kireçtaşı kaldırıma saçmış. Orada burada ağaç köklerinin zorladığı kaldırım taşları çarpık çurpuk duruyor. Ağaç tepeleri, Bela'nın yer seviyesinden iki basamak yüksek yatak odasının penceresinden görünmüyor. Sadece dökme demir bir kapıyı ittirip verandadan güne adım attığında görülüyor.

Sokağın iki yanına, birbirine bakan sıra sıra evler dizili. Evlerin çoğu mesken, birkaçı tahtalar çalıkları kapatılmış. Bela birkaç aydır burada, karşısına fırsat çıktığı için. Bir süredir taşrada, Albany'nin doğusunda yaşıyordu. Her cumartesi şehirdeki çiftçi pazarlarından birine gidiyor, kamyoneti boşaltıyor, çadırlar kuruyordu. Birisi, evlerden birinde müsait bir oda olduğundan söz etmişti.

Brooklyn'de bir süreliğine ucuza yaşamak için bir fırsattı bu. Yürüyerek gidebileceği bir işi vardı; harap bir oyun bahçesini temizleyerek sebze tarhına dönüştürmek. Orada çalışmak üzere okul sonrasında gençleri eğitiyor, onlara yabancı otların nasıl küreneceğini, tel örgüden çitin dibine nasıl ayçiçeği ekileceğini öğretiyor. Sıra bitkileriyle koruyucu bitki arasındaki farkları anlatıyor. Gönüllü katılan yaşlı vatandaşlara gözetmenlik ediyor.

Tek bir aile için yapılmış bir evde, on kişiyle birlikte yaşıyor. Roman ve oyun yazar, mücevher tasarlayan, bilgisayar şirketleri iflas etmiş insanlar bunlar. Üniversiteden yeni mezun olmuş insanlar, geçmişlerini konuşmak istemeyen daha yaşlı insanlar. Hepsi farklı programlara göre hareket ederek, kendi hallerinde yaşıyorlar ama birbirlerini sırayla besliyorlar. Ortada tek bir hesap, tek bir mutfak, bir televizyon ve sırayla yapılan işler var. Sabahları banyoyu kullanmak için herkes belli bir zaman aralığına talip oluyor. Haftada bir defa, pazarları, katılabilenlerle birlikte oturup her beraber yemek yeniyor.

İnsanlar hâlâ birkaç yıl önce, köşedeki eczanenin önünde, gün ortasında gerçekleşen silahlı saldırıdan söz ediyorlar. Ailesi sokağın hemen karşısında yaşayan ve vurularak öldürülen on dört yaşındaki oğlanı konuşuyorlar. Çoğu kişi erzakını küçük bakkallardan ya da köhne süpermarketlerden alıyor. Fakat şimdi dükkânların arasına sıkıştırılmış, espresso makineli kahveciler var. Çocuklarını okula götüren talam elbiseli babalar var.

Sokağın sonundaki evlerden birinin üstü örtülü. Dökülen cephesi sıyrılarak kalın, kabartılı gri tabaka gözler önüne seriliyor. Turuncu ve kırmızının kombinasyonundan oluşan sarmaşık güller, bahçenin ardındaki küçük arsada çiçek açmış. Ön tarafa konmuş tabelaya bakılırsa müteahhit firma İtalyan, ama işçiler Bangladeşli. Bela'nın anne babasının birbiriyle konuştuğu dilde konuşuyorlar. Bela'nın çocukken konuşmaktan çok, anlayabildiği dilde. Annesi gittikten sonra artık duymadığı dilde.

Annesinin yokluğu, karmaşıklığı ve nüansı ancak yıllar süren bir çalışmanın ardından kavranabilecek ve yabancı olduğu için, o durumda bile hiçbir zaman tam olarak benimsenemeyecek, öğrenilmesi zorunlu yeni bir dil gibiydi.

Bu adamların ne dediğini anlamıyor Bela. Sadece bir iki kelime kapıyor arada. Aksan farklı. Yine de yanlarından her geçişinde yaşıyor. Çocukluğuna ait nostaljisi yok, ama onun aynı anda hem aşına hem de yabancı bu yönü düşündürüyor Bela'yı. Beyninde uyku koda yatan bu bilginin günün birinde bir kıvılcımla dirilip dirilmeceğini merak ediyor içten içe. Bir gün bir şeyin nasıl söylendiğini hatırlayıp hatırlamayacağını.

Bazı günler işçilerin mola esnasında evin verandasında oturup sigara içerek birbirleriyle şakalaştıklarını görüyor. İçlerinden, bir tutam ak sakalı göğsüne kadar uzanan bir tanesi, ötekilerden daha yaşlıca. Bela onların ne zamandır Amerika'da yaşadıklarını ve varsa birbirleriyle ne gibi bir bağlantıları olduğunu merak ediyor. Burayı sevip sevmediklerini. Bangladeş'e dönecekler mi yoksa burada kalıcılar mı... Onları kendisi gibi bir grup evinde yaşarken hayal ediyor.

Uzun bir günün sonunda birlikte akşam yemeğine oturup elleriyle pilav yediklerini görür gibi oluyor. Queens'deki bir camide namaz kıldıklarını.

Onun hakkında ne düşünüyorlar acaba? Soluk gri kotu, bağırsız botları hakkında? Daha sonra arkadan toplayacağı, şimdilik büyük bir kısmını süveterinin kapüşonu içine sıkıştırdığı saçları. Makyajsız yüzü, göğsüne taktığı sırt çantası. Bir zamanlar tek bir ülke, ortak bir vatan olan yerden gelen cedit bu insanlar Bela'nın.

Kelime dağarcıkları, genel renkleri dışında adamların hiçbiri babasına benzemiyor. Ama nedense Bela'ya bir şekilde onu hatırlatıyorlar. Rhode Island'daki babasını düşünmesine, neler yaptığını merak etmesine sebep oluyorlar.

Noel ise ona başka bir açıdan babasını hatırlatıyor. Noel evde kız arkadaşı Ursula'yla ve kızları Violet'le birlikte, Bela'nın hiç görmediği en üst kattaki iki odada yaşıyor. Günlerini Violet'le geçiriyor. Bir restoranda aşçı olan, kısa saçlı güzel Ursula, ailenin çalışanı.

Bela Noel'i sabahları Violet'i yuvaya götürürken, birkaç saat sonra da eve getirirken görüyor. Parka götürürken, bisiklete binmeyi öğretirken görüyor. Dengesini korumaya çalışan kızının peşinden koşarak, göğsüne sarılı yün atkıdan onu tutuşunu görüyor. Ona akşam yemeği hazırlarken, evin arka tarafındaki mangalda tek bir hamburger kızartırken görüyor.

Violet, uzakta olduğu zamanlar için alınmıyor Ursula'ya. Noel de öyle. Sabahları onu öperek uğurluyorlar, kimi zaman restorandan getirdiği tatlılarla eve döndüğünde kollarına atılıyorlar. Çünkü o bir istisna, kaide değil. Violet Ursula'yla farklı bir ilişki kurmuş. Daha seyrek ama daha yoğun bir temas. Violet de beklentilerini ona göre ayarlıyor, tıpkı Bela'nın bir zamanlar yaptığı gibi.

Noel ile Ursula, Violet yattıktan sonra gecenin ilerleyen saatlerinde, kendi akşam yemeklerini hazırlarken bazen Bela'nın kapısını çalıyorlar. Her zaman bolca aşımız var, soframızda her zaman yerin var, diyorlar. Ekmek, peynir ve Ursula'nın elleriyle karıştırdığı büyük bir salata. Ursula restorandaki vardiyasından eve döndüğünde,

her zaman biraz gergin oluyor. Üçü için bir tane esrarlı sigara sarmayı, müzik dinlemeyi, geçirdiği günle ilgili hikâyeler anlatmayı seviyor.

Bela hoşlanıyor onlarla vakit geçirmekten ve aynı şekilde cömert davranmaya çalışıyor. Ursula'yla Noel sinemaya gitmek isterse Violet'e bakıyor. Ursula'yı komün bahçesine götürüyor, eline restoran için bitkiler ve ayçiçekleri vererek yolluyor. Ama onlara bağımlı hale gelmek istemiyor. Noel ile Ursula, Ursula'nın doğum gününde Fire Island'da piknik yapmaya karar verdiklerinde "hayır" diyor. Noel ve Ursula gibi başka birçok çiftle dostlukları oldu Bela'nın. Alışkanlıklarının dışına çıkarak, sahip olmadığı dostluğu sunmak için Bela'yı aralarına alan, ama ona hâlâ tek başına olduğunu hatırlatmaktan başka bir işe yaramayan çiftler.

Bela gittiği her yerde arkadaşlar edinip yoluna devam etmeye, onları bir daha görmemeye alışkan. Bir çiftin ya da başka herhangi bir ailenin bir parçası olmayı hayal bile edemiyor. Belli bir süre devam etmiş hiçbir aşk ilişkisi olmadı.

Noel, Ursula ve Violet'i birlikte görmek onda hiçbir burukluk yaratmıyor. Yakınlıkları onu hem hayrete düşürüyor hem de rahatlatıyor. Zaten annesi gitmeden önce bile gerçekte aile olamamışlardı. Annesi yanlarında olmayı hiç istememişti. Bela şimdi biliyor bunu.

Geçen yaz babasını ziyaret ettiğinde, onun biriyle görüştüğünü öğrendi. Herhangi biriyle de değil, kendisinin tanıdığı biriyle. Bayan Silva tarih öğretmeni idi eskiden. Ama birlikte kahvaltıya gittikleri gün, Bela'dan ona Elise demesi istendi.

İkisinin ilişkisini öğrendiğinde hayrete düştü; yetiştirilmesindeki en önemli şahsiyetle önemsiz olanın bir araya gelişi. İlk başta içten içe üzüldü duruma. Kendini mi, babasını mı yoksun bırakmak için yapıyor, bilemiyordu ama babasını ne kadar az gördüğü, onunla teması ne kadar ölçülü tuttuğunu düşününce, haksızlık ettiğini fark etti.

Haberi söylerken gergin olduğunu görmüştü babasının. Bela'nın kötü bir tepki vermesinden, bunu belki de uzak kalmak için yeni bir

mazeret olarak kullanacağından korkmuştu. Bela ise onun tereddüdünü sezmiş ve gözünü korkutmak istemediği için, kendine bir can yoldaşı bulduğuna memnun olduğunu ve tabii ki ona mutluluk dilediğini söyleyerek babasının içini rahatlatmıştı.

İşin doğrusu, Elise Silva'yı hep sevmişti. Onu unutmuştu aslında ama derslerini iple çektiğini hatırlıyordu. Geçen yaz Elise ile babası arasındaki sevgiyi hemen sezmişti. Kahvaltıda beraber menüyü inceleyişleri, babasının kendi kahvaltısını seçtikten sonra Elise'in omzu üstünden bakışı. Elise'in onu yulaftan vazgeçip Belçika waffle'ının tadına varmaya teşvik edişi. Bir sükûnet görmüştü yüzlerinde. Annesiyle olduğu zamanlara kıyasla, mahcup bir tavırla da olsa, babasının Elise'le nasıl bütünleşmiş olduğunu görmüştü.

Babasıyla Elise'in nihayetinde evlenip evlenmeyeceğini merak ediyor Bela. Ama bunun için babasının önce annesinden boşanması gerekiyor. Kendisi hiçbir zaman evlenmeyecek, kendi hakkında en azından bunu biliyor. Anne babası arasındaki mutsuzluk: İşte hayatının en temel farkındalığı.

Küçükken babasına kızgındı, annesine olduğundan da çok. Annesini uzaklaştırdığı ve onu geri getirmenin bir yolunu bulamadığı için onu suçluyordu. Belki de ona şimdi New York City'de, sadece üç saatlik mesafede yaşadığını söylemeye zahmet etmeyişinin nedeni, o öfkenin bir kalıntısı. Ama politikası hep bu oldu zaten; babasını kendi kurallarına göre görmek, nerede olduğunu asla netleştirmemek.

Şu noktaya dek hayatının neredeyse yansını ondan ayrı geçirdi. On sekiz yıl Rhode Island'da, on beş yıl kendi başına. Bir sonraki doğum gününde otuz dördüne girecek. Kimi zaman farklı bir temponun, şimdiki hayatına alternatif bir hayatın hasretini çekiyor. Ama başka ne yapabileceğini de bilmiyor.

Daha kolay olsaydı keşke, diye düşünüyor, babasıyla geçirdiği vakitler. Çocukluğunda çok sevdiği Rhode Island'ın ona, oradan nefret eden annesini hatırlatmamasını istiyor. Orada olduğunda hep istenmediğinin, annesinin hiçbir zaman onun için geri dönme-yeceğinin farkına varıyor. Rhode Island'dayken, içinde katı olan ne

varsa kuruyup gittiğini hissediyor. Bu yüzden de ziyaretlere devam etse de, babasıyla az çok barışmış olsa da, ondan başka ailesi olmasa da, buna hiçbir zaman uzun süre katlanamıyor.

Yıllar önce Dr. Grant hislerini kelimelere dökmesine yardımcı olmuştu. Bela'ya içindeki hissin azalacağını ama hiçbir zaman tam olarak kaybolmayacağını söylemişti. Gittiği her yerde manzarasının bir parçasını oluşturunca. Annesinin yokluğu Bela'nın düşüncelerinde daima var olacaktı. Annesinin neden gittiği sorusunun hiçbir zaman yanıtı olmayacaktı.

Haklıydı Dr. Grant. O his artık yutmuyor Bela'yı. Kıyısında yaşıyor o hissin, belli bir mesafeden izliyor onu. Tıpkı Tollygunge'da terasta oturup günlerini bir ovayı, bir çift göleti izleyerek geçiren babaannesi gibi.

İşçilere yaklaşıyor şimdi Bela. Bir kez daha hem yabancı hem de aşına gelen sohbetlerini özömsüyor. Konuşmalarının Bela'yı etkilediğinden haberleri bile yok. Bela onları selamlayarak sokaktan aşağı devam ediyor, Brooklyn'den sonra nereye gideceğini düşünüyor. Onlar da Bela'yı görüp el sallıyorlar.

Babasını bir daha gördüğünde İngilizce konuşacak onunla. Fakat annesi günün birinde karşısına dikilirse, yeryüzünde istediği herhangi bir dili seçip konuşabilecek bile olsa, söyleyecek hiçbir şeyi olmayacak Bela'nın.

Ama hayır, doğru değil bu. Annesi daimi bir iletişim içinde olmayı sürdürüyor onunla. Bugüne dek Bela'nın hayatındaki her şey bir tepki oldu. Ben, derdi annesi karşısına çıksa, senin yüzünden neysem oyum, senin yüzünden şimdi yaşadığım gibi yaşıyorum.

4.

Haziran beraberinde güneşi gizleyen bulutları, denizi kurşuni renge çeviren fırtınaları getirdi. Hava Subhash'ın parmak arası terlik yerine espadril giymeye, yatakta elektrikli battaniyeyi ısıtmaya devam etmesini sağlayacak kadar serindi. Çatıda kuvvetle tıkrdayan, sabahları serpintiye dönüşen, arada duraksayan ama asla tamamen kesilmeyen yağmurun gececil bir ritmi vardı. Güç toplayıp zayıflıyor sonra yeniden şiddetleniyordu.

Subhash evin yan tarafına geçerek, dizi dizi mantarları çatıdan kazıdı. Bodrum katı küf kokuyordu, çamaşırları makineye koyarken gözleri yanıyordu. Sebze bahçesinin toprağı sürülemez kadar ıslaktı, ektiği fidelerin kökleri sökülüp gitmişti. Ormangülleri mor yapraklarını erkenden dökmüş, şakayıklar henüz açamadan sapları bükülmüş, filizleri ıslak toprakta ezilmişti. Böylesi bir nem kokusunda dünyevi bir şeyler vardı. Yerkürenin çürüme kokusu.

Geceleri yağmur uyandırıyor onu. Pencereleeri dövdüğünü, eğimli garaj yolunu yıkadığını duyabiliyordu. Bir şeylerin işareti mi acaba, diye düşünüyordu Subhash. Hayatındaki yeni bir dönemin. Holly'yle onun evinde geçirdiği ilk gece yağın yağmurunu anımsıyordu. Bela'nın doğduğu akşam yağın şiddetli yağmurunu.

Yağmurun şömine kiremitlerinin arasından sızmasını, tavandan damlamasını, kapıların altından içeri süzölmesini beklemeye başladı. Tollygunge'a her yıl gelen musonu düşündü. İki göletin taşmasını, aralarındaki bendin gözden kayboluşunu.

Temmuz'da bahçesi otlarla dolmaya başladı. Geceler uzundu, gökyüzü sabah beşte aydınlanıyordu. Bela arayıp yakında geleceğini söylemişti. Bazen trenle geliyordu, bazen de uçakla Boston'a ya da

Providence'a gidiyordu. Bir defasında ödünç bir arabayla yüzlerce mil yol alarak çıkagelmmişti.

Subhash Bela'nın odasındaki halıyı süpürdü, çarşaflarını yıkadı, Rhode Island'a son gelişinden beri kimse o çarşafların üstünde yatmadığı halde. Hava artık sıcak ve güneşli, biraz da nemli olduğundan, bodrumdan bir kutu vantilatör daha çıkardı, plastik ızgaraların vidasını söktü, panelleri temizledi ve Bela'nın penceresine yerleştirdi.

Odanın raflarında, ağaçlıkların gölgesinde ya da kumsalda beraber keşfettikleri şeyler duruyordu. Sopalardan örülmüş küçük bir kuş yuvası. Küçük bir yılan kafatası. Bir domuzbalığının pervaneyi andıran omurgası. Bela'yla bunları bulmanın heyecanını, Bela'nın onları oyuncaklara, bebeklere tercih edişini anımsıyordu. Bela'nın kış zamanı, henüz küçükken, cepleri dolduğunda, montunun kapüşonuna çam kozalaklarını ve taşları dolduruşunu anımsıyordu.

Subhash'ın hayatının durağan atmosferini çalkalıyordu Bela. Eşyalarını evin dört bir yanına saçıyor, giysilerini yere fırlatıyordu, uzun saçları düşün giderini tıkıyordu. Sevdiği yiyecekler, sağlıklı gıda marketine gidip aldığı şeyler, bir süre mutfak tezgâhında ön plana çıkıyordu: amarant kahvaltılık gevrekler, keçiboynuzları, bitki çayları. Bademden yapılma tereyağı, pirinçten türetilen süt. Sonra da çekip uzaklara gidiyordu.

Subhash onu karşılamak üzere Boston'a doğru yola çıktı. 1972'de, ömrünü geçireceğini düşünerek, Gauri'yi havaalanından almak üzere gidişini anımsadı. On iki yıl sonra aynı havaalanından Bela'yla birlikte dönüp, Gauri'nin gittiğini öğrendiği günü anımsadı.

Bela bir silindir çanta, bir de sırt çantasıyla geldi. Uçağı Minnesota'dan geliyordu. Görünümüyle, takım elbiseli, rüzgârlıklı, cep telefonlarından mesajlarını kontrol eden, gergin bir tavırla valizlerini sürükleyen diğer yolculardan ayrılıyordu. Kahverengi, güçlü kuvvetli ve süssüzdü. Dikkati dağılmaksızın öylece duruyordu. Subhash'a yaklaştı, cildi ıslıl ıslıl, güçlü kollarıyla ona sarıldı.

Nasılsın Bela?

İyiyim. Gayet iyiyim.

Aç mısın? Dışarı çıkıp Boston'da bir yerlerde bir şeyler yemek ister misin?

Eve gitmek istiyorum. Yarın kumsala gidelim. Sen nasılsın görüşmeyeli?

Subhash sağlığının iyi olduğunu, yaptığı bir araştırmayla, katılımcı olduğu bir makaleyle uğraştığını söyledi. Bahçesindeki domateslerin güzel büyümediğini, yapraklarında kara lekeler olduğunu söyledi.

Hiç uğraşma onlarla. Çok yağmur yağdı bu bahar. Elise nasıl?

Subhash Elise'in iyi olduğunu söyledi. Ama Bela'nın eve hiç erkek arkadaş getirmediğini düşününce, bu tür üstünkörü sohbetler bir dengesizlik hissi uyandırıyor da.

Bela ergenlik çağında hiç Subhash'tan izin istememişti ve şu zamana kadar da onunla yaşamayı sürdürmüştü. Bu açıdan hiç sorun yaratmamıştı. O konudaki sorunsuzluğu şimdi içine dert oluyordu Subhash'ın.

Bugün bile Subhash içten içe Bela'nın bir sürpriz yaparak havalanına biriyle gelmesini ummuştı. Ona bakacak, yaşadığı sıradışı yaşamı onunla paylaşacak biri. Ben sonsuza dek burada olmayacağım, diyecek kadar ileri gitmişti bir defasında, Richard'ın ölüm haberini telefonda iletirken. Ama Bela, melodramatik davrandığı için onu paylamakla yetinmişti.

Subhash bir zamanlar kendisine ait olacağını düşündüğü sorumluluğu bir kenara bırakmayı öğrenmişti: Kızını başka biriyle eşleştirerek, geleceğini güvence altına alma konusunda üstüne düşeni yapmak. Bela'yı Kalküta'da büyüttmüş olsa, evlilik konusunu açması mantıksız olmazdı. Ancak burada böyle bir tutum burnunu sokmak, sınır aşmak anlamına geliyordu. Subhash Bela'yı bu tür toplumsal damgalardan uzak bir yerde yetiştirmişti. Bir akşam endişelerini Elise'e dile getirdiğinde, Elise bugünlerde birçok insanın evlenmek için otuzlu, hatta kırklı yaşlarına kadar beklediğini hatırlatarak, hiçbir şey söylememesini önermişti.

Fakat Gauri ile kendisinin ortaya koyduğu örnek düşünülecek olursa, Bela'nın evlilikle ilgilenmesini nasıl bekleyebilirdi? Kendi

başınalığı benimsemiş bir aileydiler. Çarpışmış ve etrafa dağılmışlardı. Geride bıraktıkları miras buydu. Bela hiçbir şeyi değilse bile, onlardan bu dürtüyü miras almıştı.

New England'ı özlemişti Bela. Subhash onu eve götürürken hep söylerdi bunu. Arabanın camından dışarı bakarken yüzünde beliren ifade, filtre edilmemiş bir tanıma ifadesiydi. Bela yazın sağda solda göze çarpan ve dondurulmuş limonata satan kamyonlardan birini görünce Subhash'a arabayı kenara çekmesini söyledi.

Eve geldiğinde çantalarını açarak kâğıtlara sarılı hoş kokulu erikleri, nektarinleri çıkardı ve kâselere koydu.

Subhash kendi yaptığı kuzu eti ve pilavdan oluşan akşam yemeğinde, Ne kadar kalacaksın? dedi. İki hafta kalır mısın bu defa?

Bela iki porsiyon yemişti. Çatalını elinden bıraktı.

Duruma bağlı.

Hangi duruma? Bir sorun mu var?

Bela, Subhash'ın gözlerinin içine baktı. Subhash o bakışlardaki istek ve belli bir kararlılıkla karışık gerginliği gördü. Aklına Bela'nın yüzmeyi öğrenirken avuçlarını birbirine bastırıp beline kadar gelen suda yukarı aşağı esneyişi geldi. Gereken o bir anlık cesaret için duraksaması, ölçüp tartması, hazırlanması geldi.

Sana söylemem gereken bir şey var Baba. Bir haberim var.

Subhash'ın kalbi durur gibi oldu, sonra hızla çarpmaya başladı. Şimdi anlıyordu. Bela'yı havaalanında gördüğünde yüzündeki o gülümseme, gece boyu hissettiği, Bela'nın içinde uğuldayıp duran o memnuniyet.

Ama hayır, biriyle tanıştığı falan yoktu. Subhash'la tanıştırmak, eve davet etmek istediği özel biri yoktu.

Derin bir nefes aldı, sonra verdi Bela.

Hamileyim, dedi.

Dört ayı geçmişti. Bebeğin babası hayatının bir parçası değildi ve durumdan habersizdi. Sadece Bela'nın tanıdığı, belki bir yıl kadar, belki de sadece bir gece ilişki yaşadığı biriydi. Söylemiyordu.

Bebeği doğurmak istiyordu. Anne olmak istiyordu. Subhash'a konuyu uzun uzun düşündüğünü, buna hazır olduğunu söyledi.

Babanın bilmemesinin daha iyi olduğunu söyledi. Böylesi daha kolaydı.

Neden?

Çocuğum için isteyeceğim türden bir baba değil de, ondan. Az sonra ekledi, Hiç senin gibi değil.

Anlıyorum.

Ama anlamıyordu. Kimdi kızını bir anneye dönüştüren bu adam? Babalığından habersiz, onu hak etmeyen bu adam?

Konuya nazikçe girdi. O kadar kolay değil, bir çocuğu tek başına büyütme Bela.

Sen yaptın ama. Bir sürü insan yapıyor.

İdeali çocuğun ebeveyninin hayatında olmasıdır, diye devam etti. Hem baba hem de annesinin.

Seni rahatsız mı etti?

Ne?

Evli olmamam?

Sabit bir gelirin yok Bela. Sabit bir evin yok.

Burası var ya.

Her zaman da açık burası sana. Ama yılda iki hafta kalıyorsun benimle. Onun dışında hep başka yerlerdesin.

Tabii eğer...

Eğer?

Tekrar eve dönmek istiyordu. Subhash'la kalmak, Rhode Island'da doğum yapmak istiyordu. Subhash'ın kendisine sunduğu yuvanın aynısını çocuğuna sunabilmek istiyordu. Bir süreliğine çalışmak zorunda kalmamak istiyordu.

Senin için sakıncası olur mu?

Ortadaki rastlantı kanında dolaştı Subhash'ın, uyuşturarak, hayrete düşürerek. Hamile bir kadın, babasız bir çocuk. Rhode

Island'a geliyor, ona ihtiyaç duyuyor. Bela'nın kökeninin bir "yeniden canlandırması" adeta. Yıllar önce Gauri'yi ona getiren şeyin başka türlü bir şekli.

Yemekten sonra, sofranın toplanıp bulaşıkların yıkanmasından sonra, Bela arabayla dolaşmak istediğini söyledi.

Nerede?

Point Judith'ten günbatımını izlemek istiyorum.

Dinlenmen gerekmiyor mu?

Enerji doluyum. Sen de benimle gelir misin?

Ama Subhash, Boston'a gidiş geliş yolculuğundan yorgun düşüğünü, dışarı çıkmamayı tercih ettiğini söyledi.

Ben gideyim o zaman.

Tek başına mı?

Elinde değildi, Bela'nın araba kullanması düşüncesi, on altı yaşından beri ustalıkla yaptığı şey, şimdi kaygı veriyordu ona. Onu gözünün önünden ayırmama gibi mantıksız bir dürtü vardı içinde.

Subhash anahtarları uzatırken, Bela başını iki yana salladı. Dikkatli olurum. Çok geçmeden dönerim.

Böylece birbirlerini bir yıldır görmedikleri, Bela ondan kendisine eşlik etmesini istediği halde Subhash, muhtemelen Bela'nın da hissettiği gibi, yalnız kalma, söylenenler hakkında tek başına düşünme ihtiyacı duyuyordu.

Dışarının ışıklarını açtı ama içeride, kendisinin oturduğu yerde, Bela gittikten sonra ışıkları açmaya zahmet etmedi. Gökyüzünün giderek solduktan sonra derinleşmesini, kararan ağaçların silüetini, keskin kontrastı izledi. İki boyutlu görünüyordu ağaçlar, dokudan yoksun gibi. Birkaç dakika sonra hatları, karanlık gökyüzünden silindi.

Gauri onu terk edip gitmişti ama Subhash kendi başarısızlığının daha beter olduğunu biliyordu. Gauri en azından dürüsttü, katıydı. Ödlek değildi, sürdürmemiştii, kızın güvenine Subhash gibi sinsice asalaklık etmemiştii.

Yine de bu çocuk, onların çocuğu, şimdi anne olmaya kararlıydı. Subhash şimdiden onun Gauri'den farklı bir anne olacağını biliyordu. Çocuğu taşıyışındaki gururu, rahatlığı sezmişti.

Babanın kimliğini söylemeyi reddedişi, onsuz çocuk yetiştirme-deki ısrarı; Subhash bir türlü kaygılarını bir kenara bırakamıyordu. Ama asıl canını sıkan, Bela'nın bekâr anne olacağı düşüncesi değildi. Kendine Subhash'ı örnek almış olması, Subhash'tan ilham almış olmasıydı.

Uzun zaman önce aralarında geçen bir sohbet geldi aklına.

Neden senden iki tane yok? demişti Bela, karşısında otururken. Soru afallatmıştı Subhash'ı. İlk başta anlayamamıştı.

İki tane gözüm var, diye üstelemişti Bela. Neden senden sadece bir tane görüyorum?

Masum bir soru, zekice bir soru. Altı ya da yedi yaşlarındaydı. Subhash ona iki gözün de farklı bir görüntüyü, biraz farklı açılardan algıladığını anlatmıştı. Anlayabilsin diye de Bela'nın önce bir gözünü, sonra diğerini kapamıştı. Böylece görüntüsü ileri geri gitmiş ve iki taneymiş gibi görünmüştü.

Bela'ya beynin iki ayrı görüntüyü birleştirdiğini anlatmıştı. Aynı olanları birleştirip farkları ekleyerek. İkisinden en iyiyi üreterek.

O zaman gözlerimle değil, beynimle mi görüyorum ben?

Şimdi ise akıyla görmek zorunda kalacaktı. Subhash'ın söyleyeceklerini bir şekilde özümsemek zorunda kalacaktı.

Subhash bir saat kadar sonra karanlıkta otururken, arabanın sesini duydu. Emniyet freninin keskin gıcırtısı, kapının yumuşak kapanışı.

Bela'nın zili çalmasına fırsat kalmadan kalkıp hole gitti, ön kapıyı açtı. Bela'yı pervanelerle kaplı kapı telinin diğer yanında gördü. Yıllar yılı malum bilginin onu ne kadar üzeceğini düşünüp durmuştu ama şimdi kızın taşıdığı çocuk yüzünden, çifte endişe içindeydi. İstikrar arayışıyla dönmüştü Bela. Olabilecek en kötü zamandı şu zaman. Buna rağmen Subhash tek bir dakika daha bekleyebilecek durumda değildi.

Bela'nın içinde başka bir neslin oluşumu yeni bir başlangıcı dayatıyor, aynı zamanda bir sonlanışı talep ediyordu. Subhash,

Udayan'ın yerini almış, Bela'nın babasına dönüşmüştü. Fakat aynı kaçamak yolla dede olamazdı.

Bela'nın şimdi ondan nefret edeceğinden korkuyordu, Gauri'den nefret ettiği gibi. Bela evlenmediği için Subhash onu, sembolik olarak ya da diğer türlü, başka bir erkeğe vermemiştir. Ama şimdi kendini böyle yapmak üzereymiş gibi hissediyordu. Onu Udayan'a geri vermeye hazırladı kendini. Tam geri gelmek istediği anda uzaklaştırmaya hazırladı. Gitmesine izin verme tehlikesini göze almaya hazırladı.

Ne yapıyorsun Baba? dedi Bela, evin içine adım atarken böceklerin kaçışmasına neden olarak. Saat geç oldu. Neden bütün ışıklar sönük? Neden böyle duruyorsun burada?

Subhash'ın gözlerinde şimdiden birikmeye başlayan yaşları hollün karanlığında göremiyordu.

Bütün gece oturdular. Gün yeniden doğana dek Subhash açıklamaya çalıştı.

Baban değilim ben senin.

Kimsin o zaman?

Üvey babanım. Amcanım. Bunların her ikisiyim.

Bela ona inanmayı reddetti. Subhash'a bir şey olduğunu, aklını kaçırdığını, belki de inme indigini düşünüyordu. Kanepede Subhash'ın karşısında dizlerinin üstüne oturarak, yüzünü yüzüne iyice yanaştırıp onu omuzlarından kavradı.

Kes artık şöyle söylemeyi, dedi. Subhash Bela'nın sınıksı kavrayan elleri arasında, hiç kıpırdamadan oturduğu halde, kendini ona darbe indiriyormuş gibi hissediyordu. Hakikatin tüm fiziksel darbelerden beter o kaba gücünün farkındaydı. Fakat aynı zamanda kendini de hiç hissetmediği kadar zavallı, kırılğan hissediyordu.

Bela bağırdı ona, neden daha önce söylemediğini sorarak, öfkeyle onu kanepede ittirerek. Sonra ağlamaya başladı. Tam Subhash'ın hissettiği gibi davranıyordu; Subhash aniden gözlerinin önünde ölmüş gibi.

Sarsmaya başladı Subhash'ı, yeniden hayata döndürmeye çalışarak, şimdi sadece bir iskeletten ibaretmiş, bildiği o insan yok olup gitmiş gibi.

Bela gece ilerledikçe ve öğrendiklerini sindirdikçe, Udayan'ın ölümüyle ilgili birkaç soru sordu. Hiç bilmediği ve şimdi merak ettiği siyasi hareketi sordu; o kadar.

Suçlu olduğu bir şey var mıydı?

Bazı şeyler vardı. Annen hikâyesinin tamamını hiç anlatmadı bana. Ne anlattı peki?

Bela'ya gerçeği, Udayan'ın saldırgan eylemler planladığını, patlayıcı ürettiğini anlattı. Ama geçen tüm bu yıllardan sonra bile yaptıklarının boyutunun belirsiz kalmayı sürdürdüğünü ekledi.

Benden haberi var mıydı? Doğacağımı biliyor muydu?

Hayır.

Bela Subhash'ın karşısına oturmuş, dinliyordu. Evde bir yerlerde Udayan'ın kendisine gönderdiği birkaç mektup olduğunu söyledi Subhash. Gauri'den karısı olarak söz eden mektuplar.

Mektupları okumayı önerdi ama Bela başını iki yana salladı. Ansız bir ifade vardı yüzünde. Subhash ölümden dönüp canlandıktan sonra, bir yabancı olmuştu onun için.

Subhash konuşmanın herhangi bir sonuca ulaşmadığını ama bitkinliğinin giderek arttığını hissediyordu. Eliyle tek gözünü kapattı, açık tutmanın zorluğu, imkânsızlığı yüzünden. Richard'ın ölümünden bu yana geçirdiği tüm uykusuz gecelerin acısı şimdi çıkıyordu. Daha fazla uyanık kalamadığı için müsaade isteyerek yatmaya gitti.

Sabah uyandığında Bela çoktan gitmişti. Subhash içten içe böyle olacağını, anlattıklarından sonra onu evde tutmanın tek yolunun, eve bağlamak olduğunu biliyordu. Yine de telaşla yatak odasına gitti ve yatağın bozulup toplandığı halde gelen çantaların orada olmadığını gördü.

Alt katta, mutfak tezgâhının üstünde, meyveyle dolu kâselerin arasında telefon defteri hâlâ açıktı, şehre hizmet veren taksi durağının sayfası çevrilmişti.

• • •

Baba konusunda hayatının gerçekleri değişmişti. Bir yerine iki. Tıpkı kendisinin şimdi hamile olduğu, göremediği ya da bilemediği bir varlıkla kaynaştığı gibi.

İçinde giderek büyüyen bu bilinmez varlık, Bela'nın, kendini sakinleştirmek ve duyduklarını sindirebilmek için Rhode Island'dan uzaklaşırken arasında bir bağ hissettiği tek varlıktı. Kendisinin ve-falı, aşına gelen tek parçasıydı. Peter Pan otobüs şirketinin otobüsünden dışarı, çocukluğunun manzaralarına bakarken, hiçbir şey tanıdık görünmedi gözüne.

Ömrü boyunca yalan söylenmişti ona. Ne var ki o yalan, hakikati bünyesinde barındırmayı reddediyordu. Babası ona babası olmadığı söylerken bile babasıydı. Udayan'ın babası olduğunu söylerken bile.

Şimdiye kadar söylemediği için suçlayamıyordu babasını. Kendi çocuğu da benzeri sebepten günün birinde onu suçlayabilirdi.

Annesinin neden gittiği sorusuna bir açıklamaydı işte bu. Geri dönüp baktığında, Bela'nın kendini neden tek bir ebeveyniyle vakit geçirirken hatırladığının, aynı anda ikisiyle vakit geçirirken çok az anısı olduğunun da açıklamasıydı.

İçinde daima hissettiği vicdan azabının, annesine memnuniyet verememe duygusunun kaynağı da buydu işte. Çocuklar arasında kendini farklı hissetmesinin, memnuniyet vermeyi başaramayan bir çocuk olmasının.

Annesi Bela'nın yanında hiç rol yapmamıştı. İstikrarlı bir mutsuzluk hissi aktarmıştı hep, sabit bir durum sinyali. Kelimeler olmadan aktarmıştı bunu ama Bela yine de farkındaydı, tıpkı bir dağın farkında olmak gibi. Kıpırdamaz, aşılmaz bir dağın.

Şimdi üçüncü bir ebeveyn vardı, babasının gece gökyüzünde ayırt etmeyi öğrettiği yeni bir yıldız gibi parmakla işaret edilmiş. Baştan beri orada olup, kendine özgü bir ışık noktası oluşturmuş. Aslında ölü ama Bela için yeni canlanmış olan. Bela'yı hem yaratmış hem de hiçbir fark yaratmamış olan.

Tollygunge'da fatura yığınlarının üstünde duvara asılı bir portreyi hayal meyal hatırlıyordu. Gülümseyen bir yüz, soluk ahşaptan kirli bir çerçeve. Babaannesinin 'baban' diye söz ettiği genç bir adam; ta ki babası onun Udayan'ın portresi olduğunu söyleyene kadar. O yüzü artık ayrıntısıyla hatırlamıyordu. Kendi babası olmadığı söylendikten sonra dikkat etmeyi bırakmıştı.

Annesinin o yaz neden onlarla birlikte Kalküta'ya dönmediğini şimdi anlıyordu. Neden hiçbir zaman gitmediğini ve Bela sordukça oradaki hayatından neden hiç söz etmediğini.

Annesi Rhode Island'dan ayrılırken mutsuzluğunu da alıp götürmüş, onu paylaşmayı bırakmış, onun yerine Bela'yı söz konusu sinyale erişmekten yoksun kalmıştı. İmkânsız görünen şey gerçekleşmişti. Dağ gitmişti.

Ağır bir taş kalmıştı yerine, kumsalı kazıdığında, kumun derinlerine gömülü taşlar gibi. Çıkartılamayacak kadar büyük, yüzeyi kısmen görünen ama hatları bilinmeyen bir taş.

Onu görmezden gelmeyi öğretmişti Bela kendine, uzaklaşıp gitmeyi. Ama yine de o oyuk Bela'nın içi boş başlangıç noktası, varlığının soğuk ilgi odağı olarak kalmıştı.

Şimdi geri dönmüştü ona. Kumlar nihayet geri çekiliyordu ve Bela gömülü olanı çekebiliyor, kapalı kaldığı yerden çıkarabiliyordu. Bir an için onun boyutlarını, ağırlığını ellerinde hissetti. Onu ilk ve son olarak denize fırlatmadan önce vücuduna gönderdiği gerilimi hissetti.

Subhash birkaç gün hiç haber alamadı Bela'dan. Cep telefonunu denedi ama yanıt alamayınca şaşırmadı. Nereye gittiği hakkında en ufak bir fikri yoktu. Sorabileceği kimse yoktu. Acaba Kaliforniya'ya Gauri'nin izini sürmeye, hikâyeyi onun ağzından dinlemeye mi gitti, diye düşündü. Kendini böyle olduğuna inandırmaya başladı.

Elise ile bir sonraki konuşmasında Bela'nın ziyaret planının değiştiğini söyledi. Bela'nın babası olmadığını, Gauri'nin gitmesinin kısmen bundan kaynaklandığını Elise'e pek çok defa anlatmak

istemmişti. Ancak Bela'ya sadakatinden dolayı bir şey söylememiştii. İlk öğrenmeyi hak eden kişi Bela'ydı.

Hiç dinlenemeden, sadece kısa süreliğine uyanarak, durmaksızın uyudu, uyudu. Daha fazla dinlenemez hale geldiğinde yataktan çıkmadı. Denizde olmanın yalnızlığını, kaptan motoru durdurduğunda ortaya çıkan sessizliği anımsadı. Her ne kadar üstündeki yükten kurtulsa da kafasında bir ağırlık hissediyordu ve içinde, gitmek bilmeyen bir rahatsızlık vardı. Laboratuvarı arayıp birkaç gün izin aldı.

Emekliye ayrılmanın iyi olup olmayacağını düşündü. Evi satıp uzaklara taşınmanın. Gauri'yi aramak, ona çıkışmak, Beni tam anlamıyla yenilgiye uğrattın, demek istiyordu. Gerçeği teslim ettiğini, Bela'nın bundan böyle onu daima gerçekte olduğu kişi olarak göreceğini söylemek. Fakat esasen tek istediği, Bela'nın onu bir şekilde affetmesiydi.

Rutubetli gündüzlere rağmen geceleri rüzgâr kuvvetli esiyor, açık pencerelerden giren serin hava onu üsütüyor, daha yeni gelen mevsim, çabucak geçip gitme tehdidini savuruyordu.

Haftanın sonunda telefon çaldı. Subhash'ın midesi bomboştu, neredeyse hiçbir şey yememişti. Sadece arada bir çay içmiş, Bela'nın getirdiği, giderek yumuşayan meyvelerden yemişti. Sakalları sertleşmişti. Yataktaydı ve Elise'in kontrol etmek için aradığını tahmin ediyordu.

Açmamayı düşündü ama son anda Elise'in sesini duymak, ona olanları artık anlatmak, tavsiye almak isteğiyle açtı.

Ama arayan Bela'ydı.

Neden işte değilsin? dedi.

Subhash hemen doğruldu. Bela sanki odaya girmiş, onu o şekilde, çaresiz ve perişan görmüştü.

Ben... bugün izin almaya karar verdim.

Kılavuz balinalar gördüm. Kıyıya o kadar yakınlardı ki biraz yüzüp açılısam dokunabilirdim. Yılın bu vaktinde normal midir?

Subhash değil cevap vermek, Bela'nın söylediklerini kavrayacak kadar bile düşünemez durumdaydı. Sesini duyduğu için ne kadar

rahatlamış olsa da yanlış bir şey söylemekten ve Bela'nın telefonu kapamasından korkuyordu.

Neredesin sen? Nereye gittin?

Taksiyle Providence'a, oradan da otobüsle Cape Cod'a gitmişti. Truro'da yanında kalabileceği, şimdi evli, liseden bir arkadaşı vardı. Arkadaşı yazları orada geçirmiş, birkaç yıl önce de oraya yerleşmişti. Plajlar güzeldi, dedi Bela. Ergenliğinden beri o taraflara yolu düşmemişti.

Subhash onu küçükken Cape'e götürdüğü zamanı hatırlıyordu. Gauri'nin gidişinden sonraki ilk yıl, bahar sonunda. Birlikte koyda yürürlerken Bela bir şeye bakmak için heyecanlanarak Subhash'ın önünden koşmuştu.

Subhash ona yetiştiğinde sahile vurmuş, göz çukurları boş, hâlâ sırtıyormuş gibi görünen bir yunus balığıyla karşılaşmıştı. Fotoğraf çekmek için hemen makinesini çıkartmıştı. Makineyi yüzünden çektiğinde Bela'nın ağladığını fark etmişti. İlk başta sessizce, Subhash kollarını ona doladığında ise yüksek sesle ağladığını.

Ne kadar kalacaksın orada? dedi.

Arabayla beni geri Hyannis'e götürecekler. Oradan bu akşam sekizde varan bir otobüs var.

Nereye varan?

Providence'a.

Subhash bir an sessiz kaldı, Bela da öyle. Cep telefonundan arıyordu. Subhash hâlâ orada mı, bağlantı mı kesildi, emin olamıyordu.

Baba?

Duymuştu işte bunu. Ona hâlâ bu isimle hitap ettiğini duymuştu. Sen gelip alır mısın beni, yoksa taksiye mi bineyim?

Bunu izleyen günlerde Bela, Udayan'ı –bu isimle söz ediyordu ondan– anlattığı için Subhash'a teşekkür etti ve bu sayede bazı şeylerin açıklığa kavuştuğunu söyledi. Gerekeni duymuştu, daha fazlasını anlatmasına gerek yoktu.

Dediğine göre, bu bir açıdan kendi sahip olacağı çocuğa yakınlaşmasına yardımcı olmuştu. Sebepleri farklı da olsa, çocuğuyla ortak bir yönlerini oluşturan, hayatın bir ayrıntısı, bir unsuruydu bu.

Sonbaharda Bela'nın kızı dünyaya geldi. Bela anne olduktan sonra Subhash'a, onun kendisi için neler yaptığını anladığından, anne olmanın Subhash'ı daha çok sevmesini sağladığını söyledi.

VII

1.

Gauri Kaliforniya'daki verandasında kızarmış ekmeğini, meyvesini yiyor, çayını içiyor. Dizüstü bilgisayarını açarak gözlüğünü gözüne götürüyor. Günün manşetlerini okuyor. Ama herhangi bir güne ait olabilir bu manşetler. Tek bir tıklama onu flaş haberlerden yıllar öncesine ait makalelere götürebilir. Geçmiş her an orada, şimdiye eklenmiş bir mevcudiyet. Bela'nın çocukluğundaki "dün" tanımının bir çeşidi gibi.

Gauri arada bir Amerikan gazetelerinde Hindistan'ın farklı yerlerindeki veya Nepal'deki yeni bazı Naksalit faaliyetlerden haberler görüyor. Maocu asilerin kamyonları ve trenleri havaya uçurduğuna dair kısa haberler. Polis kamplarını ateşe verdiklerine. Hindistan'daki şirketlerle savaştıklarına. Hükümeti yeniden devirme planları yaptıklarına dair haberler.

Fazla bir şey bilmek istemediği için makalelere sadece arada bir göz atıyor. Yazıların bazılarında Naksalbari olayı hatırlatılarak, haberi olmayanlara bilgi veriliyor. Hareketin zaman çizelgesini anlatan, o yarım düzine yılın olaylarını, sömürgecilik sonrası Bengal'in malum sonuna dair bir eleştiri şeklinde özetleyen bağlantılar veriyorlar. Yine de söz konusu başarısızlık, bir örnek teşkil etmeyi sürdürüyor, korlar yeni bir neslin kıvılcımı olmayı başarıyor.

Kimdi bunlar? Bu yeni hareket Udayan ve arkadaşları gibi genç erkekleri silip süpürüyor muydu? Bir o kadar dümensiz, yürek parçalayıcı mı olacaktı? Kalküta o dehşeti bir daha yaşayacak mıydı? İçinden bir ses Gauri'ye "hayır" diyor.

Artık çok şey var elinin altında. Önce kütüphanede giriş yapabildiği bilgisayarlar vardı, şimdi onların yerini evindeki kablosuz bağlantı aldı. Gitgide daha bir katlanabilir, taşınabilir, dost canlısı hale gelen, insan beyninin üretebileceği her soruyu önceden

bekleyebilen parlak ekranlar. İnsanın ihtiyaç duyabileceğinden çok daha fazla bilgi içeren.

O bilginin ne büyük lusununun gizemi yok etmek, sürprizi minimuma indirmek için tasarlandığını gözlemliyor Gauri. İnsanın nereye gittiğini gösteren haritalar, kalabileceği otel odalarının görüntüleri var. İnsanın aceleyle yetişmeye çalıştığı uçağın gecikmeli kalkış durumunu gösteren. Ünlü ya da tanınmayan kişilere yönlendiren bağlantılar var; insanın yeniden bir araya gelebileceği, âşık olabileceği ya da işe alabileceği insanlara. Şimdiden kanıksanmış, devrim niteliğinde bir kavram bu. İnternetin vatandaşları, hiyerarşiden bağımsız ikamet sürdürüyorlar. Alansal hiçbir kısıt olmadığından herkese yer var. Udayan yaşasa takdir edebilirdi bunu.

Gauri'nin öğrencilerinden bazıları artık kütüphaneye gitmiyor. Bir kelimenin anlamına bakmak için kenarları kıvrık bir sözlüğe başvurmuyorlar. Aslında bir anlamda derse girmeleri de gerekmiyor. Gauri'nin dizüstü bilgisayarı öğrenmeye ömrünün yetmeyeceği bilgilerin yanı sıra, bir ömürlük bilgiyi içeriyor. Çevrimiçi ansiklopedilerde yer alan felsefi argümanların özetleri, Gauri'nin ancak yıllar içinde kavrayabildiği düşünme biçimlerinin açıklamaları. Bir zamanlar izini sürüp fotokopisini çekmek ya da başka kütüphanelerden getirmek zorunda kaldığı kitaplarda yer alan bölümlere yönlendiren bağlantılar. Uzun makaleler, eleştiriler, savlar, çürütmeleler, hepsi orada.

Gauri Kuzey Kalküta'daki balkonda durup Udayan'la konuşmalarını hatırlıyor. Udayan'ın arada bir gelip onu, kâğıtları hışırdatan dev bir vantilatörün altında, üstüne kitaplardan barikat kurulmuş masada otururken bulduğu Presidency'deki kütüphaneyi hatırlıyor. Hiçbir şey söylemeden arkasında durur, Gauri'nin onu sezip arkasına bakmasını beklerdi Udayan.

Kalküta'da kaçak kitaplar okuduğunu hatırlıyor. Sanskrit College'ın solunda kalan ve Udayan'ın hoşuna giden şeyleri satan kitapçıyı. Udayan için sıra dışı yollara başvuran. Yayıncılara yabancı kitapların siparişini veren kitapçıyı. Kendi eğitiminin giderek yükseliş gösteren rotasını hatırlıyor, Presidency'de, daha sonra Rhode

Island'da, hatta Kaliforniya'da saatlerce kartotekleri gözden geçi-rişini. Kısacık kurşun kalemlele sıra numaralarını yazışını, ışıkla-rın üstündeki zamanlayıcıların süresi dolduğunda kararan dizi dizi kitap koridorları arasında bir aşağı bir yukarı yürüyerek kitapları arayışını. Okuduğu bazı kitaplardan bazı pasajları hatırlıyor, görsel olarak. Kitabın hangi tarafında, sayfanın neresinde olduğunu. Bez çantasının sapının, eve yürürken omzuna gömülüşünü.

Kaçması imkânsız bundan; sanal dünyanın bir parçası Gauri. Yerküreye hükmetmeye başlayan bu yeni derya içinde, onun da bir yönü görünür nitelikte artık. Üniversitenin web sitesinde bir profili var, nispeten yeni bir fotoğrafıyla birlikte. Verdiği derslerin listesi, başarılarının dökümünü yapan bir liste. Dereceler, yayınları, konfe-ranslar, kazandığı burslar. Bir şey göndermek ya da temasa geçmek isteyen olursa diye e-posta adresi ve bölümdeki posta adresi.

Biraz daha araştırma yapan, yine akademisyenlerden, tarihçiler ve sosyologlardan oluşan küçük bir grupla Berkeley'de kısa süre önce katıldığı bir panel tartışmasının videosunu bulabilir. Videoda Gauri salona girerek, ismini taşıyan bir plakanın bulunduğu masa-da yerini alıyor. Panelin her üyesi boğazını temizleyip öne doğru eğilerek, vurgulamak istediği noktaya ağır ağır ilerlerken, o sabırla dinliyor, hatırlatma kartlarını gözden geçiriyor.

Gereğinden fazla bilgi ama onun durumunda yine de yetersiz. Gi-zemin azaldığı bir dünyada, "bilinmeyen" varlığını inatla sürdürüyor.

Subhash'ın hâlâ Rhode Island'da, aynı laboratuvarında çalıştığını öğrendi Gauri. Onun ortak yazarlarından olduğu makalelerin PDF dosyalarını buldu. Ayrıca Subhash'ın isminden, katıldığı bir deniz-bilim sempozyumuyla bağlantılı olarak söz edildiğini gördü.

Udayan'ın ismini sadece bir defa, kendine engel olamayıp ara-dı. Ama tahmin ettiği gibi, onca bilgiye ve görüşe rağmen, onun katkılarına dair hiçbir iz yok, yaptıklarından hiç söz edilmiyor. Kalküta'da o dönemde onun gibi yüzlercesi vardı; kendini davaya adanmış isimsizlerden, infaz edilmiş isimsizlerden oluşan neferler. Yaptığı katli hiç kayda geçmemişti, cezası ise o dönem için stan-dart bir cezaydı.

Udayan gibi Bela'nın adı da ortalarda yok. Arama motorunda ismi hiçbir sonuç vermiyor. Ne bir üniversite ne bir şirket ne de sosyal medya siteleri bilgi sağlıyor. Gauri ona ait bir görüntü, bir iz bulamıyor.

Mutlaka bir anlam ifade etmesi gerekmiyor elbet bunun. Sadece Bela'nın, Gauri'nin onun hakkında bir şeyler öğrenebileceği boyutta var olmadığını gösteriyor. Sadece Gauri'nin bu erişimini reddettiğini gösteriyor. Gauri bu reddin kasti olup olmadığını merak ediyor. Acaba hiç temasa geçilmemesi için Bela tarafından yapılan bilinçli bir tercih mi?

Sadece erkek kardeşi Manash peşine düştü Gauri'nin, e-posta yoluyla yeniden bağlantıya geçti onunla. Halini hatırlı sordu, onu görmek için Kalküta'ya dönüp dönmeyeceğini sordu. Gauri ona Subhash'tan ayrıldığını söyledi. Bela içinse belirsiz ve makul bir kader uydurarak, büyüüp evlendiğini söyledi.

Gauri arada bir aramayı sürdürüyor Bela'yı ama başarısız olmaya devam ediyor. Her şeyin ona bağlı olduğunu, Bela'nın başka türlü kendisine gelmeyeceğini biliyor. Subhash'a sormaya da cesaret edemiyor. Söz konusu çaba, içinde yeni yakalanmış bir balık gibi çırpınıyor. İsmi ekrandaki kutuya yazdığında, aramayı başlatmak üzere tıkladığında, kısa süreli bir olasılık patlaması. Sonra ümit, soğuma sürecinde büyük bir yenilgiye uğruyor.

Dipankar Biswas, Gauri'nin gelen-kutusunda yeni bir isimdi. Yıllar öncesinden Bengalli bir öğrencisi. Bela'yla aynı yıl doğmuş, Houston'un banliyösünde büyümüşü. Gauri ona karşı açık gönüllü hissetmişti kendini. Bengalce birkaç bir şey konuşmuşlardı. Öğrencisi olduğu yıllar içinde Gauri onu, Bela'nın nasıl olabileceğine dair bir ölçüt olarak düşünmüşü.

Dipankar yazlarını Kalküta'da geçirmiş, büyükanne ve büyük-babasının Jamir Lane'deki evinde kalmıştı. Gauri onun hukuk fakültesine gittiğini düşünmüşü ama hayır, fikrini değiştirmişti ve yazdığı e-postada konsorsiyuma dahil diğer üniversitelerden

birinde Güney Asya uzmanı, misafir siyasi bilimler profesörlüğü yaptığını açıklıyordu. Gauri'ye, kendi üstünde büyük bir etkisi olduğunu söylüyordu.

“Merhaba” demek, yakınlarda olduğunu söylemek için yazmıştı. Bir sonraki hafta bir panele katılmak üzere Gauri'nin üniversitesi-ne geliyordu. Gauri'yi öğle yemeğine çıkarıp çıkaramayacağını soruyordu. Bir kitap derliyor, Gauri'nin de katkıda bulunabileceğini ümit ediyordu. Bu olasılığı konuşmaya açık olur muydu?

Gauri “hayır” demeyi düşündü. Ancak onun yerine, Dipankar'ı görme merakıyla zaman zaman kendi başına gittiği sessiz sakin, iyi bildiği bir restoranı önerdi.

Dipankar masadaki yerini almıştı bile. Üstünde sınıfta giydiği şortlar, ayağında sandaletler, boynunda deniz kabuklarından halkalar yoktu artık. Çizgili pamuklu bir gömlek, mokasen ayakkabılar, bacaklarını örten kemerli bir pantolon. Yeniden Kaliforniya'da olmaktan dolayı memnundu. iPhone'unu çıkarıp Gauri'ye, Amerikalı karısının kollarındaki biri kız, biri erkek, ikizlerinin fotoğraflarını gösterdi.

Gauri onu tebrik etti. Bela'nın da artık gerçekten evli olup olmadığını merak etti. Onun da çocuğu olup olmadığını.

Yemeklerini sipariş ettiler. Sadece bir saati olduğunu söyledi Dipankar'a. Sonra kampüse dönmesi gerekiyordu. Anlat bakalım, kitabının konusu nedir?

Siz altmışların sonlarında Presidency'deydiniz, değil mi?

Akademik bir yayıneviyle, Naksalit hareketinin dorukta olduğu dönemde üniversitede okumakta olan öğrencilerin tarihini yazmak üzere anlaşma yapmıştı. Amaç, hareketi Amerika'daki SDS ile karşılaştırmaktı. Kitabı sözel tarihçe olarak yazmayı umuyordu. Gauri ile röportaj yapmak istiyordu.

Gauri'nin gözkapağı attı. Hayatının bir noktasından itibaren ortaya çıkmış bir sinir tikiydi bu. Fark edilip edilmediğini düşündü. Dipankar'ın sinir tetiklenmesini saptayıp saptamadığını...

Ben içinde değildim, dedi. Ağzı kurumuştı.

Bardağını dudağına götürdü. Biraz su içti. Minicik buz küpleri-nin, durdurmasına fırsat kalmadan boğazından aşağı kayışını hissetti.

Olsun, fark etmez, dedi Dipankar. Atmosferin nasıl olduğunu bilmek istiyorum. Öğrenciler ne düşünüyor, ne yapıyorlardı. Sizin gözlemlerinizi neydi.

Kusura bakma, röportaj vermek istemiyorum.

Kimliğinizi saklı tutsak bile mi?

Gauri bir anda onun bir şeyler bildiğinden korktu. Adının belki bir listede yer aldığından. Eski bir dosyanın açıldığından, uzun zaman önceki bir vukuata ait bir soruşturmanın yürütülmekte olduğundan. Göz kapağını sabitlemek için elini üstüne koydu.

Ama hayır, Dipankar'ın sadece ona bel bağladığını gördü. Onu sadece elverişli bir kaynak olarak gördüğünü. Yemekleri masaya getirilirken bir sessizlik oldu.

Bak, sana bildiklerimi anlatabilirim ama kitabın bir parçası olmak istemiyorum.

Tamamdır, profesör.

Dipankar izin istedikten sonra küçük bir kayıt aygıtını çalıştırdı ama ilk soruyu soran Gauri oldu.

Bu konuya ilgi duymana sebep olan nedir?

Dipankar kendi amcasının işin içinde yer aldığını söyledi. Boyundan büyük işlere kalkışmış, hapse düşmüş bir üniversite öğrencisi. Dipankar'ın dede ve babaannesi onu hapisten kurtarmayı başarmışlardı. Sonra da Londra'ya göndermişlerdi.

Şimdi ne yapıyor?

Mühendis kendisi. Kitabın ilk bölümünün konusu o. Farklı bir isimle elbette.

Gauri başını salladı, başka pek çoklarının kaderinin ne olduğunu merak ederek. Talihin onlara da gülüp gülmediğini düşünerek. Söyleyebileceği öyle çok şey vardı ki.

Amcam benimle partinin ilan edildiği gün yapılan miting hakkında konuşmuştu, diye devam etti Dipankar.

Gauri 1 Mayıs sığağında, Anıt'ın altında dikilip hapisten yeni çıkmış Kanu Sanyal'ı kürsüde konuşurken izleyişini anımsadı.

Udayan'la ikisi Meydan'da bu konuşmayı dinleyen binlerin arasındaydılar. Gauri insan selini, tepesinde iki balkonuyla göğe doğru

yükselen yivli beyaz sütunu anımsadı. Mao'nun gerçek boyutlu bir portresiyle süslü kürsüyü.

Kanu Sanyal'ın hoparlörden yayılan sesini anımsadı. Gözlüklü, sıradan görünümlü ama yine de karizmatik, genç bir adam. *Yoldaşlar ve dostlar!* diye seslenişini, onları selamlayışını duyar gibi oluyordu hâlâ. Kendini bir parçası hissettiği tek duyguyu anımsadı. Adamın söylediği sözlerle kapıldığı heyecanı anımsadı.

Gauri'deki bir ömür öncesine ait imgeler titrek imgelerdi. Ama Dipankar'ın içinde capcanlıydılar. O yılların tüm isimleri ve olayları parmaklarının ucundaydı. Çaru Mazumdar'ın yazılarından alıntılar yapabiliyordu. Sonlara doğru Mazumdar ile Sanyal arasındaki ayrılıktan, Sanyal'ın imha hattına itirazından haberdardı.

Dipankar hareketin kendi kendini engelleyen taktiklerini, koordinasyon eksikliğini, gerçekçi olmayan ideolojisini incelemişti. Olayların parçası bile olmadan, hareketin neden kabarıp söndüğünü Gauri'den çok daha iyi anlamıştı.

Sanyal 1970'de yeniden tutuklandığında, amcam hâlâ oradaymış. Bundan hemen sonra Londra'ya gönderilmiş.

Bunu da hatırlıyordu Gauri. Sanyal'ın takipçileri isyanlara başlamıştı. Sanyal'ın tutuklanmasından, partinin ilanından bir yıl sonra en kötü şiddet baş göstermişti Kalküta'da.

O yıl evlendim ben.

Peki ya kocanız? O etkilendi mi bunlardan?

Kendisi Amerika'da, eğitimine devam ediyordu, dedi Gauri. Olanlarla hiçbir ilgisi yoktu.

İkinci gerçekliğin, ilkinin hasıraltı edebilmesinden memnundu.

Kalküta'da biraz saha araştırması yapmayı planlıyorum, dedi Dipankar. Sizin hâlâ tanıdığınız insanlar var mı? Konuşabileceğim birileri?

Ne yazık ki yok. Üzgünüm.

Yapabilirsem Naksalbari'ye kadar gitmek istiyorum. Sanyal'ın hapisten çıktıktan sonra yaşadığı köyü görmek istiyorum.

Gauri başını salladı. Görmelisin.

Onun hayatındaki gidişat değişimi büyülüyor beni.

Nasıl yani?

İslah edilmek üzere cezalandırıldığı halde kahraman olarak kalmış olması. Yıllar sonra hâlâ Naksalbari sokaklarında bisikletiyle dolaşarak, desteği harekete geçirmesi. Konuşmak isterdim kendisiyle.

Neden konuşmuyorsun?

Öldü çünkü. Duymamış mıydınız?

Bir yıl kadar önce olmuştu. Sağlığı kötüye gitmişti. Böbrekleri ve gözleri iflas etmişti. Depresyon geçiriyordu. 2008'deki inme sonucu kısmi felç geçirmişti. Devlet hastanesinde tedavi görmeyi reddetmişti. Savaşmayı sürdürdüğü devlete yanaşmayı reddetmişti.

Böbrek yetmezliğinden mi öldü?

Dipankar başını iki yana salladı. Kendini öldürdü.

Gauri eve gidip masasına oturdu ve bilgisayarını açtı. Arama kutusunun içine Kanu Sanyal'ın ismini yazdı. Şimdiye dek hiç bakmadığı bir dizi Hindistan kaynaklı sitede, birbiri ardına bağlantılar belirdi.

Hepsini tıklayıp açmaya, Sanyal'ın biyografisinin ayrıntılarını okumaya başladı. Mazumdar'la birlikte hareketin kurucu üyelerinden biri. Hindistan devletini hâlâ tehdit eden siyasi bir hareket.

1932 doğumlu. Önceleri Siliguri mahkemesinde kâtip olarak çalışmış.

Darjeeling'de CPI-M örgütleyicisi olarak çalışmış, Naksalbari ayaklanmasından sonra partiyle bağlarını koparmış. Mao ile tanışmak için Çin'e gitmiş. On yıla yakın vaktini hapiste geçirmiş. Hindistan Komünist Partisi (Marksist-Leninist) başkanı olmuş. Salve-tilmesinden sonra şiddete dayalı devrimden vazgeçmiş.

Komünist olmayı sürdürerek, hayatını çay plantasyonu işçilerinin, çekçek şoförlerinin sorunlarına adanmış. Hiç evlenmemiş. Hindistan'ın bir ulus olmadığı sonucuna varmış. Keşmir'in, Nagaland'ın bağımsızlığını desteklemiş.

Birkaç kitabı, giysisi, kapkacağı varmış. Marx ve Lenin'in çerçevesi resimleri. Yoksulluk içinde ölmüş. Son röportajlarından

birinde, *Bir zamanlar popülerdim, kaybettim popülerliğimi*, demiş. *İyi değilim şimdi.*

Makalelerin çoğu onun hayatını, Hindistan'ın yoksullarına kendini adamışlığını, trajik ölümünü yüceltiyordu. Ondan bir kahraman, bir efsane olarak söz ediyorlardı. Eleştirenlerse bir teröristin öldüğünü söyleyerek kınıyorlardı onu.

Aynı türde bilginin farklı biçimlerde tekrarından ibaretti her şey. Gauri yine de kendini durduramadan, bağlantıları açmaya devam etti.

İçlerinden biri bir videoya yönlendiriyordu. 23 Mart 2010'da yayınlanmış televizyon haberlerinden bir görüntü. Kadın sunucu ayrıntıları özetliyordu. Altmışların sonunda Kalküta sokaklarından siyah-beyaz görüntüler vardı; pankartlar, graffitiler, bir protesto yürüyüşünden birkaç saniye.

Sonra yüzlerini elleriyle kapamış, ağlayan köylülere geçiliyordu. Bir evin, Sanyal'ın konutu, parti ofisi olarak hizmet vermiş, saz çatılı çamurdan bir kulübenin eşğinde insanlar toplanmışlardı. Sanyal'ın aşçısıyla röportaj yapılıyordu. Kadın kameraların önünde gergindi, tedirgindi. Köyün kendine özgü aksanıyla konuşuyordu.

Aşçının öğle yemeğinden sonra Sanyal'ı kontrol etmek için geldiğini söylüyordu röportajcı. Pencereden içeri bakmış ama Sanyal'ı yatak odasında dinlenirken görememişti. Kapının sürgüsü açıktı. Yeniden kontrol ettiğinde Sanyal'ı evin bir başka bölümünde görmüştü.

Gauri de gördü onu. Kaliforniya'daki kararmış çalışma odasında, masasının üstündeki bilgisayarının ekranında gördü, aşçının gördüğünü.

Fanilas ve pamuklu pijamasıyla naylon bir ipten sallanan, yetmiş sekiz yaşında bir adam. İpi asmak için kullandığı sandalye hâlâ önünde duruyordu. Devrilmemişti. Spazm da son tepkiler de devirmemişti onu.

Sanyal'ın kafası sağa yatmış, ensesi atletinin üstünden görünüyordu. Ayaklarının yanları yere değiyordu. Yerçekimi tarafından hâlâ destekleniyormuş gibi. Tek yapması gereken, omuzlarını düzeltip devam etmemiş gibi.

. . .

Gauri görüntüyü birkaç gün boyunca aklından çıkaramadı. Hayatının sona erdiği ana kadar baş eğmeyi reddetmiş bir adamın nihai hareketsizliğini düşünmeden edemiyordu.

Bunun içinde dalgalandırdığı duygudan kendini kurtaramıyordu. Bir boşlukla birleşik, korkunç bir ağırlık hissediyordu içinde.

Ertesi hafta kampüs binalarından birinin önündeki merdivenlerden inerken ayağı kaydı ve düştü. Uzanıp düşüşü eliyle yavaşlattı. Derisi yerle olan temastan dolayı kalktı. Baktığında boncuk gibi beliren, avucunun sıyrık kenarlarını vurgulayan kanı gördü.

Biri koşarak yanına geldi ve iyi olup olmadığı sordu. Ayağa kalıp birkaç adım atmayı başarmıştı. Asıl büyük acı bileğindeydi. Baş dönüyordu ve bir yanında zonklama vardı.

Üniversite ambulansı onu hastaneye götürdü. Bileği kötü burkulmuştu ve başındaki ağrı dinmediği, diğer tarafa da yayıldığı için, filmler çekilmesi, testler yapılması gerekiyordu.

Doldurması için formlar verildi ve bir yakınının ismi soruldu. Hayatı boyunca başka bir seçeneği olmadığından tüm formlara Subhash'ın ismini yazmıştı. Ama şimdiye dek hiçbir acil durum olmamış, onunla temasa geçme gereği duyulmamıştı.

Harfleri güçlkle sol eliyle yazdı. Rhode Island'daki adresi ve telefon numarasını hâlâ hatırlıyordu. Bazen Bela'yı düşünürken, alıcıyı kaldırmadan o numarayı tuşluyordu. Kendi aşırılığı karşısında dehşete düştüğünde, pişmanlığı altında ezildiğinde.

Bela'nın doğumunda beri hastaneye yatmamıştı Gauri. O anısı şimdi bile capcanlıydı. Yağmurlu bir yaz akşamı. Yirmi dört yaşında. Bileğinde etiketli bir bilezik. Her şey bittiğinde herkes Subhash'ı tebrik ediyor, üniversitedeki bölümünden çiçekler geliyor.

Şimdi yine bir bilezik verdiler ve hastane sistemine kaydedildi. Tıbbi geçmişiyle, sigorta kartıyla ilgili gerekli bilgiyi verdi. Bu defa yardım edecek kimsesi yoktu. Gelen doktorlara, hemşirelere bağımlıydı.

Birkaç röntgen çekildi, bir de tomografi. Sağ eli tıpkı Udayan'ın

kazadan sonra sarıldığı gibi sarıldı. Vücudunun biraz susuz kaldığını söylediler. Damarlarına sıvılar verdiler.

Akşama kadar hastanede tutuldu. Tomografide beyin kanaması görülmüyordu. Gauri elinde sadece ağrı kesici yazılı bir reçete ve bir fizik terapistle sevkle evine döndü. Birkaç hafta araba kullanamayacağı söylendiği ve yemyeşil kısacık sokaklarıyla senelerdir yaşadığı basit şehirle başa çıkamayacağı için bir meslektaşını aramak zorunda kaldı.

Meslektaşı Edwin onu ilaçlarını alması için eczaneye götürdü. Birkaç gün kendisi ve eşiyle yanında kalmaya davet ederek misafir odalarını sundu ve kendileri için sorun olmayacağını söyledi. Ama Gauri gerek olmadığını söyledi. Evine dönüp ofisindeki masasına oturdu ve bir makasla bileğindeki etiketli bileziği kesti.

Bilgisayarını açtı, sonra çay yapmak için ocağını yaktı. Çayı ambalajından çıkarmakta, kaynayan su ısıtıcıyı fincanın üstüne taşımakta zorlandı. Her şeyi ağır ağır yapıyordu; her şey, kullanmaya alışkın olmadığı elinde beceriksizlik hissi yaratıyordu.

Buzdolabı bomboştu, süt bitmek üzereydi. Ancak o zaman düştüğü sırada, arabasına doğru giderken, eve alışveriş yapma niyetinde olduğunu hatırladı. Daha sonra Edwin'i arayıp kendisi için birkaç şey almasını rica etmek zorunda kalacaktı.

Cuma sabahı saat on birdi. Ne dersi vardı ne de akşam için bir planı. Bir kısmını tezgâha dökerek, kendine bir bardak su koydu. İlaç şişesini bir şekilde açmayı başardı. Yeniden mecbur kalmamak için kapağı açık bıraktı.

Kimseye yük olmak istemediği ama tek başına da kendini idare edemediği için hafta sonunda işiyle bağlantısız bir yolculuğa çıktı. Tek eliyle küçük bir valizini doldurdu. Dizüstü bilgisayarını evde bıraktı. Bir araba servisini arayarak meslektaşlarından bazılarının sevdiği, ıssız bir şehirdeki bir otele gitti. Dağlarda yürüyüş yapabileceği, bir su kaynağına girebileceği ve birkaç gün yemek yapmak zorunda kalmayacağı bir yer.

Otelin çatı katında, etrafı dik tepelerle çevrili havuzda, küçük bir çocukla ilgilenen yaşlıca ve varlıklı görünümlü Hindistanlı bir çift

takıldı gözüne. Çocuğa sudan korkmamasını öğretmeye çalışıyor, küçük plastik oyuncakların suda nasıl yüzdüğünü gösteriyorlardı. Dede çocuğa göstermek için birkaç kulaç yüzdü. Karı koca çocuğa ne kadar güneş kremi sürülmesi, kafasına şapka takılıp takılmaması gerektiği konusunda Hindu dilinde biraz tartıştılar.

Koca neredeyse kel ama hâlâ zindeydi. Kalan saçları kafasının alt kısmında çember oluştırıyordu. Kadın daha genç görünüyordu, saçında hafif kına vardı, ayak tırnakları ojeliydi, ayağında güzel sandaletler vardı. Gauri kahvaltıda onların çocuğu kaşık kullanarak, yoğurtla ve kahvaltılık gevreklerle besleyişlerini izledi.

Gauri'ye İngilizce olarak nereli olduğunu sordular ve kendilerinin Amerika'ya her yaz geldiklerini, iki oğullarının da burada yaşadığını ve burayı çok sevdiklerini söylediler. Oğullardan biri Sacramento'da, diğeri Atlanta'da yaşıyordu.

Büyükanne ve büyükbaba olduklarından beri torunlarının her birini ayrı ayrı tatile çıkarıyorlardı, çünkü hem onları kendi ortamlarında tanımak hem de oğullarla gelinlere kendilerine vakit ayırma fırsatı sunmak istiyorlardı.

Bizim yaşımızda uğruna yaşanacak başka ne var ki? dedi adam Gauri'ye, koluna sıkıştırdığı çocukla. Yine de emekliliklerini burada geçirmek istemiyor, Hindistan'ı tercih ediyorlardı.

Siz sıkça gidiyor musunuz? dedi kadın.

Epey bir zaman oldu.

Torununuz var mı?

Gauri başını iki yana salladı, sonra da birden bu çiftle denkleşme isteğiyle, Hâlâ bekliyorum, dedi.

Kaç çocuğunuz var?

Bir tane. Kız.

Normalde insanlara çocuğu olmadığını söylüyordu. İnsanlar da bu bilgi karşısında rahatsız etmemek için kibarca geri çekiliyorlardı.

Ama bugün Bela'nın varlığını inkâr edemiyordu. Kadınsa sadece bir kahkaha atıp başını sallayarak, şimdiki çocukların kendi bildiklerini okuduklarını söyledi.

. . .

Gauri'nin bileği zamanla güçlendi. Terapi seanslarında bileğini ılık balmumuna sardılar. Yeniden diş fırçasını tutabilmeye, dişlerini fırçalamaya, çekleri imzalamaya, kapı tokmağını çevirebilmeye başladı. Sonra baskın eliyle yeniden araba kullanabilmeye, vitesi takıp dönüş yapabilmeye, taslak yazılarını gözden geçirip öğrenci kâğıtlarını notlayabilmeye başladı.

Sömestr devam etti, Gauri son derslerini verdi, notları teslim etti. Bir sonraki sonbahara izinli olacaktı. Bir öğlen sonrasında, masasında işlerini tamamladıktan sonra, oturduğu sitenin otoparkını geçerek posta kutusunu açtı. Biraz çabayla anahtarı çevirdi.

Evine döndü, salondan verandaya açılan sürgülü cam kapıyı çekti. Mektupları tik ağacından masanın üstüne koydu ve oturup elden geçirmeye başladı.

Faturaların, o gün gelen katalogların arasında şahsi bir mektup vardı. Zarfın üstünde Subhash'ın el yazısı, iade adresi olarak Rhode Island'daki körfeze yakın evin adresi vardı. Arkasında tükürük izi olan pulla Subhash, yazarın kendisi olduğunu ortaya koymuştu.

Mektubu üniversitede, bölüme göndermişti. Sekreter ise Gauri'nin evine yönlendirme nezaketini göstermişti.

Zarf içinde ofis kırtasiyesine ait bir sayfanın iki yüzüne Bengalce yazılmış kısa bir mektup vardı. Gauri onlarca yıldır Bengal dilinde yazı okumamıştı. Manash ile yazışmaları e-posta üzerinden ve İngilizceydi.

Gauri,

İnternet bana adresinin bu olduğunu söylüyor ama lütfen mektubu aldığını teyit et. Gördüğün gibi ben aynı yerdeyim. Sağlığım yerinde. Umarım senin de öyledir. Ama kısa süre sonra yetmişime gireceğim. Hayatın artık karşımıza her şeyi çıkarabileceği bir evresine giriyoruz. Önümde beni bekleyen her ne varsa, işe öncelikle bazı şeyleri basitleştirerek başlamak istiyorum, özellikle de

yasal olarak birbimize bağlı olduğumuz düşünülürse. Bir itirazın yoksa eğer, senin de hâlâ üstünde hakkın olan, Tollygunge'daki evi satacağım. Ayrıca senin adını Rhode Island'daki evin ortak sahipliğinden de çıkarma vaktinin geldiğini düşünüyorum. Evi elbette ki Bela'ya bırakacağım.

Gauri duraksadı, devam etmeden önce elini masanın üstüne koyarak ısıttı. Sargıdayken hassaslaşmıştı eli. Ve şimdi damarları öyle şişmişti ki, bileğine kök salmış bir mercan parçası gibi görünüyordu.

Subhash, Gauri'yi acil bir durum halinde Rhode Island'a sürüklemek istemediğini söylüyordu, ilk kendisinin ölmesi halinde ona yük olmak istemiyordu.

Amacım seni acele ettirmek değil ama yıl sonuna kadar her şeyi halletmek istiyorum. Birbimize söylememiz gereken başka bir şey kaldı mı, bilemiyorum. Bela'ya yaptığın şeyi affedemesem de, senin eylemlerinden –ne kadar hatalı olsalar da– yararlanan ve yararlanmaya devam eden ben oldum. Bela hâlâ hayatımın bir parçası olmayı sürdürüyor ama senin hayatının parçası olmadığını biliyorum. Daha kolay olsa karşılıklı buluşmaya ve işleri yüz yüze halletmeye açık olurdum. Sana karşı herhangi bir husumet beslemiyorum. Fakat mesele sadece birkaç imza meselesi ve elbette ki posta yoluyla iletişim yeterli.

Gauri mektubu ikinci defa okuduktan sonra anlamını kavradı. Subhash bunca zaman sonra boşanmak istiyordu.

2.

Aileden hiç kimseye, Manash'a bile söylemeden evlenmişlerdi. Tarih, Ocak 1970'ti. Chetla'daki eve bir nikâh memuru gelmişti. Ev Udayan'ın yoldaşlarından birine, aynı zamanda edebiyat profesörlüğü yapan kademli bir parti üyesine aitti. Adama Tarun-da diyorlardı.

Yoldaşlardan birkaçı daha gelmişti. Gauri'ye sorular sormuş, bundan sonra nasıl davranması gerektiğini anlatmışlardı. Udayan kâğıtları imzalamadan önce Kırmızı Kitap'a el basmıştı. Giysisinin kollarını her zamanki gibi sıvamış, kollarını açıkta bırakmıştı. Sakalı ve bıyığı vardı o sırada. Her şey bittiğinde ve birlikte kanepenin kenarına tüneyip kâğıtların yayıldığı sehpaye doğru eğildiklerinde, Udayan dönüp ona bakmış, gülümsemiş, bir an durup ne kadar mutlu olduğunu ona, sadece ona hissettirmişti.

Yaptığı şey hakkında teyze ve halaların, amca ve dayıların, kız kardeşlerinin ne düşündüğü umurunda değildi Gauri'nin. Bu olay, onları geride bırakmasına hizmet edecekti. Ailede önemsedığı tek kişi Manash'tı.

Eve pirzola ve balık, birkaç kutu tatlı getirilip dağıtılmıştı. Kutlamanın boyutu bu kadardı. Karı koca olarak ilk haftalarını birlikte Chetla'daki evde, profesörün onlara ayırdığı odada geçirmişlerdi.

İşte orada, geceleyin, pek çok sohbetten sonra farklı bir iletişim kurmaya başlamışlardı. Vücudunu keşfeden Udayan'ın elini ilk orada hissetmişti. Udayan yanında uyurken, koltuk altına sokulmuş çıplak omzunun serinliğini orada hissetmişti. Bacaklarının arkasındaki dizlerinin ılıkliğini.

Evin girişi yan tarafta, caddeden saklı, uzun bir ara sokaktaydı. Merdivenler ara ara keskin dönüş yapıyor, balkonun etrafına kısa aralıklarla dizili odalara çıkıyordu. Zemin yer yer çatlak, kızıl kahveydi.

Odalar Tarun-da'nın çocuk boyunda yığınlar halinde dizili kitaplarıyla doluydu. Kitaplar dolaplara ve raflara yerleştirilmişti.

Binanın ön tarafındaki salonun caddeye bakan dar bir balkonu vardı. İkisine orada durmamaları, dikkat çekmemeleri söylenmişti.

Gauri birkaç gün sonra Manash'a yazarak, gerçekte arkadaşlarıyla Santiniketan'a seyahate gitmediğini söyledi. Udayan'la evlendiğini ve eve dönmeyeceğini söyledi. Ardından Udayan, yaptıkları şeyi ailesine söylemek üzere Tollygunge'a gitti. Anne babasına başka yerde yaşamaya hazır olduklarını söyledi. Ailesi afallamıştı. Ama erkek kardeşi Amerika'daydı ve aile, geriye kalan oğullarının evde olmasını istiyordu. Gauri gizliden gizliye Udayan'ın ailesinin onları eve kabul etmemesini umuyordu. Chetla'daki bu karmakarışık ama neşeli evde Udayan'la saklanırken, kendini aynı anda hem utançtan uzak hem de güvende hissediyordu. Özgür hissediyordu.

Udayan günün birinde kendi başlarına yaşayacaklarından söz ediyordu. Birleşik yaşayan ailelere inanmıyordu. Yine de profesörün evinde kalmayı sürdüremeyecekleri için, ev aslında bir hücre olduğu ve kendilerine verilen oda birini saklama amacıyla gerekli olduğu için, Udayan başka bir yerde ev kiralamalarına yetecek parayı kazanmadığı için, şimdilik Tollygunge'a gidiyorlardı.

Tollygunge sadece birkaç mil ötedeydi. Oraya doğru yol alırken, Hazra Road'dan sonra Gauri bir fark hissetti. Bildiği şehir ardında kalmıştı. Gözlerindeki ışık daha parlaktı, ağaçlar daha boldu, alacalı gölgeler düşürüyorlardı.

Udayan'ın anne babası avluda durmuş, Gauri'yi karşılamayı bekliyordu. Ev geniş ama kullanışlılığa yönelik ve sadeydi. Gauri, Udayan'ın hangi hayat şartlarından geldiğini, reddettiği gelenekleri hemen anladı.

Sarisinin ucunu adabı muaşeret gereği başına dolamıştı. Udayan'ın annesi de aynısını yapmıştı. Bu kadın artık kayınvalidesiydi. Üstünde krem rengi, pamuklu, altı işlemeli tiril tiril bir sari vardı. Kayınpederi, Udayan gibi uzun ve inceydi; bıyığı, yumuşak bir ifadesi, geriye taralı ağarmış saçları vardı.

Kayınvalidesi Udayan'a birkaç kısa törene itirazı olup olmayacağını sordu. Udayan itiraz etti ama annesi onu göz ardı ederek, deniz kabuğunu üfledi, ardından boyunlarına sümbülteber çelenkler taktı. Hasır bir tepsi Gauri'nin başına, göğsüne, karnına doğru yükseltildi. Uğurlu eşyalarla, meyvelerle dolu bir tepsi.

Gauri'ye bir kutu sunuldu, kutu açılıp içindeki kolye gösterildi. Tepsinin üstünde bir çömlek zincifre pudra vardı. Kayınvalidesi Udayan'a pudrayı Gauri'nin saç ayrımına sürmesini söyledi. Gauri'nin sol elini tutarak parmaklarını birbirine bastırdı ve bileğine demir bir bilezik geçirdi.

Birkaç yabancı, Gauri'nin artık komşusu olan kişiler, izlemek üzere toplanmış, avlu duvarının üstünden bakıyorlardı.

Artık bizim kızımızsın, dedi kayınvalide ve kayınpederi. Onu temedikleri halde kabul ettiler, ellerini kutsama jestiyle Gauri'nin başının üstüne koydular. Bizim olan senindir. Gauri onların ayaklarındaki tozu almak üzere yere eğildi.

Avlu onun şerefine elle boyanmış desenlerle süslenmişti. Evin eşiğinde bir kömür sobası vardı, üstünde bir tencere süt fokurduyordu, Gauri yaklaşıırken kaynamaya başlamıştı. Kapının iki yanında iki bodur muz ağacı vardı. Evin içinde, içine kızıl renk çalınmış bir tencere süt daha duruyordu. Gauri'ye ayaklarını kırmızı suya batırıp merdivenlerden yukarı çıkması söylendi. Merdiven hâlâ tadilatıydı, tutunacak tırabzan yoktu.

Basamaklar kaygan incecik bir halı gibi beyaz sariyle gevşek biçimde kaplanmıştı. Birkaç adımda bir Gauri'nin var gücüyle üstüne çıkıp ezmesi gereken, ters çevrilmiş kil bir kap vardı. Udayan'ın evine geçişinin bir işareti olarak Gauri'den yapması istenen ilk şeydi bu.

Yol çok dar olduğundan nadiren araba, hatta bisikletli çekçek sesi duyuluyordu. Udayan kapalı bölgeye dönerken, caminin olduğu köşede inip yolun kalanını yürümenin daha kolay olacağını söylemişti. Çoğu evin etrafı duvarlarla çevrili olduğu halde Gauri başka

insanların süregiden yaşamlarını duyabiliyordu. Yemekler hazırlanıp servis ediliyor, banyo için su dökülüyordu. Çocuklar azarlanıp ağlıyorlar, derslerini ezberliyorlardı. Tabaklar ovulup çalkalanıyordu. Kargaların pençeleri çatılara çarpıyor, kargalar kanat çırpıyor, atılmış kabuklar arasından yem aranıyorlardı.

Gauri her sabah beşte kalkıyor, merdivenleri çıkarak evin yeni yapılan bölümüne geçiyor, kayınvalidesinin koyduğu çayı, krem rengi kraker tenekesinde saklanan bisküviyi kabul ediyordu. Gaz hattı henüz çekilmediği için güne kil ocağı kömürle, yemek gübresiyle, gazyağı ve bir kibritle yakmak gibi incelikli bir işlemle başlanıyordu.

Ateşi körüklerken yoğun duman Gauri'nin gözlerini yakıyor, bulandırıyor. Kayınvalidesi ilk sabah ona getirdiği kitabı kaldırmasını, eldeki işlere yoğunlaşmasını söylemişti.

Kısa süre sonra işçiler geldiler. Çıplak ayaklı, başlarına kirli paçavralar dolamış işçiler. Gün boyu bağırıp çağırıp çekici salladıkları için evde çalışmak imkânsızdı. Her şeyin üstü toz kaplıydı, el arabasıyla içeri tuğla ve harç getiriliyor, ek odalar birer birer tamamlanıyordu.

Kayınpederi pazardan balık getirdikten sonra onu doğramak, tuz ve zerdeçalla kaplamak ve yağda kızartmak Gauri'nin işiydi. Ocağın önünde, ayaklarının üstüne oturuyordu. Balığı akşama hazırlık için yatırdıkları sosu kıvama getirerek, kayınvalidesinin talimatlarına göre hazırlıyordu. Lahananın doğranmasına, bezelyenin ayklanmasına yardım ediyordu. Ispanağın kumunu temizliyordu.

Hizmetçi geç kalırsa ya da izin alırsa zerdeçal köklerini ve kırmızıbiberi taş plaka üstünde onun dövmesi, kayınvalidesi o gün kullanmak istediği takdirde, hardal ya da haşhaş tohumlarını onun ezmesi gerekiyordu. Biberi ezdiğinde, avuçlarında derisi soyulmuş gibi bir his oluyordu. Pirinç tenceresini bir tabağa boşaltarak suyunu süzüyor, pişen tanelerin kayıp gitmemesine dikkat ediyordu. Ters çevrilen tencerenin ağırlığı bileklerini zorluyor, yüzünü çevirmeyi unutursa buhar yüzünü yakıyordu.

Haftada iki defa tüm bunları başardıktan sonra banyosunu yapıp kitaplarını toplayarak tramvayla Kuzey Kalküta'ya gidiyor,

kütüphaneyi ziyaret edip derslere katlıyordu. Udayan'a hiç yakınmamıştı ama o durumu biliyor, sabırlı olmasını söylüyordu.

Udayan ona günün birinde kardeşi Subhash Amerika'dan dönüp evlendiğinde, evde işleri paylaşacak bir gelin daha olacağını söylemişti. Gauri de zaman zaman o kadının kim olacağını düşünüyordu.

Akşamları kayınvalide ve kayınpederinin evinin terasından bakarak, Udayan'ın özel dersinden dönmesini bekliyordu. Udayan yaylı ahşap kapılardan geçerken daima durup yukarı, Gauri'ye bakıyordu. Tıpkı Gauri'nin büyükbaba ve büyükannesinin evinin aşağısındaki kavşaktan başını kaldırıp baktığı gibi; Gauri onun uğramasını, Udayan da Gauri'yi orada bulmayı ümit ederken. Ama şimdiki farklıydı. Gelişi bekleniyordu ve Gauri'nin onu bekliyor olması sürpriz değildi, çünkü evlilerdi ve burası birlikte yaşadıkları yerd.

Udayan yıkanıp yemeğini yiyor, ardından Gauri üstüne temiz bir sari geçiriyor ve birlikte yürüyüşe çıkıyorlardı. İlk başlarda herhangi bir yeni evli çift gibi davranıyorlardı. Gauri Udayan'la birlikte evin dışında olmaktan keyif alıyordu ama Tollygunge'in sessizliği, sezdiği ham yalınlık, ona huzursuzluk veriyordu.

Mahallenin kendine özgü bir yapısı vardı. Bengalli dağılımı Kuzey Kalküta'ya kıyasla daha homojendi. Kuzey Kalküta'da büyükanne ve büyükbabasının yaşadığı binanın çoğu katında Pencaplılar ve Marwariler yaşıyordu. Chacha's Otel'in karşısındaki radyo mağazasında trafiğin sesi arasından süzülüp gelen Hint filmi şarkıları çalıyordu, öğrencilerin ve hocaların enerjisi havayı dolduruyordu.

Burada, büyükanne ve büyükbabasının balkonundan izlediği ve gece gündüz onu oyalayabilen manzara gibi dikkatini dağıtabilecek bir şey yoktu. Çok az şey vardı kayınvalide ve kayınpederinin evinden görülebilecek. Sadece diğer evler, çatılardaki çamaşırlar, palmiye ve hindistancevizi ağaçları. Bu yana o yana kıvrılan sokaklar. Ovada ve göletlerde çimden daha yeşil susümbülleri.

Udayan bazı şeyler yapmasını istemeye başladı. Gauri de ona yardımcı olabilmek, kendini işin bir parçası gibi hissedebilmek için kabul etti. İşler ilk başta basitti. Udayan haritalar çiziyor, bir iş için çıktığında oraya buraya gidip dışarıda bir motosiklet ya da bisikletin park edip etmediğine bakmasını istiyordu.

İlk başlarda Tollygunge'da bir yerdeki bir posta kutusuna bırakması, daha sonra elden teslim etmesi için notlar verdi. Mürekkep alması gerekiyorsa, not yazılı kâğıtları kırtasiyecideki adama ödediği rupilerin altına yerleştirmesini söylüyordu. Notta genelde bir bilgi yer alıyordu. Bir yer ya da günün bir vakti. Bazı yazışmalar bir anlam ifade etmiyordu ona ama başka birisi için hayati önem taşıyordu.

Notlardan bir kısmı terzi dükkânında çalışan bir kadına gitti. Gauri'nin özellikle Chandra isimli kadını çağırması, bluz için ölçü aldırması gerekiyordu. Chandra onu ilk görüşmelerinde eski bir dostmuş gibi karşılayarak halini hatırını sordu. Saçı hafif dalgalı, tıknaz bir kadındı.

Chandra Gauri'yi bir perdenin arkasına geçirdi, mezurayı vücuduna dahi tutmadan çeşitli sayılar telaffuz etti ve onları not defterine yazdı. Gauri'nin yerine perdenin çekili olmasından yararlanarak kendisi üstünü çıkardı, notu Gauri'nin elinden aldı, okudu ve yeniden katladı. Sonra kendi bluzunun içine, sutyeninin altına sıkıştırıp perdeyi açtı.

Bu görevler daha geniş bir yapının içindeki küçük birleşme noktalarıydı. Hiçbir ayrıntı gözden kaçırılmıyordu. Göremediği bir zincire dahil edilmişti Gauri. Kim olduklarını hiç söylemeyen aktörlerle kısa bir oyunda rol almak gibi bir şeydi; senaryolaştırılmış, kontrollü basit replikler ve eylemlerle. Tam olarak nasıl bir katkı sağladığını, onu kimin izlediğini merak ediyordu. Udayan'a sordu ama o da en iyi bu şekilde fayda sağlayacağını, bilmemesinin daha iyi olduğunu söyleyerek yanıt vermedi.

Şubat ayında, birinci evlilik yıldönümlerinin hemen ardından, Udayan Gauri için bir özel ders işi ayarladı. Saraswati heykelleri

sokak köşelerinde duruyor, öğrenciler heykelin ayaklarına kitaplar bırakıyorlardı. Kokiller ötmeye başlıyordu, hüzünlü, hasret dolu sesleriyle. Jadavpur'da biri erkek diğeri kız, iki kardeşin Sanskritçe sınavlarını geçmek için yardıma ihtiyacı vardı.

Gauri her gün onlara gidiyordu. Bisikletli çekçeğe biniyor, kendini takma bir isimle tanıtıyordu. İlk gidişinden önce Udayan evi, kendisi önceden gitmiş gibi anlatmıştı. Gauri'ye hangi odada oturacağını, mobilyaların düzenini, duvarların rengini, pencerenin altındaki çalışma masasını tarif etmişti.

Masadaki sandalyelerden hangisine oturacağını söylemişti. Eğer kapalıysa, içeri biraz ışık girmesini istediğini söyleyerek, perdeyi hafifçe yana çekmesini söylemişti.

Ders verdiği saat süresince bir ara evin önünden bir polisin geçeceğini, pencerenin solundan sağına ilerleyeceğini anlatmıştı. Gauri'nin adamın geçtiği saati not alması, üniforma giyip giymediğine bakması gerekiyordu.

Neden?

Udayan bu defa nedenini söyledi. Polisin güzergâhı bir hücre evinin üstünden geçiyor, dedi. Adamın programını, izin günlerini bilmeleri gerekiyordu. Sığınacak yere ihtiyacı olan yoldaşlar vardı. Polisin engel teşkil etmesini istemiyorlardı.

Gauri kol saati önünde, güncesi açık, öğrencilerini dilbilgisi çalıştırarak masada otururken onu gördü. Otuzlu yaşlarında, tertemiz tıraşlı, haki üniformalı polis, görevi için yola koyulmuştu. Gauri ikinci kattaki pencereden adamın bıyığının karasını, kafasının tepesini gördü. Onu Udayan'a tarif etti.

Kız ve erkek kardeşle birlikte Upanişadlar'ı, Rig Veda'yı okuyordu. İlk kez dedesiyle çalıştığı eski öğretiler, kutsal metinler. *Atma devanam, bhuvanasya garbho*. Tanrıların ruhu, tüm dünyaların tohumu. Bir örümcek, kendi ağı sayesinde uzayın özgürlüğüne kavuşur.

Bir gün, bir perşembe günü, polis üniformasızdı. Soldan sağa yürümek yerine, sivil giysilerle aksi yönden geldi. Küçük bir oğlanı okuldan eve götürüyordu. Saat başını yirmi dakika geçiyordu. Adam daha serbest bir tavırla yürüyordu.

Gauri bunu haber verdiğiğinde Udayan, “Gözlemlemeye devam et. Haftaya izninin hangi gün olduğunu yine söyle bana. Vakti de kaydetmeyi unutma,” dedi.

Yine perşembe günü, yirmi geçe, Gauri polisi farklı giysisi içinde, küçük oğlanın elini tutarak ters yönden gelirken gördü. O günlerde üniformalı olan, oğlandı. Beyaz şort ve gömlek, tek omzunda bir su matarası, elinde bir okul çantası. Nemli saçı düzgünce taranmış. Gauri oğlanın, babasının her bir ağır adımına karşılık sekerek iki üç canlı adım atışını izledi.

Çocuğun babasına o gün okulda öğrendiklerini anlatan sesini, babasının da onun söylediği şeylere attığı kahkahayı duydu. Kavuşmuş ellerini, hafifçe sallanan kollarını gördü.

Aradan dört hafta geçti. Her seferinde perşembe oluyor, dedi Udayan’a. Adamın oğlunu okuldan eve götürdüğü gün buydu.

Emin misin perşembe olduğundan? Hiç başka bir gün olmuyor mu?

Hayır, hiç.

Udayan tatmin olmuşa benziyordu. Ama sonra sordu, Adamın kendi oğlu olduğundan emin misin?

Evet.

Kaç yaşında?

Bilmem. Altı ya da yedi.

Udayan başını öte yana çevirdi. Başka soru sormadı.

Subhash’la olmak için Amerika’ya gitmesinden önceki hafta Gauri Jadavpur’a, ders verdiği kardeşlerin mahallesine gitti. Bir çekçek kiraladı. Yeniden evlendiği için şimdi yine desenli sarı giyiyor, Udayan’ın karısıyken görüldüğü gibi görünüyordu.

Beş aylık hamileydi, Udayan’ı tanımayacak çocuğu taşıyordu. Ayağında deri sandaletler, kolunda bilezikler, kucağında renkli bir çanta vardı. Tanınmak istemediği için güneş gözlüğü takmıştı. Sıcaklar yakında dayanılmaz seviyelere ulaşacaktı ama Gauri o zamana kadar uzaklara gitmiş olacaktı.

Kardeşlerin mahallesine vardı, çekçekçiye durmasını söyledi. Yola yürüyerek devam ederek, her evin mektup kutusuna tek tek baktı.

Aradığı isim sonuncunun üstündeydi. Subhash ile birlikte soruya çekildiklerinde soruşturmacının sözünü ettiği isim. Tek katlı bir evdi burası, verandayı çevreleyen basit bir parmaklık. Mektup kutusunun tahtası üstüne ölü bir adamın ismi, büyük beyaz harflerle dikkatle boyanmıştı. Nirmal Dey. Engel teşkil etmesini istemedikleri polis.

Evin sakinleri görülüyordu, verandadaydılar, dışarı bakıyorlardı, bakacak hiçbir şey olmadığı halde. Onu bekliyorlardı sanki. Gauri'nin, babasının elini tutarken sekerek yoldan aşağı yürüyüşünü gördüğü oğlan oradaydı. Her defasında Gauri'den aksi yöne gittiği için, onca zaman çocuğu sadece arkadan görmüştü. Ama bedenine bakar bakmaz o olduğunu anladı.

İlk defa yüzünü gördü. Yeri asla doldurulamayacak kaybı gördü orada, kendi içinde oluşan çocuğun da paylaştığı kaybı.

Okuldan eve dönmüştü çocuk. Üstünde parlak beyaz üniforması değil, soluk renkli bir şort ve gömlek vardı. Parmaklarını parmaklığa dolamış, kıılmıdamadan duruyordu. Gauri'ye kısa bir anlığına baktı, sonra bakışlarını çevirdi.

Gauri onun okulda babası tarafından alınmayı beklediği günü düşündü. Nihayetinde biri tarafından, babasının almaya gelmeyeceğinin söylenişini.

Yanında bir kadın duruyordu çocuğun, annesi. Gauri'den hepıtopu birkaç yaş büyük bir kadın. Şimdi beyazlar giyen, bu kadındı, Gauri'nin birkaç hafta öncesine kadar giydiği gibi. Renksiz kumaş kadının beline dolanmış, omzunun üstüne atılmış, başına sarılmıştı. Hayatı altüst olmuş kadının çehresi, ovularak silinmiş gibiydi.

Gauri'yi gören anne bakışlarını kaçırmadı. Kimi aramıştınız? dedi.

Gauri aklına gelen tek mantıklı şeyi, ders verdiği kardeşlerin soyadını söyledi.

Şu geride oturuyorlar, dedi kadın, aksi yönü işaret ederek. Fazla ilerlemişsiniz.

Gauri kadınla çocuğun onu çoktan unuttuğunun bilincinde, oradan uzaklaştı. Yanlışlıkla bir odaya dalıp çırpınarak dışarı çıkmış bir pervane gibiydi. Gauri'nin aksine anneyle oğul bu ânı asla yeniden düşünmeyeceklerdi. Bir ömür yasını tutacakları bir şeyde parnağı olduğu halde, Gauri çoktan akıllarından çıkmıştı bile.

3.

Meghna dört yaşındaydı. Bela'dan bir süreliğine ayrı kalabilecek yaşta. Sonbaharda başlayacağı yuvanın hazırladığı yaz programına katılıyordu. Program tren istasyonunun ötesinde, bir gölet başında-ki kamp alanındaydı.

Bela haftada birkaç kez sabahlarını diğer çocukların eşliğinde, ağaçlıklarda onlarla oynamayı öğrenerek, piknik masasında oturup yemeğini onlarla paylaşarak geçiriyordu. Bela'nın küçük kâğıt keselerde eve getirdiği kepekli ekmekler yapıyorlardı. Yağmur yağdığında Bela bir çadırda oturup, koyun kürkü üstünde dinleniyordu. Balmumuna şekiller veriyor, keçeden yapılma oyuncak bebeklerin yüksek sesle anlatılan hikâyeleri canlandırışını izliyordu.

Bela'nın evden erken çıkması gerektiği için Meghna'yı sabahları Subhash bırakıyordu. Vardiyası bittiğinde onu Bela alıyordu. Yeniden çalışıyor olmak güzeldi. Gün doğmadan uyanmak, güneş göğe yükseldiğinde terlemek, gün sonunda kolların ve bacakların tutulduğunu hissetmek.

Bela bu çiftliğe, çocukken sınıfıyla yaptığı okul gezisinde, koyun tüylerinin kırılmasını izlemek için gelmişti. Babasıyla Ekim'de balkabağı seçmek, baharda ise tarha elverişli fidanlar için gelmişti. Şimdi taşlı, asidik toprağın otlarını çapalayarak ekin ekiyordu.

Patates için uzun hendekler kazmıştı. Sıralar arasına mikroorganizmaların üremesi için dar keçiyolları yaratmıştı. İlk ekinleri serada ve parça çimlerde başlatmış, sonra fidanları açık alana taşımıştı.

Bir öğlen sonrası bulutlu başlayan günün ardından açan güneşten yararlanarak, vücudunu serinletmek ihtiyacıyla Meghna ile birlikte Jamestown'daki koya gitti. Babasının onu götürdüğü, yüzmeyi ilk öğrendiği koya. Plajdan dönüşte mısır satıldığını görünce arabayı durdurdu.

Masanın üstünde duran ve plastik kapağında bir yarığı olan kahve tenekesi, üç koçana karşılık bir dolar istiyordu. Başka birkaç şeyin de fiyat listesi vardı. Turp ve fesleğen demetleri. Meşe yaprağı içeren bir piknik soğutucusu. Uçları kararmamış kavrıcıklar.

Bela tenekeyi eline aldı, içinden birkaç bozuk paranın şingirtisini duydu. Biraz mısır, biraz turp aldıktan sonra kâğıt paraları yarıktan içeri soktu. Ertesi hafta yine babasının evinden kısa yolculuğunu yaparak köprüünün üstünden geçti ve aynı yere gitti. Tezgâhta yine kimse yoktu. Bunları kimin yetiştirdiğini, kimin insanlara böyle güvendiğini merak etmeye başladı. Kim bunları martılar tarafından kapılmaya, yabancılar tarafından satın alınmaya ya da çalınmaya bırakıyordu?

Sonra Cumartesi günü birini gördü. Bu kişinin kamyonetinin arkasında başka sebzeler, sepetler dolusu soğan ve havuç, kaşık biçimli yaprağı olan ıspanaklar vardı. İki küçük kara kuzu, boyunlarında birbirinin eşi kırmızı tasmalarla, tabanına saman serili bir kafeste oturuyordu. Meghna yanlarına gittiğinde, kamyonetin sahibi ona kuzuları elle beslemeyi öğretti ve okşamasına izin verdi.

Bütün bunları adada mı yetiştiriyorsunuz? dedi Bela.

Hayır. Buraya balığa geliyorum. Yılın bu vakti buradan çok turist geçtiği için, arkadaşım arazisi üstüne tezgâh kurmama izin veriyor.

Bela bir limon salatalık aldı. Kabuğunu kokladı.

Biz de bu mevsim bunlardan yetiştirmeye çalıştık.

Nerede?

Keenans'da, 138'den sapınca.

Biliyorum Keenans'ı. Rhode Island'da yeni misiniz?

Bela başını "hayır" anlamında salladı. İkisi de burada doğmuşlardı. Birbirine çok da uzak olmayan farklı liselerde okumuşlardı.

Onun yeşil gözleri, cildinde birkaç kırışığı, esintiyle havalandıran akli karalı saçları vardı. Kibardı ama Bela'ya bakmaya da korkmuyordu.

Bir dahaki sefere tavşanları getireceğim. Adım Drew.

Drew diz çöktü ve elini Bela'ya değil, Meghna'ya uzattı. Adın ne senin?

Meghna cevap vermeyince Bela söyledi.

Güzelmiş. Anlamı ne?

Bengal Körfezi'ne akan nehirlerden birinin adı, dedi Bela. Subhash'ın seçtiği, verdiği bir isim.

Sana kısaca Meg diyen oluyor mu hiç?

Hayır.

Ben diyebilir miyim? Annen bir dahaki sefere uğradığında?

Drew başka hayvanlar, civcivler, köpek yavruları, kedi yavruları getirmeye başladı. Böylece Meghna hafta boyu Drew'dan söz etmeye, Bela'ya onu ne zaman göreceğini sormaya başladı. Drew, Bela'ya parasını ödemediği şeyler verdi, onları çantasına tıkp parayı reddetti. Pişirildiğinde yeşile dönen mor çalı fasulyeleri... Pembe sarımsak başları, kabuklu bezelyeler...

Çiftlik ailesine aitti. Hayatı boyunca orada yaşamıştı. Şu an sadece birkaç dönümdü, tek bakışta görülebilecek kadar. Eskiden daha büyüktü, birkaç nesil ondan geçinmişti. Ancak anne babası büyük bir bölümünü projecilere satmak zorunda kalmıştı. Şimdi çiftliği işletmek için bazı cemiyet hissedarlarının desteğini alıyordu.

Bir gün onlara çiftliği göstermeyi teklif etti. Körfezin öbür tarafında, Massachusetts sınırı yakınındaydı. Hayvanların geri kalanı orada yaşıyordu; bir tavus kuşu, Afrika tavukları, arazinin sınırını oluşturan bir tuz bataklığında otlayan koyunlar.

Biz seni takip mi edelim?

Hiç benzin harcamayın. Benimle gelin.

Ama o zaman bizi buraya geri getirmen gerekir.

Sonra zaten bu tarafa dönmem gerekiyor.

Böylece Bela, Drew'un ferah, güneşten ısınmış kamyonetine binerek, Meghna'yı aralarına oturtup kapıyı kapadı.

Drew'u hafta sonları görmeye başladı. Daha önce hiç kendisiyle flört edilmesine izin vermemişti. Drew nazikti, hiçbir zaman saldırgan değildi. Bela çalışırken gelmeye, ne zaman mola alacağını sormaya, yüzmeye gitmelerini önermeye başlamıştı.

Bela bazı cumartesiler Bristol'deki açık bir pazarda kurduğu beyaz çadırın altında Drew'a eşlik etmeye, müşterilere tattırmak için domates dilimlemeye başladı. Restoranlara teslimatta, abonelere ürün kaskalarının bırakılmasında onunla gitti. Sahilde onunla yürüyerek, malç için kullandığı yosunları toplamasına yardım etti. Drew sessiz sakin oturduğunda da boş durmuyor, ahşapla çalışıyordu. Meghna için bir şeyler yapmaya başladı. Bebek evi için mobilyalar, bir yap-boz.

Bela pek çok yere gitmişti, Drew ise hayatı boyunca burada kalmıştı. Gün bitiminde giden birkaç kişi çalıştırıyordu. Tek başına yaşıyordu. Anne babası ölmüştü. Liseden lüz arkadaşıyla evlenmişti. Hiç çocukları olmamıştı ve uzun zaman önce boşanmışlardı.

Bela bir ay sonra onu babası ve Elise'le tanıştırdı. Hep birlikte görüşebilmeleri için Drew, Bela'nın doğum günü sabahı evlerine geldi. Botlarını kamyonette çıkartıp bahçeyi yalınayak geçtikten sonra eve girdi. Yanında beraber yemek üzere bir karpuz getirdi ve Bela'nın babasının arka bahçede yetiştirdiği kabakları beğenerek, başka bir zaman gelip babasının hazırlayıp unlayıp kızarttığı kabak çiçeklerini tatmaya söz verdi. Babası sevdi Drew'u. Bela'yı onunla vakit geçirmeye teşvik edecek, o zamanlarda Meghna'ya bakacak kadar sevdi.

Bela, Drew'a annesinin öldüğünü söyledi. İnsanlar sorduğunda hep böyle derdi. Hayalinde Gauri'yi Hindistan'a döndürüyordu ve annesinin ziyarete gidip orada bir hastalık kapıldığını söylüyordu. Yıllar içinde bu söylediğine kendi de inandı. Annesinin ölüsünün bir odun yığını altında yakıldığını, küllerinin suda süzülerek dağıldığını hayal etti.

Drew, Bela'nın gecelerini kendisiyle geçirmesini istemeye başladı. Pazar sabahı birlikte uyanmayı ve kendi elleriyle yenilediği tahıl ambarında birlikte kahvaltı etmeyi. Bela'nın bazı ikindiler yumuşak bir yatakta onunla seviştiği yerde. Ambarın kubbesine çıkan portatif merdivenin en üst basamağından küçük bir deniz manzarası görülebiliyordu.

Bela henüz erken olduğunu söyledi. İlk başta sebep olarak Meghna'yı gösterdi; o adımı gelişigüzel atmak istemiyordu, emin olmak istiyordu.

Drew, Meghna için bir yatak odası olduğunu, onun da yanında olmasını istediğini söyledi. Ona bir asma yatak yapabiliirdi, altında oynayabileceği bir alan. Dışarıya da bir ağaç ev. Yazın sonuna doğru Bela'ya âşık olduğunu söyledi. Daha fazla vakte ihtiyacı olmadığını, ne hissettiğini bilecek yaşta olduğunu. Bela'nın Meghna'yı büyütmesine yardımcı olmak istiyordu. Bela izin verirse, ona baba olmak istiyordu.

Bela o gün Drew'a annesiyle ilgili gerçeği söyledi. Terk edip gitmediğini ve bir daha dönmediğini.

Tek bir kişiyle birlikte olmaktan ya da tek bir yerde kalmaktan daima kaçınmasının nedeninin bu olduğunu söyledi. Meghna'yı tek başına yetiştirmek istemesinin. Drew'dan hoşlandığı, neredeyse kırk yaşına geldiği halde ona aradığı şeyleri verip veremeyeceğini bilememesinin.

Drew'a küçükken annesinin eşyalarını sakladığı dolabın içine girip oturduğunu anlattı. Annesinin giderken yanına almadığı mantoların, babasının henüz başkalarına vermediği askılara asılı kemerlerin ve çantaların arkasında oturduğunu. Babasının eve erken gelip ağladığını duyması ihtimaline karşı ağzına yastık bastırdığını. Öyle çok ağladığını hatırlıyordu ki gözüaltları şişiyor, bir süreliğine vücudunun geri kalanından daha solgun, iki şişkin gülüşle gülümsemesine neden oluyordu.

Son olarak ona Udayan'ı anlattı. Birbirini seven iki insan tarafından yaratıldığı halde, birbirini hiç sevmeyen iki insan tarafından yetiştirildiğini.

Drew bunları dinlerken sarıldı ona. Ben hiçbir yere gitmiyorum, dedi.

4.

Providence'a arabayla bir saatlik yol vardı, ondan sonra da biraz daha. Alan kodunu arabanın GPS'ine girdi ama çok geçmeden yol tarifinin gerekli olmadığını anladı. Farklı banliyölere ve kasabalara giden çıkışların isimlerini anımsadı: Foxborough, Attleboro, Pawtucket. Tahta evler, kiremit çatı ve cepheler, State House kubbesinin anlık bir görüntüsü. Providence'tan sonra da Cranston'dan geçtikten sonra şehre giden çıkışın solda olduğunu, aksi takdirde otoyolun New York'a gittiğini hatırladı.

Boston'a uçakla gelmiş, yolun kalanını karadan gitmek için havaalanından araba kiralamıştı. Subhash onu ilk defasında böyle getirmişti, otoyolun aynı kısmından. Haftada iki defa lisans okuluna bu yoldan gitmişti. New England'da sonbahardı, hava canlandıncıydı, yapraklar yeni yeni renk değiştiriyordu.

Çıkıştan az sonra trafik lambasından bir sol daha, Gauri'yi ona götürecekti. Körfezin tepesinden bakan uzun çam ağaçlarının arasında ahşap bir kule vardı. Kaliforniya'daki çekmecesinde duran bir fotoğrafta Bela bu kulenin tepesinde durmuş, üstünde kenarları kürklü kapüşonu olan sarı muflonlu montuyla, ısıltılı bir soğukta gözlerini kısıyordu. Gauri gitmeden önce fotoğrafı telaşla albümlerin birinden çıkarmıştı.

Gauri ilk başta Subhash'a yazmayı denerdi. İstediklerini vermeyi ve cevaben bir mektup göndermeyi. Birkaç gün mektup üstünde çalıştı ama girişimlerinden tatmin olamadı.

Boşanmanın bir fark yaratmayacağını biliyordu, evlilikleri çoktan miadını doldurmuştu. Yine de Subhash'ın bu makul ve mantıklı talebi altüst etmişti onu. Görme ihtiyacı hissetmişti Subhash'ı.

Aynlarken bile, şimdi bile, kendini onun boyunduruğu altında, kelimelere dökülmemiş gizli bir anlaşma içinde hissediyordu. Subhash Tollygunge'dan uzaklaştırmıştı onu. Udayan'la tek bağlantısı

olarak kalmıştı. Bela'ya olan bitmez sevgisi, yüreğinin istikrarı, Gauri'nin kendi yoldan çıkmışlığın telafi etmişti.

Mektubun zamanlaması bir işaret gibiydi. Çünkü Gauri'ye göre Subhash on yıl önce de, iki yıl sonra da boşanmak isteyebilirdi. Oysa kendisi zaten bir konferansa katılmak üzere Doğu Yakası üzerinden Londra'ya gidecekti. Böylece kolayca bağlantılı bir uçuş, Rhode Island'da bir gecelik konaklama ayarlayabilirdi. İstediği şeyi verecekti Subhash'a. Tek ümidi onun karşısında durup, aralarındaki bağı yüz yüze koparmaktı. Mektubunda Subhash buna açık olduğunu söylemişti.

Ama bir davet değildi bu. Gauri ise ona sormadan, onu uyarmadan, şimdi bile kendini adabıyla idare edemededen, kalkmış gidiyordu.

Yapraklar henüz dökölmemişti, körfezi göremiyordu. Ormanın içinden geöen ve üniversitenin ana kampüsüne çıkan uzun, inişli çıkışlı, çift şeritli yola saptı. Arazi üstüne kurulu evler, dev açelyalar, yassı taştan duvarlar.

Arabayı  akıllı yola park etti. Yerler sarmaşıkla kaplıydı. Kanca-lardan sarkan, rüzgârla sallanan, boyalı tahta bir tabelada otelin adı, açılış tarihi yazıyordu. Yer ayırtığı oda-kahvaltı veren otel.

Valizini ön kapıya kadar taşıdı ve tokmağı tıklattı. Cevap alamayınca kapı kolunu denedi ve kapının açık olduğunu gördü. Gözleri loş hole alıştıktan sonra antrenin ötesinde bir salon, üstünde küçük bir  anı olan bir danışma masası ve gelenlerin  anı  almalarını söyleyen bir yazı gördü.

Kendi yaşlarında bir kadın karşılamaya geldi. Yandan ayrılmış, açık bırakılmış gümüşi sa lar. Üstünde bir kot ve kürklü ceket, boya lekeli kumaş bir önlük. Ayağında sabo terlikler.

Bayan Mitra mısınız?

Evet.

Stüdyomdaydım da, dedi kadın, elini uzatmadan önce bir beze silerek. İsmi Nan'di.

Salon çeşit çeşit eşyayla doluydu. Birbirinin aynı tabaklarda duran emaye sürahiler, içi porselenle ve kitaplarla dolu cam kapaklı

dolaplar. Başka bir masada çömlek işleri, tabaklar ve kupalar, bula-nık gölgelerle süslü derin kâseler.

Onların hepsi satılık, dedi Nan. Stüdyo dışarıda, arka tarafta. İlgileniyorsanız orada dahası da var. Gerekirse seve seve gemiyle yollarım.

Gauri kredi kartını, üniversite kimliğini uzattı. Nan bilgileri def-tere kaydederken onu izledi.

Bu gece biraz yağmur yağabilir. Gerçi yağmayabilir de, belli ol-maz. Buralara ilk gelişiniz mi?

Eskiden Rhode Island'da yaşıyordum.

Neresinde?

Bu yolun birkaç mil aşağısında.

Ah, buraları biliyorsunuz o zaman.

Nan neden geldiğini sormadı. Gauri'yi üst kata, iki yanına kapılar dizili bir koridora çıkardı. Odasının anahtarını ve gece on birden son-ra gelmesi halinde kullanması için de dış kapının bir anahtarını verdi.

Yatak yüksekti, yatak başı ince, şiltenin üstüne beyaz pamuk-lu bir örtü serilmişti. Tuvalet masası üstünde küçük bir televizyon, camlarda sessiz sakin bir ışığı süzen dantel perdeler. Gauri yatağın yanındaki kitaplığa baktı. Montaigne'in bir kitabını çıkardı ve ko-modinin üstüne koydu.

Babamın kitaplarıydı onlar. Üniversitede ders verirdi. Doksan beşinde vefat edene kadar bu evde yaşadı. Buradan çıkmayı red-detti. Kapı aralıkları dar olduğu için son zamanlarında çocuklara uygun tekerlekli sandalyelerden almak zorunda kaldık ona.

Gauri sorduğunda profesörün ismi hayal meyal tanıdık geldi. Belki de vaktinde dersine girmişti, hatırlayamıyordu.

Gidip elini yüzünü yıkadı, yanında getirdiği kazağını giydi. Oda-da cereyan vardı, şömine göstermelikti. Alt kata indiğinde gerçek-ten yanan bir ateş ve sırtları dönük genç bir çift gördü. Sehpanın üstünde demlik, fincanlar, kurabiyeler ve üzümle dolu bir tepsi vardı. Çift, Nan'ın çömleklerine bakarak, iri servis tabaklarından hangisini alacaklarını konuşuyordu. Gauri onların sohbetini, tercih-lerini dikkatle değerlendirişlerini dinledi.

Çift arkalarına döndü ve kendilerini tanıttı. Montreal'den geliyorlardı. İsimleri anında aklından çıkarken, el sıkışmak üzere uzandı Gauri. Sonuçta öğrencisi değillerdi, önemi yoktu unutulmasının. İkisi de görmeye geldiği kişi değildi.

Çift şampanya renkli kanepeye oturdu. Koca çay fincanlarını doldurdu.

Bize katılır mıydınız?

Hayır, teşekkürler. Size iyi akşamlar.

Size de.

Gauri dışarıya, arabaya gitti. Gün sona eriyordu, gökyüzü karar-maya başlamıştı. Cep telefonunu çıkardı, Subhash'ın ismini buldu. Bir şey Gauri'yi buralara fırlatmıştı; vaktinde evi terk etmesine neden olan itici güç kadar engellenemez ve aynı zamanda korkunç bir şey.

Çok zamandır uydukları kuralı çiğniyor, ihlal ediyordu. Subhash bu hafta sonu meşgul olabilirdi. Bir yere gitmiş olabilirdi. Mektubu dostane olsa da, elbette ki Gauri'yi asla görmek istemiyor olabilirdi.

Yaptığı şeyin tuhaflığı, muazzam düşüncesizliği şimdi içine işliyordu Gauri'nin. Kendini Subhash'ın hayatında hep bir dayatma, davetsiz bir misafir gibi hissetmişti.

Durup kendine bu işi hemen yapmak zorunda olmadığını, henüz vakti olduğunu söyledi. Londra uçuşu ertesi günün akşamıydı. Subhash'a yarın, gündüz gözüyle gider, oradan da doğruca havaalanına geçerdi. Bu gece sadece onun burada olduğunu öğrense yeterliydi.

Arabayı kampüse sürdü, derslere girdiği binaların, pusetiyle Bela'yla yürüdüğü patikaların yanından geçti. Taş binalarla altmışlar mimarisinin karışımı yapıların, o zamandan sonra dikilen binaların yanından geçti. İlk yaşadıkları, Bela'yı hastaneden eve getirdikleri sitenin yanından geçti. Makinede çamaşır yıkamayı öğrendiği küçük müstemilatın etrafından döndü. Sonra kasabaya girdi.

Subhash'ın malzeme almayı sevdiği süpermarket şimdi büyük bir postane olmuştu. Daha çok şeyin, daha sık alınabileceği daha fazla yerler vardı şimdi: yirmi dört saat açık bir eczane, yemek için daha çeşitli mekânlar.

Hatırladığı bir restoranı seçti. Bela'nın pencereden külahta dondurma almayı sevdiği dondurmacı. Üstüne kırmızı yeşil şekerler serpiştirilmiş, naneli çubuk denen dondurma favorisiydi. İçeride tabureli bir masa, arka tarafta birkaç koltuklu masa vardı. Günlerden cumartesiydi. Gauri ailesiyle dışarı çıkmış, milkshake içen, birbiriyle şakalaşan liseli öğrenci gruplarının arasına oturdu. Yaşı büyük birkaç kişi tek başlarına oturmuş, tabak tabak kızarmış tavuk ve patates püresi yiyordu.

İşte yine Rhode Island'dayken üniversite dışına adım attığı anda hissettiği o huzursuzluk. Aynı anda hem görmezden geldiğini hem dikkat çektiğini hissettiği yer. Bir kâse balık çorbasıyla yemeğini çabucak yiyerek dilini yaktı, küçük bir tabak dondurmayı mideye indirdi. Hayalinde Subhash'a rastladığını canlandırdı. Acaba o da restoranlarda yemeğe çıkan birine dönüşmüş müydü?

Akşam yemeğinden sonra insanların alacakaranlıkta jogging yaptığı ve yürüdüğü kordon boyu üzerinden arabayı körfeze sürdü. Deniz kenarındaki kale kapısı gibi iki yanında kuleleri olan taş kemer altından geçti. Eve doğru yola devam etti.

Işıklar yanıyordu. Tam olarak duramayacak kadar gergin olduğundan, yavaşladı. Garaj yolunda iki araba vardı; işte buna hazır değildi. Yoksa garajda bir üçüncüsü mü vardı? Kim ziyaretine geliyordu ki Subhash'ın? Kimdi şimdi arkadaşları? Âşıkları? Hafta sonuydu, acaba misafir mi ağırılıyordu?

Yeniden otele döndü. Vakit kendisi için henüz erken olduğu, Batı Yakası'nda akşam daha yeni başladığı halde tükenmişti. Mont-realli çift dışarıdaydı. Nan evin görünmeyen bir yerlerine çekilmişti.

Gauri üst kata, odasına çıktığında yatak başında bir табаğa iki zencefilli çörek ile elektrikli çaydanlığın yanına, tabaklı fincan içinde bitki çayı bırakıldığını gördü.

Nan'in misafirperverliği ölçülüydü ama Gauri, şahsına özel olmasa da ikramlardan memnundu. Bir yabancı onu almış, barındırmıştı. Oysa yarın Subhash'ın da aynısını yapacağını bilmesinin hiçbir yolu yoktu.

Sabah kahvaltıdan sonra valizini yeniden toplayıp hesabı kapattı. Şimdiden bitmişti işte, gidiyordu, ama yolculuğun asıl amacı yerine getirilmemişti. Buruşturduğu yastığı, komodin üstündeki danteli düzelterek, odadan kendine ait geçici izleri yok etti.

Anahtarı teslim ederken, kendisine ait olduğunu söyleyebileceği kiralık araba dışında hiçbir yeri olmadığını bilincinde, gitmeye hem istekli hem de isteksizdi. Geliş amacını yerine getirmek dışında yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Tekrar otoyola çıktı. Trafik ışıkları Boston'a doğru dönmesi için son şansıydı. Kısa bir anlığına panikleyerek, flaş lambasını yak-tı. Fikrini yeniden değiştirip dosdoğru gidince arkasındaki şoförü sinirlendirdi.

Garaj yolunda bugün sadece bir araba vardı. Muhtemelen Subhash'a ait bir hatchback. Gerçi ne kadar yıpranmış olduğunu, hayatının bu evresinde Subhash'ın hâlâ üniversite öğrencisiyken kullandığı türde bir araba kullandığını görünce şaşırmadan edemedi. Rhode Island plakası, Obama tampon etiketi. Bir de üstünde *Yerel Kahraman Ol, Yerel Ürün Satın Al* yazan etiket.

Bir Japon akça ağacı gördü. Subhash onu ektiğinde önce cılızdı ki yanlışlıkla kırmak işten değildi. Şimdi ise boyu Gauri'nin üç katına çıkmış, dalları yere yakın serpilmiş, gri gövdesi cilalı seramik kadar pürüzsüzleşmişti. Eskisinden çok çiçek vardı. Rudbekyalar ve sarızambaklar, kışın gelişine kafa tutan, evin önünde bolca yetişen. Merdivenleri süsleyen saksılarda krizantemler.

Bir şey getirmeli miydi acaba? Kaliforniya'daki varlığını temsilen bir ikram, bir paket fıstık ya da limon?

Boşanma kâğıtlarını gelmeden önce imzalamış, onayını vermişti. Evrakları Subhash'a şahsen verecekti. Buradan geçmekte olduğunu söyleyecekti.

Evliliklerinin gerçekten de resmi olarak sonlandırılması gerektiğini, Tollygunge'daki ve Rhode Island'daki evin satışının elbette ki Subhash'ı ilgilendirdiğini dile getirecekti. Salonda gergin bir konuşma, üstünkörü bir bilgi alışverişi, belki Subhash'ın teklif edeceği bir fincan çay hayal ediyordu.

Uçakta kurguladığı, bir önceki gece ve bu sabahki yolculukta yeniden gözden geçirdiği senaryo buydu.

Arabada oturup Subhash'ın içeride olduğunu ve davetsiz çıktığını görünce ne kadar üzüleceğini bilerek eve baktı. Kendisine kapı açmasını bekleyecek konumda kesinlikle olmadığını bilerek.

Jadavpur'da polisin posta kutusunu arayışını anımsadı. Aradığı şeyin dehşeti içinde, ne bulacağını içten içe bilerek.

Bir an Subhash'ı rahatsız etmemeyi düşündü. Kâğıtları posta kutusuna bırakıp geri dönmeyi. Yine de emniyet kemerini açtı ve anahtarı kontaktan çıkardı. Subhash'ın affını beklemese de Bela'ya babalık ettiği için ona teşekkür etmek istiyordu. Kendisini Amerika'ya getirdiği, çekip gitmesine izin verdiği için.

Damarlarına akın eden utanç, kalıcıydı. Ondan asla kurtulamayacaktı.

Ancak nihayetinde Bela için gelmişti. Onun hayatıyla ilgili sorular sormaya, Subhash'a onunla temasa geçip geçemeyeceğini sormaya gelmişti. Bir telefon numarası, yazabileceği bir adres olup olmadığını sormaya. Her şey için çok geç olmadan Bela'nın böyle bir şeye açık olup olmayacağını.

Arabadan indiğinde serin hava yüzünü ısırdı. Denizden gelen rüzgâr buralarda, iç kesimlere kıyasla daha vahşiydi. Çantasından bir çift eldiven çıkarıp giydi.

Vakit fazla erken değildi, on buçuktu. Subhash oturmuş, Gauri'nin gördüğü kadarıyla garaj yolunun çıkışındaki posta kutusundan çoktan aldığı gazetesi *Providence*'i okuyor olmalıydı.

Subhash'a baktığında Udayan'ın bir çeşit yaşlı halini görecekti. Yine onun sesini duyacaktı. Subhash, Udayan'ın aynı anda hem yabancı hem de soydaş bir vekili olarak kalmıştı.

5.

Pazar sabahıydı, gökyüzü yaz sonu fırtınalarından sonra sakinleşmişti. Yakında karalahanalar, brüksellahanaları toplanmaya hazır olacaktı. Birkaç don lezzetlerini arttırırdı. Dün gece sıcaklık aniden düştüğü için yorganları yeniden çıkarmışlardı. Yakında mevsim değişecekti.

Meghna sehpa resim yapıyordu. Subhash ile Elise kahvaltı ve yürüyüş için dışarı çıkmışlardı.

Bela bulaşıkları yıkarken Meghna yanına gelip kazağından çekirtmeye başladı.

Kapıda biri var.

Bela, Drew'un, arada bir yaptığı gibi, habersiz uğramış olabileceğini düşündü. Musluğu kapadı, ellerini kuruladı. Tezgâhtan uzaklaşarak salon camından dışarı baktı.

Ama Drew'un kamyoneti garaj yolunda değildi. Bela'nın arabasının arkasına park etmiş, yepyeni görünümlü küçük, beyaz bir araba vardı. Gözetleme deliğinden baktı, fakat gelen kişi yanda duruyordu.

Kim bilir ne için, hangi imza ya da davaya bağış için geldiklerini düşünerek, kapıyı açtı. Ek dış kapının camı, yaklaşan soğuklar dolaşısıyla yakın zamanda yenilenmişti.

Kapının ardında, eldivenli elini ağzına götürmüş bir kadın duruyordu.

Artık aynı boydaydılar. Saçlar ağarmış, kısa kesilmişti. Cüsse küçülmüştü. Göz çevresinin derisi yumuşamış, bakışların keskinliğini azaltmıştı. Kolayca ittirilebilecek kadar narin görünüyordu.

Görünümüne bir miktar özen göstermişti. Bir kat ruj, küpeler, boyna sarılmış bir eşarp.

Bela'nın ayakları çıplaktı. Altında yatarken giydiği eşofman, üstünde Drew'un eski bir kazağı vardı. Dış kapının koluna uzandı. Kilit dilini aranarak kapıyı içeriden kilitledi.

Annesinin, Bela, dediğini duydu. Annesinin yüzünde gözyaşları gördü. Rahatlama, inanmazlık. Camın ardında boğuklaşan, hatırladığı o ses.

Meghna yanına geldi. Anne, dedi, kim bu kadın?

Bela cevap vermedi.

Neden açmıyorsun kapıyı?

Bela kilidi, sonra kapıyı açtı. Annesinin ölçülü adımlarla ama mekânın düzeninden içgüdüsel olarak haberdar, eve girişini izledi. Kısa merdivenden inişini, salona geçişini.

Burada, misafirlerin buyur edildiği yerde, oturdular. Bela ile Meghna kanepede, annesi karşılarındaki koltukta. Annesi Bela'nın tırnaklarındaki kirleri, ellerinin sertleşmiş derisini süzüyordu.

Mevcut mobilyalardan bazısının eskiden kalma olduğunu biliyordu Bela. Kanepenin iki yanında, krem rengi şapkaları ve orta kısımlarına monte, fincan ya da bardak konabilen küçük yuvarlak sehpa-yla, ayaklı lambalar. Baston sırtlı, sallanan sandalye. Hint bir balıkçı teknesini resmeden, çerçeveye geçirilmiş batik duvar tablosu.

Ama Bela'nın hayatına dair kanıtlar da oradaydı. Örgü sepeti. Pervazdaki aşılama bitkiler. Fasulye ve tahıl kavanozları, raflardaki yemek kitapları.

Annesi şimdi Meghna'ya, sonra yeniden Bela'ya bakıyordu.

Senin mi?

Evet, senin besbelli, dedi, birkaç dakika sonra kendi sorusunu yanıtlarak. Bela hiçbir şey söylemedi. Bela konuşamıyordu.

Ne zaman doğdu? Ne zaman evlendin?

Basit sorulardı bunlar, Bela'nın yabancılarla karşılaştığında yanıtlamaktan çekinmediği sorular. Ama annesinden gelince her biri akıl almaz derecede ölçüsüz görünüyordu. Her biri bir hakaretti. Annesiyle hayatının gerçeklerini ve tercihlerini böylesine gelişigüzel paylaşmaya niyeti yoktu. O kelimeleri sarf etmeyi reddediyordu.

Annesi Meghna'ya döndü. Kaç yaşındasın sen?

Meghna elini kaldırıp dört parmağını göstererek, Neredeyse beş, dedi.

Doğum günün ne zaman?

Kasım.

Bela titriyordu. Kontrol edemiyordu titremesini. Nasıl olmuştu bu? Neden teslim olmuştu ki? Neden açmıştı kapıyı?

Tıpkı annenin küçüklüğüne benziyorsun, dedi annesi. Adın ne?

Meghna üstünde ismi yazılı, kendi yaptığı bir resmi işaret etti.

Kolay okunabilsin diye resmi çevirdi.

Meghna, burada mı yaşıyorsun? Yoksa ziyarete mi geldiniz?

Meghna'nın komiğine gitti. Tabii ki burada yaşıyoruz.

Babanla mı?

Babam yok benim, dedi Meghna. Sen kimsin?

Ben senin...

Teyzen, dedi Bela, ilk defa konuşarak.

Şimdi Bela gözlerini dikmiş, Gauri'ye bakıyordu. Başının tek bir hareketiyle Gauri'yi susturdu. Uyan Gauri'nin içini parçalayarak ona yerini hatırlattı.

Gauri tıpkı Kaliforniya'da duvarları titreten küçük depremde hissettiği, kesinliğin havada asılı kalışı duygusunu, beklenmedik ama gelişi mutlak tehdidi hissetti. Masadaki fincan titreşir, yer huzursuzlanıp sakinleşirken, her şey olup bitene dek hayatta kalıp kalmayacağını asla bilememek.

Bu bayan anneannenin bir arkadaşı, dedi Bela Meghna'ya. Yani senin büyük teyzen. Anneannen öldüğünden beri görmemiştim onu.

Haa, tamam, dedi Meghna. Sonra resmine devam etti. Başını yana yatırmış, sehpanın kenarına diz çökmüştü. Önünde bir yığın beyaz kâğıt, bir sıra mum boya dolu tahta bir kutu. Kendini işine vermiş, belli bir konsantrasyon noktasından ve belli bir duruş açısından ona bakıyordu.

Gauri manzarası sabit odada, bir koltuğa tünemiş oturuyordu. Ne var ki diğer her şey değişmişti. On yıllar devrilmiş, fakat aynı zamanda kendilerini de ortaya koymuşlardı. Sonuç, aşılması imkânsız bir uçurumdu.

Bela için gelmişti ve işte Bela karşısındaydı. Üç adım ötede, erişilmez. Neredeyse kırkında, yetişkin bir kadın. Gauri'nin onu terk ettiği zamanki yaşından büyük. Yüz hatlarının orantısı değişmişti.

Şakakları daha genişti, boyu daha uzun, yapısı daha heykelsiydi. Görünümüne dikkat etmediğinden, kaşları şekilsizdi, saçı ensesinde kıvrılarak karmakarışık toplanmıştı.

Meghna Bela'ya, Benimle SOS oynar mısın? dedi.

Şimdi olmaz, Meglet.

Meghna başını kaldırıp Gauri'ye baktı. Yüzü Bela'nınki gibi kah-verengiydi, ela gözleri onunkiler kadar canlı. Sen oynar mısın?

Gauri Bela'nın itiraz edeceğini düşündü ama o bir şey söylemedi.

Gauri öne doğru eğilerek mum boyayı çocuğun elinden aldı ve kâğıdı işaretledi.

Annenle birlikte burada, dedenle mi yaşıyorsunuz? dedi.

Meghna başını "evet" anlamında salladı. Elise de her gün geliyor.

Gauri sorunun oluşmasına, ağzından kaçmasına engel olamadı.

Elise mi?

Dadu onunla evlendiğinde, benim de bir büyükannem olacak, dedi Meghna. Düğünde çiçekçi kız olacağım.

Gauri'nin beyninden kan çekildi. Koltuğun koluna tutunarak, bu hissin geçmesini bekledi.

Meghna'nın kâğıda çizgi çizişini izledi. Bak, ben kazandım, dediğini duydu.

Ardından imzalı belgelerin olduğu zarfı çantasından çıkardı. Zarfı sehpanın üstüne koyarak, Bela'ya doğru kaydırды.

Bunlar baban için, dedi.

Bela Gauri'yi, yürümeyi yeni öğrenen bir bebeği izler gibi izliyordu. Gauri kıpırdamadan oturduğu halde, aniden devrilip bir hasara yol açacakmış gibi.

İyi mi o? Sağlığı yerinde mi?

Bela hâlâ cevap vermiyor, onunla doğrudan konuşmuyordu. Hiçbir hoşgörü yoktu yüzünde. Gauri geldiği andan beri hiçbir değişim yoktu.

Pekâlâ o zaman.

Gauri olayın başarısızlığıyla kavruluyordu. Yolculuğun gerektirdiği çaba, haddini bilmeden göze aldığı risk, geri dönmek gibi ahmakça bir beklenti. Boşanma Subhash'ın hayatını sadeleştirme değil,

zenginleştirme amaçlıydı. Kendisi o hayatta herhangi bir yer işgal etmediği halde, Subhash hâlâ onu silip yok edebilecek konumdaydı.

Bir zamanlar kendi çalışma odası olan oda geldi aklına. Şimdi Meghna'nın odası mıdır acaba, diye düşündü. O zamanlar tek isteği o odanın kapısını kapamak, Subhash ile Bela'dan ayrı olmaktı. Sahip olduğu şeyin kıymetini bilmekten acizdi bunca zaman.

Ayağa kalktı, çantasını omzuna geçirdi. Ben gideyim artık.

Bekle, dedi Bela.

Bir dolaba gidip aldığı montu ve ayakkabıları Meghna'ya giyirdi. Mutfaktan dışarı açılan sürgülü cam kapıyı açtı. Masa için biraz çiçek toplar mısın? dedi Meghna'ya. Büyük bir demet olsun, olur mu? Sonra da gidip kuş yemliklerini kontrol et. Bak bakalım onlara daha yem vermemiz gerekiyor mu?

Sürgülü kapı kapatılmıştı. Şimdi Bela ile baş başaydılar.

Bela, Gauri'nin durduğu yere doğru yürüdü. Yakınına geldi. Öyle yakındı ki Gauri geriye doğru küçük bir adım atmak zorunda kaldı. Bela onu daha da geri ittirirmiş gibi ellerini havaya kaldırdı ama dokunmadı.

Bu ne cüret, dedi. Sesi fısıltıdan biraz yüksekti. Ne cüretle bu eve adım atarsın?

Şimdiye dek kimse Gauri'ye böyle bir nefretle bakmamıştı.

Neden geldin buraya?

Gauri arkasındaki duvarı hissetti. Destek almak için yaslandı.

Babana kâğıtları vermeye geldim. Bir de...

Bir de ne?

Ona seni sormak istedim. Seni bulmak istedim. Buluşmaya açık olduğunu söylemişti.

Sen de bundan faydalandın. Tıpkı en başta ondan faydalandığın gibi.

Hata ettim, Bela. Şunu söylemeye geldim ki...

Defol buradan. Daha önemli olan yer neresiydiyse oraya git. Bela ellerini kulaklarına kapatarak gözlerini yumdu.

Görüntüne dayanamıyorum, diye devam etti. Söylediğin herhangi bir şeyi duymaya dayanamıyorum.

Gauri ön kapıya doğru yürüdü. Boğazı acıdan kurumuştı. Suya ihtiyacı vardı ama istemeye cesaret edemiyordu. Elini kapı tokmağına koydu.

Kusura bakma Bela. Bir daha rahatsız etmem seni.

Bizi neden terk ettiğini biliyorum, dedi Bela, Gauri'nin sırtına doğru konuşarak.

Yıllardır Udayan'dan haberim var, diye sürdürdü konuşmayı. Kim olduğumu biliyorum.

Şimdi kıpırdayamayan, konuşamayan Gauri'ydı. Udayan'ın isminin Bela'nın ağzından çıkması fikrini benimseyemiyordu.

Şunu söyleyeyim ki, bir önemi yok. Yaptığın şeyi hiçbir şey mazur gösteremez, dedi Bela.

Bela'nın kelimeleri kurşun gibiydi. Udayan'a noktayı koyan, Gauri'yi şimdi susturan kurşunlar gibi.

Hiçbir şey mazur göstermeyecek yaptığını. Annem değilsin sen benim. Bir hiçsin. Duyuyor musun beni? Duyuyorsan başını sallamanı istiyorum.

İçi bomboştu Gauri'nin. Tüm mahalle kendisini izlediği sırada ovada öylece dikilirken, Udayan'ın hissettiği de bu muydu acaba? Fakat şu an olanlara tanıklık edecek kimse yoktu. Gauri bir şekilde başını sallamayı başardı.

O ne kadar ölüyse sen de o kadar ölüsün benim için. Aranızdaki tek fark, senin beni kendi tercihinle terk etmiş olman.

Haklıydı; ortada açıklığa kavuşturulacak, aktarılacak başka hiçbir şey yoktu.

Sürgülü cam kapı tıklatıldı, Bela açmaya gitti. Meghna içeri girmek istiyordu.

Gauri, Meghna'yı yemek masasının başında Bela'yla birlikte gördü. Seçtiği çiçeklerin onaylanmasını bekliyordu. Bela tüm dikkatini kızına vermiş, Gauri şimdiden gitmiş gibi davranıyordu. Birlikte solan çiçekleri cam kavanozdan çıkarıp yerlerine yenilerini koyuyorlardı.

Gauri kendine engel olamadı. Gitmeden önce odayı boylu boyunca geçerek, masanın yanına gitti, elini kızın kafasına, sonra da serin yanağına koydu.

Hoşça kal Meghna. Seninle tanıştığımıza memnun oldum.

Çocuk kıbarca başını kaldırıp baktı. Onu dikkatle süzdü, sonra da unuttu.

Başka hiçbir şey söylenmedi. Gauri bu defa hızlı adımlarla ön kapıya yürüdü. İşinden başını kaldırmayan Bela ise onu engellemek için hiçbir şey yapmadı.

Bela annesi evden çıkar çıkmaz, henüz kontağı çalıştırmadan, zarfı açtı. Babasının imzalanmasını istediği belgeleri kontrol etti. Bela'ya birkaç ay önce söylediği şeyi yapmaya hazırdı artık babası.

İmzaların tamamı yerli yerindeydi. Bela şükretti buna. Ayrıca, ne kadar gafil avlanmış olsa da, Gauri'yle yüzleşenin babası değil, kendisi olduğuna da şükretti. Babasını bundan koruyabildiği için müteşekkirdi.

Annesinin kısa süreli varlığı onda bir cesedin uyandıracağı hayreti uyandırmıştı. Ama o yine kaybolup gitmişti. Bela uzaklaşan arabanın sesini dinledi, sonra annesi hiç dönmemiş, o birkaç dakika hiç yaşanmamış gibi oldu. Oysa dönmüştü. Karşısında durmuş, onunla konuşmuş, Meghna'yla konuşmuştu. Kaç defa hayal etmişti bunu Bela.

Bu sabah annesini gördüğünde öfkesinin gücü altında ezilmişti. Şimdiye dek hiç böyle vahşi bir duygu hissetmemişti.

Babasına, kızına duyduğu sevginin, Drew'a olan tedbirli düşkünlüğünün içinden bir girdapla geçmişti o öfke. Yıkıcı akımıyla tüm bunları kökünden sökmüş, paramparça etmiş, bir kenara savurmuş, ağaçlardan yaprakları koparmıştı.

Bela bir an için Kalküta'dan döndükleri güne gitti. Ağustosun kavurucu sıcaklığı, çalışma odasının açık bırakılmış kapısı, üstü neredeyse tamamen temizlenmiş çalışma masası. Omuzlarına dek yükselen, önüne bir deniz gibi serilmiş otlar.

Bela şu an bile içinde ona vurma arzusu duyuyordu. Ondan kurtulma, onu tekrar tekrar öldürme arzusu.

6.

VIP Road, Dum Dum'daki havaalanına gidip gelen o eski yol, bir zamanlar çeteler için yeterince ıssız, hava karardıktan sonra uzak durulan bir yoldu. Ama şimdi o, kule tipi binaların, cam cepheli ofislerin, bir stadyumun, ışıklı alışveriş merkezlerinin ve lunaparkların yanından geçiyordu. Yabancı şirketlerin ve beş yıldızlı otellerin.

Şehre Kolkata deniyordu şimdi, Bengallilerin telaffuz ettiği gibi. Taksi, kalabalık merkez bölgesine saplanmamak için, şehrin kuzeyinden dolanan bir anayolda ilerliyordu. Akşam olmuştu, trafik yoğundu ama hızlı akıyordu. Yolun kenarlarına çiçekler ve ağaçlar ekilmişti. Eskiden çiftlik alanı ve bataklık olan yerlerde şimdi yeni geçitler, yeni sektörler vardı. Taksi Ambassador markaydı ama diğer arabaların çoğu ithal, daha küçük sedanlardı.

Çevre yolundan sonra, şık bir hastanenin yanından sapıldığında tanıdık birkaç şey görüldü. Ballygunge'in tren rayları, Gariahat'taki karmakarışık kavşak. Hayat kırık ayaklar üstüne kurulu eğri yollardan akıyordu. Giysi satan, terlik ve cüzdan satan işportacılar sokaklara dizilmişti.

Durga Pujo zamanıydı, şehrin iple çekilen günleri. Dükkânlar, kaldırımlar dolmuş taşıyordu. Bazı ara sokakların sonlarında ya da binalar arası boşluklarda pandallar gördü. Etrafına dört çocuğu dizili, silahlarıyla donanmış Durga, ne çok şekliyle tasvir ediliyor, tapınılıyordu. Alçıdan yapılma, kilden yapılma. Şaşaalıydı, heybetliydi. Bir aslan, ayakları altındaki şeytanı alt etmesine yardım ediyordu. Ailesini ziyaret eden, şehri ziyaret eden, onu bir süreliğine dönüştüren bir kız çocuğuydu Durga.

Misafirhane Southern Avenue üstündeydi. Daire yedinci kattaydı. Göle bakıyordu. Aşağıda kadınlar için fitness club vardı. Asansör telefon kulübesinden halliceydi. Yine de nasıl olduysa kendisi, odacı ve valizleri sığmayı başardılar.

Pujo için mi geldiniz? dedi odacı.

Londra'ya gidiyordu oysa, buraya gelmiyordu. Atlantik üstünde bir yerlerde, varış noktası kafasında netleşmişti.

Londra'da havaalanını terk etmedi. Vereceği konferans, valizin-deki basılı sayfalar, verilmeden, okunmadan kalacaktı.

Yokluğunu açıklamak için konferans organizatörlerine e-posta göndermeye bile zahmet etmemişti. Önemi yoktu artık. Hiçbir şeyin önemi yoktu, Bela'nın söylediklerinden sonra.

Heathrow'daki bilet satış bürosuna gitmiş, Hindistan uçuşlarını sormuştu. Taşıdığı Hindistan pasaportu, terk etmediği vatandaşlığı sayesinde ertesi sabah başka bir uçağa binebildi.

Uçak onu Mumbai'ye götürdü. Aktarmasız uçuştı, artık Ortadoğu'da yalıt ikmaline gerek duyulmuyordu. Başka bir havaalanı otelinde bir gece daha, soğuk beyaz çarşaf, Hindistan televizyon programları. Altmışlardan siyah-beyaz filmler, CNN International. Uyuyamayınca dizüstü bilgisayarını açarak Kolkata'daki misafirhanelere baktı, kalacak yer ayırttı.

Mutfak sabaha açılacak. Kapıcı bu gece birini gönderip yiyecek bir şeyler aldırabilir, dediğini duydu odacının.

Hiç gerek yok.

Peki şoför ayarlayayım mı?

Günlük toplam bir rakam ödeyebileceğini söylüyordu odacı. O durumda istediği saatte gelebilirdi. Onu şehir sınırları dahilinde istediği yere götürürdü.

Sabah sekizde hazır olurum, dedi Gauri.

Gözlerini beşte açarak karanlıkta uyandı. Altıda sıcak suyla duş aldı. Giysilerini banyonun bir köşesine atarak, pembe bir lavaboda dişlerini fırçaladı. Mutfaktaki kiler raflarında bir kutu Lipton buldu, ocağı yaktı ve kendine bir fincan çay yaptı. Çayı içti, uçaktan kalma bir paket krakeri yedi.

Yedide kapı zili çaldı. Elinde bir torba meyve, ekmek, tereyağı, bisküvi ve gazete taşıyan bir hizmetçi. Odacı söz etmişti böyle bir şeyden.

Adı Abha'ydı. Otuzlarında, konuşkan, dört çocuk annesi bir kadındı. Gauri'ye söylediğine göre, çocukların en büyüğü on altı yaşındaydı. Öğleden sonraları sık hastanelerden birinde temizlik işi yapıyordu. Biraz daha çay demledi, bir tabak bisküvi çıkardı.

Abha'nın çayı daha iyi, daha sertti ve yanında şeker ile ılık süt geliyordu. Birkaç dakika sonra bir tabak daha getirdi.

Bu nedir?

Omlet, kızartılmış dilimli ekmek ve tereyağı hazırlamıştı. Tereyağı tuzluydu, omlet kırmızıbiber parçalarıyla tatlandırılmıştı. Gauri her şeyi yedi. Biraz daha çay içti.

Saat sekizde yatak odasındaki küçük balkondan bakarken, aşağıda park etmiş bir araba gördü. Şoför kıvrık saçlı, göbekli, pantolon ve deri terlik giymiş genç bir adamdı. Kaportaya yaslanmış, sigara içiyordu.

Gauri eski mahallesini ziyaret etmek, Manash'ı bulmak için kuzeye, Presidency yanından geçerek College Street'e gitti. Ama Manash oğullarından birinin yaşadığı Shillong'daydı. Her yıl bu zaman oraya gidiyordu. Karısı Gauri'yi büyükanne ve büyükbabalarının eski dairesine buyur etti; karanlık merdiven sahanlığının hâlâ yamuk olduğu, Gauri'ye kapının açıldığı, Manash ve ailesinin yaşama-ya devam ettiği daireye.

Gauri onlarla birlikte yatak odalarından birinde oturdu. Manash'ın diğer oğluyla, o ailenin torunuyla tanıştı. Gauri'yi gördüklerine inanamıyorlardı, misafirperver, kibardılar. Gauri'ye kurabiye, börek, çay ikram ettiler. Gauri arkasında, kepenkli kapının berisinde bir polisin düdüğünü, bir tramvayın çingirtısını duydu.

Biraz dışarıya, evin odaların etrafını dolanan balkona çıkıp çikamayacağını sormak geldi içinden ama sonra fikrini değiştirdi. O balkondan vücudu hafifçe ileri eğik, dirsekleri demirlere yaslı, elini çenesine dayamış, trafiğe ve kavşağa bakarak kaç saatini geçirmişti? Kendini bir anda orada dururken hayal etmekte zorlandı.

Cep telefonuyla Manash'ı Shillong'dan aradılar. Gauri telefonda onun sesini duydu. Bu şehre bulmaya geldiği, Udayan konusunda iletken görevini görmüş Manash. Hayatının ilk can yoldaşı Manash.

Gauri, dedi Manash, sesi toklaşmış, aynı zamanda zayıflamıştı. Bir ihtiyarın sesi. Gauri'nin de hissettiği duygularla yoğunlaşmış bir ses.

Gerçekten sen misin?

Evet.

Nedir seni nihayet buralara atan?

Tekrar görmek istedim.

Manash ona hâlâ eski şefkatli tavrıyla, çocuklukta kurulan bağlara özgü, asla sorgulanmayan ve asla değişime tabi olmayan, küçültme sıfatlarına dayalı iletişim şekliyle hitap ediyordu. Anne babaların çocuklarıyla, bir zamanlar Udayan ile Subhash'ın birbirleriyle konuşma şekliydi bu. Sevgililerin değil, kardeşlerin yakınlığını ifade ediyordu. Udayan'ın da Subhash'ın da onunla konuşurken başvurmadığı bir hitap şekli.

Birkaç günlüğüne Shillong'a gelsene. Olmuyorsa benim Kolkata'ya dönmemi bekle.

Denerim. Ne kadar kalabileceğimi bilmiyorum.

Manash ona hayatta kalan tek kız kardeşi olduğunu söyledi. Aileleri küçülmüş, sadece ikisine indirgenmişti.

Yeğenim nasıl, Bela'm nasıl? Onunla tanışabilecek miyim? Günün birinde onu tanıyabilecek miyim?

Gauri asla gerçekleşmeyeceğini bile bile Manash'ı tanışacağına dair temin etti. Sonra ona veda etti. Şoför yine güneye doğru yola çıktı. Chowringhee, Esplanade'ye doğru. Metro Cinema, Grand Hotel.

Gauri arapsaçı trafikte, isle ağırlaşmış havada, arabada oturdu. Kendisinin kalabalık otobüslerden birinde, üstünde üniversitede giydiği pamuklu sarilerden biriyle askya tutunmuş halini hayal etti. Udayan'ın önerdiği bir yerde, kimsenin onları tanımayacağı, Udayan'ın Gauri'yi bekleyeceği, gönüllerince karşılıklı oturabilecekleri, kıyıda köşede kalmış bir restoranda onunla buluşmaya giderkenki halini.

Sizi Yeni Pazar'a götürüyem mi? dedi şoför. Ya da yeni alışveriş merkezlerinden birine?

Hayır.

Şoför Southern Avenue'ya yaklaştığında Gauri ona devam etmesini söyledi.

Kalighat'a mı?

Tollygunge'a. Tramvay istasyonundan hemen sonra, fazla içerilerde değil.

Tipu Sultan Camisi'nin taklidinin, mezarlığın ötesinde. Tramvay istasyonunun karşısında bir metro istasyonu vardı şimdi, şehrin altından kestirmeden giden. Dum Dum'a kadar gidiyor, dedi şoför. Gauri alçak basamaklarda telaş içinde insanlar gördü. Yaşı işe gidecek kadar büyük, hayatları boyunca metroyla yaşamış olacak kadar küçük insanlar.

Yolun iki yanında, film stüdyolarına, Tolly Club'a siper oluşturan yüksek tuğla duvarlar gördü. Köşedeki küçük cami kırk yıl sonra hâlâ yerinde duruyor, kırmızı-beyaz minareleri görülüyordu.

Gauri şoföre durmasını söyleyerek cebine çay parası verdi ve kendisini orada beklemesini söyledi. Kısa bir ziyaret olacak, dedi.

Arabadan iner inmez insanlar ona bakmaya başlamışlardı. Güneş gözlüğünü, Amerikan giysilerini ve ayakkabılarını süzüyorlardı. Onun da bir zamanlar burada yaşadığından habersiz. Etrafta cep telefonları çalıyordu ama bisikletli çekçeklerin lastik klaksonları hâlâ ana yollarda ötüyordu.

Caminin arkasında örme bambudan duvarları olan ve hâlâ orada yaşayanlara barnak sağlayan bir kulübeler kümesi vardı.

Gauri başıboş köpeklerin yanından geçerek yola devam etti. Evlerden bazıları artık daha yüksekti, göğün daha büyük kısmını kapatıyordu. Cam pencereleri, beyaza boyalı ahşap pencere süsleri. Antenlerle dolu çatılar. Mozaik zeminli verandalar. Küçük tuğlalardan yapılma eski evlerse daha haraptı.

Hepsi de dip dibe yığılmıştı. Tek bir boş alan, çocukların kriket ya da futbol oynayabilecekleri tek bir yer yoktu. Sokak öyle daralmıştı ki tek araba zor sığıyordu.

Gauri bir zamanlar Udayan'la birlikte yaşlanacağını sandığı eve geldi. Bela'ya hamile kaldığı, Bela'nın içinde büyümüş olabileceği eve.

Evi yıpranmış ama ayakta bulmayı bekliyordu, kendisi gibi. Ancak ev daha genç görünüyordu, köşeleri daha pürüzsüzdü, cephesi

turuncunun tatlı bir tonuna boyanmıştı. Yaylı ahşap kapıların yerine terasın demirlerine uygun, capcanlı yeşil bir kapı takılmıştı.

Avlu artık mevcut değildi. Binanın ebatları, ileri doğru genişlemişti. Öyle ki cephe neredeyse sokağa dayanmıştı. O kısım şimdi ya salondur ya da yemek odası, emin olamıyordu. Odalardan birinde televizyon açıktı. Gauri'nin gelip giderken üstünden atladığı, eşikteki açık su yolu kapatılmıştı.

Yolu takip ederek evin yanından geçti, iki gölete doğru ilerledi. Hiçbir ayrıntıyı unutmamıştı. Göletlerin rengi ve biçimi zihninde capcanlıydı. Ama ayrıntılar artık orada değildi. Göletlerin ikisi de gitmişti. Bir zamanlar sulak ve açık olan alanı, yeni evler doldurmuştu.

Gauri biraz daha ilerlediğinde ovanın da yok olduğunu gördü. Seyrek nüfuslu arazi şimdi semtin geri kalanından ayırt edilemez haldeydi ve üstüne evler yapılmıştı. Kapı önlerine scooterlar park etmişti, dışarıya çamaşırlar asılmıştı.

Gauri yanından geçtiği insanlardan herhangi birinin, kendisi gibi eskiyi hatırlayıp hatırlamadığını merak etti. Uzaktan aşına gelen, Udayan'ın sınıf arkadaşlarından biri olabilecek, kendi yaşlarında bir adamı durdurmak geldi içinden. Adam üstünde fanilası, altında lungisi, elinde alışveriş torbasıyla pazara gidiyordu. Gauri'yi tanımadan yanından geçti.

Udayan Gauri'nin şimdi durduğu yere yakın bir yerde, suyun içinde saklanmıştı. Boş bir arsaya götürülmüştü. Bir yerlerde onun ismini taşıyan, yaşadığı kısa hayatı abideleştiren bir tablet vardı. Gerçi belki o da kaybolmuştu.

Arazinin bu derece değişmiş olmasına hazırlıklı değildi Gauri. Kırk sonbahar önceki o akşamdan kalan hiçbir iz olmamasına.

Hayatının eş olarak başlayan ve dul, bebek bekleyen bir anne olarak tamamlanan hemen hemen iki yılı. Bir suç ortağı olarak tamamlanan.

Udayan'ın istediği şey mantıklı görünmüştü vaktinde. Ona söylediği şey: Polisin engel teşkil etmesini istemedikleri. Nasıl yorumlandığına bağlı olarak yalan sayılmazdı.

Gauri iyi yorumu kabullenmişti. İçindeki o başıboş şüphe parçacığını, pencere kenarında kardeşlerle birlikte oturup aşağıdaki sokağa bakarken, daha kötü bir şeylerden şüphelenen o suskun parçasını boğarak öldürmüştü.

Kimse onu olayla ilişkilendirmemişti. Yaptığı şeyi hâlâ bilen yoktu.

Kabahatinin tek suçlayıcısı, tek muhafızı kendisiydi. Udayan tarafından korunan, soruşturmacı tarafından atlanan, Subhash tarafından uzaklara taşınan kabahatinin. Unutulma eyleminin ta kendisiyle hüküm giyen, serbest bırakılışıyla cezalandırılan.

Yine Bela'nın söylediklerini hatırladı. Yeniden ortaya çıkışının hiçbir anlama gelmediğini. Kendisinin de Udayan kadar ölü olduğunu.

Udayan'ı bulamadan orada öylece dikilirken, onunla arasında yeni bir dayanışma hissetti. Var olmamaktan gelen bir bağ.

Udayan onu almaya gelmelerinden bir gece önce, günlerdir yapamadığı şeyi yaparak, uyuyakalmıştı. Fakat uykusunda bağırarak, Gauri'yi uyandırmıştı.

Gauri omuzlarından sarstığında bile ilk başta onu uyandıramamıştı. Sonra ürkmüş halde ve titreyerek uyanmıştı. Alnı ateşten yanıyordu. Hava nemli ve durağan olduğu halde odanın soğukluğundan, içeride cereyan olduğundan yakınmıştı.

Gauri yatağın altındaki metal sandıktan çıkardığı bir örtüyü Udayan'ın üstüne sermişti. Omuzlarının, çenesinin altına örtüyü iyice sıkıştırmıştı.

Uyumana devam et, demişti. Tıpkı Bağımsızlık'taki gibi, diye karşılık vermişti Udayan.

Ne?

Ben ve Subhash. İkimiz de ateşlenmiştik. Annemle babam Nehru'nun konuşmasını yaptığı, özgürlüğün geldiği gece ikimizin de dişlerinin nasıl tıkrıdığını anlatır. Hiç anlatmamış mıydım sana?

Hayır.

Yatakta yatan zavallı ahmaklardık işte. Aynen böyle.

Gauri ona su koymuştu. Udayan içmeyi reddederek ittirince su örtüye dökülmüştü. Gauri bir mendili nemlendirip Udayan'ın yüzünü silmişti. Ateşe bir enfeksiyonun, yaralı elle ilgili bir şeyin neden olduğundan korkuyordu. Ama Udayan'ın ağrısı kötüleşmemiş, ardından ateşi düşmüştü ve yeniden bitkinliğe teslim olmuştu.

Sabaha kadar derin bir uyku çekmişti. Gauri ise onunla kapalı kaldığı bunaltıcı odada uyuyamadan, oturmuştu. Karanlıkta göremediği halde gözlerini dikip ona bakmıştı.

Profili yavaş yavaş belirmiştir Udayan'ın. Gri ışıkla çerçevelenmiş alnı, burnu ve dudakları. Pencerelelerin üstündeki menfezlerden etrafındaki sıvanın dalgalı çizgilerle delindiği menfezlerden nüfuz eden ilk ışıktı bu.

İhmal edilmiş sakalı yanaklarını kaplamıştı, bıyığı Gauri'nin o yüzde en sevdiği ayrıntıyı –ağzının üstündeki gölgeli oyuğu– gizliyordu. Gözleri kapalı bu görüntüsü öyle durgundu ki Gauri'yi huzursuz etmişti. Gauri elini onun göğsüne koyarak yükselip alçalışını hissetmişti.

Udayan gözlerini açmıştı, aniden aklı yerine gelmiş, kendine gelmiş gibi.

Düşünüyordum da, demişti.

Neyi?

Çocuk sahibi olmayı. Hiç çocuk yapmazsak senin için yeterli olur mu?

Neden bunu düşünüyorsun şimdi?

Baba olamam ben, Gauri.

Bir dakika sonra ekledi, Yaptıklarımın sonra olamam.

Ne yaptın ki?

Söylemedi. Her ne olursa, Gauri'ye tek bir şeyden pişmanlık duyduğunu söylemişti; onunla daha önce tanışmadığından, onu hayatının her günü tanımadığından.

Sonra gözlerini yeniden yummuş, elini uzatmıştı ve parmakları birleşmişti. Sabah yavaş yavaş aydınlanırken, eli hiç bırakmamıştı.

Gauri misafirhanede mikrodalga fırında Abha'nın bıraktığı yemeği ısıttı ve altı kişilik oval masada balık yahnisiyle pilavı yedi. Masanın üstüne çiçekli bir örtü serilmiş, onun üstüne de naylon atılmıştı. Biraz televizyon seyrettikten sonra kalan yemekleri kaldırdı.

Yatak düzeltilmiş, örtü güzelce yayılmış, naylon sivrisinek cibinliği kancalara geçirilmişti. Cibinliği indirdi, kenarlarını sıkıştırdı. Tek bir tepe ışığı vardı. Yatakta okumak imkânsızdı. Karanlıkta uzandı. Sonunda birkaç saat uyudu.

Kargaların sesine uyandı. Yataktan çıktı ve yatak odasına açılan balkona adım attı. Süt gibi tanyeri şeffaftı, sanki yayılıp giden bir deltanın, dünyanın en büyük deltasının dibinde, deniz seviyesinde değil de, dağların tepesindeymiş gibi.

Balkon küçüktü. Ancak tek bir tabureye, kirli çamaşırların yatırılabilceği bir leğene yetecek kadar yer vardı. Vakit geçirilecek bir yer değildi.

Yol boştu. Dükkân sahipleri henüz kilitleri açıp kepenkleri kaldırmaya gelmemişti.

Kovalardan su dökülüyor, kaldırım temizleniyordu. Birkaç kişi sabah yürüyüşü için göl arazisine giriyor, tek başlarına ya da çiftler halinde, amaçlı adımlarla yürüyordu. Gauri sokağın karşısında gazete, meyve, şişe su ve çay satan bir tezgâh gördü.

Çöpçü bir sonraki sokağa geçti. Şimdi kimsecikler yoktu orada. Giderek yoğunlaşan trafiğin sesini duydu. Birazdan kesintisiz bir sese dönüşecekti bu. Birazdan ondan başka hiçbir şey duyulmayacaktı.

Balkonun demirlerine abandı. Yeterince yüksekti. İçinde çaresizlik duygusunun yükseldiğini hissetti. Aynı zamanda bir berraklığın. Bir dürtünün.

Yer burasıydı. Gelmesinin nedeni buydu. Dönüşünün amacı, çekip gitmekti.

Önce bir bacağını, sonra diğerini demirin üstüne attığını hayal etti. Hiçbir şeyden destek almama, daha fazla direnmeme duygusu. Sadece birkaç saniye alırdı. Sonra zamanı sona ererdi, bu kadar basitti işte.

Kırk yıl önce cesaret bulamamıştı kendinde. İçinde Bela vardı. Şimdi hissettiği içi kofluk, kabuksu bir varoluş değildi o zamanki.

Kanu Sanyal'ı ve onu bulan kadını düşündü. Abha gibi, adamın ihtiyaçlarıyla ilgilenen, her gün gelip giden bir kadın.

Canlanmış bir ruh haliyle göl kenarındaki sabah yürüyüşünden dönen kim, onun düştüğünü görürdü acaba? Kurtarmak için geç olduğunu anlayan kim, yüzünü kapatıp başını çevirirdi?

Gözlerini yumdu. Zihni bomboştı. Sadece şimdiki an vardı içinde, başka hiçbir şey yoktu. Şimdiye dek bir türlü görmeyi başaramadığı an. Doğrudan güneşe bakmak gibi bir şey olacağını düşünmüştü. Ama hiç de başını başka tarafa çevirtirmiyordu.

Sonra ona pranga vuran şeyleri birer birer serbest bıraktı. Hafifletti kendini, tıpkı Udayan öldürüldükten sonra bileziklerini çıkardığı gibi. Tollygunge'da terastan gördükleri. Bela'ya yaptıkları. Oğlunun elini tutarak bir pencerenin altından geçen bir polisin görüntüsü.

Son bir görüntü: Kuzey Kalküta'daki balkonda, Udayan'ın hemen yanında duruşu. Onunla birlikte aşağıdaki sokağa bakışı, onu tanımaya çalışması. Aralarında azıcık bir mesafe, önlerinde bir gelecek, öne doğru eğilişi. Hayatının ikinci defa başladığı an.

Öne doğru eğildi. Düşeceği noktayı gördü. Udayan'la tanışmanın, onun tarafından beğenilmenin heyecanını anımsadı. Onu kaybettiği anı. Udayan'ın onu işlenen suça nasıl bulaştırdığını öğrenmenin öfkesi. O gittikten sonra Bela'yı dünyaya getirmenin acısı.

Gözlerini açtı. Udayan orada yoktu.

Sabah başlamıştı, yepyeni bir gün. Üniformalı çocuklarını okula götüren anneler, telaşlı adımlarla işlerine giden kadınlar ve erkekler. Gün boyu oturup iskambil oynayacak erkek grupları, köşedeki bir kulübede toplaşmışlardı. Sarod* tamir eden bir adam, kaldırıma bir çarşaf sermiş, o gün tellerini takıp akort edeceği kırk enstrüman parçalarını ortaya yayıyordu.

* Hindistan'a özgü, ud benzeri telli bir enstrüman. (Ç.N.)

Gauri'nin hemen altında küçük bir tezgâh kurulmuş, sığ sepetlerde domatesler, patlıcanlar satılıyordu. Portakaldan da turuncu havuçlar, ayak uzunluğunda çalı fasulyeleri. Tezgâh sahibi kirli bir tentenin gölgesi altında bağdaş kurmuş, şimdiden gelmeye başlayan müşterilerle ilgileniyordu.

Tartıya ağırlıkları koydu. Ağırlıklar kefelere değerken çınılıyordu. Müşterilerden biri oradan uzaklaştı.

Abha'ydı bu. Kahvaltıyı hazırlamaya, çayı demlemeye gelmişti. Elinde bir demet muz, küçük bir paket deterjan, bir somun ekmekle başını kaldırıp Gauri'ye baktı. Diğer elinde gazete vardı.

Yukarı seslendi. Bugün için başka ne lazım?

Hepsi o kadar, başka bir şey lazım değil.

Hafta sona erdiğinde Kolkata'dan ayrılacak, hayatına geri dönecekti. Abha zili çalınca Gauri balkondan içeri girerek onu odaya aldı.

Birkaç ay sonra Kaliforniya'ya Rhode Island'dan ikinci bir mektup geldi.

Bu defaki İngilizceydi. Açık mavi mürekkep, adres dikkatsizce karalanmış; postacı nasıl deşifre etmiş acaba? Bela'nın okulda öğrendiği şık elyazısından eser yoktu. Ama gelmişti işte, Gauri'ye ulaşacak kadar okunurdu ve Bela'nın ziyaret etmeye en yakın sayılabilecek davranışydı.

Gauri zarfı, pulun üstündeki yelken illüstrasyonunu inceledi. Verandadaki masaya oturdu ve mektubu açtı. İçine konmuş ikinci bir sayfa vardı; Meghna'nın çizip imzaladığı bir resim. Dümdüz şerit halinde mavi bir gökyüzü, yine şeritten yeşil bir toprak, aradaki beyaz alanda süzülen renkli bir kedi.

Mektupta herhangi bir hitap yoktu.

Meghna seni soruyor. Bir şeyler seziyor belki. Bilemiyorum. Şimdilik ona hikâyeyi anlatmak için erken. Ama günün birinde ona senin kim olduğunu ve ne yaptığını

anlatacağım. Kızım seninle ilgili gerçekleri öğrenecek. Ne fazlasını ne de azını. Eğer o zaman hâlâ seni tanımak ve seninle ilişki yürütmek isterse, buna izin vereceğim. Burada mesele ben değilim, o. Sen bana, sana ihtiyaç duymamayı çoktan öğrettin zaten, Udayan hakkında da daha fazlasını bilmeme gerek yok. Ama belki Meghna büyüdüğünde, ikimiz de hazır olduğumuzda, yeniden buluşmayı deneyebiliriz.

VIII

1.

İrlanda'nın batı kıyısında, Beara Yarımadası'nda, bir çift haftalık tatile geliyor. Arabayla Cork'tan yola çıkarak mahmur taşradan geçiyorlar, ikinci vakti dağlık, ıssız bir bölgeye varıyorlar. Bölgenin vadileri, tarih öncesi tarının delillerini saklıyor. Turba yığınları altına gömülü biçilmiş tarlalar, taş duvar sistemleri.

Sayılı kasabadan birinde bir ev kiralamışlar. Beyaz dış kaplama, kapı ve kepenkler maviye boyalı. Kasabanın tamamı, adamın uzun zaman önce büyütüldüğü kapalı bölgeden biraz daha büyük gibi.

Sokak dar ve meyilli, yarlarda çiçek açmış fuşyalar, park etmiş arabalar dizili. Bir puba iki kapı mesafedeler, köy sakinlerine hizmet eden kiliseye ise kol mesafesinde. Aynı zamanda bir taşra marketi olan postaneden erzak alıyorlar: Süt ve yumurta, haşlanmış fasulye ve sardalye, bir kavanoz böğürtlen reçeli. Postanenin önünde, kaldırımdaki iki kişilik masada oturup bir demlik çay, taze krema ve tereyağı, bir tabak kurabiye ısmarlamak mümkün.

Uzun yolculuğun, pubda bir bardak biranın ardından adamın gece uykusu hafif. Yeni eşiyle uzandığı yatakta uyanıyor. Kadın yanında, başı öteye dönük, elleri çenesinin altında birleşmiş, huzur içinde uyuyor.

Adam alt kata inerek evin arka tarafındaki kapıyı açıyor. Yalınayak bahçeye ve Kenmare Koyu'na dek uzanan çayırılara bakan, tahta verandaya çıkıyor. Saçı gür, kar beyazı. Karısı parmaklarını o saçlarda dolaştırmayı seviyor. Adam su üstüne düşen geniş ay ışığı demetini görüyor. Göğün berraklığı, yıldızların sayısı karşısında hayrete düşüyor.

Sert bir rüzgâr, dalgaların sesini taklit ederek karada kendine rota çiziyor. Adam başını kaldırıp bakıyor, bir zamanlar kızına öğrettiği takımyıldızların isimlerini hatırlayamadan. Gazlarını tüketen, dünyadan soğuk ışık noktaları gibi algılanan takımyıldızlar.

Sonra yatağa dönüyor, yine pencereden dışarı, yıldızlara bakıyor. Yıldızların güzelliğinin, gündüz vakti bile yerli yerinde olduğu gerçeğinin karşısında bir kez daha irkiliyor. İçi, ilerleyen yılların, yeryüzünün zamanlar ötesi ihtişamının, o ihtişama bakabilme fırsatının minnettarlığıyla dolup taşıyor.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra deniz kenarından dolaşan patikalarda ilk gün yürüyüşlerine başlıyorlar. Ufkun, yüksükotu tarlalarının ve eğreltiotlarının oluşturduğu fonda koyunlarla ineklerin sessizlik içinde otladığı engebeli otlakları aşılıyorlar. Hava kapalı ama aydınlık, bulutlar dağılmıyor. Okyanus kayalık koyları yıkıyor, dik uçurumların ötesinde sakince duruyor.

Adamla kadın çevrenin uçsuz bucaksızlığını sindirerek seyrediyorlar. Ortamın durgunluğunu. Vardıkları bu kara çıkıntısında şu an, saatlerce yürüdükten, bir araziye diğerinden ayıran küçük merdivenleri inip çıktıktan sonra, durup inceledikleri bölge haritası üstünde varacaklarını düşündükleri yeri yanılamış durumdalar.

Yolculuk bir balayı. Adam için bir ilk, daha önceden evlendiği halde. Birkaç gün önce, aynı okyanusun öte yanında, Amerika'da, Rhode Island'da, adamın yıllardır beğendiği Narragansett Körfezi üstünde kulesi yükselen küçük kırmızı-beyaz kilisede karşılıklı durup hayatlarını birleştirdi bu çift.

Çiftin birleşmesine bir grup arkadaşları ve aileleri tanıklık etti. Adamın kendi kızı dışında iki oğlu ve bir kızı daha oldu. Yedi torunları var. Birbirlerinden uzaklar ve zaman zaman bir araya gelerek, sınırlı bir biçimde birbirlerini tanıyacaklar. Yine de hayatın ilerleyen yıllarında bir başlangıç noktası, iple çekilen şeyler bunlar.

Çiftin birlikte geçireceği yıllar, birbirinden ayrı kurulmuş, ayrı yaşanmış yılların ortak bir sonucu. Bu kadınla kırklarında ya da yirmilerinde tanışmış olsa ne olurdu diye düşünmenin faydası yok. O zaman evlenmezdi onunla.

Ertesi gün evden dışarı adım attıklarında, kim olduğunu bilmedikleri bir köylüye veda eden bir grupla, meyilli sokaktan aşağı yayılmış, koyu renk giysili yas tutan insanlarla karşılaşıyorlar. Bir an için kendileri de cenazeye katılanlar arasındaymış gibi oluyor.

Cenaze töreninin sınır, nerede başlayıp nerede bittiği, kime ağıt yakıldığı belli değil. Sonra ikisi saygıyla, onun gölgesinden çıkıp gidiyorlar.

Torunları yanlarında olsa onları teleferikle Dursey Adası açıklarında yüzen yunuslara ve balinalara bakmaya götürürlerdi. Onun yerine günlerini yürüyüşe adıyorlar. El ele, üstlerinde hafif sonbahar serinliğini savuşturmak için aldıkları kalın kazaklarla.

Yorulunca durup manzaranın tadını çıkarıyor, oturup bisküvi, peynir yiyorlar. Odacıklar ve mağaralar oluşturan kayalıkların olduğu gelgit havuzlarında yığın yığın yassı gri çakıllar, yıpranarak sert beyaz halkalara dönüşmüş tırtıllı deniz kabukları buluyorlar. Adam bunları ipliğe geçirerek, Rhode Island'daki torununa güzel bir kolye yapabileceğini düşünerek bir avuç topluyor. Kolyeyi kızın başına yerleştirdiğini hayal ediyor, onu taç gibi süslesin diye.

İlgilerini çeken, görebilmek için tabelaları takip ettikleri bazı taşlara rastlıyorlar. Yan yolların da ıssız yerlerinde kalan kaba süntunlar. Bir çiftçinin tarlasında, üstüne isimler kazılı bir Ogham taşı. Büyücülük güçlerine sahip bir kadının cisimlenişi olduğu söylenen, derin bir uçurumda eğik duran, tek başına iri bir kaya.

Bir gün ilerleyen saatlerde ıslak mı ıslak bir tarladan yürüyerek, bir vadideki gelişigüzel görünen ama bilerek dizilmiş, rüzgârla aşınmış, yüzleri birbirine dönük bir taş grubuna erişiyorlar. Taşların bazıları çiftin boyundan kısa, bazıları uzun. Genişleyen tabanlarıyla tepeleri yontulmuş izlenimi veriyorlar. Zarafetten yoksun ama kutsal, zamanla yer yer aşınarak beyazlamışlar. İnsan onların taşındığını hayal edemiyor ama konumları dikkatle tasarlanmış, her bir taş güçlkle nakledilmiş, insan eliyle gruplanmış.

Adamın karısı taşların Bronz Çağı'ndan kalma olduğunu, belki cenaze belki de anma için, dini amaçlı olduğunu söylüyor. Bazılarının yerkürenin güneş çevresindeki hareketine göre konumlandırılmış olabileceğini anlatıyor. İnsanlar yüzyıllardır onlara dokunabilmek, onların karşısında durup onlar tarafından kutsanabilmek için uzun yollar kat etmişler. Bu insanların bazıları geride kendilerinden izler bırakmış.

Adam kimi taşların dibine yağlı saç bantları, narin zincirler, madyonlar görüyor. Birbirine bağlanmış dallar, iplik parçaları. Şahsi adaklar, unutulup gitmiş inanç sembolleri. Bu kadim arkeoloji, kalıcılığını sürdürmüş bu inançlar hakkında hiçbir şey bilmiyor. Hayatla ilgili ne çok konuda hâlâ cahil.

Yeşil tarlanın dört bir yanından fışkıran, cezir zamanının bataklık otlarını andıran, daha uzun bitki kümelerini fark ediyor. Etrafı kuşatan tepelerin kayalık kahverengi yüzlerini, koyun aşağılardaki dingin yüzeyini görüyor.

Adam zihninde berraklığını koruyan uzak bir ülkedeki başka bir taşı düşünüyor. Yol tabelası gibi basit bir tablet, erkek kardeşinin ismini taşıyan. Taşın çevresi yavaş yavaş lekelenmiş, bir zamanlar durduğu sulak yer şimdi daha pratik amaçlar için dönüştürülmüş, mevsimlere karşı kayıtsız. Annesi yıllar yılı o mabedin sadık bir ziyaretçisi olmuş, oğluna çiçekler sunmuş. Ta ki daha fazla gidemeyene kadar, ta ki o saygı sunuş biçimi bile yadsınana kadar.

Şimdi kendisi için yeni olan kadim bir toprak üstünde, gözlerden ırak bir harabenin açılmış kolları arasında, ayakkabıları çamurla sertleşmiş duruyor. Başını kaldırıp baktığında yerküre üstünde uzayıp giden dalgın kurşuni göğü görüyor. Atmosferin bitmek bilmez hareketini, miller boyu sürüklenen alçak bulutları.

Grilerin arasında gündüz mavisinden, uyumsuz mu uyumsuz bir şerit. Batıda şimdiden alçalmaya başlamış pembe bir güneş. Bu üçünün yarattığı etki, birbirinden ayrı üç safha gibi, günün farklı evreleri gibi. Hepsi de, ufka yayılmış halleriyle, adamın görüş alanına sığıyor.

Udayan hemen yanı başında. Tollygunge'da, ova boyunca, sümbülü yapraklarının üstünden yürüyorlar. Ellerinde *putting iron*, birkaç golf topu.

İrlanda'da da toprak ıslak, engebeli. Adam buraya bir daha gelmeyeceğini bilerek, onu son kez doya doya seyrediyor. Başka bir taşla doğru yürüyor ve tökezliyor, taşla tutunarak doğruluyor. Yolculuğunun sonuna doğru, nelerin bahsedildiğine, nelerin elden alındığına dair bir işaret.

2.

Minibüsün kapalı bölgeye girişini duymamıştı. Sadece yaklaşırken görmüştü. O sırada çatıdaydı. Evin yüksekliği yeterliydi. Arkada kaldığı sürece kimse göremezdi onu.

Korkuluktan uzak durmak da iyi olacaktı. Patlamadan beri dış dünya istikrarını yitirmişti. Ayak tabanları artık yere sabitlemiyordu onu. Olur da aşağı bakarsa, yer bir göz kırıyor, bir tehdit ediyordu.

Gelenlerin çok kalabalık olduğunu, sırf avluda bile üç paramiliterin bulunduğunu gördü. Komşu çatılara göz attı. Kuzey Kalküta'nın bazı bölümlerinde binalar arasındaki boşluktan atlamak, geçmek mümkün olabiliyordu. Ama vertigosu bunu imkânsız kılıyordu; artık basit mesafelerin ayarını yapamıyordu. Hem zaten Tollygunge'da evlerin arası çok açıktı.

Babası bahçe kapısının kilidini açmaya, gelenleri içeri almaya gitmeden, o koşarak merdivenden gerisin geriye indi. Dönüşleri yaparken eğildi, teras parmaklıkları arasından görünmemeye dikkat etti. Evin yeni bölümünden ve eskisinden geçti. Bir zamanlar Subhash ile paylaştıkları odanın arka tarafında bir kapı vardı. Bahçeye çıkan çift kanatlı dar bir kapı.

Çocukluğunda annesi fark etmeden evden kaçabilmek için yaptığı gibi avlunun arka duvarına tırmandı. Yaralı eli yüzünden çabuk davranamıyordu ama gazyağı tenekesinin üstüne basarak, sonunda başardı. Akşam havası ılıktı, sülfür kokusu keskin.

Göletlerin yanından geçerek hızla ovaya doğru ilerledi. Susümbüllerinin en yoğun olduğu kısıma giderek, önce bir adım attı, sonra bir adım daha, vücudu tamamen örtülene kadar girdi suya.

Derin bir nefes aldı, gözlerini yumdu ve suya daldı. Kıpırdamaya çalıştı. Sağlam elinin parmak uçlarıyla burun deliklerini kapattı.

İlk birkaç saniyeden sonra ciğerlerindeki basınç yükseldi ve ciğerlerini yakmaya başladı, tüm vücut ağırlığı orada toplanmış gibi.

Tuttuğu nefes katılaşmaya, göğsünü doldurmaya başlamıştı. Normaldi bu. Oksijen yetersizliğinden değil, kanında karbondioksit birikmeye başladığı için.

İnsan o noktada nefes alma içgüdüsüne karşı koyabilirse, vücut altı dakikaya kadar hayatta kalabiliyordu. Kan karaciğerinden ve bağırsaklardan çekilmeye başlar, kalbe ve beyne akar. Elini tedavi eden doktora sorduğunda bu açıklamayı yapmıştı.

Durumunu kontrol etmeye çalışarak nabzına baktı. Koşmamış olsa daha iyi olacaktı. Suyu girerken nabızı daha yavaş atsa. Saymaya başladı. On saniye saydı. Yüzeye çıkma dürtüsüyle savaşıyor, kendini birkaç saniye daha katlanmaya zorladı.

Su altında, bir şey duymak için mücadele vermek zorunda olmamanın özgürlüğü vardı. Yanlış anlama, insanlardan bir şeyleri tekrarlamalarını isteme sıkıntısından kurtuluyordu. Doktor işitmesinin gelişme gösterebileceğini, sesteki bozulmanın ve kulak çınlamasının zaman içinde azalabileceğini söylemişti. Bekleyip görmesi gerekiyordu.

Su altının sessizliği mutlak bir sessizlik değildi. Daha çok kafatasına işleyen tonlamasız bir soluk veriş gibiydi. Patlamadan bu yana yaşadığı kısmi sağırlıktan farklıydı bu. Su, havadan daha iyi bir iletkeni.

Sağırılık acaba insanın dilini bilmediği bir ülkeye gitmesi gibi bir şey mi, diye düşündü. Söylenenlerden hiçbirini algılayamama. Şimdiye dek hiç başka bir ülkeye gitmemişti. Çin'e ya da Küba'ya hiç gitmemişti. Yeni okuduğu bir şeyi hatırladı, Che'nin çocuklarına yazdığı son sözlerini: *Unutmayın ki önemli olan devrimin kendisidir, tek başımıza her birimiz kıymetsiziz.*

Ne var ki bu örnekte hiçbir şeyi düzeltmemişti, kimseye yardımı dokunmamıştı. Bu örnekte devrim hiç olmayacaktı. Biliyordu artık bunu.

Eğer kendisi kıymetsizse, o halde neden kendini kurtarmak için böylesine çırpınıyordu? Vücut neden en sona gelindiğinde beyne boyun eğmiyordu?

Vücudu bir anda ona üstün geldi ve su üstüne çıktı. Kafası ve göğsü açıkta, burnu yanarak, ciğerleri hızla inip kalkarak.

İki paramiliter silahlarını doğrultarak karşısına dikilmişti. İçlerinden biri megafona bağınıyordu, Udayan söylenenleri duymakta zorlanmasın diye.

Ovanın etrafını kuşatmışlardı. Udayan bir askerin belli bir mesafede arkasında, iki tanesinin de yanlarda durduğunu gördü. Ailesini tutuklamışlardı. Sesin ilan ettiğine göre, teslim olmazsa onları vurmaya başlayacaklardı. Sadece Udayan'ın değil tüm mahallenin duyacağı kadar yüksek sesli bir tehdit.

Udayan beline kadar gelen otlı, bulanık suda ayağa kalktı. Yutuklarını tükürüyor ve öyle fena öksürüyordu ki organları iflas etti. Ona ellerini havaya kaldırarak ilerlemesini söylüyorlardı.

Yine o istikrarsızlık, baş dönmesi. Suyun yüzeyi meyilli, gökyüzü olması gerektiğinden alçak, ufuk kararsız. Omuzlarına bir şal atmak istiyordu. Gauri'nin hep odalarındaki askıda tuttuğu, yumuşak, kestane rengi olan, bazı sabahlar çatıda ilk sigarasını içmeye çıktığında onu Gauri'nin kokusuyla sarıp sarmalayan.

Gauri'yle annesinin hâlâ alışverişte olduklarını umuyordu ama sudan çıktığında orada olduklarını gördü.

Her şey üniversitede, Gauri'nin mahallesinde, yaşadığı dairenin hemen aşağısındaki kampüste başlamıştı. Laboratuvar saatlerinde, yemeklerde, kantinde sürekli ülkeyle ve ülkenin tüm yanlış yanlarıyla ilgili konuşmalar oluyordu. Durgun ekonomi, yaşam standartlarındaki bozulma. On binlerce insanı açlıktan ölme sınırına getiren pirinç kıtlığı. Bağımsızlığın gülünçlüğe dönüşmesi, Hindistan'ın yarısının hâlâ zincirlere vurulu olması. Tek fark şimdi Hintlilerin kendi kendilerini zincire vurmalarıydı.

Marksist öğrenci kanadının üyelerinden birkaçıyla tanıştı. Vietnam örneğinden söz ediyorlardı. O da dersleri kırmaya, Kalküta'da onlarla gezmeye başladı. Fabrikaları, gecekondu mahallelerini gezmeye.

1966'da Presidency'de öğrenci yurtlarının kötü yönetimi yüzünden grev organize etmişlerdi. Bina sorumlusunun istifa

etmesini talep etmişlerdi. Okuldan atılmayı göze almışlardı. Kalküta Üniversitesi'nin tamamını altmış dokuz gün boyunca kapamışlardı.

Udayan ise düşünce sisteminin esaslarını daha iyi öğrenmek için taşraya gitmişti. Bir yerden bir yere gitmesi, her gün hava kararmadan on beş mil yürümesi söylenmişti. Çaresizlik içinde yaşayan kiracı çiftçilerle tanıştı. Hayvanlarına verdikleri şeyleri yemek zorunda kalan insanlarla. Günde tek öğün yiyen çocuklarla.

Söylenene göre daha da azına sahip olanlar, kendi hayatlarına son vermeden önce bazen ailelerini de öldürüyordu.

Geçimleri tamamen toprak sahipleriyle, tefecilerle aralarındaki koşullara bağlıydı. Onlardan faydalanan insanlara. Kendi denetimlerinin ötesindeki güçlere. Sistemin onları nasıl baskı altında tuttuğunu, nasıl aşağıladığını gördü. Onurlarını nasıl ellerinden aldığını.

Ne verilirse onu yedi. Kaba pirinç taneleri, sulandırılmış mercimek. Susuzluğunu asla gidermeyen su. Bazı köylerde çay hiç yoktu. Nadiren banyo yapabildi, tarlalara dışkısını yapmak zorunda kaldı. Bağırsaklarını, derisinin yankılarını sızlatan şiddetli krampların acısını kendi başına çekecek tek bir yer yoktu. Onun için geçici yoksunluklardı bunlar ama pek çokları, başka türlüünü bilmiyordu bile.

Gece dostlarıyla birlikte tel yatakların, tahıl çuvallarının üstünde saklanıyorlardı. Sivrisineklerin, kemiğe dek sokan ağır hareketli an sürülerinin eziyetine maruz kalıyorlardı. Çocuklardan bazıları varlıklı ailelerden geliyordu. Bir iki tanesi birkaç gün içinde gitti. Gece, o kolektif sessizlik içinde, gördüğü ve duyduğu şeylerin üzüntüsüyle, Udayan kendine tek bir konforu düşünme izni veriyordu: Gauri. Onu yeniden gördüğünü, onunla yeniden konuştuğunu hayal ediyordu. Karısı olmak ister mi, diye merak ediyordu.

Bir gün, ziyaret ettiği bir klinikte, genç bir kadının cesediyle karşılaştı. Kadın Gauri'nin yaşlarındaydı ve o yaşta çok sayıda çocuk doğurmuştu. Görünümünden ölüm sebebi anlaşılmıyordu. Doktor tahmin etmelerini istediğinde gruptan kimse doğru cevabı veremedi. Sonra öğrendiler ki, ailesi için ucuz pirinç almaya çalışırken izdihamda çiğnenmişti. Ciğerleri ezilmişti.

İlginçtir ki yüzü dolgun, karnı gevşekti. Udayan onu arkadan ittiren, yere devirecek kadar kararlı diğer insanları hayal etti. Kadının belki de köyden tanıdığı, komşu ya da dost dediği insanları. İşte sistemin çöktüğünün, yoksulluğun bu düzeyinin suç oluşunun bir kanıtı daha.

Tüm bunlar için bir alternatif olduğu söylendi onlara. Yine de ilk başlarda mesele sadece bir fikir meselesiydi. Toplantılara ve mitinglere katılma, kendini eğitmeye devam etme meselesi. Posterler asma, gecenin bir yarısı duvarlara sloganlar yazma. Çaru Mazumdar broşürlerini okuma, Kanu Sanyal'a güvenme. Çözümün pek yakın olduğuna inanma.

Kalküta'da partinin kuruluşundan hemen sonra Subhash evden ayrılarak Amerika'ya gitmişti. Partinin amaçlarını eleştiriyor, hatta onaylamıyordu. Kardeşinin reddi sinirlendirmişti Udayan'ı. Ne var ki aldırış etmemeye çalışsa da, birbirlerinden ayrıldıklarında içine bir daha hiç görüşemeyeceklerine dair bir his doğmuştu. Birkaç ay sonra Gauri ile evlendi.

Subhash'ın gitmesiyle Udayan'a dost olarak sadece yoldaşları kalmıştı. Verilen görevler yavaş yavaş daha amaca yönelik bir hal almaya başladı. Bir devlet üniversitesinin kayıt bürosuna gazolin dökmek. Bomba yapım talimatlarının incelenmesi, malzemelerin laboratuvarlardan alınması. Mahallenin manga üyeleri arasında potansiyel hedefleri konu alan bir tartışma. Temsil ettiği şey yüzünden Tolly Club. Bünyesinde somutlaştırdığı yetki ve silahı yüzünden bir polis.

Partinin ilanından sonra Udayan çifte hayat yaşamaya başladı. İki ayrı boyutu işgal ederek, iki farklı kurallar dizisine uyarak. Dünyalardan birinde Gauri ile evliydi, ailesiyle yaşıyordu, şüphe uyandırmamak için gelip gidiyordu, öğrencilerine ders veriyor, onlara okuldaki basit deneylerde rehberlik ediyordu. Amerika'daki Subhash'a neşeli mektuplar yazıyor, siyasi hareketi artık geride bırakmış gibi, bağılılığı azalmış gibi davranıyordu. Onları yeniden yaklaştıracığını ümit ederek, kardeşine yalan söylüyordu. Endişelendirmek istemediği için anne babasına yalan söylüyordu.

Ama parti dünyasında ondan bir polisin öldürülmesine yardım etmesi de bekleniyordu. Yabancılar tarafından eğitilen polisler, zulumün sembolleriydiler. *Hintli değiller onlar, Hindistan'a ait değiller*, demişti Çaru Mazumdar. Her ortadan kaldırmayla birlikte devrim biraz daha yayılacaktı. Her biri, ileri doğru bir adım olacaktı.

Udayan belirlenen vakitte gitmiş, eylemin gerçekleşeceği ara sokakta nöbet tutmuştu. Saldırı, polis oğlunu okuldan almaya giderken, erken ikindi saatlerinde gerçekleşti. Adamın işbaşı yapmadığı gün. Gauri sayesinde silahlı olmayacağını bildikleri gün.

Udayan ile mangasının üyeleri toplantılarda bıçağın karnın nesnesine, kaburganın altındaki hangi noktaya doğrultulacağını araştırmışlardı. Sinha'nın tutuklanmadan önce onlara söylediği şeyi hatırlamışlardı: Devrimin şiddeti baskıya engel olur. Özgürleştirici bir güçtü o, insancıl bir güç.

Udayan ara sokakta sakindi, amacına odaklanmıştı. Polis memurunun giysisinin kararışını, yüzündeki şaşkınlık ifadesini, gözlerinin yerinden fırlamasını, yüzünü ele geçiren acı kaynaklı sırtışı izlemişti. Ve düşman artık bir polis değildi. Artık ne bir kocaydı ne de bir baba. Subhash'ı bir zamanlar Tolly Club'ın önünde kırık *putter*'la döven türde biri değildi. Artık hayatta değildi.

Basit bir bıçak yetmişti adamı öldürmeye. Meyve kesmeye yarayan bir alet. Şu an Udayan'ın kafasının arkasına tutulan dolu silah değil.

Bıçağı saplayan o değildi, sadece nöbet tutandı. Ama üstüne düşen görev, hayati önem taşıyordu. Olabildiğine yakına gitmiş, elini düşmanın taze kanına daldırmış, kan bileklerinden, kolunun girtisinden aşağı akarken, duvara partinin baş harflerini yazmış, sonra da kaçmıştı.

Şimdi ovanın kıyısında, hayatı boyunca yaşadığı kapalı bölgenin içinde dikilmiş duruyordu. Bir Ekim akşamıydı. Gün batımında Tollygunge, Durga Pujo'dan önceki hafta.

Anne babası polise yalvarıyor, oğullarının masum olduğunda ısrar ediyorlardı. Oysa yaptığı şeyler konusunda masum olan, asıl onlardı.

Elleri arkadan bağılıydı, ip derisini zedeliyordu. Aklını bu rahatsızlık meşgul ediyordu. Arkasına dönmesi söylendi.

Kaçmak ya da karşı koymak için geçti artık. Bu yüzden sırtı ailesine dönük, onları görmese de kafasında canlandırarak öylece bekledi.

Anne babasını son görüşü, aflarını dilerken eğildiğinde gördüğü ayakları altındaki topraktı. Babasının evde giydiği yumuşamış lastik terlikler. Annesinin ucu kafasına dolanmış, omuzlarının etrafına atılmış, boyun kısmında parmaklarıyla tuttuğu sarisinin koyu kahve biyesi.

Ellerini bağladıkları sırada yüzüne bakmayı başardığı tek kişi Gauri'ydi. Bunu yapmadan sırtını dönemezdi ona.

Gauri için bir kahraman olmadığını biliyordu. Yalan söylemişti ona, kullanmıştı onu. Ama yine de sevmişti. Güzelliğine aldırış etmeyen, yarattığı etkiden habersiz, kitap kurdu bir kız. Hayatını tek başına geçirmeye hazırlamıştı bu kız kendini, ama Udayan onu tanıdığı andan itibaren ihtiyaç duymuştu ona. Şimdi ise terk etmek üzereydi onu.

Yoksa o mu Udayan'ı terk ediyordu? Çünkü daha önce hiç bakmadığı gibi bakıyordu. Hayal âleminde çıkma bakışydı bu. Bir zamanlar paylaştıkları her şeyi gözden geçirme bakışı.

Onu minibüsün arkasına sokup motoru çalıştırdılar. Çarparak kapanan kapının titreşimini hissetti. Şehir dışında bir yere götüreceklerdi onu, sorguya çekmek için, sonra da işini bitireceklerdi. Ya öyle ya da hapis. Ama hayır, motoru şimdiden durdurmuşlardı, minibüs durmuştu. Kapı açıldı. Yine dışarı çıkarıldı.

Subhash'la birlikte defalarca geldiği arsadaydılar.

Hiç soru sormadılar. Ellerini çözdüler, sonra da yine elleri başının üstünde, belli bir yönde yürümesi gerektiğini ima ederek, parmaklarıyla işaret ettiler.

Ağır ağır yürü, dediklerini duydu Udayan. Her adımdan sonra dur.

Söyleneni yaptı. Adım adım uzaklaştı onlardan. Ailene geri dön, dediler. Ama o sadece ideal atış alanına girmesini beklediklerini biliyordu.

Bir adım, sonra bir tane daha. Saymaya başladı. Kaç tane daha acaba?

Yaptığı şeyin riskini baştan beri biliyordu. Ama sadece polisin kanı hazırlamıştı onu. O kan yalnız polis memuruna ait değildi, Udayan'ın da bir parçası haline gelmişti. Öyle ki polis yerde can verirken, Udayan kendi canının da geri dönüşsüz biçimde çekilmeye başladığını hissetmişti. O zamandan beri de kendi kanının dökülmesini bekliyordu.

Bir an ciğerlerini delip geçen patlamayı duydu. Fıskıran su ya da aniden patlayan rüzgâr gibi. Dünyanın sabit kuvvetlerine ait olan, o anda Udayan'ı dünyadan koparıp çıkaran bir ses. Sessizlik şimdi mutlaktı işte. Hiçbir şey karışmıyordu araya.

Yalnız değildi. Gauri şeftali rengi sarisiyle önünde duruyordu. Hafiften nefesi kesilmişti, teri koltukaltlarından bluzuna yayılıyordu. Vakit, sinema salonunun önünde, antrakt sırasındaki o aydınlık ikinci vaktiydi. Filmin ilk yansımasını kaçırmışlardı.

Gün ortasında onunla buluşmaya gelmişti Gauri, hâlâ eşten daha yabancı, karanlıkta onunla oturmak üzereydi.

Saçı ışıldadı. Udayan saç boyundan kaldırmak, parmakları üstündeki özgür ağırlığını hissetmek istedi. Işık yansıyor saçtan, aynaya dönüştürüyordu saçı, hayal meyal ama eksiksiz bir tayf oluşturuyordu.

Udayan kızın ne dediğini duymak için tüm dikkatini topladı. Parmaklarının arasındaki sigarayı yere atarak, bir adım daha yaklaştı.

Vücudunu kıza göre konumlandırdı. Başı hafif öne eğik, eli kızın yüzünü güneşten korumak için aralarında bir gölgelik oluşturuyor. Nafile bir jest. Sadece sessizlik. Kızın saçında gün ışığı.

TEŞEKKÜR

Cömert destekleri için New York Halk Kütüphanesi'ndeki Frederick Lewis Allen Anma Odası'na, Massachusetts, Provincetown'daki Güzel Sanatlar Çalışma Merkezi'ne ve Roma'daki American Academy'ye teşekkür etmek istiyorum.

Şu kaynaklar Naksalit hareketini anlamamda önemli rol oynadı: *India's Simmering Revolution: The Naxalite Uprising*, yazar Sumanta Banerjee, *The Naxalite Movement*, yazar Biplab Dasgupta, "India's Third Communist Party" (*Asian Survey*'de, cilt. 9, no. 11) yazar Marcus F. Franda, *The Crimson Agenda: Maoist Protest and Terror*, yazar Ranjit Gupta, *Maoist "Spring Thunder": The Naxalite Movement (1967–1972)* yazar Arun Prosad Mukherjee, *The Naxalites Through the Eyes of the Police*, editör Ashoke Kumar Mukhopadhyay, *The Naxalites and Their Ideology*, yazar Rabindra Ray, *The Naxalite Movement in India*, yazar Prakash Singh ve sanhati.com web sitesi.

Ayrıca şu kişilere de minnettarım: Guatam Bhadra, Mihir Chakraborty, Robin Desser, Amitava Ganguli, Avijit Gangopadhyaya, Dan Kaufman, Aniruddha Lahiri, Cressida Leyshon, Subrata Mozumder, Rudrangshu Mukherjee, Eric Simonoff, Arunava Sinha ve Charles Wilson.

YAZAR HAKKINDA

Jhumpa Lahiri, kendisine 2000 yılında Pulitzer Ödülü kazandıran kısa öykü kitabı *Interpreter of Maladies*'in (*Dert Yorumcusu*, Everest Yayınları) yanı sıra, *The Namesake* (*Adaş*, Everest Yayınları) ve *Unaccustomed Earth* isimli kitapların yazarıdır. PEN/ Hemingway Ödülü, Frank O'Connor Uluslararası Kısa Öykü Ödülü ve Guggenheim Fellowship sahibi yazar, 2012'de Amerika Sanat ve Edebiyat Akademisi'ne kabul edilmiştir. Eşi ve iki çocuğuyla birlikte New York'da yaşamaktadır.

YAZI TİPİ ÜSTÜNE BİR NOT

Bu kitap Caledonia'da, W. A. Dwiggins (1880–1956) tarafından tasarlanan bir yazı karakteriyle basıldı. Karakter matbaacılar tarafından “modern face” diye anılan matbaa harfi ailesine aittir. Caledonia Scotch Roman'ın genel tasarımına yakındır ama o fonttan daha serbest bir çizime sahiptir. Caledonia'nın bu versiyonu David Berlow tarafından 1979'da uyarlanmıştır.

